

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

Nitelikli Eleman İstihdam Desteği

Nihai Değerlendirme Raporu - Özet
Ağustos 2020

Değerlendiriciler:

Ferhat ÇAKIR (Yazar)

Kazim GENÇ (Editör)

Abdullah AVCI

Rapor Tarihi: 17 Ağustos 2020

Rapor No: 2020/03

T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
Bilgi Yönetimi ve Karar Destek Dairesi Başkanlığı
İzleme, Değerlendirme ve Analiz Müdürlüğü

Hacı Bayram Mah. İstanbul Cad. No: 32 06050 Ulus / Altındağ / ANKARA

izlemedegerlendirme@kosgeb.gov.tr

Tel: 0 312 595 28 00

Faks: 0 312 368 07 15

Tüm hakları KOSGEB'e aittir. Bu yayındaki bilgiler ancak kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR LİSTESİ	ii
TABLolar LİSTESİ	iii
GRAFİKLER LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
KUTULAR LİSTESİ	iv
A. YÖNETİCİ ÖZETİ	1
B. GİRİŞ	7
1. Amaç ve Kapsam.....	7
2. Desteğe İlişkin Bilgiler	8
a. Revizyonlar Hakkında Bilgi	14
b. Tanımlayıcı İstatistikler.....	23
c. Literatür Tarama Sonuçları	33
3. Desteğin Uygulama Döneminde Ülkedeki Makroekonomik Durum	55
C. DEĞERLENDİRMEİNİN YÖNTEMİ	64
1. Değerlendirme Kriterleri ve Değerlendirme Soruları	64
2. Veri Toplama ve Analiz Yöntemlerine İlişkin Bilgiler.....	65
3. Kısıt ve Varsayımlar	68
Ç. DEĞERLENDİRME BULGULARI	70
1. Doküman İncelemesine ve Literatür Taramasına İlişkin Bulgular.....	70
2. Veri Analizine İlişkin Bulgular.....	72
a. KOSGEB İdari Kayıtlardan Temin Edilen Verilerin Analizi.....	72
b. KOSGEB Dışı İdari Kayıtlardan Temin Edilen Verilerin Analizi	75
c. Anket Uygulaması Sonucu Ulaşılan Bilgilerin Analizi.....	83
ç. Görüşmeler Sonucu Ulaşılan Bilgilerin Analizi	116
3. İyi Uygulama Örnekleri.....	118
4. Değerlendirme Sorularına Verilen Cevaplar	119
D. SONUÇ VE ÖNERİLER	132
1. Sonuçlar.....	132
2. Çıkarılan Dersler ve Öneriler	139
EKLER	140
KAYNAKÇA	141

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAMS	: Bürokrasinin Azaltılması ve Mevzuatın Sadeleştirilmesi
BKMYBS	: Bütünleşik Kamu Mali Yönetim Bilişim Sistemi
BYKDDB	: Bilgi Yönetimi ve Karar Destek Dairesi Başkanlığı
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
İGO	: İçerik Geçerlilik Oranı
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YKDS	: Yönetim Karar Destek Sistemi
YSHİ	: Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri
KBS	: KOBİ Bilgi Sistemi

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 - Genel Destek Programı Destek Üst Limitleri ve Oranları.....	13
Tablo 2 - Revizyon Tarihleri.....	14
Tablo 3 - Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinde Yapılan Önemli Değişiklikler.....	15
Tablo 4 - Programa İlişkin Başvuru Sonuçları	23
Tablo 5 - Yararlanılan Döneme Göre Destek Gerçekleşmeleri	24
Tablo 6 - Destek Gerçekleşmelerinin İl Bazlı Dağılımı	25
Tablo 7 - İşletmelerin Sektör Bazlı Dağılımı	27
Tablo 8 - İşletmelerin Ölçek Bazlı Dağılımı	28
Tablo 9 - İstihdam Edilen Elemanların Yıl Bazlı Dağılımı	31
Tablo 10 - İstihdam Edilen Eleman ve İşletme Sayısı Dağılımı	31
Tablo 11 - Doğrudan İstihdam İle İlgili Destek Programı Yürüten Kurum ve Kuruluşlar	37
Tablo 12 - Destek Unsurları İçerisinde İstihdamın Yer Aldığı KOSGEB Destek Programları.....	39
Tablo 13 - KOSGEB Muadili Kurum/Kuruluşlar.....	42
Tablo 14 - Yurt İçi Değerlendirme Çalışmaları.....	47
Tablo 15 - Yurt İçinde İstihdam Desteklerinin Etkisinin Araştırıldığı Çalışmalar.....	54
Tablo 16 - Eşleştirme Amacıyla Kurulan Modeldeki Değişkenler.....	80
Tablo 17 - Kurulan Probit Modele İlişkin Analiz Sonuçları	81
Tablo 18 - Desteğin Dönemler İtibarıyla Etkisi.....	82
Tablo 19 - Anket Gönderime İlişkin İstatistikler.....	83
Tablo 20 - Anket Dolduran İşletmelere İlişkin İstatistikler	84
Tablo 21 - Kuruluş Yılına Göre Ankete Katılan İşletmeler.....	85
Tablo 22 - Ankete Katılan İşletmelerdeki Nitelikli Elemanların İşten Ayrılma Sebepleri.....	89
Tablo 23 - Ankete Katılan İşletmelere Göre Desteğin Katkısalılık Düzeyi.....	91
Tablo 24 - Önermelere İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	93
Tablo 25 - Bölge İle İstihdam Kapasitesi Artırma İlişkisi	95
Tablo 26 - Bölge İle Satışları Artırma İlişkisi.....	96
Tablo 27 - Bölge İle Destek Üst Limit ve Destekleme Oranlarının İlişkisi	97
Tablo 28 - Bölge İle Desteğe Başvurunun Kolay Olması İlişkisi	98
Tablo 29 - Bölge İle Desteğe İlişkin Ödemelerin Zamanında Alınabilmesi İlişkisi.....	99
Tablo 30 - Bölge İle KOSGEB Müdürlüğünün İletişim ve Yönlendirmesinin İlişkisi	101
Tablo 31 - Sektör İle İstihdam Kapasitesi Artırma İlişkisi	102
Tablo 32 - Sektör İle Satışları Artırma İlişkisi	103
Tablo 33 - Sektör İle Destek Üst Limit ve Destekleme Oranlarının Yeterli Olması İlişkisi	104
Tablo 34 - Sektör İle Desteğe Başvurunun Kolay Olması İlişkisi.....	106
Tablo 35 - Sektör İle Desteğe İlişkin Ödemelerin Zamanında Alınabilmesi İlişkisi	107
Tablo 36 - Sektör İle KOSGEB Müdürlüğünün İletişim ve Yönlendirmesinin İlişkisi.....	108
Tablo 37 - Sektör İle Elemanların Performansının İşletmenin Beklentisini Karşılama İlişkisi.....	109
Tablo 38 - Bölge İle Elemanların Performansının İşletmenin Beklentisini Karşılama İlişkisi	110
Tablo 39 - Sektör İle Desteğin Katkısalılığı İlişkisi.....	111
Tablo 40 - Bölge İle Desteğin Katkısalılığı İlişkisi.....	112
Tablo 41 - Sektörlere Göre Nitelikli Elemanların Çalışmaya Devam Etme Durumu.....	113
Tablo 42 - Bölgelere Göre Nitelikli Elemanların Çalışmaya Devam Etme Durumu.....	114

Tablo 43 - KOBİ Görüşme Formuna İlişkin Geçerlilik Oranları.....	116
--	-----

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1 - Destekten Yararlanan İşletmelerdeki Ölçek Değişim Durumu	29
Grafik 2 - Destekten Yararlanan İşletme Sayısı	30
Grafik 3 - Bazı Temel Göstergelerle KOBİ'lerin Ekonomideki Payı.....	59
Grafik 4 - Temel Ekonomik Göstergelerin Ana Sektör Grupları Bazında Dağılımı.....	60
Grafik 5 - Büyüklük Grubuna Göre Temel Göstergeler	61
Grafik 6 - Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu (Bin Kişi).....	62
Grafik 7 - Kurumsal Olmayan Nüfusun İşsizlik Oranı	63
Grafik 8 - Desteklenen İşletmelerin Faal/Terk Durumu	76
Grafik 9 - Desteklenen İşletmelerin Kapanma Sürelerine Göre Dağılımı	76
Grafik 10 - Sektörlere Göre Faal/Terk Durumu.....	77
Grafik 11 - Nitelikli Elemanların İstihdam Durumları	78
Grafik 12 - Ankete Katılan İşletmelerin Sektörel Dağılımı	85
Grafik 13 - Ankete Katılan Sanayi Sektörü İşletmelerinin Dağılımı	86
Grafik 14 - Anketi Dolduran Kişinin İşletmedeki Görevine Göre Dağılım.....	87
Grafik 15 - Ankete Katılan İşletmelerin Destekten Yararlanma Yılları.....	88
Grafik 16 - Ankete Katılan İşletmelerin Destekten Yararlanma Amacı.....	88
Grafik 17 - Ankete Katılan İşletmelerdeki Nitelikli Elemanların Mezuniyet Durumu	89
Grafik 18 - Nitelikli Elemanların İşletme Beklentisini Karşılama Düzeyi	90
Grafik 19 - Ankete Katılan İşletmelerin Destek Hakkındaki Genel Düşüncesi	91
Grafik 20 - Destegin İşletmelere Sağladığı Doğrudan ve Dolaylı Faydalar	124
Grafik 21 - Çalışan Sayısına Göre KOBİ'lerin Payındaki Değişim	128
Grafik 22 - İşletmelerin Destek Başvuru Sürecine İlişkin Memnuniyet Seviyesi	129
Grafik 23 - İşletmelerin Destek Uygulama Sürecine İlişkin Memnuniyet Seviyesi.....	130

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 - Özet Destek Süreci	12
Şekil 2 - Desteklenen İşletmelere İlişkin Yoğunluk Haritası.....	27
Şekil 3 - Analiz Boyutları Bazında Ulaşılan Bulgular	49
Şekil 4 - Coğrafi Bölge Bazlı İşletme Sayısı	86

KUTULAR LİSTESİ

Kutu 1 - SET - A Makine.....	118
Kutu 2 - ELİAR Elektronik Sanayi	118

A. YÖNETİCİ ÖZETİ

Genel Destek Programı – Nitelikli Eleman İstihdam Desteği, 2010 yılında yürürlüğe giren KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği'nin bir parçası olarak aynı yılın Haziran ayında uygulamaya alınmış ve 2018 yılı Ekim ayına kadar desteğe başvuru kabul edilmiştir. KOSGEB bünyesinde destek programlarına yönelik bir izleme ve değerlendirme sistemi kurulmasını müteakip uygulama süreci sona eren bazı destek programları için değerlendirme çalışmaları yürütülmesine başlanmış olup Genel Destek Programı – Nitelikli Eleman İstihdam Desteği de bu kapsamda ilk grupta değerlendirilen desteklerden birisi olmuştur.

Desteğe yönelik yürütülen değerlendirme çalışmasına 2019 yılı Mayıs ayında başlanmış, çeşitli kesintilerle devam eden çalışmalar 2020 yılı Ağustos ayı içerisinde sona ermiş ve bu değerlendirme raporu hazırlanmıştır. Raporun hazırlık sürecinde KOSGEB idaresi kayıtları ile diğer kamu kurumlarından alınan çeşitli kayıtlar bir arada kullanılmış ve ayrıca saha araştırması kapsamında anket ve görüşme yöntemleri aracılığıyla veri toplanmıştır.

Genel Destek Programı ile “ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin payının ve etkinliğinin artırılması, rekabet güçlerinin ve düzeylerinin yükseltilmesi, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirilmesi” amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda geliştirilen desteklerden biri olan Nitelikli Eleman İstihdam Desteği ile KOBİ'lerde nitelikli yeni çalışanlar istihdam edilmesini sağlamak hedeflenmiştir. Nitelikli Eleman İstihdam Desteği uygulandığı süre boyunca hedef kitleye verilen toplam KOSGEB destek miktarının (kredi faiz destekleri hariç) %19'unu oluşturmuştur.

Desteğin uygulandığı süreçte 54.650 işletme destekten 64.161 kez faydalanmış olup bu işletmelere 832 milyon TL destek sağlanmıştır. İşletme başına düşen destek tutarı 15.231 TL'dir. İşletmelerin %2,2'si ise destekten 3 dönem boyunca yararlanarak desteği kesintisiz bir biçimde kullanmıştır. Destek, KOSGEB'in kamuoyu tarafından en fazla tanınan ürünlerinden biri olmuş ve işletmelerde istihdam kapasitesinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Yürütülen değerlendirme çalışması, destekte yapılan bazı revizyonların kırılma noktası niteliği taşıdığını göstermiştir. 2015 - 2016 yıllarında yapılan çeşitli değişikliklerin desteğin gidişatını değiştirdiği hem idari kayıtlar hem de saha araştırmasından elde edilen bilgiler aracılığıyla görülmüştür. Özellikle destek üst limitinin artması ve nitelikli elemana ödenecek aylık tutarda

mezuniyet bazında ayrışmaya gidilmesi desteğe olan talebi artırmış ve destek ödemesi yapılan işletme sayısı 2017 yılına geçişte %51,4 artmıştır.

Yürütülen değerlendirme çalışmasında desteğin etkisinin ortaya koyulması amacıyla çeşitli göstergelere bakılmış ve desteklenen işletmelere ilişkin şu bilgilere ulaşılmıştır:

- Desteklenen işletmelerin %90,9'u 2019 yılı Kasım ayı itibarıyla faaliyetine devam etmektedir.
- Desteklenen işletmelerin destek öncesi, destek dönemi ve destek sonrası dönemlerdeki net satış hasılatı ve yurt içi satış değerleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Net satış hasılatında destekten sonraki ilk yılda ortalama %21,8 ve ikinci yılda %18,5 artış olmuştur. Yurt içi satışlarda ise bu değerler sırasıyla %21,8 ve %17,6 olarak gerçekleşmiştir.
- Destekten yararlanan ve yararlanmayan işletmeler karşılaştırıldığında net satış hasılatı bakımından iki grup arasındaki fark destekten bir yıl sonra ortaya çıkmıştır. Destekten yararlanan işletmelerin net satış hasılatı yararlanmayanlara göre ortalama 120.105 TL daha fazladır.
- Yurt içi satışlara bakıldığında etkinin destekten sonraki ilk iki yıl boyunca sürdüğü tespit edilmiştir. Destekten sonraki ilk yılda; destekten yararlanan işletmelerin yurt içi hasılatı yararlanmayanlara göre ortalama 160.821 TL, ikinci yılda ise 118.439 TL daha fazladır.
- Desteklenen işletmelerin istihdam kapasitesinin artması; satışları, işletmenin rekabet gücünü ve sahip olunan teknik bilgi ve kapasiteyi artırmıştır.
- Desteğin sonu ve başındaki ölçek durumları karşılaştırıldığında; işletmelerin %71,7'sinin ölçeğini koruduğu, %16'sının ise ölçeğini büyüttüğü tespit edilmiştir.
- İşletmelerin %80'i desteğin istihdam konusunda katkısı olduğunu hatta %15,4'ü destek olmasaydı nitelikli eleman istihdam edemeyeceklerini belirtmiştir.

İşletmelerde nitelikli yeni çalışanlar istihdam edilmesini sağlama hedefi olan desteğin esnek bir yapıya sahip olmasından hareketle ülkemizdeki en kapsayıcı istihdam desteği olduğu düşünülmektedir. Destek kapsamında istihdam edilen nitelikli elemanlar ile ilgili şu bilgilere ulaşılmıştır:

- 99.173 nitelikli eleman istihdam edilmiştir. 1 ile 3 arası nitelikli eleman istihdam eden işletmelerin oranı %90'dır.

- Nitelikli elemanların mezun olduğu üniversiteler arasında ilk sırayı %18,2 ile Anadolu Üniversitesi almıştır.
- Mühendislik ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi mezunları en fazla tercih edilen kişiler olmuştur.
- Destek tarihi dikkate alındığında istihdam edilen nitelikli elemanların %54,3'ünü 30 yaş altı kişiler oluşturmuştur.
- 2020 Yılı Mart ayı itibarıyla nitelikli elemanların %21,2'si istihdam edildikleri işletmelerde çalışmaya devam ettiği görülmüştür. İşten çıkmış/çıkarılmış (%78,8) nitelikli elemanların istihdam edildikleri işletmelerde çalışma süresi ortalama 455 gündür (1 yıl 3 ay). Destek süreci sonlandıktan sonra bir müddet daha aynı işletmede çalışmaya devam eden nitelikli elemanlar için destek sonrası ortalama çalışma süresi ise 309 gün (10 ay) olmuştur.
- Desteğin uygulandığı dönemde KOBİ'lerde yeni istihdam edilen her 100 çalışandan yaklaşık 2,7'sinin Nitelikli Eleman İstihdam Desteği aracılığıyla istihdam edildiği söylenebilir.

İstihdam ettikleri nitelikli elemanlar için SGK'ye desteklenen işletmeler tarafından 2,3 milyar TL prim ödemesi yapılmıştır. Bu rakam, verilen toplam Nitelikli Eleman İstihdam Desteği tutarı ile karşılaştırıldığında, işletmelere verilen her 1 TL destek için SGK'ye 2,74 TL prim ödemesi yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun, destek aracılığıyla işletme ihtiyaçları karşılanırken kamu kaynaklarının ne kadar etkili ve verimli kullanıldığını gösterir nitelikte olduğu değerlendirilmektedir.

Desteğin işletmeler üzerindeki etkisini ve yararlanıcıların memnuniyet seviyelerini tespit etmek amacıyla bir anket çalışması yürütülmüştür. İşletmelerin %41,7'si nitelikli eleman ihtiyacını karşılamak, %28,8'i ise destek koşullarının cazip olması nedeniyle destekten faydalandığını belirtmiştir. İstihdam edilen nitelikli elemanların performansının beklentiyi karşıladığını belirten işletmelerin oranı %97,4, genel anlamda destekten memnun kaldığı belirten işletmelerin oranı ise %95,6'dır. En yüksek memnuniyetsizliğin ise destek limit ve oranları ile ilgili olduğu görülmüştür.

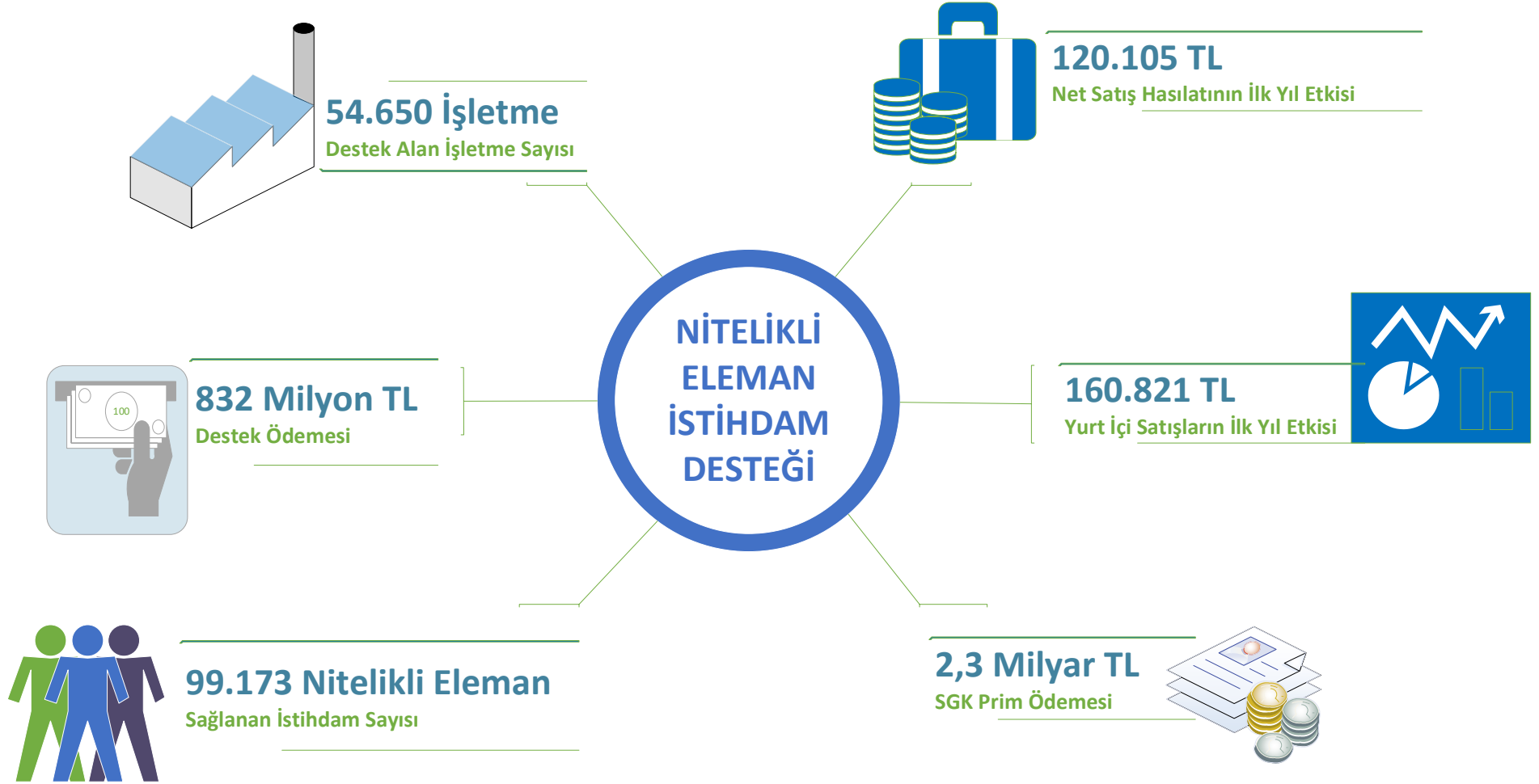
Destek hakkında daha geniş kapsamlı bilgi almak amacıyla programın tasarım ve uygulamasında görev alan KOSGEB personeli ve işletmeler ile görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda, Koronavirüs Salgını nedeniyle uygulanan ulaşım kısıtlamaları ve sosyal mesafenin sağlanmasına yönelik tedbirler nedeniyle elektronik iletişim kanalları kullanılarak ve yarı yapılandırılmış formlar aracılığıyla 23 görüşme gerçekleştirilmiştir.

KOSGEB personeli ve işletmeler ile yapılan görüşmelerde; destek süresince bilgi sistemleri konusunda sağlanan olumlu gelişmelerin hem personelde hem de işletmelerde memnuniyet artırıcı

bir etki yarattığı görülmüştür. Özellikle Bürokrasinin Azaltılması ve Mevzuatın Sadeleştirilmesi çalışmaları kapsamında 2018 yılında e-devlet uygulamalarına geçiş sağlanması olumlu karşılanmıştır. Hem KOSGEB personelinin hem de işletmelerin bu konudaki memnuniyetleri sadeleştirme çalışmalarının Nitelikli Eleman İstihdam Desteği açısından olumlu sonuç verdiğini göstermektedir.

Destek, hazırlandığı dönemin ihtiyaçları gözetilerek, nitelikli yeni çalışanlar istihdam edilmesi hedefiyle uygulamaya alınmış, uygulandığı uzun süreç boyunca değişen ihtiyaçlara uyum sağlanabilmesi ve uygulamada yaşanan aksaklıkların giderilebilmesi için birçok kez değişikliğe uğramıştır. Uzun uygulama döneminin sonunda desteğin hedefi bakımından değerlendirme yapıldığında, ülkede istihdamın artırılması bağlamında önemli katkılar sunulduğu saha araştırması ve idari kayıtlardan elde edilen verilerle anlaşılmıştır.

Her ne kadar bu çalışmanın konusu olmasa da çalışma kapsamında yürütülen görüşmelerde Nitelikli Eleman İstihdam Desteği'nin devamı niteliğinde sayılabilecek İşletme Geliştirme Destek Programı - Nitelikli Eleman İstihdam Desteği'nin memnuniyetle karşılandığına ve geçmişte yaşanan bazı sorunlara çözüm getirildiğine yönelik işaretler de alınmıştır.

Nitelikli Eleman İstihdam Desteği Alan

Nitelikli Eleman İstihdam Desteği Almayan

Müdahale Grubu
Genel Destek Programına 2010 – 2018
döneminde başvuruda bulunan ve 2014
yılında destekten ilk kez yararlanan
KOBİ'ler

Kontrol Grubu
Genel Destek Programına 2010 – 2018
döneminde başvuruda bulunan KOBİ'lerden
Genel Destek Programının diğer
desteklerinden yararlananlar

Destek Öncesi ile Destekten 1 Yıl Sonraki Ortalamalar Arasındaki Fark

Net Satış Hasılatı
1 Milyon TL

Net Satış Hasılatı
927 Bin TL

Destek Öncesi ile Destekten 1 Yıl Sonraki Ortalamalar Arasındaki Fark

Yurt İçi Satışlar
955 Bin TL

Yurt İçi Satışlar
795 Bin TL

Destek Öncesi ile Destekten 2 Yıl Sonraki Ortalamalar Arasındaki Fark

Yurt İçi Satışlar
1,2 Milyon TL

Yurt İçi Satışlar
1 Milyon TL

B. GİRİŞ

Bu rapor; Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Destek Programları Yönetmeliği'nin 9 uncu maddesinin 1 inci fıkrası ile Destek Programı İzleme ve Değerlendirme Yönergesi hükümleri kapsamında ve Başkanlık Makamının 29.03.2019 tarihli ve 3512 sayılı OLUR'u ile yürürlüğe giren ve 01.04.2019 tarihli ve 3567 sayılı yazı ile duyurusu yapılan 2019 Yılı Değerlendirme Takvimi gereğince Bilgi Yönetimi ve Karar Destek Dairesi Başkanlığı (BYKDDB) tarafından politika yapımcıların karar verme süreçlerine katkı sağlaması amacıyla hazırlanmıştır.

KOSGEB bünyesinde destek programlarına yönelik izleme ve değerlendirme sisteminin kurulmasına ve bu sistem kapsamında buna benzer değerlendirme raporları hazırlanabilmesine imkân sağladıkları için başta KOSGEB yönetimine olmak üzere, çalışmanın her aşamasında bilgi ve tecrübelerini çalışmayı yürüten değerlendiricilerle paylaşarak sürece katkı sağlayan KOSGEB personeline ve deneyimlerini paylaşan işletmelerimize teşekkür ederiz.

Raporun bu bölümünde yürütülen çalışmanın amacı ve kapsamına, değerlendirilen destek programının uygulama döneminde ülkedeki makroekonomik duruma ve değerlendirilen destek programına ilişkin genel bilgilere, revizyonlara ve tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

1. Amaç ve Kapsam

Değerlendirme çalışması ile amaçlanan, kıt kamu kaynaklarının uygulanan destekler kapsamında ekonomik, etkin ve verimli kullanıp kullanılmadığının araştırılmasıdır. Bu sayede elde edilecek bilgiler doğrultusunda uygulanan desteğin sonuçlarını ortaya koyabilmek, karar alma süreçlerini besleyerek benzer destekleri gelecekte daha sağlıklı bir şekilde yönetebilmek mümkün olacaktır.

Bu amaç doğrultusunda destek başvuru süreci sona eren Genel Destek Programı içerisinde işletmeler tarafından en fazla rağbet gören desteklerden biri olan Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine yönelik değerlendirme çalışması yürütülmüştür. Söz konusu desteğin uygulandığı 2010-2018 dönemi değerlendirme çalışması kapsamında incelenmiştir. Ayrıca, değerlendirme çalışmasıyla elde edilen bulgu ve sonuçların karar alma süreçlerini desteklemesi ve böylece 2018 yılı itibarıyla Genel Destek Programı – Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin yerine uygulamaya alınan İşletme Geliştirme Destek Programı - Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinde yapılması muhtemel iyileştirmelere katkı sağlanması da beklenmektedir.

2019 yılı Mayıs ayı içerisinde fiilen başlanan nihai değerlendirme çalışması, çeşitli kesintilerle devam ederek 2020 yılı Ağustos ayında tamamlanmıştır. Belirlenen plan çerçevesinde aşağıdaki faaliyetler yürütülmüştür:

- Programın uygulandığı döneme ilişkin makro politika dokümanlarının incelenmesi,
- Programın mevzuatının incelenmesi,
- Literatür çalışması kapsamında benzer destek programlarının, yurt içi ve yurt dışı değerlendirme raporlarının incelenmesi,
- Çalışmanın nicel araştırma kısmında kullanılacak verilerin belirlenmesi, verilerin Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığından talep edilmesi, gelen verilerin temizlenip analize hazır hale getirilmesi,
- Elde edilen verilerle ön analizlerin yapılarak ilk bulguların elde edilmesi,
- Etki kriteri kapsamında analizlere başlanması,
- Saha araştırmasının planlanması, veri toplama araçları ve örneklemin belirlenmesi ve ilgili formların tasarlanması,
- Saha araştırmasının uygulanması,
- Saha araştırmasından elde edilen verilerin analizi,
- Tüm analiz ve araştırmalardan elde edilen bilgilerin birlikte değerlendirilerek bulgu, sonuç ve önerilerin ortaya koyulması.

2. Desteğe İlişkin Bilgiler

Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin kökeni, 1990'lı yılların sonunda KOSGEB tarafından uygulamaya alınan “İstihdama Yol Açma Yardımı”na kadar götürülebilir. Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu'nun 31.07.1997 tarihli ve 97/8 sayılı İhracata Yönelik Devlet Yardımları kapsamında “İstihdama Yol Açma” konulu tebliğde bu yardımla ilgili uygulamalı kuruluş olarak KOSGEB görevlendirilmiştir. O dönemde sanayi sektörü işletmelerinde verimliliği artırmak ve söz konusu işletmelerin dış ticarete rekabet edebilmelerini sağlamak amaçlarıyla uygulanmasına başlanan destek, 24.04.2005 tarih ve 25795 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “KOSGEB Destekleri Yönetmeliği”ne ise “Nitelikli Eleman Desteği” olarak girmiştir. Bu yönetmeliğe dayalı destek sisteminde, proje esaslı başvurular ve değerlendirme aşamasında kurul yapısı bulunmamaktaydı. Desteklerin yönetmelik düzeyinde uygulanması KOSGEB’in hareket alanını kısıtlamakta ve ufak değişiklikler yapılması için bile Resmi Gazete’de yayımlanmış olan Yönetmeliğin Bakanlar Kurulu Kararı ile değiştirilmesini gerektirmekteydi. Bu süre zarfında

uygulamadan gelen geri dönüşler ve yapılan bazı denetim çalışmaları sonucu mevcut sistemin sürdürülemediğinin anlaşılması üzerine değişiklik yapılması ihtiyacı belirgin hale gelmiştir.

Bunun yanı sıra, KOSGEB 2008-2012 Stratejik Planı'ndaki iki temel stratejik amaçtan biri olan "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ)'lerin rekabet gücünün artırılması" amacını etkili araçlarla destekleyebilmek üzere yeni bir destek sistemine geçilmesine karar verilmiştir.

Uygulama ve saha tecrübesi olan müdürlerden oluşan dar bir ekip ile 2009 yılı başı itibarıyla yeni mevzuatın hazırlanmasına yönelik çalışmalara başlanmıştır. Çalışmaların ilk aşamasında özellikle kamu kaynaklarını destek olarak işletmelere sunan kurumların mevzuat sistemleri başta olmak üzere diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevzuat incelenmiş ve KOSGEB'e uygun mevzuat yapısının; yönetmelik, program, uygulama esasları hiyerarşisinde olmasına karar verilmiştir. Yeni sistem, başvuruların proje/iş planı esasına göre yapılması ve değerlendirmelerin kurul marifetiyle yürütülmesi şeklinde kurgulanmış ve çalışmalar bu doğrultuda sürdürülmüştür.

Çalışmalar kapsamında ilk olarak KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği Taslağı söz konusu ekip tarafından hazırlanmış ve birim görüşleri de alınarak taslağa son hali verilmiştir. Bu süreçte KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği'nin, KOSGEB'in hareket kabiliyetini güçlendirecek şekilde esnek bir çerçeve mevzuat olmasına özellikle dikkat edilmiş ve Yönetmelik esas alınarak aşağıdaki destek programlarının hazırlık çalışmalarına başlanmıştır:

- Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı
- KOBİ Proje Destek Programı
- Tematik Proje Destek Programı
- İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı
- Girişimcilik Destek Programı
- Genel Destek Programı

Söz konusu programlardan Genel Destek Programı hariç diğerleri proje/iş planı esaslı olup bu programlar için değerlendirmeler kurul marifetiyle gerçekleştirilmiştir. Genel Destek Programı ise KOSGEB tarafından eskiden beri uygulanmakta olan personel istihdamı, yurt içi fuar, eğitim, danışmanlık, tanıtım gibi desteklerin proje hazırlama kapasitesi düşük KOBİ'lere de sunulabilmesi amacıyla söz konusu başlıkların bir araya toplanmasıyla oluşturulmuştur.

Programların oluşturulmasından sonra kaynak ve zaman kısıtı nedeniyle söz konusu destek programlarına ait uygulama esasları ve eki formların hazırlanması amacıyla çalışma grupları oluşturulmuştur.

Bu süreçte paydaşlardan gelen talepler değerlendirilmiş ve yine hazırlanan mevzuat taslakları hakkında tüm birimlerin görüşleri alınmıştır. Gelen görüşler neticesinde taslak mevzuatlar tamamlanmış ve KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği 15.06.2010 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği kapsamında yürürlüğe giren Genel Destek Programının uygulanmasına ise 16.06.2010 tarihinde başlanmıştır. Programın genel amacı; ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir. Genel Destek Programı, bu genel amaç doğrultusunda:

- Yurt içi fuar desteği,
- Yurt dışı iş gezisi desteği,
- Tanıtım desteği,
- Eşleştirme desteği,
- Nitelikli eleman istihdam desteği,
- Danışmanlık desteği,
- Eğitim desteği,
- Enerji verimliliği desteği,
- Tasarım desteği,
- Sınai mülkiyet hakları desteği,
- Belgelendirme desteği,
- Test, analiz ve kalibrasyon desteği

olmak üzere toplam 12 destekten oluşmuştur. Programın süresi işletme için 3 yıl olarak belirlenmiştir. Destek program süresini tamamlayan bir işletme talep etmesi durumunda destek programı yeniden başlatılabilmekteydi.

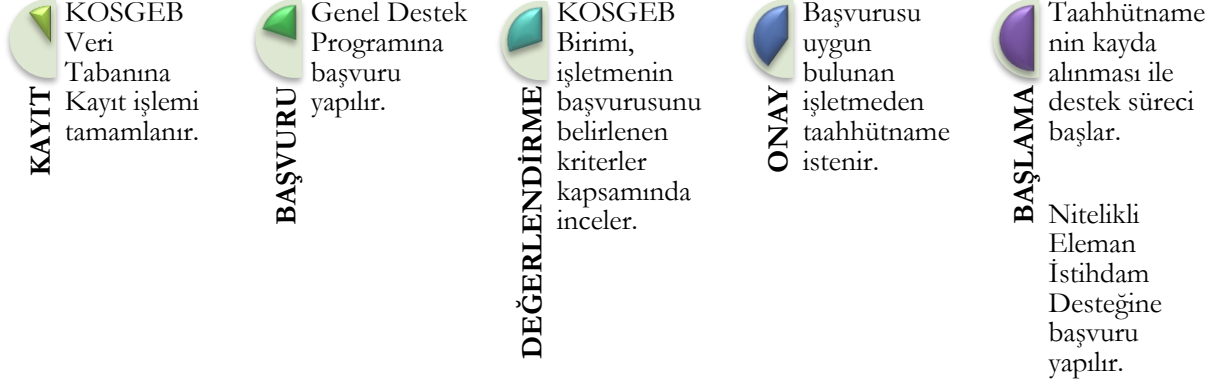
Genel Destek Programı yürürlüğe girdiği dönemde, programın üst limiti geri ödemesiz 210 Bin TL'dir. Programdan yararlanma oranları ise 16.07.2009 tarih ve 27290 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı" ile belirlenmiş olan bölgeler bazında değişkenlik göstermiştir. Buna göre; 1. ve 2. Bölge'de faaliyet gösteren işletmeler %50 oranında, 3. ve 4. Bölge'de faaliyet gösteren işletmeler ise %60 oranında desteklenmiştir.

Programdan yararlanmak isteyen bir işletmenin öncelikle KOSGEB Veri Tabanında yer alması koşulu aranmıştır. Bu aşamada KOSGEB Veri Tabanında yer almak isteyen işletme, www.kosgeb.gov.tr internet adresinden KOBİ Bilgi Beyannamesi ve KOBİ Bilgi Dokümanını doldurarak KOSGEB Veri Tabanına kaydını yapmıştır. İşletme bu belgelere, işletme yetkilisi/yetkililerinin imza sirküleri/imza beyannamesi, bağlı bulunduğu odadan alınmış Faaliyet Belgesi ve Ticaret/Esnaf Sicili Gazetesini ekleyerek KOSGEB Birimine başvurusunu yapmıştır. Gerekli incelemenin yapılması sonrasında başvurunun uygun bulunması halinde elektronik ortamda uygunluk teyidi verilerek işletmenin KOSGEB Veri Tabanına kaydı tamamlanmıştır.

Veri tabanına kayıt işleminin tamamlanması sonrasında işletme destek başvuru aşamasına geçmiştir. Bu kapsamda işletme, Genel Destek Programı Başvuru Formu ile kayıtlı olduğu KOSGEB Birimine başvurusunu yapmıştır. KOSGEB Birimi tarafından işletmenin KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği kapsamında yararlandığı program sayısına, KOBİ Bilgi Beyannamesine ve KOSGEB Veri Tabanındaki aktif/pasif durumuna bakılarak başvuru incelenmiş ve inceleme sonucu işletmeye bildirilmiştir. Başvurusu uygun bulunan işletmeden ise taahhütname istenerek program sürecinin başlaması sağlanmıştır. Taahhütnamenin KOSGEB Biriminde kayda alındığı tarih de, programın başlangıç tarihi olarak kabul edilmiştir. Tüm bu aşamaların tamamlanması ile işletme Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine başvuru yapabilir hale gelmiştir. Görüleceği üzere bir işletmenin destekten yararlanabilmesi için öncelikle programa başvuru yapması gerekmektedir. Başvurunun uygun bulunması durumunda işletme program kapsamındaki alt desteklere başvurabilmektedir.

Desteğin uygulamaya alındığı dönemdeki destek süreci, yukarıda anlatılanlar kapsamında Şekil 1'de özetlenmiştir.

Şekil 1 - Özet Destek Süreci

Yürürlüğe girdiği dönemde Nitelikli Eleman İstihdam Desteği, en az dört yıllık eğitim veren fakülte veya yüksekokul mezunu, destek başvurusu tarihi itibarıyla son bir ay içinde işe giren veya yeni istihdam edilecek olan eleman için verilmiştir. İşletmeler, destek üst limiti olan 20.000 TL dâhilinde işin gereği olarak birden fazla nitelikli eleman çalıştırılabilmektedir. Aylık üst limit ise istihdam edilecek her bir eleman için net ücret üzerinden 1.500 TL'yi geçmeyecek ve asgari geçim indirimi net ücrete dâhil edilmeyecek şekilde hesaplanmıştır.

Yeni istihdam edilecek nitelikli elemanın, başvurunun kabul edildiğinin işletmeye bildirildiği tarihten itibaren en geç 30 gün içinde işe başlatılması gerektiği yönünde bir koşul mevcuttur. Bunun sağlanmadığı durumda destek kararı iptal edilmiştir.

Ayrıca; askerlik, doğum gibi sebeplerle işten ayrılan ve daha önce destek kapsamında istihdam edilmiş olan elemanın yeniden aynı işyerinde işe başlaması halinde yeni destek başvurusu yapılması şartı ile kalan üst limit kadar destek verilebilmiştir. İlâveten bu destek kapsamında emekliler, yabancı uyruklular, işletme sahibi veya ortakları ile bunların ana, baba, eş ve çocukları istihdam edilemeyen kişiler olarak belirlenmiştir.

İşletmenin programı tamamlamasından sonra programın işletmeye etkisi ve sonucu, KOSGEB personeli tarafından ve/veya hizmet alımı yolu ve Genel Destek Programı İşletme İzleme Formu aracılığıyla izlenmiştir. İzleme, Genel Destek Programı İşletme İzleme Formunun ilgili bölümüne işletmeden sorumlu personel tarafından işletmenin programa giriş sırasında verdiği Genel Destek Programı Başvuru Formundaki bilgiler işlenerek işletmeye gönderilmesi ve formun ilgili bölümünün işletme yetkilisi tarafından doldurularak ilgili KOSGEB Birimine teslim edilmesi

şeklinde yapılmıştır. Buradaki önemli bir husus, işletmenin Genel Destek Programı İşletme İzleme Formunu KOSGEB Birimine iletmemesi halinde yeni bir Genel Destek Programı sürecinin başlatılmamasıdır.

KOSGEB İcra Komitesi kararları ile 2011 yılında Bağımsız Denetim Desteği, 2015 yılında ise Gönüllü Uzmanlık Desteği ve Lojistik Desteğinin eklenmesiyle Genel Destek Programı kapsamında yer alan destek sayısı 15'e çıkmıştır. Yürürlükte kaldığı yıllar içerisinde yapılan revizyonlarda farklı limitler uygulanmış olmakla birlikte yürürlüğe girdiği ve yürürlükten kalktığı yıllar için Genel Destek Programı destek üst limitleri ve oranları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 - Genel Destek Programı Destek Üst Limitleri ve Oranları

Genel Destek Programı Destekleri		2010			2018			
		Destek Üst Limiti (TL)	Destek Oranı (%)		Destek Üst Limiti (TL)	Destek Oranı (%)		
			1. ve 2. Bölgeler	3. ve 4. Bölgeler		1. Bölge	2., 3., 4. Bölgeler	5. ve 6. Bölgeler
1	Yurt İçi Fuar Desteği	30.000			45.000			
2	Yurt Dışı İş Gezisi Desteği	10.000			20.000*			
3	Tanıtım Desteği	15.000			25.000			
4	Eşleştirme Desteği	15.000			30.000			
5	Nitelikli Eleman İstihdam Desteği	20.000			50.000			
6	Danışmanlık Desteği	15.000			22.500			
7	Eğitim Desteği	10.000			20.000			
8	Enerji Verimliliği Desteği	30.000	50	60	75.000	50	60	70
9	Tasarım Desteği	15.000			22.500			
10	Sınai Mülkiyet Hakları Desteği	20.000			30.000**			
11	Belgelendirme Desteği	10.000			30.000**			
12	Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği	20.000			30.000			
13	Bağımsız Denetim Desteği	-			15.000			
14	Gönüllü Uzmanlık Desteği	-			15.000			
15	Lojistik Desteği	-			40.000			

Kaynak: <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1230/genel-destek-programi>

(*) KOSGEB KOBİ ve Girişimcilik Ödülleri kapsamında her yıl belirlenen finalistler, KOSGEB tarafından düzenlenen Yurt Dışı İş Gezisi Programından bir defaya mahsus olmak üzere üst limitler dikkate alınmaksızın %100 oranında desteklenir.

(**) TSE ve TPE'den alınacak belgeler, bölge farkı aranmaksızın %100 oranında desteklenir.

a. Revizyonlar Hakkında Bilgi

2010 yılının ikinci yarısında uygulamaya başlanan ve 8 yıldan fazla süre başvuru yapılabilen Genel Destek Programı, KOSGEB İcra Komitesi'nin kararıyla 24.09.2018 tarihinde yürürlükten kaldırılarak "İşletme Geliştirme Destek Programı" yürürlüğe alınmıştır. Uygulandığı dönemde; programda 10, uygulama esaslarında 17 kez revizyon yapılmıştır. Yazım hatalarının düzeltildiği, şekilsel değişikliklerin yapıldığı revizyonlar da bulunmakla birlikte önemli yapısal değişikliklerin gerçekleştirildiği köklü revizyonlar da mevcuttur. Program ve uygulama esasları dokümanlarında revizyonların yapıldığı tarihler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2 - Revizyon Tarihleri

Program	Revizyon Tarihi	Uygulama Esasları	Revizyon Tarihi
PR-01_00(0)	15.05.2010	UE-01_00(0)	16.06.2010
PR-01_00(1)	08.07.2011	UE-01_00(1)	08.07.2011
		UE-01_00(2)	23.09.2011
		UE-01_00(3)	05.12.2011
		UE-01_00(4)	21.12.2011
		UE-01_00(5)	28.12.2011
PR-01_00(2)	03.08.2012	UE-01_00(6)	09.08.2012
PR-01_00(3)	28.09.2012	UE-01_00(7)	28.09.2012
PR-01_00(4)	15.03.2013	UE-01_00(8)	15.03.2013
PR-01_00(5)	08.07.2013	UE-01_00(9)	08.07.2013
		UE-01_00(10)	26.09.2013
PR-01_00(6)	28.09.2015	UE-01_00(11)	28.09.2015
		UE-01_00(12)	01.02.2016
PR-01_00(7)	21.03.2016	UE-01_00(13)	21.03.2016
PR-01_00(8)	30.05.2016	UE-01_00(14)	30.05.2016
		UE-01_00(15)	05.01.2017
PR-01_00(9)	12.01.2018	UE-01_00(16)	12.01.2018
PR-01_00(10)	03.04.2018	UE-01_00(17)	03.04.2018

Genel Destek Programı ve Nitelikli Eleman İstihdam Desteği hakkında verilen bilgiler sonrasında program ve uygulama esaslarında yapılan revizyonlar Nitelikli Eleman İstihdam Desteği açısından incelenmiş ve önemli görülen değişikliklere yıl bazlı olarak Tablo 3'te yer verilmiştir. Destek açısından; 2012, 2015 ve 2016 yıllarında yapılan değişikliklerin önemli kırılmalar olarak kabul edilebileceği değerlendirilmektedir.

Tablo 3 - Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinde Yapılan Önemli Değişiklikler

2011	2012	2013	2015	2016	2017	2018
<ul style="list-style-type: none"> İşletmenin son 4 aylık SGK Sigortalı Hizmet Listesinde bulunmayan yeni istihdamın desteklenmesi uygulamasına geçiş 	<ul style="list-style-type: none"> Bölge sayısının 4'ten 6'ya çıkması ve destek oranlarının yeniden düzenlenmesi Başvuru formlarının KOSGEB web adresinden elektronik ortamda doldurulabilmesi Destek üst limiti dâhilinde aynı anda en fazla 2 elemanın desteklenmesi yönünde düzenleme yapılması Mal/hizmet satın alınamayanlara "kardeş" in eklenmesi İşletmenin kapanması halinde desteğin sonlandırılacağına ilişkin hükmün eklenmesi Farklı destek programları içinde bulunması şartıyla aynı destek türünden faydalanılması yönünde hüküm eklenmesi Aynı gider gerçekleşmesi için farklı kurumlardan destek almaya istisna getirilmesi Personel gideri desteği ödemelerinde banka dekontunun aranmayacağı hallerin düzenlenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Aylık üst limit kapsamında net ücrete dahil edilmeyecek kalemlerde genişleme yapılması 	<ul style="list-style-type: none"> Destekten yararlanmak isteyen işletmenin özelliklerine ekleme yapılması Veri tabanına kayıt aşamasında bağlı bulunulan odadan alınan faaliyet belgesinin istenmemesi İşletmenin faaliyet gösterdiği sektörler ile mükellefiyetinin devam edip etmediği konusunda GİB sorgulamasının yapılması Son 12 ay içinde istihdam edilmeme ve tam zamanlı çalışma koşulunun getirilmesi İstihdam edilecek nitelikli elemanın, destek başvuru tarihinden önceki son 30 gün içinde veya başvurunun kabul edildiğinin işletmeye bildirildiği tarihten itibaren en geç 45 gün içinde istihdam edilebilmesine imkan sağlanması İstihdam edilecek nitelikli elemana ilişkin SGK sorgulamalarının yapılabilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine ilişkin başvuruların online olarak yapılabildiği sisteme geçilmesi Destek oranlarında bölgesel bazlı değişikliğe gidilmesi Nitelikli elemana ödenecek aylık üst limitin değişmesi ve mezuniyet bazında ayrışması Destek üst limitinin artarak 50.000 TL olması Genel Destek Programı İşletme İzleme Formundaki tüm bilgilerin işletme yetkilisi tarafından doldurulması Nevi değişikliğinin tür değişikliği olarak değiştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Başvurunun değerlendirilmesi aşamasında Uygulama Birimi tarafından verilecek uygunluğa ilişkin fıkranın çıkarılması Aynı anda en fazla 3 destek programından yararlanma şartının kaldırılması 	<ul style="list-style-type: none"> Nitelikli elemanın mezuniyeti ile ilgili olarak "yükseköğretim kurumundan mezun" olma şartına ek olarak "en az Seviye 5 Mesleki Yeterlilik Belgesine sahip" olmanın eklenmesi Mesleki Yeterlilik Belgesine ilişkin yeni fıkralara yer verilmesi İşletme ve nitelikli elemana ilişkin sorgulamaların protokoller (SGK, YÖK) kapsamında yapılabilmesi İstihdam edilecek elemanın sadece destek verilen işletmede SGK kaydının olması gerekliliğinin eklenmesi E-devlet uygulamalarına geçiş İşletmelere başvuru formunun KBS üzerinden doldurularak başvurma yapma imkanının sağlanması Program başlangıç tarihi ile ilgili düzenleme yapılması İzleme formunun KBS üzerinden doldurulması

Söz konusu revizyonlar kapsamında Genel Destek Programı ve Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine ilişkin anlatılan hususlarda birçok değişiklik meydana gelmiştir. Tablo 3'te özetlenen değişikliklerin detaylandırılmış haline aşağıda başlıklar halinde yer verilmiştir:

Programdan Yararlanmak İsteyen İşletmelerin Özellikleri ve Hazırlayacağı Belgeler:

Genel Destek Programından yararlanmak isteyen işletmelerin KOSGEB Veri Tabanında yer alması koşulu aranmıştır. 2015 yılında ise bu koşula eklemeye yapılarak işletmenin, Türk Ticaret Kanununda tanımlı gerçek veya tüzel kişi statüsünde olması, KOSGEB Veri Tabanında kayıtlı ve aktif durumda olması gerektiği yönünde değişiklik yapılmıştır.

KOSGEB Veri Tabanında yer almak isteyen işletme, www.kosgeb.gov.tr internet adresinden KOBİ Bilgi Beyannamesi ve KOBİ Bilgi Dokümanını doldurarak KOSGEB Veri Tabanına kaydını yapmaktadır. İşletme bu belgelere,

- İşletme yetkilisi/yetkililerinin imza sirküleri/imza beyannamesi,
- Bağlı bulunduğu odadan alınmış Faaliyet Belgesi ve
- Ticaret/Esnaf Sicili Gazetesini

ekleyerek KOSGEB Birimine teslim etmek suretiyle program başvurusunu yapmaktadır. Yine 2015 yılında yapılan bir değişiklikle “işletmenin bağlı bulunduğu odadan alınan Faaliyet Belgesi” başvuru aşamasında istenen belgeler arasından çıkarılmıştır. 2017 yılında ise KOSGEB Veri Tabanına kayıt olma ile ilgili yukarıda belirtilen işlemlerin “KOSGEB Veri Tabanına Kayıt Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar” çerçevesinde yapılacağı yönünde bir fıkra eklenerek sürece ilişkin tüm hususlar söz konusu usul ve esaslarda belirtilmiştir.

Başvuru Formunun Elektronik Ortamda Doldurulması:

Genel Destek Programına başvurmak isteyen bir işletme KOSGEB Veri Tabanına kayıt sürecinin ardından dolduracağı başvuru formunu KOSGEB Birimine teslim etmekte idi. Bu uygulamada formlar fiziki ortamda olduğundan herhangi bir bilgi gerekmesi durumunda formlar tek tek incelenmekte ve bu durum personelin iş yükünü artırmaktaydı. 2012 yılında başvuru formunun, www.kosgeb.gov.tr internet adresinden elektronik ortamda doldurularak çıktısını almak suretiyle KOSGEB Birimine teslim etme yönünde değişiklik yapılmıştır. Bu sayede başvuru formunda yer alan bilgilerin elektronik ortamda doldurulması ile bilgilere erişim hızı artmış ve başvuru sürecine

ilişkin veriler elektronik ortamda kayıt altına alınmıştır. 2018 yılında ise işletmelerin başvuru formunun çıktılarını KOSGEB Birimine getirmesini ortadan kaldıran bir değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik ile KOBİ Bilgi Sistemi (KBS) üzerinden başvuru formunun doldurulması ve işletme tarafından onay vermesi ile başvuru işlemi gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca yine 2018 yılındaki bir değişiklikle, işletmenin onay vermesinden sonra başvurunun KOSGEB Birimi tarafından onaylanması müteakip işletmeden KBS üzerinden taahhütnamesini 30 gün içinde onaylaması istenmektedir. Bunun öncesindeki uygulama taahhütnamenin işletmeden fiziki ortamda alınması şeklinde idi.

Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine başvurmak isteyen bir işletme ise başvuru formunu ve ilgili belgeleri KOSGEB Birimine teslim etmekte idi. Genel Destek Programına başvuruda olduğu gibi 2012 yılında başvuru formunun, elektronik ortamda doldurularak çıktısını almak suretiyle KOSGEB Birimine teslim etme yönünde değişiklik yapılmıştır. 2016 yılında ise işletmenin, www.kosgeb.gov.tr internet adresinden çevrimiçi (online) olarak başvurusunu yapacağı yönünde bir değişiklik yapılmıştır. Bu sayede, işletmenin KOSGEB Birimine belge getirme durumu ortadan kaldırılmıştır.

Bilgi Doğrulama Amaçlı Sorgulamaların Yapılması:

2015 yılında yapılan ekleme ile kurum ve kuruluşlarla yapılan protokoller kapsamında bazı bilgilerin doğrulanması sağlanmıştır. Bu sayede, işletmenin faaliyet gösterdiği sektörler ile mükellefiyetinin devam edip etmediği konusunda www.gib.gov.tr adresinden e-vergi sorgulaması yapılmıştır.

Yine 2015 yılında yapılan ekleme ile KOSGEB Birimi tarafından nitelikli elemana ilişkin gerekli sorgulamaların Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'nun ilgili web sayfasından yapılabilmesi sağlanmıştır. 2018 yılında bu ifadeye eklemeler yapılarak hem işletmenin hem de nitelikli elemanın SGK ve/veya Yüksek Öğretim Kurumu sorgulamalarının ilgili kurumlarla yapılan protokoller kapsamında, Mesleki Yeterlilik Belgesine ilişkin sorgulamaların ise Mesleki Yeterlilik Kurumunun web sayfasından yapılabileceği uygulama esaslarında belirtilmiştir.

Nitelikli Elemanın Yeni Olma Şartı ve İşe Başlama Zamanı:

Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden, yeni istihdam edilecek veya destek başvurusu tarihi itibarıyla son bir ay içinde istihdam edilmiş olan en az fakülte veya dört yıllık yüksekokul mezunu nitelikli eleman için yararlanılmıştır. 2011 yılında yapılan değişiklikle yeni istihdam edilecek

elemanın, işletmenin son 4 aylık SGK Sigortalı Hizmet Listesinde bulunmaması koşulu getirilmiştir. Bu sayede destekte, elemanın o işletme için yeni olacağını belirten bir unsura yer verilmiştir. Yine aynı hüküm ile ilgili 2015 yılında; destek kapsamında istihdam edilecek nitelikli elemanın, destek başvuru tarihinden önceki son 30 gün içinde istihdam edilmiş olması veya başvurunun kabul edildiğinin işletmeye bildirildiği tarihten itibaren en geç 45 gün içinde istihdam edilmesi gerektiği şeklinde değişiklik yapılmıştır.

2011 yılında yapılan değişiklikle eklenen, “nitelikli elemanın işletmenin son 4 aylık SGK Sigortalı Hizmet Listesinde bulunmaması” koşulunda 2015 yılında değişikliğe gidilmiş ve ayrıca tam zamanlı çalışma şartı getirilmiştir. Buna göre, işletmede son 12 ay içinde istihdam edilmemiş en az fakülte veya dört yıllık yüksekokul mezunu ve işletmede tam zamanlı olarak çalışacak yeni eleman için destek verilebileceği hükmü uygulama esaslarına eklenmiştir. 2016 yılında ise “en az fakülte veya dört yıllık yüksekokul mezunu” ifadesi yerine “yükseköğretim kurumundan mezun” ifadesi uygulama esaslarına eklenmiştir. 2018 yılına gelindiğinde “12 aylık” sürenin hesaplanmasında başlangıç noktasını belirlemek amacıyla bir ekleme yapılarak başlangıç noktasının “destek başvuru tarihi” olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, aynı fıkranın devamında yükseköğretim kurumundan mezun olmayla birlikte en az Seviye 5 Mesleki Yeterlilik Belgesine sahip elemanların da desteklenebileceği yönünde bir ekleme yapılmıştır.

İlaveten, 45 gün içinde elemanın işe başlatılmaması durumunda destek kararının iptal edilmiş sayılacağı yönünde bir ifade 2016 yılında uygulama esaslarına eklenmiştir. Bununla birlikte destek süresince, istihdam edilecek elemanın sadece destek verilen işletmede SGK kaydının olması gerektiği, aksi durumda destek sürecinin durdurularak Uygunsuzluk Yönergesine göre işlem yapılacağı yönünde bir ekleme 2018 yılında yapılmıştır.

Aylık Üst Limit:

Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin aylık üst limiti, “istihdam edilecek her bir eleman için net ücret üzerinden hesaplanır ve 1.500 TL’yi geçemez” şeklinde uygulanmaktaydı. Ancak söz konusu ifadede, 1.500 TL’nin aylık toplam üst limit mi yoksa her bir eleman için üst limit mi olduğunun açık olmadığı görülmüş ve 2011 yılında yapılan değişiklikle aylık üst limitin her bir eleman için 1.500 TL’yi geçemeyeceği uygulama esaslarında belirtilmiştir. Ayrıca, hesaplanan net ücrete sadece asgari geçim indirimi dâhil edilmezken 2013 yılında yapılan değişiklikle destek tutarı hesaplamasında net ücrete dâhil edilmeyecekler listesine ikramiye, prim vb. ek ödemeler de eklenmiştir. 2018 yılında ise bu listeye fazla mesai eklenmiştir.

2016 yılında köklü bir değişikliğe gidilerek tek bir ücret uygulamasından vazgeçilerek mezuniyet durumuna göre artan bir ücret sistemi getirilmiştir. Buna göre; her bir elemana verilecek desteğin aylık üst limiti; 2 yıllık meslek yüksekokulu mezunları için 1.500 TL, 4 yıllık yüksekokul veya fakülte mezunları için 2.000 TL, yüksek lisans ve üzeri dereceden mezunlar için 2.500 TL olarak belirlenmiştir. Ayrıca istihdam edilecek elemanın; şirket sözleşmesi ile şirketin yönetimi ve temsili için görevlendirilmiş, kadın veya başvuru tarihi itibarıyla 30 yaşından gün almamış olması halinde bu limitlere 1.000 TL ilave edileceği yönünde bir ifade uygulama esaslarına eklenmiştir.

2018 yılına gelindiğinde ise Seviye 5 ve üzeri Mesleki Yeterlilik Belgesine sahip çalışanların öğrenim durumlarına bakılmaksızın destek kapsamına alınması yönünde bir değişiklik yapılmıştır. Buna göre, bu belgeye sahip eleman 1.500 TL aylık üst limit dâhilinde desteklenebilecektir.

Yine bu yılda, 2016 yılında destek mekanizmasına dâhil edilen şirket sözleşmesi ile şirketin yönetimi ve temsili için görevlendirilmiş elemanların ilave olarak desteklenmesi hususunda değişikliğe gidilmiştir. Buna göre, görevlendirilen elemanın kadın veya 30 yaşından gün almamış olması koşulu; şirket sözleşmesi ile şirketin yönetimi ve temsili için görevlendirilmiş olması veya kadın veya başvuru tarihi itibarıyla 30 yaşından gün almamış olması şeklinde düzenlenmiştir. Böylece 1.000 TL'lik ilave, iki yerine üç koşuldaki birini yerine getiren elemanlar için verilebilecektir. Ayrıca yapılan başka bir değişiklikle, nitelikli elemanın şirketteki yönetim ve temsil yetkisinin sona ermesi durumunda, aylık üst limitlere 1.000 TL'nin ilave edilmeyeceğine yönelik bir hüküm uygulama esaslarına eklenmiştir.

Destek Üst Limiti:

Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin üst limiti, 20.000 TL idi. 2016 yılında değişikliğe gidilerek bu tutar 50.000 TL'ye çıkarılmıştır. Ayrıca, yine aynı yıl mezuniyet durumuna göre artan bir ücret sistemine de geçilmiştir. Yapılan bu köklü değişiklik ile destek, günün ekonomik şartlarına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır.

Aynı Anda Desteklenecek Eleman Sayısı:

Destek kapsamında işletmeler destek üst limiti dâhilinde birden fazla nitelikli eleman çalıştırılabilmekteydi. 2012 yılında, destek üst limiti dâhilinde aynı anda en fazla 2 eleman için işletmenin bu destekten yararlanılabileceği yönünde bir sınırlama getirilmiştir.

Destek Oranları:

Nitelikli Eleman İstihdam Desteği, 1. ve 2. bölgelerde %50 ile 3. ve 4. bölgelerde %60 oranında uygulanmıştır. 19.06.2012 tarihli ve 28328 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı”ndaki düzenleme ile bölgelerde değişiklik yapılmıştır. Buna göre, 2012 yılında değişiklik yapılarak destek oranları, 1. ve 2. bölgeler için %50 ve 3., 4., 5. ve 6. bölgeler için %60 oranında uygulanmaya başlanmıştır.

“Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı”nda bir düzenleme olmamasına rağmen 2016 yılında destek oranlarında bir değişikliğe gidilerek destek oranları; 1. bölgeler için %50, 2., 3. ve 4. bölgeler için %60 ve 5. ve 6. bölgeler için %70 olmuştur.

Aynı Anda En Fazla 3 Destek Programından Yararlanma:

KOSGB Destek Programları Yönetmeliğinin 11 inci maddesinin birinci fıkrasında “Bu Yönetmelik çerçevesinde işletmeler, girişimciler, meslek kuruluşları ve işletici kuruluşlar, aynı anda en fazla üç adet destek programından yararlanabilir.” ifade yer almaktadır. Bu fıkradan ötürü KOSGEB Birimi bir başvuruyu incelerken KOBİ Bilgi Beyannamesine ve KOSGEB Veri Tabanındaki aktif/pasif durumuna ilaveten KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği kapsamında işletmenin yararlandığı program sayısına da bakmaktadır.

Ancak, KOSGEB Destek Programları Yönetmeliğinde 28.12.2016 tarih ve 29932 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan değişiklik ile söz konusu 11 inci maddenin birinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece, bir işletme aynı anda üçten fazla destek programından yararlanabilmiştir.

Program Başlangıç Tarihi:

Destek başvurusunun onaylandığının işletmeye bildirilmesi sonrasında işletmeden taahhütname istenmektedir. Taahhütname, programdan yararlanmak üzere başvuran işletmelerin KOSGEB’e verdikleri idari, mali ve hukuki taahhütlerini içeren belgedir. Taahhütnamenin KOSGEB Biriminde kayda alındığı tarih ise programın başlangıç tarihi olarak kabul edilmekteydi. 2018 yılında tüm işlemlerin KBS üzerinden yapılmaya başlanması ile program başlangıç tarihinde de değişiklik yapılmıştır. Buna göre, taahhütnamenin işletme tarafından KBS üzerinden onaylandığı tarih, programın başlangıç tarihi olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Nitelikli Eleman İstihdam Edilememe Durumu:

Destek kapsamında emekliler, yabancı uyruklular, işletme sahibi veya ortakları ile bunların ana, baba, eş ve çocukları istihdam edilememektedir. Bu ifade de genişlemeye gidilerek 2012 yılındaki değişiklikle “kardeş” kelimesi; 2016 yılındaki değişiklikle ise “başka kurum/kuruluşlardan vergi, sosyal güvenlik primi vb. yasal yükümlülükler hariç olmak üzere herhangi bir isim altında destek alınan elemanlar” istihdam edilemeyecekler arasına eklenmiştir.

Aynı zamanda, “İşletme; sahip ve ortakları ile bunların eşinden, annesinden, babasından, çocuğundan ve bunların sahibi/ortacı olduğu işletmelerden destek kapsamında mal/hizmet satın alamaz.” ifadesine de “kardeş” kelimesi eklenerek mal/hizmet satın alınamayacaklar genişletilmiştir.

Destek Sürecinin Sonlandırılması:

Destek kapsamında bir işletmenin destek sürecinin sonlandırılması işletmenin tasfiyesi halinde söz konusuydu. İşletmenin devri, başka bir işletme ile birleşmesi ve nev’i değişikliği durumunda ise bu husus KOSGEB Birimince değerlendirilerek destek sürecinin devamına veya sonlandırılmasına karar verilmekteydi.

2012 yılında sonlandırma işlemi ile ilgili değişikliğe gidilerek işletmenin tasfiyesinin başlamasına ilaveten işletmenin kapanması halinde de destek sürecinin sonlandırılacağı belirtilmiştir. Destek süreci sonlandırılan işletmelere yapılan destek ödemelerinin geri alınmayacağına ilişkin hüküm ise 2013 yılında eklenmiştir.

Ayrıca 2013 yılında, tasfiyesi başlayan ve kapanan işletmeler için program süresi bitse dahi, süre bitmeden önce uygun bulunan destek başvurularının kazanılmış hak olarak değerlendirilmeyeceğine ve ödemelerin yapılmayacağına ilişkin hüküm eklenerek düzenleme yapılmıştır.

Aynı Gider Gerçekleşmesine Getirilen İstisna:

Destek kapsamında bir işletme aynı gider gerçekleşmesi için farklı kurum/kuruluşlardan destek alamamaktaydı. 2012 yılında bu duruma bir istisna getirilerek vergi, sosyal güvenlik primi vb. yasal yükümlülükler hariç olmak üzere aynı gider gerçekleşmesi için farklı kurum/kuruluşlardan destek alınamayacağı yönünde değişiklik yapılmıştır.

Ayrıca, uygulama esasları dokümanına 2012 yılında yeni eklenen bir fıkra ile farklı destek programları içinde bulunması şartıyla aynı destek türünden faydalanmanın önü açılmıştır. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, gider gerçekleşmesini gösteren belgelerin yalnızca bir destek için kullanılacak olmasıdır.

Ödemelerde Banka Dekontunun Aranmadığı Haller:

2012 yılında yeni eklenen bir fıkra ile personel gideri desteği ödemelerinde banka dekontunun aranmayacağı haller düzenlenmiştir. Buna göre; 18.11.2008 tarih ve 27058 Resmî Gazete’de yayımlanan “Ücret, Prim, İkramiye ve Bu Nitelikteki Her Türü İstihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmeliğin; “Madde 1 - (2) (Ek fıkra: 05.12.2009 - 27423 sayılı Resmî Gazete Yön\1.mad) 29.6.2004 tarihli ve 5202 sayılı Savunma Sanayii Güvenliği Kanunu kapsamında tesis güvenlik belgesine sahip işyerleri ile 26.6.2001 tarihli ve 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu kapsamında bulunan gizlilik dereceli tesislerde çalıştırılanlara ve 1.11.1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Kanunu ve bu Kanuna göre çıkarılan yönetmeliklerde belirtilen görevleri yerine getirmekle görevlendirilenlere yapılacak ödemeler, bankalar aracılığıyla yapılması zorunluluğundan istisnadır.” hükmü gereğince istisna tutulan işyerleri ve tesislerde faaliyet gösteren işletmelere yapılacak personel gideri desteği ödemelerinde banka dekontu aranmamıştır.

İzleme:

İzleme, Genel Destek Programı İşletme İzleme Formunun ilgili bölümüne işletmeden sorumlu personel tarafından işletmenin programa başlama sırasında verdiği Genel Destek Programı Başvuru Formundaki bilgiler işlenerek işletmeye gönderilmesi ve formun ilgili bölümünün işletme yetkilisi tarafından doldurularak ilgili KOSGEB Birimine teslim edilmesi şeklinde yapılmıştır. 2016 yılında formun tamamının işletme yetkilisi tarafından doldurulup imzalanarak ilgili KOSGEB Birimine iletilmesi şeklinde bir değişikliğe gidilmiştir. 2018 yılında ise formun imzalanarak getirilmesi uygulamasından vazgeçilerek formun KBS üzerinden elektronik ortamda doldurulması şeklinde bir uygulamaya geçilmiştir. Bu sayede, sürecin daha hızlı bir şekilde işlemesi amaçlanmıştır.

Ayrıca, işletmenin Genel Destek Programı İşletme İzleme Formunu KBS üzerinden doldurmaması halinde yeni bir Genel Destek Programı süreci söz konusu işletme için başlatılmamaktadır. Desteğin yürürlüğe girdiği zamanki uygulama da bu yönde olup farklılık formun, elektronik ortamda değil de işletme tarafından KOSGEB Birimine iletilmesi yönünde olmasıdır.

Mesleki Yeterlilik Belgesi:

Mesleki Yeterlilik Belgesine sahip elemanların da destek kapsamına alınması ile bazı eklemelerin yapılması gerekmiştir. Bu kapsamda 2018 yılında Mesleki Yeterlilik Belgesinin, Mesleki Yeterlilik Kurumunun web sayfasında yayınlanmış ulusal yeterliliklerde yetkilendirilmiş belgelendirme kuruluşlarından alınması ve güncel olması gerektiği; başvuru esnasında beyan edilen belgenin geçerlilik tarihini takiben gün kaybı olmaksızın yenilenmemesi halinde destek süreci sonlandırılacağı yönünde yeni bir fıkra eklenmiştir.

Programın Yürürlükten Kaldırılması:

Yürürlükten kaldırılan Genel Destek Programının yerini İşletme Geliştirme Destek Programı almıştır. Amacı, “küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet güçlerinin, kurumsallaşma-markalaşma düzeylerinin ve ekonomideki paylarının artırılması, kapasitelerinin geliştirilmesi ve öncelikli ihtiyaçlarının karşılanması” olan söz konusu program kapsamında 9 farklı destekte toplam 290 Bin TL’ye kadar destek sağlanmaktadır. İşletme Geliştirme Destek Programı bünyesindeki 9 farklı destekten bazıları Genel Destek Programında da yer almakta olup içeriğinde farklılaşma söz konusudur. Söz konusu desteklerden birisi de Nitelikli Eleman İstihdam Desteği’dir.

b. Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı istatistikler kapsamında öncelikle Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine yapılan başvurular incelenmiştir. Başvuru durumlarına ilişkin sonuçlar Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4 - Programa İlişkin Başvuru Sonuçları

Başvuru Sonucu	İşletme Sayısı
Toplam Başvuru	74.443
Ödeme Talebinde Bulunan	58.588
Ödeme Talebinde Bulunup Desteklenen	52.991*

Kaynak: KBS

* İşletmelerin ödeme talebinde bulunması ve sonrasında destek almalarını ifade eden bu rakam desteklenen toplam işletme sayısından farklıdır. Bunun sebebi, Tablo 4’te yer alan bilgilerin, başvuruların elektronik ortamda alınmaya başlandığı sistemin devreye girdiği tarihten (2011 yılı Aralık ayı) önceki kayıtları içermemesidir. Ayrıca, 2018 yılı başında muhasebe sisteminin değişmiş olması da bu farklılığın sebeplerinden birisidir.

Tablo 4 incelendiğinde desteğe toplam 74.443 başvuru alındığı görülmektedir. Bu başvurular sonucunda ödeme talebinde bulunan işletme sayısı ise 58.588’dir. Aradaki farkın; destekten

vazgeçen, başvurup sürecin devamını getiremeyen ve deneme amaçlı başvuru yapan işletmelerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

2010-2018 döneminde 54.697 işletmeye destek ödemesi yapıldığı temin edilen verilerde görülmüştür. Veri temizleme aşamasında incelenen verilerde bazı sorunlar tespit edilmiş ve gerekli temizleme işlemleri yapılmıştır. Buna göre:

- Bir işletme üçer yıllık dönemlerde Genel Destek Programından yararlanabildiğinden her döneme ilişkin o işletmeye özel bir numara atanmaktadır. Programıd olarak adlandırılan bu numaranın sadece bir işletmeye karşılık gelecek olmasından dolayı hatalı 24 programıd ve dolayısıyla bu programıd'lere karşılık gelen 31 işletme analiz dışı bırakılmıştır.
- KOBİ Beyannamesinde yer alan bilgileri (yıl, ölçek, sektör, il vb.) eksik olan 16 işletme analiz dışı bırakılmıştır.

Veri temizleme işlemi sonrasında analiz yapılabilecek işletme sayısı 54.650'ye düşmüştür. Dolayısıyla, raporun bundan sonraki kısmında destekten yararlanan işletme sayısı olarak bu sayı dikkate alınmıştır. 2010-2018 dönemi destek gerçekleştirmelerinin yararlanan dönem bazında dağılımı Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5 - Yararlanan Döneme Göre Destek Gerçekleşmeleri

Yararlanan Program Dönemi	İşletme Sayısı	Destek Tutarı	İşletme Başına Destek Tutarı (TL)	Dönem Başına Destek Tutarı (TL)
1	46.345	563.400.275	12.157	12.157
2	7.099	210.315.438	29.626	14.813
3	1.206	58.668.371	48.647	16.216
TOPLAM	54.650	832.384.084	15.231	

Kaynak: KBS

Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden bir işletme, program süresi olan 3 yıl boyunca yararlanabilmektedir. Bu sürenin bitiminde, başvurusu halinde, işletme için 3 yıllık yeni bir destek program süresi başlamaktadır. Buna göre, 2010-2018 döneminde destekten 54.650 işletme yararlanmıştır. Programdan yararlanma sayısı ise 64.161'dir.

Bu açıklamaya göre Tablo 5 incelendiğinde destekten yararlanan 46.345 işletmenin destekten bir program dönemi boyunca yararlandığı görülmektedir. Program süresi kapsamında bu işletmelere 563,4 Milyon TL destek sağlanmış olup işletme başına ortalama destek tutarı 12.157 TL'dir.

Destekten iki program dönemi boyunca yararlanan işletme sayısı 7.099'dur. Bu grupta yer alan bir işletmeye 29.626 TL destek sağlanmıştır. Bu tutar iki dönemin toplamı olup üç yıllık bir dönemde işletme başına sağlanan ortalama destek tutarı 14.813 TL'dir. Desteklenen işletmelerden 1.206'sı ise üç program dönemi boyunca destekten yararlanmıştır. Bu grupta yer alan bir işletmenin bir dönemde aldığı ortalama destek ise 16.216 TL'dir.

Özetle, destekten yararlanma sayısı arttıkça bir dönem için işletme başına ortalama destek tutarı artmaktadır. Her ne kadar bu süreçte işletmelerin programa aşinalıklarının arttığı söylenebilse de işletme başına ortalama destek tutarının artmasının, 2016 yılında yapılan bir revizyon ile destek tutarınının 20.000 TL'den 50.000 TL'ye çıkması ile açıklanabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca, 2010-2018 döneminde Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin KOSGEB tarafından uygulanan tüm destekler içerisindeki (kredi faiz destekleri hariç) payı destek tutarı açısından %19'dur.

2010-2018 dönemi destek gerçekleştirmelerinin il bazlı dağılımı Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6 - Destek Gerçekleştirmelerinin İl Bazlı Dağılımı

İl	İşletme Sayısı	Destek Tutarı (TL)	Nitelikli Eleman Sayısı	İl	İşletme Sayısı	Destek Tutarı (TL)	Nitelikli Eleman Sayısı
İstanbul	11.834	186.438.899	22.084	Elazığ	272	3.762.219	409
Ankara	5.794	95.710.606	11.845	Isparta	272	3.395.506	412
Bursa	3.597	57.740.479	6.796	Amasya	270	3.594.310	415
İzmir	3.537	55.212.307	6.529	Bolu	269	3.709.593	494
Adana	1.625	24.835.129	2.746	Nevşehir	264	3.622.411	410
Konya	1.433	23.316.480	2.532	Kütahya	254	3.852.353	439
Kocaeli	1.399	23.010.891	2.757	Aksaray	251	3.911.579	456
Mersin	1.391	19.676.001	2.329	Batman	251	3.262.647	352
Kayseri	1.385	20.431.213	2.360	Karaman	247	3.520.608	383
Antalya	1.127	13.781.640	1.965	Karabük	229	2.813.996	367
Gaziantep	1.065	15.067.102	1.534	Kastamonu	211	3.021.110	340
Samsun	901	14.565.899	1.562	Sinop	210	3.158.351	336
Trabzon	865	13.185.402	1.469	Edirne	206	2.708.543	306
Sakarya	812	13.046.687	1.432	Yozgat	203	3.054.419	296
Denizli	804	13.004.721	1.526	Giresun	200	3.091.314	325
Manisa	704	10.652.628	1.149	Yalova	182	2.815.489	324

İl	İşletme Sayısı	Destek Tutarı (TL)	Nitelikli Eleman Sayısı	İl	İşletme Sayısı	Destek Tutarı (TL)	Nitelikli Eleman Sayısı
Eskişehir	652	10.088.887	1.291	Adıyaman	170	2.233.342	242
Tekirdağ	652	10.282.145	1.164	Bartın	143	2.058.595	235
Kahramanmaraş	566	8.450.168	863	Bingöl	133	1.775.407	181
Diyarbakır	539	7.959.709	781	Kırklareli	128	1.599.406	190
Hatay	530	5.969.467	732	Burdur	119	1.398.697	180
Aydın	516	6.814.765	925	Erzincan	119	1.511.288	182
Balıkesir	493	7.721.561	893	Kırıkkale	113	1.694.363	196
Muğla	481	5.946.146	769	Muş	111	1.660.973	173
Malatya	469	5.616.180	630	Kırşehir	109	1.432.259	173
Van	448	6.688.016	671	Çankırı	104	1.464.150	159
Ordu	433	6.825.268	691	Bilecik	94	1.539.617	156
Şanlıurfa	427	6.223.998	676	Kars	90	1.456.623	150
Mardin	381	6.251.604	649	Gümüşhane	83	1.288.578	135
Zonguldak	373	5.131.656	597	Hakkâri	80	1.263.854	121
Sivas	368	4.567.545	593	Ağrı	75	1.127.465	132
Osmaniye	342	4.997.865	518	Şırnak	74	1.124.409	108
Afyonkarahisar	341	4.696.114	518	Artvin	69	715.315	93
Düzce	334	4.490.101	552	Siirt	59	812.100	71
Çorum	332	4.966.176	505	Iğdır	54	688.320	83
Erzurum	317	4.498.325	496	Bitlis	50	756.131	73
Niğde	303	4.900.685	551	Tunceli	48	641.217	70
Çanakale	294	4.460.468	568	Kilis	41	561.325	49
Uşak	294	4.162.266	474	Ardahan	37	508.220	52
Rize	292	4.380.506	444	Bayburt	15	245.807	17
Tokat	291	3.766.472	415	Genel Toplam	54.650	832.384.084	99.173

Kaynak: KBS

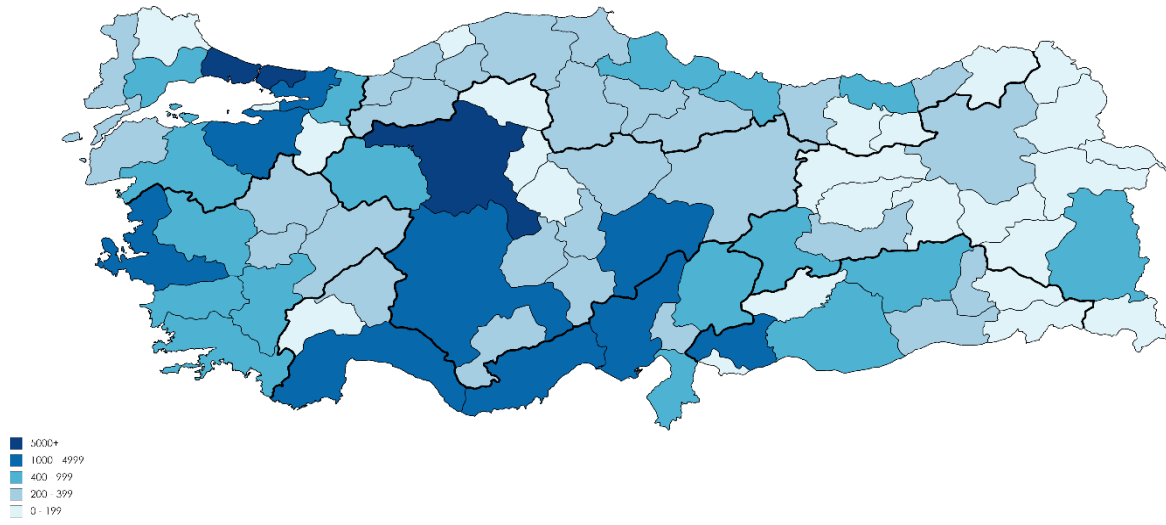
Tablo 6 incelendiğinde 81 ilimizdeki işletmelerin de destekten yararlandığı görülmektedir. Destekten en fazla yararlanan işletmelerin bulunduğu ilin hem sayı (%21,6) hem de tutar (%22,4) bakımından İstanbul olduğu ve bu ili Ankara, Bursa ve İzmir'in takip ettiği görülmektedir. Destekten en az yararlanan işletmelerin bulunduğu iller ise Bayburt, Ardahan ve Kilis'tir. Destekten yararlanma açısından il başına düşen işletme sayısı ise 675 (54650/81)'tir. Bu sayının üzerinde destekten yararlanan işletme sayısına sahip 16 il bulunmaktadır.

Ayrıca il bazlı dağılım, ilin desteğe göre durumunu daha iyi yorumlayabilmek için o ilde bulunan ve KOSGEB hedef kitlesinde yer alan toplam KOBİ sayısı ile karşılaştırılmıştır. Buna göre; Antalya, İstanbul, Konya ve Gaziantep'in destekten yararlanma düzeylerinin ortalamasının altında kaldığı görülmüştür. Buna karşılık destekten yararlanma düzeyi en yüksek iller; Bursa, Kayseri, Trabzon, Karaman ve Sinop olmuştur. Tunceli, Gümüşhane, Çankırı, Bingöl ve Bartın gibi desteklenen

işletme sayısı az olan illerin ülke ortalamasının üzerinde destekten yararlanma düzeylerine sahip oldukları görülmüştür. ¹

İl bazlı dağılımının daha net anlaşılabilmesi açısından destekten yararlanan işletmelere ilişkin yoğunluk haritası hazırlanmış olup Şekil-2’de yer almaktadır. Haritadan görüleceği üzere destekten yararlanan işletmeler ülkemizin Orta Anadolu ve batı bölgelerindeki illerde yoğunluk göstermektedir.

Şekil 2 - Desteklenen İşletmelere İlişkin Yoğunluk Haritası

Destekten yararlanan işletmelerin destek başlangıç tarihindeki sektörlerine göre dağılımı Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7 - İşletmelerin Sektör Bazlı Dağılımı

Sektör *	İşletme Sayısı	Yüzde	Destek Tutarı (TL)	Yüzde
İmalat	19.016	34,8	315.529.553	37,9
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı	13.425	24,6	182.330.522	21,9
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	6.869	12,6	113.287.019	13,6
İnşaat	4.760	8,7	66.092.818	7,9
Bilgi ve İletişim	3.330	6,1	60.176.656	7,2

¹ Türkiye İstatistik Kurumu 2016 yılı İş Kayıtları verilerine göre ülkemizde sadece çalışan sayısı kistası dikkate alındığında 3.646.469 KOBİ bulunmaktadır. Bu KOBİlerin 3.137.672’si ise KOSGEB hedef kitlesinde yer almaktadır. Buna göre, bir il için destekten yararlanma düzeyi %1,74’tür (54.650 / 3.137.672). İlgili paragrafta yorum yapılırken bu değer dikkate alınmış ve illerin bu değerden ne kadar saptıkları incelenmiştir.

Sektör *	İşletme Sayısı	Yüzde	Destek Tutarı (TL)	Yüzde
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	1.809	3,3	21.969.563	2,6
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	1.756	3,2	22.383.246	2,7
Ulaştırma ve Depolama	1.104	2,0	15.410.364	1,9
Diğer Hizmet Faaliyetleri	949	1,7	12.445.340	1,5
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	494	0,9	4.208.160	0,5
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı	406	0,7	6.717.052	0,8
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	396	0,7	6.468.360	0,8
Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	330	0,6	5.273.522	0,6
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor	6	0,0	91.911	0,0
Genel Toplam	54.650	100	832.384.084	100

Kaynak: KBS

* Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması olan NACE Rev.2.'ye göre harf bazında sektörleri ifade eder.

Destekten yararlanan işletmelerin yarısından fazlasını hem işletme sayısı hem de destek tutarı açısından İmalat ve Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı sektörlerinde faaliyet gösteren işletmeler oluşturmaktadır. Tablo 7'de ilk 5 sırada yer alan sektörler ise işletme sayısı bakımından toplamın %86,7'sini; tutar bakımından %88,6'sını oluşturmuştur. Bir işletme başına düşen ortalama destek tutarı incelendiğinde ise ilk sırada 18.071 TL ile Bilgi ve İletişim sektörü gelmektedir. İkinci sırada 16.593 TL ile İmalat sektörü bulunmaktadır.

Destekten yararlanan işletmelerin destek başlangıç tarihindeki ölçeklerine göre dağılımı Tablo 8'de yer almaktadır.

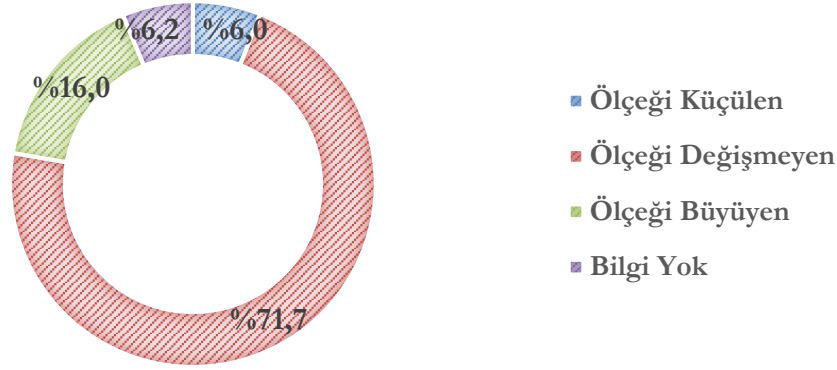
Tablo 8 - İşletmelerin Ölçek Bazlı Dağılımı

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Destek Tutarı (TL)	Yüzde
Mikro	36.432	66,7	511.022.786	61,4
Küçük	13.603	24,9	229.983.670	27,6
Orta	4.580	8,4	90.694.394	10,9
İşletme KOBİ Değil	35	0,1	683.234	0,1
Genel Toplam	54.650	100	832.384.084	100

Kaynak: KBS

Destekten yararlanan işletmelerin işletme sayısı bakımından %66,7'sini ve destek tutarı bakımından %61,4'ünü mikro ölçekli işletmeler oluşturmuştur. İşletme başına düşen ortalama destek tutarı incelendiğinde bu tutarın mikro ölçekli işletmeler için 14.027 TL, küçük ölçekli işletmeler için 16.907 TL ve orta ölçekli işletmeler için 19.802 TL olduğu görülmüştür. Ölçek değişimlerini ayrıntılı incelemek için her bir işletme için desteğin sonu ve başı dikkate alınarak ölçekler arası değişimler incelenmiş olup Grafik 1'de yer almaktadır. ²

Grafik 1 - Destekten Yararlanan İşletmelerdeki Ölçek Değişim Durumu

Kaynak: KBS

Destekten yararlanan işletmelerin %71,7'sinde desteğin sonu ve başındaki ölçek durumları arasında bir değişim olmadığı görülmüş olup işletmelerin %16'sının ölçeğinde büyüme ve %6'sında küçülme söz konusudur. Her ne kadar bu grafik desteğin net etkisini göstermese de destek sonucu oluşan etki hakkında fikir vermektedir.

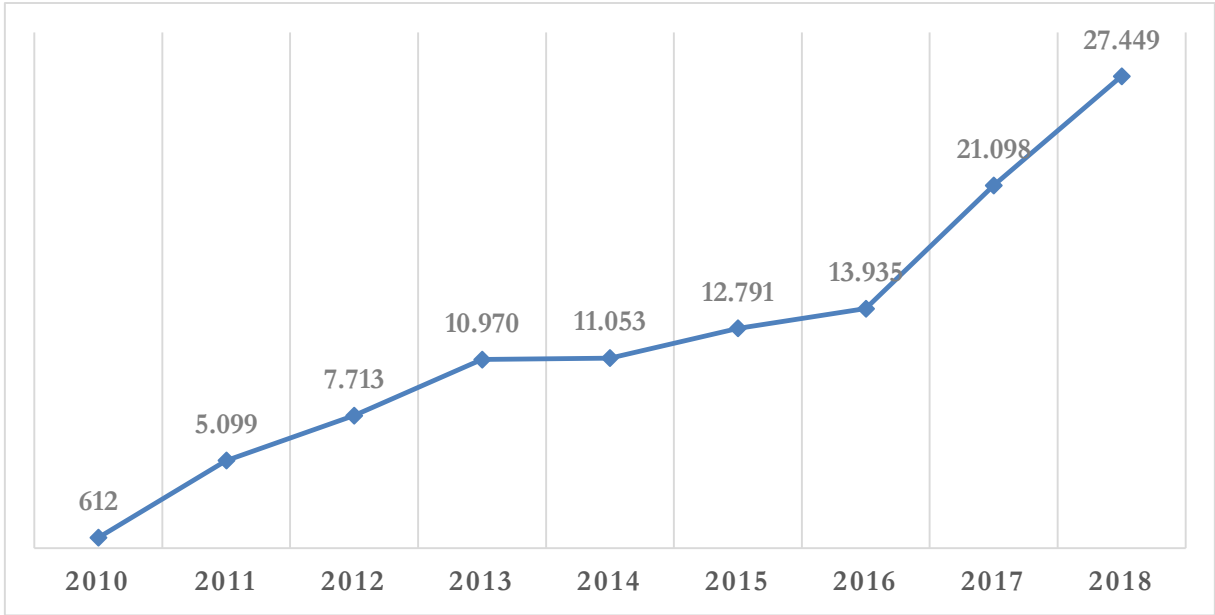
Ayrıca, ölçeği büyüyen işletmelere detaylı bakıldığında her ilde en az bir tane ölçeği büyüyen işletmenin olduğu görülmüştür. İller içerisinde ise ilk sırada İstanbul bulunmaktadır. Ölçeği büyüyen işletmelerin %22,8'si İstanbul ilinde faaliyet göstermektedir. Bu ili Ankara (%10,4), Bursa (%8,4) ve İzmir (%6,9) takip etmektedir.

Destekten yararlanan işletme sayısının yıl bazlı artış gösterdiği görülmüştür. Desteğe olan talebe ilişkin artışı ifade eden bu durum Grafik 2'de görülmektedir. ³

² Destek başlangıcı ve sonu ile ilgili analiz yapılırken işletmelerin taahhütname bilgileri kullanılmıştır. Taahhütname bilgisi eksik olan işletmeler için ölçek değişim bilgisi elde edilememiştir.

³ Ödemeler yıllara sari olduğundan bir işletme birden fazla yılda yer alabilmektedir.

Grafik 2 - Destekten Yararlanan İşletme Sayısı

Kaynak: KBS

Yıllar geçtikçe destekten yararlanan işletme sayısında artış yaşanmıştır. Desteğin yürürlüğe girdiği tarih olan 2010 yılında 612 işletme destekten yararlanırken 2018’de bu rakam 27.449’a ulaşmıştır. Grafik 2 incelendiğinde özellikle 2016 yılından itibaren hızlı bir artış olduğu görülmektedir. Bu artışı; başvuruların elektronik ortamda yapılabildiği sisteme geçilmesi, destek oranlarında bölgesel bazlı değişikliğe gidilmesi, nitelikli elemana ödenecek aylık üst limitin değişmesi ve mezuniyet bazında ayrışması ile destek üst limitinin artarak 50.000 TL’ye ulaşması gibi değişikliklerle açıklamak mümkündür.

İstihdam Edilen Elemanlara İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Destek başvurularının elektronik ortamda alınmaya başlandığı sistemin devreye girdiği tarihten sonra başvuru yapan işletmeler dikkate alınarak başvuru sayısı ve istihdam edilen nitelikli elemana ilişkin bilgiler verilmiştir. Bu kapsamda 52.991 işletmenin başvurusunun olduğu ve desteklenen işletmeler tarafından 99.173 nitelikli elemanın istihdam edildiği görülmüştür. İstihdam edilen elemanların yıl bazlı dağılımı Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9 - İstihdam Edilen Elemanların Yıl Bazlı Dağılımı

Yıl	İstihdam Edilen Eleman Sayısı
2013	4.460
2014	10.319
2015	11.967
2016	16.312
2017	26.040
2018	16.684
Bilgi Yok *	13.391
TOPLAM	99.173

Kaynak: KBS

* Söz konusu elemanları istihdam eden işletmelere ilişkin destek onay tarih bilgisi bulunmadığından bu personele ilişkin yıl bazlı dağılım bilgisi verilememiştir. Destek onay tarihleri 2013 yılı Temmuz ayından itibaren elektronik ortamda alınmaya başlanmıştır.

Destekten yararlanan işletmeler tarafından istihdam edilen nitelikli elemanlar için destek onay tarihleri dikkate alındığında en çok onayın 2017 yılında verildiği ve 26.040 nitelikli elemanın istihdam edilmeye başlandığı görülmüştür.

İşletmeler tarafından istihdam edilen eleman sayısı bilgisine bakıldığında sadece bir işletmenin programdan 3 dönem boyunca yararlandığı ve toplamda 19 eleman istihdam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu istihdam rakamı, istihdam edilen elemanların kısa süreli istihdam edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Tablo 10'da istihdam edilen eleman ve buna karşılık gelen işletme sayısına yer verilmiştir.

Tablo 10 - İstihdam Edilen Eleman ve İşletme Sayısı Dağılımı

İstihdam Edilen Eleman Sayısı	İşletme Sayısı	Yüzde
1	28.816	54,4
2	13.828	26,1
3	4.975	9,4
4	2.528	4,8
5	1.272	2,4
6 - 10	1.491	2,8
11 - 19	81	0,2
TOPLAM	52.991	100

Kaynak: KBS

Tablo 10 incelendiğinde destek kapsamında 1 eleman istihdam eden işletmelerin oranı %54,4 olup işletmelerin %90'ı 1 ile 3 arası eleman istihdam etmiştir. 11 ile 19 arası eleman istihdam eden ise 81 işletme bulunmaktadır.

İstihdam edilen nitelikli elemanlar için mezun olunan üniversite, mezun olunan bölüm, özürlülük durumu, yaş ve çalışılacak bölüm bazında bilgilere aşağıda yer verilmiştir:

- İstihdam edilen nitelikli elemanların mezun olduğu üniversite olarak ilk sırayı %18,2 ile Anadolu Üniversitesi almıştır. Bu üniversiteyi %3,1 ile Selçuk Üniversitesi takip etmiştir. İstihdam edilen 963 (%1) elemanın mezun olduğu üniversite yurt dışında bulunmakta (Kıbrıs dahil) olup toplamda 348 farklı üniversiteden mezun eleman istihdam edilmiştir. İstihdam edilen elemanların %2,5'inin ise mezun olunan üniversite bilgisi bulunmamaktadır.
- İstihdam edilen nitelikli elemanların mezuniyet alanı fakülte düzeyinde incelenmiştir. Fakülte bilgisi, desteğe ilişkin herhangi bir form kapsamında işletmelerden alınmadığından dolayı bu bilgi oluşturulurken bölüm bilgisinden hareketle her bir istihdam edilen elemana ilişkin durum ayrı ayrı incelenmiştir. Bu şekilde fakülte bilgisi değerlendirici tarafından tayin edilmiştir. Fakülte bilgisine, ilgili bölümle ilintili meslek yüksekokulları da dâhil edilmiştir. Buna göre, istihdam edilen nitelikli elemanların %22,4'ü Mühendislik Fakültesinden, %21,7'si İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden mezun olmuştur. Diğer fakültelelere ⁴ tek tek bakıldığında ise toplam içindeki paylarının ayrı ayrı %4'ü geçmediği görülmüştür. İlave olarak, istihdam edilen elemanların %37,6'sının mezun olunan bölüm bilgisi bulunmamaktadır.
- Mühendislik Fakültesindeki bölümler arasında en çok istihdam sağlanan bölüm Makine Mühendisliği Bölümüdür (%17,3). Burada dikkati çeken husus ise Gıda (%5,8) ve Çevre (%5,7) Mühendisliği bölüm mezunlarının istihdamının fazlalığıdır.
- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesindeki bölümler arasında en çok istihdam sağlanan bölüm yüksek bir oran ile İşletme Bölümüdür (%44,4). İkinci sırada ise İktisat Bölümü (%11,3) bulunmaktadır.
- İstihdam edilen nitelikli elemanların 375'ini (%0,4) özürlü vatandaşların oluşturduğu görülmüştür.

⁴ Diğer Fakülteleler: Fen – Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, İletişim Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Veterinerlik Fakültesi, Spor Bilimleri Fakültesi.

- İstihdam edilen nitelikli elemanların yaş bilgisi, destek onay tarihleri dikkate alınarak ve hatalı kayıtlar ayıklanarak destek tarihindeki yaşı belirlenecek şekilde incelenmiştir. Buna göre, istihdam edilen nitelikli elemanların %34,7'si 25-29 yaş aralığında, %24,7'si 30-39 yaş aralığı, %19,6'sı 18-24 yaş aralığında bulunmaktadır.
- İstihdam edilen nitelikli elemanlar arasında 24 ile 26 yaş aralığındaki elemanlar en fazla istihdam edilenlerdir (%25,8). Ayrıca, 50 ve üstü yaşta istihdam edilen 456 eleman bulunmaktadır (%0,5).
- Nitelikli elemanların işletmede en fazla pazarlama/satış (%17,1) ve muhasebe (%15,7) birimlerinde istihdam edildiği görülmüştür. Ayrıca elemanların %5,1 Ar-Ge ve %2,9'u da dış ticaret birimlerinde istihdam edildiği tespit edilmiştir.

c. Literatür Tarama Sonuçları

Bu bölümde, değerlendirme çalışması yürütülen destek ile benzer destekler ve yurt içi ve yurt dışı değerlendirme raporları gibi dokümanlar incelenmiştir. Bu kapsamda literatür taraması ile;

- Ülkemizde eleman istihdamına yönelik destek programları,
- Dünyada eleman istihdamına yönelik destek programları,
- Ülkemizdeki ve dünyadaki eleman istihdamına yönelik destek programlarına ilişkin değerlendirme raporlarının ve bu programların değerlendirildiği tez/makale/bildiriler,
- Nitelikli eleman istihdamının işletmelerde oluşturduğu etkinin ne olduğuna ilişkin yapılan tez/makale/bildiriler

olmak üzere 4 noktaya odaklanılmıştır.

Öncelikle makro politika dokümanlarının incelenmesi sonucu ülkemizde istihdamın artırılmasına büyük önem verildiği ve tedbirler alındığı görülmüştür. 2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planının beş stratejik amacından birisi istihdamın artırılmasıdır. İstihdam odaklı sürdürülebilir büyümenin sağlanması, iş ortamının iyileştirilmesi, işgücü piyasasının işleyişinin etkinleştirilmesi, işgücünün nitelik ve beceri düzeyinin yükseltilmesi ve aktif işgücü politikalarının geliştirilmesi yoluyla tarım dışı sektörlerde yeni iş olanakları yaratılması sonucunda plan döneminde yıllık ortalama %2,7 oranında istihdam artışı sağlanacağı tahmin edilmiştir. Görüleceği üzere büyümenin odağına istihdam yerleştirilmiş olup bahse konu her geliştirme alanına yönelik aşağıdaki tedbirler alınmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007-2013):

- İşgücü piyasası; esneklik ve güvence arasında dengenin sağlandığı, istihdam üzerindeki yüklerin kademeli bir şekilde azaltıldığı, tüm bireylere eşit istihdam fırsatlarının sağlandığı ve sosyal diyalogun güçlendirildiği bir yapıya kavuşturulacaktır.
- Ekonomide rekabet gücünü dikkate alacak, ücret-verimlilik ilişkisini güçlendirecek, işgücü piyasalarının esnekliğine katkıda bulunacak ve üretken istihdamı destekleyecek esas ücret ağırlıklı bir ücret sistemi oluşturulacaktır.
- Piyasanın ihtiyaç duyduğu nitelikte işgücü yetiştirmek üzere eğitim ile işgücü piyasası arasındaki etkileşim güçlendirilecektir.
- Mevcut eğitim programları gözden geçirilerek, yeni açılacak eğitim programları insan gücü ihtiyacı doğrultusunda belirlenecektir.

2014-2018 dönemine kapsayan Onuncu Kalkınma Planının dört hedef ve politikasından birisi “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum”dur. Bu başlığın “İstihdam ve Çalışma Hayatı” bölümünde; toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş fırsatlarının sunulduğu, işgücünün niteliğinin yükseltilip etkin kullanıldığı, toplumsal cinsiyet eşitliği ile iş sağlığı ve güvenliği şartlarının iyileştirildiği ve güvenceli esneklik yaklaşımının benimsendiği bir işgücü piyasasının oluşturulması temel amaç olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik olarak aşağıdaki tedbirler alınmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2014-2018):

- Bölgesel, yerel ve sektörel işgücü dinamikleri dikkate alınarak, başta kadın ve gençler olmak üzere tüm kesimler için nitelikli istihdam imkânları geliştirilmeye devam edilecektir.
- İşgücüne ve istihdama katılımın artırılması amacıyla iş ve aile yaşamını uyumlaştırma politikaları hayata geçirilecek ve istihdam teşvikleri etkinleştirilecektir.
- İşgücünün eğitim düzeyi yükseltilerek istihdam edilebilirliği artırılacak ve işgücü piyasasının talep ettiği becerilerin kazandırılması için yaşam boyu eğitim faaliyetlerine önem verilecektir.
- İnsana yaraşır iş bağlamında, çalışma koşulları iyileştirilecek ve ücret-verimlilik ilişkisi güçlendirilecektir.

Her iki kalkınma planında istihdama önem verildiği ve bu kapsamda iki konunun ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar, istihdamı teşvik etmek ve piyasanın ihtiyacı olan nitelikli elemanın yetiştirilmesi için eğitim faaliyetlerini geliştirmektir.

Ön plana çıkan ilk konu olan istihdamı teşvik etmek kapsamında ülkemizdeki çeşitli kurum ve kuruluşlar, işletmeleri desteklemek ve teşvik etmek amaçlı programlar hazırlamıştır. Bunlardan biri

işbu değerlendirme çalışmasına konu olan KOSGEB tarafından uygulanan Genel Destek Programı - Nitelikli Eleman İstihdam Desteği'dir.

i. Eleman İstihdamına Yönelik Yurt İçi Destek Programları

Yapılan literatür çalışması sonucunda doğrudan istihdam ile ilgili veya destek kalemleri içerisinde istihdamın yer aldığı destek programı yürüten kurum ve kuruluşlar tespit edilmiş olup söz konusu kurum ve kuruluşlara sırasıyla Tablo 11 ve Tablo 12'de değinilmiştir.

Yeni bir nitelikli elemanın istihdam edilmesine yönelik Nitelikli Eleman İstihdam Desteği ile aynı amaca hizmet eden herhangi bir destek programının bulunmadığı görülmüştür. Ancak, Tablo 11'den de görüleceği üzere Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine benzer bir program Ticaret Bakanlığı tarafından uygulanmaktadır. Bu program kapsamında, dış ticarete ilişkin işlemlerin yürütülmesi amacıyla konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli ilk defa istihdam edilecek yönetici ve elemanların istihdamı sağlanmaktadır. İlaveten varlık nedeni, istihdamın artırılmasına yönelik hizmet ve teşviklerin hayata geçirilmesi olan Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından da çeşitli başlıklarda teşvikler sağlanmaktadır. Bu teşvikler kapsamında, işçi ve işveren sigorta primleri, genel sağlık sigortası primi, sosyal güvenlik primi, damga ve gelir vergisi vb. kalemlerde teşvikler sağlanarak gerek istihdam edilen personel gerekse de işveren üzerindeki yük hafifletilmeye çalışılmaktadır.

İstihdamın desteklenmesinin kurum ve kuruluşlar için diğer bir şekli destek unsurları içerisinde istihdamın yer aldığı destek programlarını uygulamaktır. Bu tür programlarda işletmeler genellikle proje bazlı desteklenmekte ve istihdam giderleri, proje ile ilişkilendirilerek projenin bir destekleme unsurunu oluşturmaktadır. Tablo 12'de bu tanımlamaya uyan KOSGEB destek programlarına yer verilmiştir. Bu programların detay bilgilerinde görüleceği üzere istihdam edilen elemana ilişkin giderler program kapsamında belirli oranlarda karşılanmaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Kalkınma Ajansları ve İŞKUR tarafından yürütülen ve bünyesinde personel istihdamına yönelik destek de bulunan programlara Tablo 12'de yer verilmemiştir.

Bu bilgilere ilaveten, bazı kanunlar kapsamında eleman istihdamına yönelik ülke genelinde uygulanan ve aşağıda değinilen destekleme yöntemleri de mevcuttur:

- 16.07.2009 tarih ve 27290 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Karar” kapsamındaki yatırımlarda sigorta primi işveren hissesi desteği sağlanmaktadır.
- 5746 sayılı “Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun” kapsamında Ar-Ge/tasarım ve destek personeli ile 4691 sayılı Kanununun geçici 2 nci maddesi uyarınca ücreti gelir vergisinden muaf olan personelin; ücretleri üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin yarısı, 31.12.2023 tarihine kadar Maliye Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanmaktadır.
- 5225 Sayılı “Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu” kapsamında Kültür Yatırım Belgesi almış olan işyerlerinde fiilen çalışan sigortalıların prime esas kazançları üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin 3 yıl boyunca %50’si, Kültür Girişim Belgesi almış işyerlerinde fiilen çalışan sigortalıların ise prime esas kazançları üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin 7 yıl boyunca %25’i, Hazine ve Maliye Bakanlığınca karşılanmaktadır.

Ayrıca, yukarıda bahsedilen yeni istihdam sağlamaya yönelik desteklerin yanında mevcut istihdamın korunması amacıyla da İŞKUR tarafından Kısa Çalışma Ödeneği ve Ücretsiz İzin Desteği uygulanmaktadır.

Tablo 11 - Doğrudan İstihdam İle İlgili Destek Programı Yürüten Kurum ve Kuruluşlar

Kurum ve Kuruluş Adı	Programı Adı	Program Amacı	Programın Hedef Kitlesi	Program Unsurları	Program Özellikleri
KOSGEB	Genel Destek Programı - Nitelikli Eleman İstihdam Desteği	İşletmelerin nitelikli işgücünü artırmak	KOBİ	İstihdam edilecek her bir eleman için net ücret bedeli	- Hibe - 50 Bin TL - %50 (1. bölge), %60 (2.,3.,4. bölge), %70 (5.,6. bölge) - Sürekli Açık Program
Ticaret Bakanlığı	İstihdam Yardımı Programı	Sektörel Dış Ticaret Şirketi (SDŞ) statüsünü haiz firmaların münhasıran dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli ilk defa istihdam edecekleri yönetici ve elemanların istihdamını sağlamak	Büyük İşletme KOBİ	Yönetici/elemanların aylık brüt ücreti	- Hibe - Yönetici için 18 Bin ABD Doları karşılığı TL (Yıllık), her bir eleman için 9 Bin ABD Doları karşılığı TL (Yıllık) - Azami %75 - Sürekli Açık Program
İŞKUR	Kadınlar, Gençler ve Mesleki Yeterlilik Belgesi Sahipleri için İstihdam Teşviki	Özel sektör işverenlerince işe alınan kişilerin, son 6 aydır işsiz olması ve istihdam edildiği tarihten önceki son 6 ayın ortalama sigortalı çalışan sayısına ilave olarak istihdam edilmesi kaydıyla, sigorta primi işveren payının tamamını İşsizlik Sigortası Fonundan karşılayarak istihdamı artırmak	Büyük İşletme KOBİ	Kadınlar, Gençler ve Mesleki Yeterlilik Belgesi Sahiplerinin istihdam edilmesi halinde çeşitli kriterlere göre 6 ila 54 ay prime esas kazanç üst sınırını aşmamak üzere işveren sigorta primlerinin tamamı	- Vergi İndirimi (Sigorta Primi) - Prime esas aylık kazanç üst sınırına göre beyan edilen ücret üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren payı - %100 - 31.12.2020 kadar
İŞKUR	İşsizlik Sigortası Ödeneği Alanları İstihdam Eden İşverenler için İstihdam Teşviki	İşsizlik Sigortası Ödeneği Alanlarının çalışma hayatına kazandırılmasını sağlamak, işe alımlarını kolaylaştırmak	Büyük İşletme KOBİ	- Kısa vadeli sigorta primi tutarının yüzde biri olmak üzere işçi ve işveren payı sigorta primleri - Genel sağlık sigortası primi	- Vergi İndirimi (Sigorta Primi) - Prime esas günlük kazanç alt sınırı ve prim ödeme gün sayısının çarpılması suretiyle bulunan tutar üzerinden - %33,5 - Sürekli Açık Program
İŞKUR	Engelli İstihdamı Teşviki	Özel sektör işverenlerinin kontenjan dâhilinde veya kontenjan fazlası olarak ya da yükümlü olmadıkları halde engelli çalıştırmaları sağlayarak istihdamı artırmak	Büyük İşletme KOBİ	Asgari ücret düzeyindeki sosyal güvenlik primi işveren payı	- Vergi İndirimi (Sosyal Güvenlik Primi) - Üst limit yok - %100 - Sürekli Açık Program
İŞKUR	İlave İstihdam Teşviki	Sigortalıların; işe alındıkları aydan önceki üç ayda 10 günden fazla 5510/4-a,b,c kapsamında sigortalılıklarının bulunmaması ve İŞKUR'a kayıtlı işsiz olması durumunda ilave istihdam sağlamak	Büyük İşletme KOBİ	İlave istihdam edilecek her bir sigortalının prime esas kazanç tutarı için ödeyecekleri tüm primler ile damga ve gelir vergisi	- Vergi İndirimi - Üst limit sektöre göre değişken - %100

Kurum ve Kuruluş Adı	Programı Adı	Program Amacı	Programın Hedef Kitlesi	Program Unsurları	Program Özellikleri
					- 01.01.2018 ile 31.12.2020 tarihleri arası istihdam edilen her bir sigortalı için 12 ay
İŞKUR	İlave İstihdam Ücret Desteği	Sigortalıların; işe alındıkları aydan önceki üç ayda 10 günden fazla 5510/4-a,b,c kapsamında sigortalılıklarının bulunmaması ve İŞKUR'a kayıtlı işsiz olması durumunda ilave istihdama ilişkin ücretin karşılanması	Büyük İşletme KOBİ	İşe alınan sigortalılar için işverenlere 3 aylık süre ile aylık net asgari ücret düzeyinde destek	- Hibe - Aylık net asgari ücret üzerinden - %100 - 01.02.2019 ile 30.04.2019 tarihleri arası istihdam edilen her bir sigortalı için 3 ay
İŞKUR	İşbaşı Eğitim Programları	Kuruma kayıtlı işsizlerin mesleki deneyim edinmeleri ve teorik eğitimini aldıkları mesleklerde uygulamayı görmesi ile çalışma ortamına uyumunu sağlamak	Büyük İşletme KOBİ	- Katılımcılara günlük ödemesi - Genel sağlık sigortası primleri - Programın bitiminden 3 ay sonra işe alınan personel için 30-46 ay boyunca SGK işveren primi - İşveren tarafından yapılan ve aylık brüt asgari ücretin yarısını geçmeyen fiili ödemelerin gelir vergisi kanunu gereğince vergi matrahından indirilmesi	- Hibe + Vergi İndirimi - Üst limit yok - %100 - Sürekli Açık Program
Türkiye Halk Bankası	İstihdam Destek Kredisi	İstihdam Destek Kredisi ile KOBİ'lerin yeni eleman istihdamı sağlamaları amacıyla finansman ihtiyaçlarını gidermek	KOBİ	- İndirimli faiz oranları ile kredi - 6 ay boyunca belirli bankacılık işlemleri ücretsiz - İstihdam edilen çalışanın 1 yıllık Ferdi Kaza Sigortası ücretsiz	- Kredi - Azami 2 Milyon TL - 60 aya varan vade - Sürekli Açık Program

Tablo 12 - Destek Unsurları İçerisinde İstihdamın Yer Aldığı KOSGEB Destek Programları

Programı Adı	Program Amacı	Programın Hedef Kitle	Program Unsurları	Program Özellikleri
Ar-Ge ve İnovasyon Programı	Bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip küçük ve orta ölçekli işletmeler ile girişimcilerin geliştirilmesi, yeni ürün, yeni süreç, bilgi ve/veya hizmet üretilmesini sağlamak	KOBİ Girişimci	- Kira giderleri - Makine-Teçhizat, donanım, hammadde, yazılım ve hizmet alımı giderleri* - Personel giderleri - Başlangıç giderleri - Proje geliştirme giderleri	- Hibe + Geri Ödemeli - Hibe, 450 Bin TL ve %75 - %100 oranında - Geri Ödemeli, 300 Bin TL ve %75 oranında - Sürekli Açık Program Personel Giderleri için; - Hibe - 150 Bin TL ve %100 oranında - Mevcut veya yeni istihdam
Endüstriyel Uygulama Programı	Yeni bir ürün/hizmetin; üretilmesi, kalitesinin artırılması, maliyet düşürücü nitelikte yeni tekniklerin uygulamaya alınması, ürün veya süreçlerinin pazara uygun biçimde ticarileştirilmesini sağlamak	KOBİ Girişimci	- Kira giderleri - Makine-Teçhizat, donanım, sarf malzeme, yazılım ve tasarım giderleri* - Personel giderleri	- Hibe + Geri Ödemeli - Hibe, 318 Bin TL ve %75 oranında - Geri Ödemeli, 500 Bin TL ve %75 oranında - Sürekli Açık Program Personel Giderleri için; - Hibe - 150 Bin TL ve %75 oranında - Mevcut veya yeni istihdam
Uluslararası Kuluçka Merkezi Kurma Programı	Ar-Ge ve inovasyon faaliyetleri ülkemizde gerçekleştirilen teknolojik ürünlerin uluslararası pazarlarda yer alması, ihracatın artırılması, yerli teknoloji yoğun başlangıç işletmelerinin gelişmiş girişimcilik ekosistemleri içerisinde yer alması için, uluslararası kuluçka merkezi kurulmasını desteklemek	Başvuru yapabilecek kurum/kuruluşlar, KOSGEB tarafından www.kosgeb.gov.tr adresinde duyurulur.	- Kuruluş ve donanım - Operasyonel giderler - Kuluçka merkezi kirası - İşletim giderleri - Personel giderleri ve personele ait ulaşım giderleri - Tanıtım faaliyetleri - Eğitim, danışmanlık, mentörlük, iş yönetimi, hukuk, fikri ve sınai mülkiyet hakları - Yeminli mali müşavirlik hizmetleri	- Hibe - 3.850.000 Dolar - 1. ve 2. yıl %80 - 3., 4. ve 5. yıl %60 - Dönemsel Program
KOBİ Teknolojik Ürün Yatırım Destek Programı	Ar-Ge/yenilik faaliyetleri sonucu ortaya çıkan ürünlerin üretimi ve ticarileştirilmesi ile orta - yüksek ve yüksek teknoloji alanında yer alan ve cari işlemler hesabına katkı sağlayacak ürünlerin yerli sanayi tarafından üretimini ve ticarileştirilmesini sağlamak	KOBİ	- Makine-teçhizat* - Üretim hattı tasarım giderleri - Yazılım* - Personel gideri - Eğitim ve danışmanlık	- Hibe + Geri Ödemeli - Düşük ve orta düşük teknoloji alanı için 1 Milyon TL*** - Orta yüksek ve yüksek teknoloji alanı için 5 Milyon TL***

Programı Adı	Program Amacı	Programın Hedef Kitle	Program Unsurları	Program Özellikleri
			- Tanıtım ve pazarlama giderleri	- Destek oranı personel gideri hariç %60 (%30 Hibe + %70 Geri Ödemeli) - Sürekli Açık Program Personel Giderleri için; - Hibe - %100 oranında - Yeni istihdam
KOBİGEL - KOBİ Gelişim Destek Programı	Ülkenin ulusal ve uluslararası hedefleri doğrultusunda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin, ekonomideki paylarının ve etkinliklerinin artırılması, rekabet güçlerinin ve sağladıkları katma değerini yükseltmesi amacıyla hazırlayacakları projelerin desteklenmesi	KOBİ	Proje Teklif Çağrısında belirlenir.	- Hibe + Geri Ödemeli - Hibe, 300 Bin TL - Geri Ödemeli, 700 Bin TL - Destek oranı personel gideri hariç 1. ve 2. Bölgelerde %60, 3., 4., 5. ve 6. Bölgelerde %80 (%30 Hibe + %70 Geri Ödemeli) - Çağrı Esaslı Program
İşbirliği Destek Programı	Küçük ve orta ölçekli işletmelerin birbirleriyle veya büyük işletmelerle ortak çalışma kültürünün geliştirilmesine ve karşılıklı fayda ve rekabet avantajı sağlayıcı nitelikteki işbirlikleri tesis etmelerine katkı sağlamak	KOBİ**	- Makine-teçhizat*, kalıp, hammadde, malzeme - Yazılım* - Personel gideri - Hizmet alımı giderleri - Diğer giderler	- Hibe + Geri Ödemeli - İşletici Kuruluş Modelinde 5 Milyon TL - Proje Ortaklığı Modelinde 5 Milyon TL, öncelikli teknoloji alanlarında ise 10 Milyon TL - Destek oranı personel gideri hariç %60 (%30 Hibe + %70 Geri Ödemeli) - Sürekli Açık Program Personel Giderleri için; - Hibe - %100 oranında - Yeni istihdam
Stratejik Ürün Destek Programı	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca yürütülen Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı kapsamında Türkiye'de orta-yüksek ve yüksek teknoloji seviyeli sektörlerdeki katma değeri yüksek ürünlerin ve bu sektörlerin gelişimi için kritik önemi haiz ürünlerin üretimini artırmaya yönelik yapacağınız yatırım projelerinin desteklenmesi	KOBİ	- Makine-teçhizat* - Yazılım giderleri* - Personel gideri - Referans numune gideri - Hizmet alımı giderleri	- Hibe + Geri Ödemeli - 5 Milyon TL*** - Destek oranı personel gideri hariç %60 (%30 Hibe + %70 Geri Ödemeli) - Çağrı Esaslı Program Personel Giderleri için; - Hibe - %100 oranında - Yeni istihdam

Programı Adı	Program Amacı	Programın Hedef Kitle	Program Unsurları	Program Özellikleri
İŞGEM/ TEKMER Programı	Girişimcilik ekosisteminde yer alan aktörler arası işbirliği ile ulusal plan ve programlar doğrultusunda işletmelerin kurulmasını ve sürdürülmesini sağlamak için inkübasyon hizmetleri sağlayacak yapıların kurulması ve işletilmesine destek sağlamak	Kurum ve kuruluşlar****	- Mobilya ve donanım - Ortak kullanıma yönelik makine-teçhizat ve yazılım* - Personel gideri - Eğitim, danışmanlık, organizasyon ve tanıtım giderleri	- Hibe + Geri Ödemeli - Hibe, 2.8 Milyon TL - Geri Ödemeli, 1 Milyon TL - Destek oranı %75 Personel Giderleri için; - Hibe - Yıllık azami 200 Bin TL olmak üzere 1 Milyon TL'ye kadar - %75 oranında - Yönetici, teknik personel, uzman personel ile temizlik ve güvenlik personel istihdamı

* Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca 13.09.2014 tarih ve 29118 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan SGM 2014/35 sayılı Yerli Malı Tebliği'ne uygun olarak alınmış yerli malı belgesi ile tefrik edilmesi durumunda destek oranlarına % 15 ilave edilir.

** En az 5 işletmenin bir araya gelmesi, orta-yüksek teknoloji alanlarında gerçekleşecek işbirliklerinde en az 3 işletmenin, yüksek teknoloji alanlarında gerçekleşecek işbirliklerinde en az 2 işletmenin, büyük işletme ile işbirliği yapılması durumunda en az 1 işletmenin projede yer alması gerekmektedir.

*** Başkanlık; Kalkınma Planları, Hükümet Programları ve Yıllık Programlarda belirlenen hedefler ile stratejik dokümanlardaki öncelikler doğrultusunda; bölgesel, sektörel ve ölçeksel kriterler ile teknoloji düzeyi ve özel hedef gruplarını dikkate alarak iki katını geçmemek üzere destek üst limitini artırabilir.

**** İŞGEM için; il özel idaresi, belediye, organize sanayi bölgesi (OSB) yönetimi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine bağlı odalar başvuru yapılabilir. TEKMER için; Üniversite, TGB yönetici şirketi, TTO, OSB yönetimi, Kamu kurum/kuruluşları, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine bağlı odalar ve borsalar, Türkiye ihracatçılar meclisi ve meclise bağlı ihracatçı birlikleri, Araştırma ve geliştirme enstitüleri merkezleri ile girişimcilik, Ar-Ge, teknoloji geliştirme veya tema/temalar ile ilgili vakıf kooperatif dernek ve birlikler, Bireysel katılım yatırımcıları ve Firmalar (Türk Ticaret Kanununa göre kurulmuş gerçek ve tüzel kişiler) başvuru yapılabilir.

ii. Eleman İstihdamına Yönelik Yurt Dışı Destek Programları

Literatür çalışmasının diğer bir parçası, yurt dışında istihdam ile ilgili benzer destek programlarının araştırılmasıdır. Bunun için dünyadaki KOSGEB muadili kurum/kuruluşlar veya KOBİ'lere yönelik destek programları yürüten kurum/kuruluşlar incelenmiş olup bunlardan bazılarını Tablo 13'te yer verilmiştir. Bu kurum/kuruluşlardan bazıları doğrudan KOBİ'lerden sorumlu iken bazıları KOBİ'lere yönelik sadece destek programları yürütmektedir.

Tablo 13 - KOSGEB Muadili Kurum/Kuruluşlar

Ülke Adı	Kurum/Kuruluş Adı
Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	Small Business Administration (SBA)
Meksika	Ekonomi Bakanlığı - Ulusal Girişimcilik Enstitüsü (INADEM)
Brezilya	Mikro ve Küçük İşletme Destek Ajansı (SEBRAE)
İngiltere	İş, Enerji ve Sanayi Strateji Departmanı (Department for Business, Energy and Industrial Strategy - BEIS)
Fransa	The Agence Française de Développement (AFD - Fransız Kalkınma Ajansı)
Almanya	- Federal Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı (BMWİ) - Alman Yatırım Bankası (KfW) - Baviera İş Geliştirme Bankası (LfA Förderbank Bayern) - Federal İş Ajansı (Bundesagentur Für Arbeit – BA) - NRW Bank
İtalya	- Ekonomi Kalkınma Bakanlığı Dış Ticaret Ajansı (Istituto Comercio Estero) - İtalya Sanayi Teşvik Enstitüsü (IPI-The Institute for Industrial Promotion)
Belçika	- Ekonomi, İstihdam ve Araştırma Genel Müdürlüğü - Bölgesel İstihdam ve Mesleki Eğitim Ajansı (FOREM)
Güney Kore	Ministry of SMEs and Startups - Kore KOBİ ve Startups Ajansı (Korea SMEs and Startups Agency - KOSME) - Başlangıç İşletmelerini ve Girişimciliği Geliştirme Enstitüsü (Korea Institute of Start-up&Entrepreneurship Development - KISED) - Kore Küçük İşletmeler Enstitüsü (Korea Small Business Institute - KOSBI) - Kore Teknoloji ve Bilgi Tanıtım Ajansı (Korea Technology and Information Promotion Agency for SMEs - TIPA)
Çin	Sanayi ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı - Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Departmanı
Singapur	Enterprise Singapore
Malezya	Small and Medium Enterprises Corporation (SMECORP)
Tayvan	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İdaresi (SMEA)

Ülke Adı	Kurum/Kuruluş Adı
Hindistan	Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Bakanlığı (Ministry of Micro, Small and Medium Enterprises - MSME) - National Small Industries Corporation (NSIC) Ltd.
Katar	Qatar Development Bank (QDB)
Bahreyn	TAMKEEN
Pakistan	Small and Medium Enterprises Development Authority (SMEDA)
Filipinler	Department of Trade and Industry (DTI)
Tayland	The Office of SMEs Promotion (OSMEP)
Kamerun	- Ministry of Small and Medium-Sized Enterprises, Social Economy and Handicrafts (MINPMEESA) - Agence de promotion des Petites et Moyennes Entreprises (APME)
Güney Afrika	Small Enterprise Development Agency (SEDA)
Nijerya	Small and Medium Enterprises Development Agency of Nigeria (SMEDAN)
Zimbabve	- Ministry of Women Affairs, Community, Small and Medium Enterprises Developments. - Small & Medium Enterprises Development Corporation (SMEDCO)

Tablo 13 kapsamında doğrudan istihdam desteği sağlayan destek programları dikkate alınarak ülke örnekleri incelenmiş olup elde edilen bilgilere aşağıda yer verilmiştir:

Almanya⁵

Almanya’da emek piyasasının en önemli aktörü olan Federal İş Ajansı, “İşe Giriş Niteliği Kazandırma Hibe” desteği kapsamında niteliksiz kişilerin işletmeler tarafından mesleki nitelikler kazandırılmak üzere istihdam edilmesini desteklemektedir. Federal düzeyde verilen bu destek kapsamında, istihdam edilen her bir çalışan için 231 Avroya kadar ödenen ücreti ve gerçekte ödenen tutar ne olursa olsun aylık toplam 116 Avro sosyal güvenlik katkı payını geri ödemektedir. İşletmeler, kişiye verdikleri işe giriş niteliği kazandıran eğitim (staj) karşılığında destek almaktadır. Hibe süresi 6 ile 12 ay arasında değişen bu desteği alabilmek için işletme tarafından çalışana verilen eğitimin içeriğinin devlet tarafından onaylanmış içeriklere uyması gerekmektedir. ⁶

Yine Federal İş Ajansı, “Topluma Kazandırma Hibe” desteği kapsamında işletme tarafından kişisel zorluklar (eğitimsizlik gibi), maluliyet, uzun süreli işsizlik, yaş veya engellilik nedeniyle çalışması zor olan bireyleri istihdam eden işletmelere söz konusu çalışanın ücretinin %50’sine kadar destek

⁵ Almanya ile ilgili bilgilere ilk erişim “T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı KOBİ Destekleri Ülke İncelemeleri, 2014, sf. 53-57” kaynağından yapılmış ve ardından her bir desteğin ilgili internet sayfaları incelenmiştir.

⁶ < <https://www.arbeitsagentur.de/bildung/ausbildung/einstiegsqualifizierung> >, E.T.: 14.06.2019

vermektedir. Destek miktarı ve süresi istihdam edilen kişinin sebep olduğu verimlilik kaybına göre belirlenmektedir. Destek süresi en fazla 12 aydır (50 yaş üstü için 36 aya kadar). Engelliler ve ağır derecede özürlü insanlar söz konusu olduğunda ise destek miktarı ücretin %70'ine ve destek süresi 24 aya kadar olabilmektedir. Bu hususa ilaveten desteğin başlangıcından 12 ay sonra destek miktarı 10 puan azaltılmaktadır. Başvuru ise kişi işe başlamadan yapılmaktadır. ⁷

İngiltere ⁸

Çıraklık Eğitim Programı kapsamında çırak istihdamını özendirmek için 16 yaş ve üstü çırak istihdam eden işletmelerin eğitim kapsamındaki maliyetleri karşılanmaktadır. Bu sırada işletmenin, istihdam edilecek her bir çırağa en az asgari ücret düzeyinde ödeme yapması gerekmektedir (saatlik 3,90 sterlin). Çıraklar, yeni veya mevcut çalışanlar olabilmektedir. Çıraklık eğitimi en az bir yıl olmakta ve çırakların okuduğu seviyeye bağlı olarak 5 yıla kadar da devam edebilmektedir. ⁹

Belçika ¹⁰

Valonya Bölgesel Yönetimi kontrolünde yürütülen İşe Alım Desteğinin (SESAM Programı) amacı istihdamı artırmak ve yeni istihdam oluşturan bağımsız ya da 50'den az çalışanı olan işletmeleri desteklemektir. Bazı sektörler bu programın kapsamı dışında bırakılmıştır. Yeni çalışan istihdam eden işletme en fazla üç yıl boyunca toplamda 23.449 Avro desteklenmektedir. Destek miktarı ilk yıl en fazla 10.422 Avro, ikinci yıl en fazla 7.816 Avro, üçüncü yıl en fazla 5.211 Avrodur. İşe yeni alınan kişinin işletmede çalışan ilk üç kişiden birisi olması, 25 yaş altı veya 55 yaş üstü olması, 2. seviye bir orta öğretim sertifikası (CESI) bulundurulmaması durumunda destek miktarı en fazla 2.605 Avro artırılmaktadır. ¹¹ Ayrıca engelli kişilerin istihdamına yönelik AVIQ programı kapsamında işletme tarafından ödenen ücretin %25'i en fazla bir yıllığına geri ödenmektedir. ¹²

⁷ < https://con.arbeitsagentur.de/prod/apok/ct/dam/download/documents/dok_ba013242.pdf >, E.T.: 14.06.2019

⁸ İngiltere ile ilgili bilgilere ilk erişim "T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı KOBİ Destekleri Ülke İncelemeleri, 2014, sf. 89-90" kaynağından yapılmış ve ardından her bir desteğin ilgili internet sayfaları incelenmiştir.

⁹ < <https://www.gov.uk/take-on-an-apprentice> >, E.T.: 14.06.2019

¹⁰ Belçika ile ilgili bilgilere ilk erişim "T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı KOBİ Destekleri Ülke İncelemeleri, 2014, sf. 129" kaynağından yapılmış ve ardından her bir desteğin ilgili internet sayfaları incelenmiştir.

¹¹ < <https://www.leforem.be/entreprises/aides-financieres-sesam.html> >, E.T.: 14.06.2019

¹² < <https://www.leforem.be/entreprises/aides-financieres-aviq.html> >, E.T.: 14.06.2019

Güney Kore

KOBİ ve Startups Bakanlığı, KOBİ'lerdeki yenilikçiliği desteklemeyi ve rekabetçiliği güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ve kendisine bağlı 9 kuruluş vasıtasıyla çeşitli konularda KOBİ'ler desteklenmektedir.

Kore KOBİ ve Startups Ajansı (Korea SMEs and Startups Agency - KOSME) tarafından KOBİ'lerin karşılaştığı işçi sıkıntısını hafifletmek için KOBİ'lerin ihtiyaç duyduğu kalifiye işgücünü yetiştirmek amacıyla;

- Meslek okullarının uzmanlaştırılması,
- Nitelikli İşgücü Geliştirme Programı ile kalifiye işgücünün yetiştirilmesi,
- KOBİ'lerin ihtiyaçları doğrultusunda belirlenecek eğitim programlarının kolejler tarafından çalışanlara uygulanması

için İnsan Kaynağı Geliştirme Programı yürütülmektedir. ¹³

Malezya

Kırsal Kalkınma Bakanlığının bir ajansı vasıtasıyla (Majlis Amanah Rakyat (MARA) - Ministry of Rural Development) zihinsel engelli kişi dışında engelli kişi istihdam eden işletmelere işletme finansmanı sunulmaktadır. 15 yıl boyunca sağlanan desteğin miktarı 50 Bin RM (Ringgit Malezya)'dir. ¹⁴

Diğer bir program, Birincil Sanayiler Bakanlığının bir ajansı vasıtasıyla (Malaysian Timber Industry Board - Ministry of Primary Industries) ağaç sanayinde çalışan yabancı işçi sayısını azaltmak ve kalifiye işçi sayısını artırmak amacıyla endüstriyel beceri kazandırıcı ve ağaç sanayisi hakkında bilgi artırıcı eğitimler düzenlemektir. Bu sayede, farkındalık oluşturularak ağaç sanayindeki istihdam sayısının artırılması planlanmaktadır. Bu eğitimler ağaç tasarımcılarını eğitmeye (2 ay) ve profesyonel yönetici geliştirmeye (5 ay) yönelik olmak üzere 2 şekilde yapılmaktadır. ¹⁵

¹³ < <https://www.kosmes.or.kr/sbc/SH/EHP/SHEHP012M0.do> >, E.T.: 14.06.2019

¹⁴ < <http://smeinfo.com.my/development-programmes/access-to-human-capital/access-to-human-capital-2> > ile < <http://www.mara.gov.my/en/home> >, E.T.: 18.06.2019

¹⁵ < <http://smeinfo.com.my/development-programmes/access-to-human-capital/entrepreneurship> > ile < www.mtib.gov.my >, E.T.: 18.06.2019

Hindistan

İstihdam Yaratma Programı (Prime Minister's Employment Generation Programme - PMEGP) ile;

- Yeni serbest meslek girişimleri / projeleri / mikro ölçekli işletmeleri kurarak kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal kesimde de istihdam olanaklarının oluşturulması,
- Kırsal gençliğin kentsel alanlara göçünün durdurulmasına yardımcı olmak için ülkedeki geleneksel ve potansiyeli olan zanaatlarda kırsal / kentsel işsiz gençliğin geniş bir kesimine sürekli ve sürdürülebilir istihdamın sağlanması,
- Esnafın iş yapma kapasitesinin artırılması ile kırsal ve kentsel istihdamın artış hızına katkıda bulunulması

amaçlanmaktadır. Program Khadi and Village Industries Commission (KVIC) tarafından uygulanmaktadır. Bu kapsamda maksimum proje maliyeti imalat sektörü için 25.00 lakh ve hizmet birimi için 10.00 lakh'tır. Destek oranı ise kentsel alan için %15 ve kırsal alan için %25'dir. Ancak; kadınlar, bedensel engelliler gibi özel bir durumun olması durumunda destek oranı %10 artırılmaktadır.¹⁶

iii. İstihdam Destek Programlarının Değerlendirildiği Çalışmalar

Literatür çalışması kapsamında yurt içi ve yurt dışı değerlendirme raporlarının olup olmadığı da incelenmiştir. Bu noktada ilk ulaşılan bilgi, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yapılan KOSGEB Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin etki analizine ilişkin rapordur. Buna ilaveten yurt içinde yapılan ve destek etkisinin araştırıldığı tez/makale/bildiri çalışmaları da mevcuttur. Tüm bu çalışmalara Tablo 14'te yer verilmiştir.

¹⁶ < <https://msme.gov.in/node/1763> > ile < <https://msme.gov.in/sites/default/files/MSME-AR-2017-18-Eng.pdf> >, E.T.: 18.06.2019

Tablo 14 - Yurt İçi Değerlendirme Çalışmaları

Kurum/Yazar Adı	Çalışmanın Adı	Çalışma Türü	Yıl	Yöntem	Kullanılan Değişkenler		
					Bağımlı Değişkenler	Bağımsız Değişkenler	Kontrol Değişkenler
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	KOSGEB Nitelikli Eleman İstihdam Desteği Etki Analizi	Değerlendirme Raporu	2016	- Anket - Betimsel Analiz - Ki Kare Analizi	-	-	-
Selen IŞIK MADEN	KOSGEB Genel Destek Programının Firmalar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Göller Bölgesi Uygulaması	Doktora Tezi	2012	- Anket - Logit ve Tobit Regresyon	- İstihdam - Ürün çeşidi - Üretim miktarı - Satış hacmi - Müşteri sayısı - Ürün kalitesi	- Destekler (Yurt İçi Fuar, Tanıtım, Nitelikli Eleman İstihdam, Test, Analiz ve Kalibrasyon, Yurt Dışı İş Gezisi, Belgelendirme)	- Yaş - Ölçek - Sektör - İhracat yapma durumu - Ortaklı bir işletme olup olmaması
Sinem ÇAPAR DİRİÖZ	İstihdamın Artırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü	Uzmanlık Tezi	2012	- Anket - Lojistik Regresyon	İş bulma olasılığı	- Yaş - Eğitim durumu - Özürlülük	-
İŞKUR - Dünya Bankası	Türkiye: İŞKUR Mesleki Eğitim Programlarının Etki Değerlendirmesi	Rapor	2013	- Görüşme - Betimsel Analiz - Regresyon	İstihdam	- Gelir - Çalışma süresi - Çalışma statüsü	- Yaş - Cinsiyet - Eğitim
Sezgi AKBAŞ	Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Etki Değerlendirmesi: Denizli İli Örneği	Yüksek Lisans Tezi	2015	- Anket - Frekans Analizleri - Ki Kare Analizi	-	-	-
Mustafa Çağlar Özdemir Yunus Yiğit	İŞKUR İşbaşı Eğitim Programlarının Analizi: Sakarya İli Örneği	Makale	2018	- Anket - Betimsel Analiz	-	-	-

2018-2022 dönemine ait İŞKUR Stratejik Planında yer alan Amaç - 3 altındaki “Hedef - 4. Kurs ve programlar için 10 kez yerel, 5 kez ulusal düzeyde etki analizi yapmak/yaptırmak.” hedefi kapsamında 2018 yılında Tablo 14’te son iki sırada yer alan çalışmaları içerecek şekilde 3 çalışma gerçekleştirilmiştir. Bülent Ecevit Üniversitesi tarafından yürütülen 3 üncü çalışma kapsamında İŞKUR’un Zonguldak ilinde uyguladığı pasif ve aktif istihdam politikalarının değerlendirme çalışması yapılmış, ancak bu çalışmaya ulaşamamıştır. Ayrıca, İŞKUR tarafından “Aktif İşgücü Piyasası Etki Değerlendirme Projesi” yürütüldüğü bilgisi İŞKUR Faaliyet Raporlarından edinilse de proje ile ilgili herhangi bir dokümana ulaşamamıştır.

Tablo 14 incelendiğinde doğrudan istihdam oluşturmak amacıyla uygulanan destek programlarının gerek programı uygulayan kurum/kuruluş tarafından gerekse de akademik yayın aracılığıyla değerlendirme çalışmalarının az da olsa yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmaların özellikle son yıllarda değerlendirme kültürünün yaygınlaşmasıyla birlikte arttığı görülmüştür. Ayrıca, İŞKUR’un aktif işgücü politika programlarının değerlendirmesine ilişkin akademik yayınların fazla olduğu tespit edilmiştir. Tablo 14’te belirtilen değerlendirme çalışmaları ile ilgili detay bilgilere aşağıda yer verilmiştir:

“KOSGEB Nitelikli Eleman İstihdam Desteği Etki Analizi” Çalışması

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülmüş olan çalışma, Nitelikli Eleman İstihdam Desteği’nin değerlendirmesini yaparak desteğin KOBİ’ler üzerindeki etkisini tespit etmeyi ve etkinliğinin artırılması için öneriler geliştirmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın kapsamını, destek süreci 2010-2015 yılları arasında tamamlanmış 8.543 işletme oluşturmuştur. Yürütülen değerlendirme çalışması; süreklilik, işletme beklentileri, işletme verimliliği ve davranışsal artımsallık çerçevesinde anket aracılığıyla yapılmıştır. 422 işletme tarafından cevaplanan anket ile analiz çalışmaları “Betimsel Analiz” ve “Ki-Kare Analizi” şeklinde yürütülmüştür. Tüm bu analizler sonucunda ulaşılan genel bulgular aşağıda yer almaktadır. 4 analiz boyutu kapsamında ulaşılan bulgular ise Şekil 3’te yer almaktadır.

- Destek kapsamında istihdam edilen elemanların %65’inin erkek ve %35’inin kadınlardan oluştuğu görülmüştür.
- Destek kapsamında istihdam edilen elemanların %60’ının yaşı 25-30 yaş grubundadır.
- Destek kapsamında istihdam edilen elemanların %92,9’u lisans mezunudur.

- Her 10 işletmeden 6'sı desteklenen nitelikli eleman sayısını ve miktarını yetersiz bulmaktadır. Anket çalışmasına katılan işletmeler tarafından desteklenmesi önerilen nitelikli eleman sayısı ortalaması 5'tir.
- Her 10 işletmeden 6'sı destek süresinin yeterli olduğunu düşünmektedir.
- Destek kapsamında en fazla Anadolu Üniversitesi mezunlarının nitelikli eleman olarak istihdam edildiği görülmüştür. Buna benzer bir şekilde en fazla işletme bölümü mezunlarının istihdam edildiği görülmüştür.
- En fazla nitelikli eleman istihdamının finans/muhasebe biriminde çalışmak üzere yapıldığı görülmüştür. Bunu sırasıyla, satış/pazarlama, mal/hizmet üretimi ve Ar-Ge birimleri izlemiştir.
- Destekten faydalanan işletmelerin %59,1'inde destekten sonra işletme satışları artarken %39'unda aynı kalmıştır.
- Destekten faydalanan işletmelerin %57'sinde destekten sonraki dönemde toplam çalışan sayısı artış göstermiştir.

Şekil 3 - Analiz Boyutları Bazında Ulaşılan Bulgular

Süreklilik

- Destek kapsamında istihdam edilen **her 10 nitelikli elemanın 7'si** destek sona erdikten sonra da işletmede çalışmaya devam etmiştir.
- Destek sona erdikten sonra işletmede çalışmaya devam eden **her 10 nitelikli elemanın 5'inin** aylık maaşı artmıştır.

İşletme Beklentileri

- Destek kapsamında istihdam edilen **her 10 nitelikli elemanın 8'i** işletme beklentisini karşılamıştır.
- Destek kapsamındaki istihdam edilen nitelikli elemanın işletme içerisinde **en fazla katkı sağladığı** üç alan; Üretim/Planlama, Tanıtım/Satış/Pazarlama ve Finans/Muhasebe'dir.

İşletme Verimliliği

- Destek kapsamında istihdam edilen **her 10 nitelikli elemanın 8'i** işletmeye verimlilik açısından katkı sağlamaktadır.
- **Her 10 işletmeden 2'sinde (%16)**, destek kapsamındaki istihdam edilen nitelikli elemana katkısı ile **en az bir Ar-Ge projesi** geliştirilmiştir.
- Nitelikli elemana katkısı ile Ar-Ge projesi geliştirilen bu işletmelerin **%34'ü (23 firma) Ar-Ge destek programlarından** yararlanmıştır.

Davranışsal Artımsallık

- Destek kapsamında istihdam edilen nitelikli elemanın **en fazla katkı sağladığı** alanlar; kurum içi iletişim ile müşteriler, tedarikçiler ve diğer paydaşlarla iletişimdir.

Ulaşılan bulgular doğrultusunda desteğin genel anlamda işletmelere katkı sağladığı, destek süreci sonrasında da nitelikli elemanların istihdamlarının devam ettiği ve nitelikli elemanların işletme beklentilerini karşıladığı söylenebilir. Ayrıca, az da olsa istihdam edilen nitelikli elemanın işletmede Ar-Ge projesi yürütme konusunda katkısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın işletmeler, program kapsamında istihdam edilecek eleman sayısını ve destek miktarını yetersiz bulmuştur. Desteğin uygulanmaya başladığı 2010 yılında istihdam edilecek eleman sayısı ile ilgili bir sınırlama yokken 2012 yılında bir sınırlama getirilerek bu sayı en fazla 2 olarak belirlenmiştir. Hazırlanan değerlendirme raporu kapsamında nitelikli eleman sayısının işletme ölçeğine göre belirlenebileceği yönünde bir öneride bulunulmuştur.

Diğer bir husus, istihdam edilen nitelikli elemanın Ar-Ge projesi yürütmeye olan katkısından hareketle işletmelerin Ar-Ge yetkinliğini yükseltmek amacıyla, Ar-Ge biriminde istihdam edilmesi şartı ile ilave nitelikli eleman desteğinin sağlanması yönünde bir önerileri olmuştur.

“KOSGEB Genel Destek Programının Firmalar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Göller Bölgesi Uygulaması” Başlıklı Doktora Tezi

Selen IŞIK MADEN tarafından yürütülmüş doktora tez çalışması kapsamında Göller Bölgesinde (Isparta, Burdur) faaliyet gösteren KOBİ'ler üzerinde Genel Destek Programı bünyesindeki 6 alt desteğin etkileri araştırılmıştır. Tezin kapsamını, 2008-2011 yılları arasında destekten yararlanan 147 KOBİ (müdahale grubu) ile müdahale grubundaki KOBİ'lerle aynı bölgede faaliyet gösteren sektör, ölçek ve firma yaşı itibarıyla aynı özellikleri taşıyan ve hiçbir destek programından faydalanmamış olan 147 KOBİ oluşturmuştur. Çalışmada öncelikle yüz yüze yapılan bir anket çalışması ile 294 KOBİ'nin özellikleri tespit edilmiştir.

Anket çalışmasının ardından, Logit ve Tobit Regresyon kullanarak istihdama, ürün çeşidine, üretim miktarına, satış hacmine, müşteri sayısına ve ürün kalitesine etki eden değişkenler belirlenmeye çalışılmıştır. Buradaki bağımsız değişkenler destekler, kontrol değişkenleri ise yaş, ölçek, sektör gibi değişkenlerdir. Analizler sonucunda ulaşılan genel bulgular aşağıda yer almaktadır:

- İstihdam artışı üzerinde yurt içi fuar, nitelikli eleman, test analiz kalibrasyon ve yurtdışı iş gezisi desteğinin etkili olduğu görülmüştür.
- Ürün çeşitliliği üzerinde tanıtım ve nitelikli eleman istihdam desteğinin etkili olduğu görülmüştür.

- Üretim miktarı üzerinde yurt içi fuar, test analiz kalibrasyon ve belgelendirme desteğinin etkili olduğu görülmüştür.
- Satış hacmi üzerinde test analiz kalibrasyon, belgelendirme ve yurt dışı iş gezisi desteğinin olumlu etki oluşturduğu görülmüştür.
- Müşteri sayısı ve ürün kalitesi üzerinde ise örneklem itibarıyla etkisi olan herhangi bir destek türü saptanamamıştır.

Ulaşılan bulgulara bakıldığında bu raporun da konusunu oluşturan Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin istihdam ve ürün çeşitliliğine etkisinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Destekten yararlanan işletmelerin destekten yararlanmayanlara kıyasla eleman sayısındaki artış %306 daha fazla olmuştur.

“İstihdamın Artırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü” Başlıklı Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi

Sinem ÇAPAR DİRİÖZ tarafından yürütülmüş tez çalışmasının amacı, Aktif İşgücü Politikaları kapsamındaki programlara katılan kişiler ile bu programlara katılmayan kişiler arasında iş bulma bakımından bir fark olup olmadığının araştırılmasıdır. Tezin kapsamını, istihdam garantili olan Kaynakçılık Eğitim Programı ve Ofis Yöneticiliği Eğitim Programı ile istihdam garantili olmayan Gümüş İşleme Eğitim Programı ve Ortez-Protez Eğitim Programına 2003-2006 yılları arasındaki dönemde katılım sağlayan kişiler oluşturmuştur.

Değerlendirme çalışmalarının gereği olarak, işgücü eğitimlerine katılanların oluşturduğu müdahale grubu ile bu gruptaki kişilerin gözlenebilir özellikleri ile aynı özelliklere sahip kişilerden oluşan bir kontrol grubu oluşturulmuştur. Kontrol grubunu oluştururken cinsiyet, yaş, eğitim durumu, özürllülük, oturulan semt ve işsizlik süreleri değişken olarak kullanılmıştır.

Her iki grupta 76 kişi olmak üzere toplam 152 kişiden anket çalışması kapsamında veriler elde edilmiştir. Diğer taraftan eğitim programlarının iş bulma olasılığı üzerindeki etkilerini ölçmek amacıyla lojistik regresyon modeli kullanılmıştır.

Analiz sonucunda programların, iş bulma olasılığına etkisi pozitif olmakla beraber istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçlarına bakıldığında ise eğitim programlarına katılanların %63,2'si aldıkları eğitim konusu ile ilgili bir işe girdiklerini belirtmiştir. Buna karşın, kontrol grubunda işe girdiğini belirtenlerin oranı %52,6'dır. Görüleceği üzere her iki

grup karşılaştırıldığında programların etkisinin az olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, programların erkekler, üniversite mezunları ve 15-24 yaş aralığındaki kişiler üzerinde iş bulma etkisinin daha fazla olduğu da belirtilmiştir.

“Türkiye: İŞKUR Mesleki Eğitim Programlarının Etki Değerlendirmesi” Başlıklı Rapor

İŞKUR'nun Dünya Bankası'ndan talebi doğrultusunda yürütülmüş çalışma kapsamında mesleki eğitim programlarının işsizler için etkilerini değerlendirmek ve bu programları güçlendirmenin yollarını tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmada, Aralık 2010 ile Haziran 2011 arasında İŞKUR mesleki eğitim kursiyerlerin yaklaşık üçte ikisinin kayıtlı olduğu genel mesleki eğitim programlarını temsil eden bir örneklem grubu belirlenen 23 il için değerlendirmeye alınmıştır.

Değerlendirme için deneysel bir tasarıma başvurulmuş olup eğitim almaya ehil olan kişiler arasından rastgele olarak iki grup oluşturulmuştur. Eğitim alanlar uygulama grubunu oluştururken, aynı özelliklere sahip eğitim almayanlar kontrol grubunu oluşturmuştur. Uygulama grubunda 3.001 ve kontrol grubunda 2.901 kursiyer olmak üzere analizler 5.902 İŞKUR kursiyeri üzerinden yapılmıştır.

Çalışma sonucunda İŞKUR eğitiminin istihdam üzerindeki toplam etkisi göz ardı edilebilecek kadar düşük olsa da, eğitimlerin istihdam kalitesi üzerinde küçük ancak önemli bir etkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İŞKUR eğitimine alınmanın kayıtlı sektördeki çalışma olasılığını %3 ve ayrıca, eğitimin kayıtlı istihdamdan elde edilen geliri %13'e kadar artırdığı tespit edilmiştir. Eğitimin istihdam üzerindeki etkisinin 25 yaş üstü erkeklerde daha fazla görüldüğü ancak; yaş, cinsiyet ve örgün eğitim düzeyi açısından farklılaşmaların önemli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

“Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Etki Değerlendirmesi: Denizli İli Örneği” Başlıklı Yüksek Lisans Tezi

Sezgi AKBAŞ tarafından yürütülmüş yüksek lisans tez çalışmasında, İŞKUR tarafından yürütülen aktif işgücü piyasası politikaları kapsamındaki İstihdam Garantili Meslek Eğitim Kursları, Uzmanlaşmış Beceri Edindirme Merkezleri Projesi, İstihdam Garantisiz Meslek Eğitim Kursları ve İşbaşı Eğitim Programlarına odaklanılmıştır.

Tezin kapsamını, 2012 - 2013 yılları arasında Denizli İŞKUR'a kayıtlı kişiler oluşturmuştur. Çalışmada öncelikle telefon aracılığıyla bir anket çalışması ile 536 kişinin (işsiz) özellikleri tespit edilmiştir. Ardından değerlendirme çalışmalarının gereği olarak, kurslara katılanların oluşturduğu müdahale grubu ile bu grubun gözlenebilir özellikleri ile homojen bir kontrol grubu tesadüfi olarak

oluşturulmuştur. Her iki grup dikkate alınarak istihdam üzerinde yaş, cinsiyet ve eğitim durumu ile birlikte uygulanan programların etkisi çapraz tablolar ile ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Analizler sonucunda programların özellikle kadınların istihdamını artırma üzerinde belirleyici bir etkisi olduğuna ulaşılmıştır. İşbaşı eğitim programlarının, sınıf içi eğitim programlarıyla karşılaştırıldığında istihdam oluşturma konusunda daha etkili olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Ayrıca, program mezunlarının beceri kazanma ve katıldıkları programlara ilişkin görüşleri genellikle olumlu iken bu kişilerin aldıkları mesleki eğitim ile çalıştıkları meslek arasındaki bağının zayıf olduğu ulaşılan diğer bir sonuçtur.

“İŞKUR İşbaşı Eğitim Programlarının Analizi: Sakarya İli Örneği” Başlıklı Makale

Mustafa Çağlar Özdemir ve Yunus Yiğit tarafından yürütülmüş çalışmanın amacı, İŞKUR tarafından yürütülen işbaşı eğitim programlarının işgücü piyasasına giriş için yeterli düzeyde katkı sağlayıp sağlamadığının araştırılmasıdır. Çalışmanın kapsamını, Sakarya’da İŞKUR tarafından 1 Ocak 2017 - 1 Mayıs 2017 tarihleri arasında düzenlenen işbaşı eğitim programına katılan kişiler oluşturmuştur. Söz konusu dönemde eğitim alan kişilerin oluşturduğu kitleden çekilen örneklem sonucu 258 kişiye anket uygulanmıştır.

Anket ile elde edilen veriler, betimleyici analiz tekniği ile yorumlanmıştır. Analiz sonucunda daha çok gençlerin ilgi gösterdiği anlaşılan program katılımcılarının işbaşı eğitim programlarından %69,8 oranında memnun oldukları tespit edilmiştir. Memnuniyete ilaveten söz konusu program, iş bulmaya yönelik güçlü bir araç olarak da görülmüştür. Etkinin yanında; kurs sürecinde verilen ücretin yetersiz olması, yaşlılık sigorta primlerinin yatırılmaması, öğrenci ve öğrenci olmayan katılımcılar arasında ücret farklılığının bulunması, iş-başı eğitim programı süresinin fazla olması ve çalışma ortamında kursiyer olarak anılmanın baskı yaratması gibi hususlar ulaşılan olumsuz sonuçlar olarak belirtilmiştir.

iv. İstihdam Destek Programlarının Etkisinin Araştırıldığı Çalışmalar

Literatür taramasının diğer bir boyutu ise nitelikli eleman istihdamının işletmelerde oluşturduğu etkinin ne olduğuna ilişkin yapılan tez/makale/bildiri çalışmalarıdır. Bu çalışmalar genellikle işletmenin desteklenip desteklenmediğine bakılmadan yapılan nitel araştırmaları bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca bu çalışmalar, bir kurum tarafından verilen destek programını istihdam özelinde değil de genel olarak toplu halde değerlendiren çalışmalardır. Söz konusu çalışmalara ilişkin

detaylı bilgilere, yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı yer verilmemiş, ancak literatürde yer alan çalışmalar olması nedeniyle bu çalışmalara ilişkin özet bilgiler Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15 - Yurt İçinde İstihdam Desteklerinin Etkisinin Araştırıldığı Çalışmalar

Yazar Adı	Çalışmanın Adı	Çalışma Türü	Yıl	Yöntem	Amaç
Oya ERDİL Adnan KALKAN	KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin KOBİ'lerin Performanslarına Etkisi	Makale	2005	- Anket - Korelasyon Analizi - Regresyon Analizi	Destekler ve KOBİ'lerin performansları (ürün kalitesi, ürün yeniliği ve kârlılık) arasındaki ilişkilerin ve bu desteklerin faaliyet sonuçları üzerindeki etkisinin araştırılması
Mahmut AR	KOBİ'lere Verilen Teşvik ve Destekler Kapsamında KOSGEB Konya Örneği	Yüksek Lisans Tezi	2009	Anket	KOSGEB tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen çeşitli hizmet ve desteklerin küçük sanayiciye ne gibi bir etkisinin olduğunu belirleyebilmek
Yalçın TERCAN	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri Destekleme Politikaları Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları	Yüksek Lisans Tezi	2010	Karşılaştırma	Türkiye ve AB'de KOBİ'lere yönelik destekleme politikalarının ve uygulamalarının tespit ve teşhis edilmesini sağlamak, karşılaştırma yaparak eksik yönlerini ortaya koymak ve öneriler getirmek
Selim Baha YILDIZ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Desteklenmesinde KOSGEB'in Rolü: Bir Etki Değerlendirmesi Araştırması	Doktora Tezi	2013	- Eğilim Skoru Eşleştirmesi - Farkların Farkı	KOSGEB'in yeni destek programlarından yararlanan işletmeler üzerinde desteklerin etkisinin değerlendirilmesi
Menşure KOLÇAK Nilgün BİLİCİ	KOBİ'lere Sağlanan Finansal Desteklerin Üretim ve İstihdama Etkileri NUTS-II TRA-I Bölgesinde Bir Uygulama	Makale	2013	Anket	KOBİ'lere sağlanan finansal desteklerin üretim ve istihdam üzerine olabilecek etkilerinin incelenmesi
Hasan SOLMAZ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere Sağlanan Kamu Desteklerinin Etkinliği ve KOSGEB Diyarbakır Uygulaması	Yüksek Lisans Tezi	2014	Anket	Kamu destekleri konusunda KOBİ'lere kaynak oluşturacak bir destek haritası oluşturmak, farkındalık yaratmak, KOBİ'lerin desteklerden yararlanma düzeylerinin artırılması için öneriler geliştirmek ve desteklerin KOBİ'ler üzerindeki etkilerini tespit etmek
Cemal KALSEN	Sanayi ve Hizmet Sektörlerinde Çalışanların Eğitim	Doktora Tezi	2016	- Anket - Betimleyici Analizler	Afyonkarahisar ili ve merkez ilçelerinde KOSGEB veri tabanına kayıtlı sanayi ve

Yazar Adı	Çalışmanın Adı	Çalışma Türü	Yıl	Yöntem	Amaç
	Düzeyleri İle İstihdam ve Ücret Düzeyleri Arasındaki İlişkiler (Afyonkarahisar İli Örneği)			- Korelasyon Analizi - ANOVA	hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde çalışanların istihdam edilme sürecinde eğitim düzeyinin belirleyici olup olmadığı ve eğitim düzeyi ile ücret düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi
Cenk KIZILGEDİK	TRA2 Bölgesinde KOSGEB'in Sağladığı Destekler Üzerine Bir Analiz	Yüksek Lisans Tezi	2017	Anket	KOSGEB Destek Programlarının TRA2 Bölgesindeki KOBİ'ler üzerine etkilerinin değerlendirilmesi
Nihal GÖÇER ÖZKAN	KOSGEB'in İş Edindirme Politikaları ve Yerel Ekonomiye Katkıları- Mersin İli Örneği	Yüksek Lisans Tezi	2017	Karşılaştırma	KOSGEB'in işsizliğin önlenmesi ve iş alanlarına nitelikli eleman kazandırılmasındaki rolünün önemini belirtmek ve yurt dışı örnekler ile karşılaştırarak öneriler sunmak
Mustafa ÖZEL	Yeni Kurumsal Kuram Çerçevesinde KOSGEB Desteklerinin KOBİ'ler Arasındaki Eş Biçimsellik Üzerine Etkileri	Yüksek Lisans Tezi	2017	Karşılaştırma	KOSGEB Genel Destek Programından yararlanan ve yararlanmayan KOBİ'lerin, örgüt yapıları, teknolojik düzey, teknik karmaşıklık, rutin-rutin olmayan görevler, görev bağlılığı ve rekabet stratejileri bakımından karşılaştırılması

Söz konusu literatür taraması kapsamında elde edilen çalışmalar incelendiğinde; gerek direkt istihdama yönelik, gerekse de istihdamın bir destek unsuru olarak yer aldığı destek programlarında çoğunlukla istihdam artışının incelendiği ve desteğin KOBİ'ler üzerindeki etkisinin araştırıldığı görülmüştür.

Sonuç olarak Nitelikli Eleman İstihdam Desteği, diğer ulusal ve uluslararası kamu kurum ve kuruluşlarının verdiği destekler ile karşılaştırıldığında desteğin birebir benzeri bir uygulamanın olmadığı görülmüştür. Bu açıdan, söz konusu program için yürütülen değerlendirme çalışması sonucunda elde edilecek bulguların programın iyileştirilmesi için büyük öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

3. Desteğin Uygulama Döneminde Ülkedeki Makroekonomik Durum

Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin yürürlüğe alındığı dönem küresel ölçekte rekabetin arttığı, teknolojinin hızla geliştiği ve ülkelerin bilgi yoğun toplumlara dönüştüğü bir dönemdir. Bu süreçte; yenilikçiliğe önem verilmesi, bilim ve teknoloji kapasitesinin artırılması, beşeri sermayenin ve

nitelikli insan gücünün geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin biçimde kullanılması, uluslararası işbirliklerinin sağlanması ön plana çıkan konular olmuştur.

Böyle bir ortamda ülkeler, kamu kesimi ile özel sektörün işbirliği içerisinde hareket ettiği bir yapı tesis ederek toplumsal potansiyeli ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Geline nokta dünya eğilim, özel sektörün daha faal ve etkili olduğu bir ekonomik düzeni beraberinde getirmiş ve bu da ülkemizdeki kısıtlı kaynakların etkin kullanılmasını gerektirmiştir. Bu düzen kamu kesimini ise düzenleyici faaliyetlere, denetim işlevlerine ve koordinasyona yönelmiştir.

Makro ölçekte ise hızla gelişen ve yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojilerinin de katkısıyla küreselleşme, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu süreç büyük değişimlere yol açmıştır. Ucuz işgücü ve hammadde bolluğu gibi geleneksel faktörler önemini görece yitirirken; etkin işleyen bir piyasa mekanizmasına, kurumsal yapıya, gelişmiş bir teknolojik ve ticari altyapıya sahip olmanın ve pazarın değişen ve gelişen tercihlerini yakından izleyebilmenin önemi artmıştır. Bu kapsamda, üretim teknolojilerini ve yenilik yaratma kapasitesini geliştirebilen ülkeler mal ve hizmet üretiminde giderek daha bilgi yoğun ve yüksek katma değer getiren bir yapıya geçiş yapabirmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007-2013). Bu durum, ticaret savaşlarını teknoloji temelinde şekillendirmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023).

Yine bu dönemde ülkemiz, Avrupa Birliğine (AB) üyelik hedefi doğrultusunda uyum kriterlerini sağlamaya çalışmıştır. Bu süreçte ülkemizde yaşanan istikrarlı büyüme ile AB'nin standartlarına yakınsama sağlanabirmiştir.

Desteğin yürürlükte olduğu dönemin ortalarından itibaren dünyada değişim ve dönüşümün devam ettiği ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında güç dengelerinin yeniden şekillendiği görülmüştür. Bu noktada Türkiye, küresel değer zinciri hiyerarşisinde konumunu üst basamaklara çıkartmayı hedeflemiştir. Küresel rekabetin giderek arttığı bir ortamda üretim süreçleri farklılaşarak bir değil birden fazla noktada yürütülebilir hale gelmiştir. Bu, küresel değer zincirinin farklı aşamalarının farklı bölge ve ülkelerde konumlandırılabilmesine imkân sağlamıştır. Üretim süreçlerinin yeniden yapılanması ile uluslararası ticaretin gittikçe artan bir bölümü nihai ürünler yerine ara ürünlerden ve endüstri içi ticaretten oluşmuştur. Ayrıca bu dönemde, sektörler arası etkileşim ileri bir boyuta taşınmıştır. Bu sayede, bilgiye ve ürünlere doğrudan erişim hızının hızlı bir şekilde artmış olması ile birlikte sanayi ile hizmet sektörü daha fazla bütünleşmiştir.

Küresel değer zinciri olgusunun güçlendiği bu dönemde gelişmiş ülkeler katma değerli ürünlere yönelirken Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler ise daha düşük katma değerli ürünlerin üretiminden paylarını almışlardır. Türkiye bu noktada koyduğu hedeflere ulaşabilmek için katma değerli üretim sürecinden pay alabilme doğrultusunda sağlam adımlar atmaya başlamıştır. Bu adımlardan en önemlisi Ar-Ge ve yenilikçi anlayışın sanayide yerleştirilmesi ve teşvik edilmesi olmuştur. Ayrıca bu süreçte, Türkiye'nin transit bir ülke konumunda olması, karayolu taşımacılığı sektörünün filo büyüklüğü bakımından AB ve çevre ülkeleri içerisinde lider bir konumda bulunması, istikrarsızlığın sürdüğü yakın coğrafyasında “güvenli bir liman” olması gibi faktörler değer zincirlerini örgütlemeye bir avantaj oluşturmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2014-2018).

Türkiye'nin artan genç nüfusu ile birlikte işgücünün niteliğini ve yenilik kapasitesini artırması, bilgiye dayalı üretime yönelik dönüşümü ve ekonomide verimlilik artışını sağlaması halinde, rekabet gücünü ve büyüme hızını artırarak “orta gelir tuzağına” yakalanmadan yüksek gelirli ülkeler arasına girebilecektir. Bu nokta da ayrıca, küresel değer zinciri ile küresel düzeyde nitelikli işgücünün önemi de giderek artmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2014-2018).

Ayrıca dünya ekonomisi, imalat sanayii üretiminde gözlenen yavaşlama ve küresel ticaret savaşları sebebiyle azalan küresel ticaret hacminin etkisiyle ivme kaybetmektedir. Yatırım, ticaret, verimlilik ve ücret artışlarındaki zayıf görünüm, yüksek borç oranları, gelir eşitsizliğindeki artış ve Çin'deki yavaşlama küresel iktisadi faaliyet üzerinde baskı yaratmaktadır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023). Bu durum da dünya ekonomisinin ortalama büyümesinde bir yavaşlamaya neden olmaktadır.

Özellikle ABD ve Çin arasında ticaret gerilimleri yaşanmakta, Brexit tüm Avrupa'yı etkilemekte, ABD ve Avrupa Merkez Bankaları parasal normalleşme sürecine girmekte ve dünya genelinde ekonomik ve politik belirsizlikler ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, Çin'de ihracat odaklı büyüme modelinden iç talebe dayalı büyüme modeline geçiş süreciyle hızlı ve güçlü büyüme anlayışının yerini kontrollü ve kaliteli büyüme anlayışı almıştır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023).

Destegin yürürlükte olduğu 2010-2018 döneminde dünyada yaşanan krizlere ve bu krizlerin ülkemize etkilerine de kısaca değinmek gerekirse; 2007 yılı Ağustos ayında ABD konut piyasalarında başlayan sorunlar 2007-2008 döneminde dünyada yaşanan küresel finansal dalgalanmanın kaynağını oluşturmuştur. Bu süreçte, gelişmiş ülkelerde varlık fiyatları düşmüş, hane halklarının servetleri azalmış, birçok kuruluş iflas etmiş, uluslararası kredi piyasasında aksaklıklar oluşmuş ve likidite sıkışıklığı yaşanmıştır. ABD finans piyasalarında yaşanan, daha sonra tüm dünyaya yayılan kriz sonucunda pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke resesyona girmiş, ekonomik yavaşlama küresel

ölçekte daha da belirginlik kazanmıştır. Kriz, ciddi üretim ve istihdam kayıplarına neden olmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2014-2018).

Dünyada eşzamanlı uygulanan parasal genişleme ve ekonomiyi canlandırma paketleri ile krizin genişlemesinin önüne geçilerek 2010 yılında bir toparlanma sağlanmıştır. Ancak, uygulanan bu politikalara ek olarak sorunlu finansal kuruluşların kurtarılmasından kaynaklanan mali yükler nedeniyle, Avrupa ülkeleri ve ABD başta olmak üzere, birçok gelişmiş ülkede bütçe açıkları ve kamu borçları yüksek seviyelere çıkmış ve kriz, gelişmiş ülkelerde kamu borç krizine dönüşmüştür. Yüksek kamu borç stoku ve bütçe açıklarıyla karşı karşıya kalan Avro Bölgesi ülkelerinde büyüme performansı ciddi ölçüde zayıflamıştır. Özellikle İspanya ve Yunanistan bu krizden en fazla etkilenen ülkeler olmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2014-2018).

Türkiye, gerçekleştirdiği reformlar sonucunda elde ettiği tek haneli enflasyon oranları, güçlü kamu maliyesi ve güçlü bankacılık yapısıyla küresel kriz ortamında birçok ülkeye kıyasla avantajlı bir konumda olmuştur. Bu durum Türkiye'ye, kriz döneminde ekonomiyi canlandırmak için uyguladığı politikalar açısından esneklik ve manevra alanı sağlamıştır. Bunun yanı sıra özellikle krizin yoğun olarak yaşandığı 2009 yılı sonrasında orta vadeli bir perspektifle, zamanında ve kararlı bir biçimde uygulanan maliye, para ve gelir politikalarının etkisiyle güçlü bir performans sergileyen Türkiye ekonomisi, krizden başarıyla çıkan sayılı ekonomiler arasında yer almıştır. Bu aynı zamanda Türkiye'ye duyulan güveni de artırarak Türkiye'ye yönelik sermaye girişlerinin olmasını sağlamıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2014-2018).

Ancak, orta ve uzun vadede ekonominin potansiyel büyüme oranının artırılması için Türkiye'nin küresel değer zinciri hiyerarşisindeki konumunu yükseltecek verimli alanlara yönelik yatırımlara ihtiyaç sürmektedir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023).

2010-2018 döneminde dünya ekonomisi ortalama %3,7, Türkiye ekonomisi ortalama %6,44, ABD ekonomisi %2,3 ve AB ekonomisi %1,6 oranında büyümüştür. Bu anlamda Türkiye ekonomisi dünya ortalaması üzerinde bir büyüme gerçekleştirmiştir. Genele bakıldığında ise 2012 yılı büyüme oranlarının en düşük gerçekleştiği yıl olmuştur. 2012 yılında %7,9 büyüme oranı ile Çin en yüksek büyümeyi sergilemiştir (OECD, Annual Growth Rates).

KOBİ'ler açısından bakıldığında KOBİ'lerin; küreselleşmeden kaynaklanan yüksek rekabete ayak uydurma, yeterli sermayeye sahip olma, yenilikçi projeler üretme, istihdam sağlama, ortak iş ve proje geliştirme gibi hususlarda güçlendirilmesine ihtiyaç bulunduğu görülmüştür. Girişimcilik

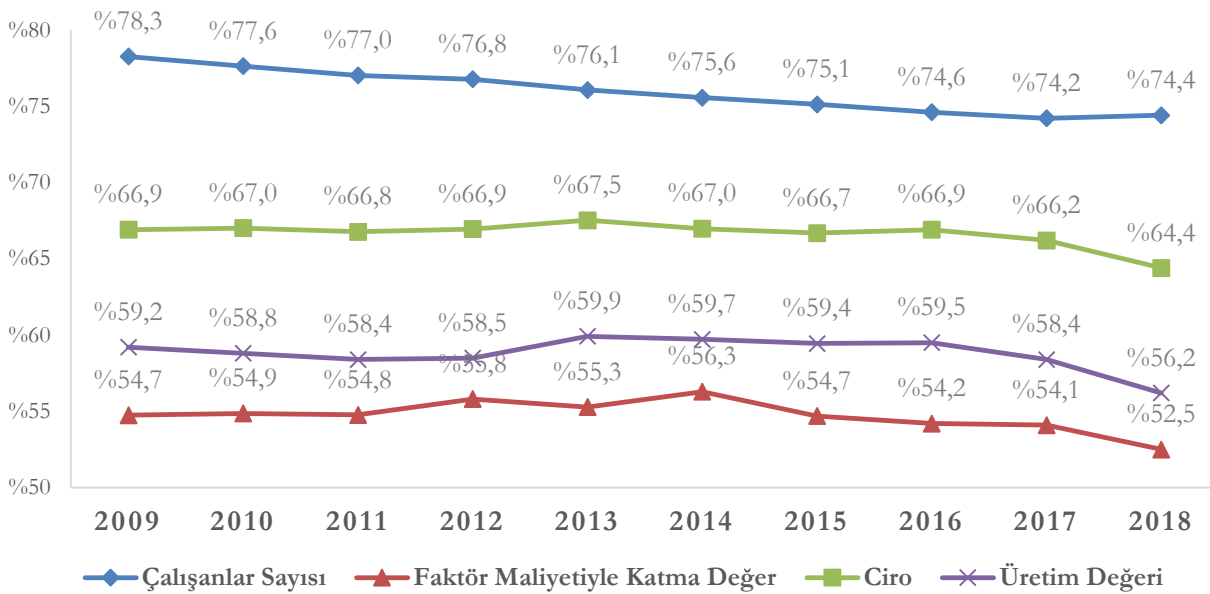
yeteneklerinin ve girişimci sayısının artırılması ihtiyacı devam etmiştir. Finansman imkânlarının da ayrıca geliştirilmesi gerekmiştir.

Kaynakların kıt olduğu ve küresel rekabetin arttığı bir ortamda öncelikle hızlı büyüyen veya büyüme potansiyeline sahip girişimler ile ürün, hizmet ve iş modeli açılarından yenilikçi KOBİ'lerin desteklenmesine önem verilmiştir.

Ekonominin temel taşı olan KOBİ'ler 2018 yılında, çalışan sayısı bakımından toplam girişimlerin %99,84'ünü, istihdamın %74,4'ünü, katma değerini %52,5'ini, cironun %64,4'ünü ve üretiminin %56,2'sini oluşturmuştur (TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri). 2015 yılında KOBİ'lerin maddi mallara ilişkin brüt yatırımdaki payı ise %58,3'tür. Mart 2020 itibarıyla KOBİ'ler banka kredilerinin %22,9'unu kullanmakta ve dış ticaret değeri bakımından ihracatın %55,4'ünü gerçekleştirmektedir (BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri; TÜİK, Girişim Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistikleri).

KOBİ'lerin temel ekonomik göstergelerdeki payları yıl bazlı olmak üzere Grafik 3'te gösterilmiştir. Grafik 3 incelendiğinde göstergelerin yıllık değerlerinde önemli bir kırılmanın olmadığı görülmektedir. Ancak, KOBİ'lerin istihdamdaki payında dönem sonu itibarıyla dönem başına göre 4 puanlık bir azalma gerçekleştiği görülmektedir.

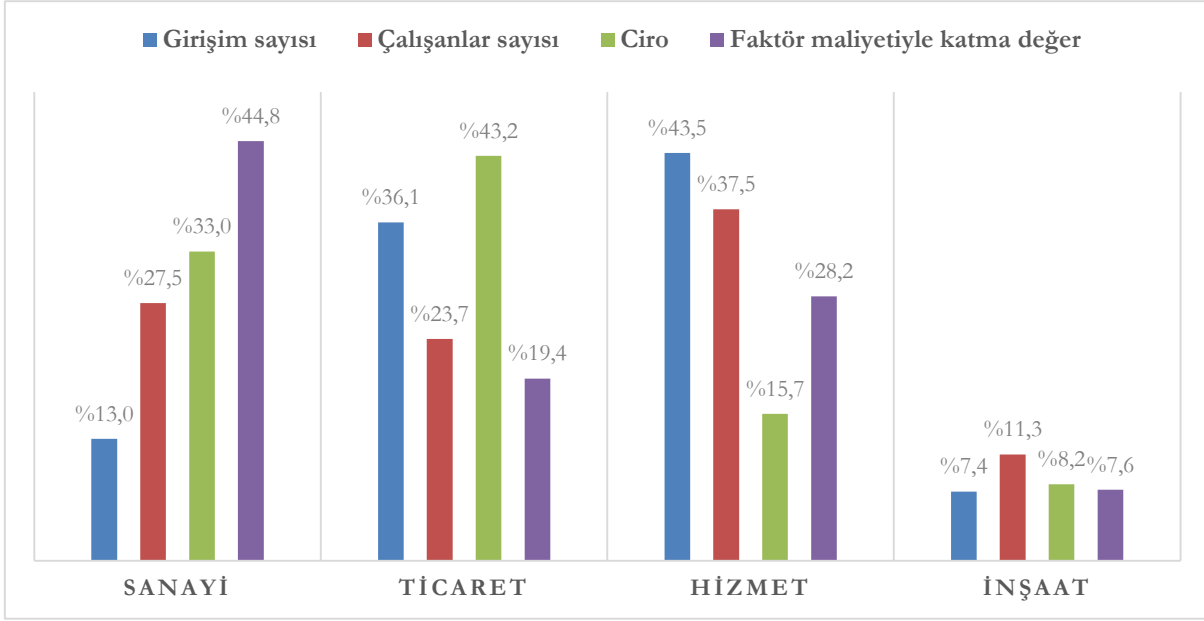
Grafik 3 - Bazı Temel Göstergelerle KOBİ'lerin Ekonomideki Payı

Kaynak: TÜİK - Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

2018 yılına ilişkin girişim sayısı ile temel ekonomik göstergelerinin ana sektör grupları olan sanayi, ticaret, hizmet ve inşaat sektörleri açısından dağılımı Grafik 4'te yer almaktadır.

Grafik 4 - Temel Ekonomik Göstergelerin Ana Sektör Grupları Bazında Dağılımı

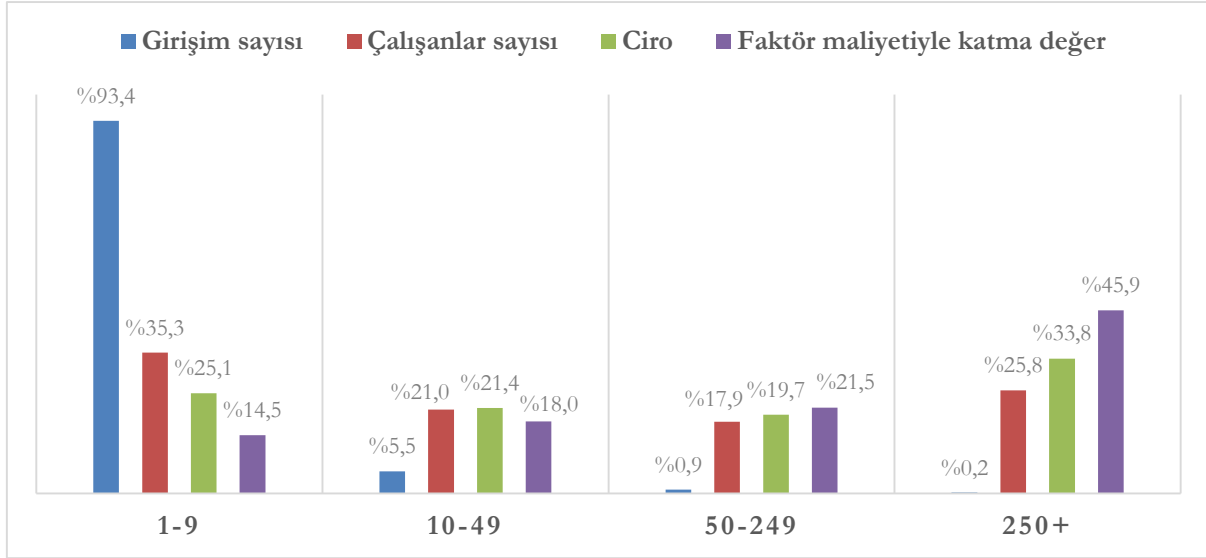
Kaynak: TÜİK - Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

Grafik 4 incelendiğinde, 2018 yılında faal olan 3.160.396 girişimin %43,5'i hizmet sektöründe faaliyet göstermiş olduğu görülmektedir. Bu sektörü %36,1 ile ticaret sektörü takip etmektedir. Hizmet sektörü girişim ve çalışan sayısı bakımından ilk sırada olmasına rağmen ciro bakımından, hem sanayi hem de ticaret sektörünün gerisinde kalmıştır. Diğer sektörlerle göre girişim sayısı az olsa da katma değer açısından sanayi sektörü ilk sırada yer almaktadır.

Sanayi sektörü, diğer sektörlerle nazaran daha az girişim ile daha fazla istihdam sağlamış ve katma değerde %44,8'lik bir paya sahip olmuştur. Bu durumun tersi hizmet sektörü için geçerlidir. Girişimin %43,5'ini ve çalışan sayısının %37,5'ini oluşturmasına rağmen bu sektörün cirodaki payı %15,7 seviyesinde kalmıştır.

Çalışan kişi sayısına göre tanımlanan büyüklük gruplarının girişim sayısı, çalışan sayısı, ciro ve faktör maliyetiyle katma değer bazlı dağılımı Grafik 5'te yer almaktadır.

Grafik 5 - Büyüklük Grubuna Göre Temel Göstergeler

Kaynak: TÜİK - Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

Grafik 5 incelendiğinde 2018 yılında faal olan 3.160.396 girişimin %93,4'ünün 1-9 çalışana sahip olduğu görülmektedir. Girişimlerin büyük bölümünü oluşturan 1-9 arası çalışana sahip girişimlerin katma değerden aldığı pay ise %14,5 olup bu oranla söz konusu girişimler diğer büyüklük grupları arasında sonuncu sırada yer almaktadır. Bu büyüklük grubu, girişim sayısında olduğu gibi çalışan sayısında da başı çekmektedir.

10-49 ile 50-249 arası çalışana sahip girişimlerin ekonomik göstergeler açısından aldıkları paylar girişim sayısı hariç benzerlik göstermektedir. Başka bir şekilde ifade edersek, 50-249 arası çalışana sahip girişimler daha az girişim ile 10-49 arası çalışana sahip girişimler ile piyasada benzer etkiler oluşturmaktadır.

Ciroda, 250+ çalışana sahip girişimler dışındaki gruplarda yaklaşık olarak eşit bir dağılım söz konudur. 250+ çalışana sahip girişimler ise cironun yaklaşık üçte birini ve katma değer %45,9'unu oluşturmuştur.

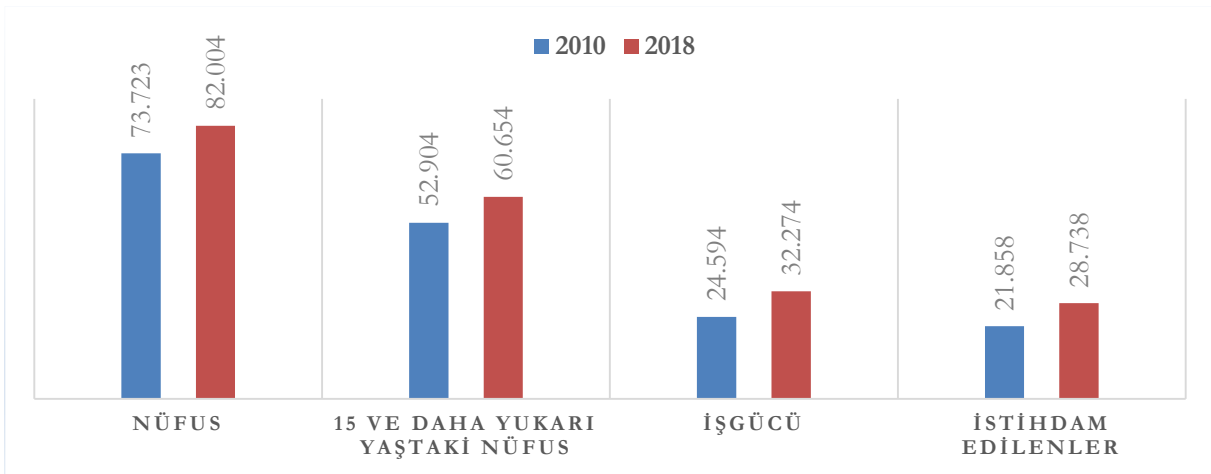
Değerlendirilen desteğin de konusu olan işsizlik ve istihdam hususunda da dünyadaki durumun açıklanmasında fayda görülmektedir. Küresel finansal krizinin ekonomik büyüme üzerinde yarattığı olumsuz etkiler neticesinde dünya genelinde yükselen işsizlik oranları, 2015 yılından itibaren düşüşe geçmiştir. 2010-2018 döneminde 15-64 yaş arası için Türkiye'de işsizlik oranı ortalama %10,1 seviyesinde gerçekleşmiş ve genelin tersine 2014 yılında itibaren çift hanelere çıkarak yükselişe geçmiştir. ABD için bu oran ortalama %6,6 ve AB'de ise ortalama 9,4 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik

oranını Türkiye'dekine benzer bir seyir izlediği ve en yüksek ortalama işsizlik oranına sahip iki ülke İspanya (%21,3) ve Yunanistan (%22,2) olmuştur (OECD, Short-Term Labour Market Statistics).

2010-2018 dönemindeki 15-64 yaş arası için istihdam oranına baktığımızda ise Türkiye'de yıllar itibarıyla artış eğilimi görülmektedir. Söz konusu dönemde Türkiye'de ortalama %49,7 olarak gerçekleşen istihdam oranı, ABD'de ortalama %68,3, AB'de ortalama %65,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın en yüksek olduğu ülke %82,5 ile İzlanda'dır (OECD, Short-Term Labour Market Statistics). Görüldüğü üzere Türkiye, ABD ve AB ortalamasının altında kalmıştır. İstihdam oluşturma konusunun Türkiye'nin öncelikli makroekonomik hedefleri arasında yer aldığı ve bu çerçevede destek ve teşvik mekanizmalarının önemini önümüzdeki süreçte de koruyacağı değerlendirilmektedir.

KOSGEB destek programları açısından istihdam oluşturma, özellikle üzerinde durulan bir konudur. Pek çok program kapsamında KOBİ'lerde personel istihdam edilmesine yönelik destek sağlanmaktadır. Bu değerlendirme çalışmasının kapsamını ise bu çerçevede uygulanan desteklerden birisi olan Nitelikli Eleman İstihdam Desteği oluşturmaktadır. Desteğin uygulama döneminin başı ve sonu olan sırasıyla 2010 ve 2018 yıllarındaki Türkiye'deki işgücü durumuna ilişkin gerçekleştirmeler Grafik 6'da yer almaktadır.

Grafik 6 - Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu (Bin Kişi)

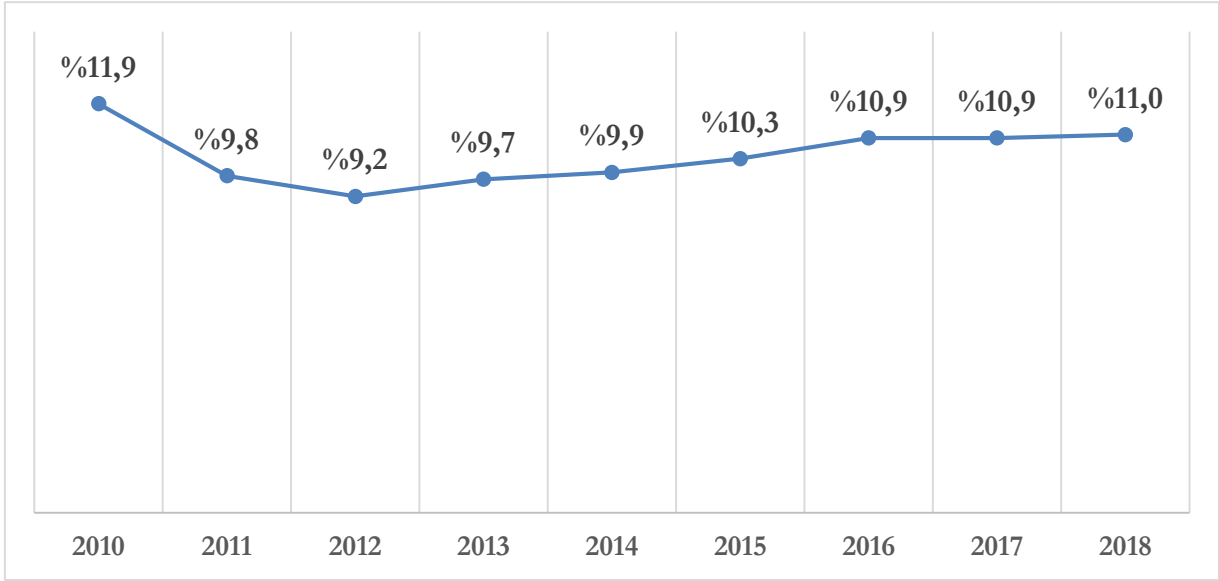
Kaynak: TÜİK – İşgücü İstatistikleri

2010 ile 2018 yılları karşılaştırıldığında; ülke nüfusunun yaklaşık 8,3 milyon, 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun ise yaklaşık 8 milyon arttığı görülmektedir (sırasıyla %11,2; %15). İşgücü ve istihdam edilenlerde ise %31'lik bir artış söz konusudur. İstihdam edilenlerin, 15 ve daha yukarı

yaştaki nüfusa bölünmesi ile elde edilen istihdam oranı ise 2010 yılında %41,3 iken 2018 yılında %47,4'e çıkmıştır.

Ayrıca, 2010-2018 yılları arasında Türkiye'deki işsizlik oranlarına ilişkin gerçekleştirmeler Grafik 7'de yer almaktadır.

Grafik 7 - Kurumsal Olmayan Nüfusun İşsizlik Oranı

Kaynak: TÜİK – İşgücü İstatistikleri

15 ve daha yukarı yaşta nüfus için işsizlik oranı 2010 yılında %11,9 iken 2018 yılında %11 seviyesine gelerek yatay bir seyir izlediği Grafik 7'den görülmektedir.

C. DEĞERLENDİRMENİN YÖNTEMİ

Değerlendirme çalışmalarında üçgenleme (triangulation) yöntemi gereği literatür tarama, saha araştırması ve izleme verisi aracılığıyla elde edilen veriler bir arada incelenir. Bu çalışma kapsamında da öncelikle literatür taraması ile değerlendirilen destek hakkında bilgi edinilmiş, benzer desteklerin varlığı araştırılmış, benzer desteklere ilişkin gerek değerlendirme çalışmaları gerekse de akademik çalışmalar incelenmiştir. Değerlendirme çalışmasının bir nevi temeli bu sayede oluşturulmuştur. İkinci aşamada, değerlendirilen desteğe ilişkin izleme verisi bulunmadığından KOSGEB idari kayıtları dikkate alınmıştır. Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığından temin edilen veriler öncelikle temizlenmiş, hatalı kayıtlar veri setine dâhil edilmemiş ve verilerin ön analizi yapılmıştır. Ön analize ilişkin bilgilere ise raporun “Tanımlayıcı İstatistikler” kısmında yer verilmiştir. Ayrıca bu noktada, diğer kamu kurum ve kuruluşların da idari kayıtları kullanılarak bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu aşamanın diğer bir adımı kapsamında da, saha araştırması ile eş zamanlı olacak şekilde, destekten yararlanan işletmelerin yararlanmayanlara göre durumunun incelenmesi ile desteğin etkisi araştırılmıştır.

Literatür taraması ile birlikte ön analiz sonucu elde edilen bilgiler bir arada değerlendirilerek üçüncü aşama olan saha araştırmasının planlanması sağlanmıştır. Saha araştırmasının ilk aşaması olarak destekten yararlanan işletmelere yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda, diğer kamu kurum ve kuruluşların idari kayıtlarının kullanılması ve saha araştırmasının ilk adımı olan anket uygulaması eş zamanlı olarak yürütülmüştür. Bu adımın ardından, anket çalışması ile elde edilen bilgilerin derinlemesine incelenmesi amacıyla destekten yararlanan işletmeler ve desteğin tasarım ve uygulama süreçlerinde görev almış KOSGEB personeli ile derinlemesine görüşme çalışması yapılmıştır.

Söz konusu üç aşama sonucunda elde edilecek bilgilerin değerlendirilmesi ile bulgulara, bulgulardan sonuçlara ulaşılmış, bulgu ve sonuçlar kullanılarak öneriler geliştirilmiştir.

1. Değerlendirme Kriterleri ve Değerlendirme Soruları

Değerlendirme raporu kapsamında sonuç ve etki değerlendirmesi yapılmıştır. Değerlendirme çalışmasında cevap aranan sorular değerlendirme künyesinde; çalışmada kullanılan ilgililik, etkinlik, etkililik, sürdürülebilirlik ve tamamlayıcılık kriterleri ile bunlarla ilişkilendirilen sorular ve veri toplama yöntemlerine ilişkin bilgiler ise değerlendirme matrisinde yer almaktadır. Bu sorulara ilişkin

cevapların bazıları idari kayıtlara dayalı verilerden elde edilirken bazıları da anket yoluyla elde edilmiştir.

2. Veri Toplama ve Analiz Yöntemlerine İlişkin Bilgiler

Bu bölümün giriş kısmında da bahsedildiği üzere veri kaynakları; KOSGEB idari kayıtları, diğer kamu kurum ve kuruluş idari kayıtları ve saha araştırması kapsamında elde edilen verilerden oluşmaktadır. KOSGEB idari kayıtları kapsamında Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden yararlanan işletmelerin;

- Genel Destek Programı Başvuru Formunda yer alan bilgileri,
- Nitelikli Eleman İstihdam Desteği Başvuru Formunda yer alan bilgileri,
- Program başlangıç tarihleri,
- Taahhütname tarihleri,
- Destek tutar bilgileri,
- Sektör, ölçek ve il bilgileri

kullanılmıştır.

Diğer kamu kurum ve kuruluş idari kayıtları kapsamında ise işletmelerin;

- Faal/terk durum bilgileri,
- Net satış hasılatı,
- Yurt içi satışlar,
- Dönem net karı,
- Faaliyet karı/zararı,
- İstihdam edilen nitelik elemanların destek boyunca çalışma süresi,
- Destek kesildikten sonra nitelikli elemanların aynı işletmede çalışma süresi

bilgileri kullanılmıştır. Söz konusu verilerin tamamı, Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığından (SGK ve Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) kayıtlarını da içerecek şekilde) temin edilmiştir. Söz konusu idari kayıtlar kapsamındaki bilgiler ile bir ön analiz yapılarak tanımlayıcı istatistikler elde edilmiştir. Bu bilgiler, hem Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden yararlanan işletmelerin durumunu ortaya koymuş hem de saha araştırmasına girdi oluşturmuştur.

Saha araştırması kapsamında ise destekten yararlanan işletmelere anket uygulanmıştır. Anket soruları, değerlendirme künyesinde yer alan ve değerlendirme çalışmanın yönünü gösteren sorulardan hareketle hazırlanmıştır. Bu sayede, herhangi bir kaynaktan nicel veri olarak elde edilemeyen bilgiler nitel bir yaklaşımla elde edilebilmiştir.

2019 Yılı Değerlendirme Takvimi kapsamında değerlendirilecek desteklerden ikisi olan Nitelikli Eleman İstihdam Desteği ve Yurt İçi Fuar Desteği, Genel Destek Programı kapsamında uygulanmaktadır. İki destekten de yararlanan 10.359 işletmenin olması ve bu işletmelere her iki destek için ayrı ayrı anket gönderilmesinin işletmelerde anketi doldurmamaya sebebiyet verebilecek olmasından dolayı söz konusu iki destek için tek bir anket formu hazırlanmıştır. Bu formda, ortak sorular ile birlikte destek özelinde sorulara da yer verilmiştir.

Anket çalışması kapsamında elektronik ortama aktarılan soru formu için desteklerin uygulandığı dönemdeki tasarımdan sorumlu birim ile görüşülerek (01.10.2019 tarihinde) görüşleri alınmıştır. Gerekli düzeltmelerin ardından soru formu, pilot çalışma kapsamında destekler ile ilgili süreçlerde yer almış ve destekler hakkında bilgisi olan 18 kişiye gönderilmiş ve gelen görüşler sonucunda soru formuna son hali verilmiştir. Bu sürecin sonunda soru formu, Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden veya Yurt İçi Fuar Desteğinden yararlanan 74.055 işletmeye 31.10.2019 tarihinde gönderilmiştir. Ancak, geri dönüşlerin yeterli düzeyde olmamasından dolayı anket 19.11.2019 tarihinde işletmelere tekrar gönderilmiştir. Anket çalışması 29.11.2019 tarihinde sonlandırılarak analiz sürecine geçilmiştir.

Uygulanan anket çalışması ile elde edilen bilgilerin derinlemesine araştırılması amacıyla görüşme yöntemi kullanılarak destekten yararlanan işletmeler ve KOSGEB personeli ile mülakat çalışması yapılmıştır. Görüşme yapılacak işletmeler ile yüz yüze görüşülmesi planlansa da tüm dünyada yaşanan Koronavirüs Salgınından dolayı görüşmeler, elektronik ortamda veya telefon aracılığıyla ve kısıtlı sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmek durumunda kalmıştır. Bu kapsamda, farklı bakış açılarını yansıtacak şekilde sektör, bölge, ölçek ve destekten yararlanma düzeyleri göz önünde bulundurularak toplam 10 işletme ile görüşülmüştür. Ayrıca; desteğin tasarım, revizyon ve uygulama süreçlerinde görev alan toplam 13 KOSGEB personeli ile de görüşülmüştür.

Destekten yararlanan işletmelerin (müdahale grubu) yararlanmayanlara (kontrol grubu) göre durumunun incelenmesi ise Eğilim Skoru Eşleştirme (Propensity Score Matching) ve Farkların Farkı (Difference in Differences) yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Bu yöntemlerin en önemli aşaması, destekten yararlanan işletmeler ile gözlemlenebilir değişkenler açısından benzer özellikteki

işletmelerin oluşturduğu bir grubun tespit edilmesidir. Kontrol grubu olarak adlandırılan bu grubun tespitinde ise Genel Destek Programı içerisindeki diğer destek başlıklarından yararlanan işletmelerden faydalanılmıştır. Kontrol grubunun “Genel Destek Programı içerisindeki diğer destek başlıklarından yararlananlar”dan seçilmesinin sebepleri; Genel Destek Programının bir çatı destek olması, alt desteklerden yararlanmak için öncelikle Genel Destek Programına başvurulmasının gerekmesi, bu gereklilikten hareketle tüm başvuranların benzer nitelikte olduklarının varsayılması ve Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine başvurup başvurusu reddedilen KOBİ sayısının azlığıdır.

Eğilim Skoru Eşleştirme Yöntemi, gözlemlenebilir değişkenler içeren bir model vasıtasıyla müdahale ve kontrol grubunda yer alan birimlerin eşleştirilmesini sağlayan bir yöntemdir. Modelleme sonucu her bir birime ait elde edilen ve müdahaleye uğrama olasılığını ifade eden skorlar kullanılarak müdahaleye uğrayan ve uğramayan birimler birbirleri ile eşleştirilmektedir.

Farkın Farkı Yöntemi ise müdahale öncesi ve sonrası zaman noktalarında, müdahale ve kontrol grubunda yer alan birimlerde söz konusu zaman periyodunda ortaya çıkan değişimlerin karşılaştırıldığı bir yöntemdir. Bu yöntemde hem zaman noktalarında hem de gruplar arasında fark alınmaktadır.

Desteğin etkisine ilişkin yapılan analizde;

- Müdahale ve kontrol grupları belirlenmiş,
- Bu grupların eşleştirilmesini sağlayacak değişkenler tespit edilmiş,
- Kurulacak model yardımıyla skor değerleri elde edilmiş,
- Skor değerleri kullanılarak her iki gruptaki birimler eşleştirilmiş,
- Eşleşmenin dengeli olup olmadığı incelenmiş,
- Eşleşme sonrası fark alma işlemleri yapılarak etki elde edilmeye çalışılmıştır.

Desteğin etkisini ortaya koyan bu analiz dışında çalışma kapsamında müdahale grubunda yer alan işletmeler için dönemler (destek öncesi, destek dönemi, destek sonrası) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Bunun için, birden fazla bağımlı gruba ait verinin olduğu durumlarda ortalamalar arasında fark olup olmadığını inceleyen ve parametrik olmayan bir test olan Friedman testi kullanılmıştır. Gruplar arasında anlamlı bir fark bulunması durumunda farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla da Wilcoxon testi kullanılmıştır.

3. Kısıt ve Varsayımlar

Yürütülen değerlendirme çalışması sırasında bazı kısıtlarla karşılaşmıştır. Bu kısıtlara aşağıda yer verilmiştir:

- Desteğin uygulanmaya başlandığı yıllarda başvurular fiziki ortamda ve KOBİ'nin beyanı ile alınmaktaydı. KOSGEB teknolojik altyapısını geliştirerek 2011 yılı sonunda çevrim içi sisteme geçmiş ve elektronik ortamda kayıt tutmaya başlamıştır. Dolayısıyla 2012 yılı öncesi alınan başvurular ve yapılan işlemlere ilişkin kayıtların fiziki ortamda tutulmalarından dolayı, bazı analizlerde yalnızca 2012 sonrası kayıtlar kullanılmıştır.¹⁷
- Bütünleşik Kamu Mali Yönetim Bilişim Sistemi (BKMYBS) kapsamında “Yeni Harcama Yönetim Bilişim Sistemi ve Yeni Devlet Muhasebesi Bilişim Sistemi”ne geçilmesi ile 2018 yılı öncesi ve sonrası sistemler arası uyumsuzluklardan kaynaklı sıkıntılar analizlerde mümkün olduğunca giderilmeye çalışılmıştır.
- Desteğin uygulandığı dönemin çevrim içi başvuru öncesi, çevrim içi başvuru yapılan dönem ve e-devlet üzerinden başvuru yapılan dönem olarak 3'e ayrılmasından dolayı veriler farklı tablolardan alınmış dolayısıyla, KOSGEB Veri Tabanından elde edilen verilerin birleştirilmesi, yeknesak hale getirilmesi konusunda yaşanan sıkıntılardan kaynaklı uyumsuzluklar mümkün olduğunca giderilmeye çalışılmıştır.
- Benzer şekilde destek programının mevzuatının sık sık kapsamlı değişiklikler geçirmesi nedeniyle de bilgi işlem altyapısında değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler verilerin bir araya getirilmesi ve anlamlandırılması sürecinde karşılaşılan kısıtlardan birisidir.
- İllere gidilerek Müdürlükler ve KOBİ'ler ile yüz yüze yapılması planlanan saha araştırması, Koronavirüs Salgını nedeniyle uygulanan ulaşım kısıtlamaları ve sosyal mesafenin sağlanmasına yönelik tedbirler nedeniyle Ankara'dan elektronik iletişim kanalları ile ve planlanan sayının altında bir katılımı gerçekleştirilmiştir.
- Bir işletme üçer yıllık dönemlerde Genel Destek Programından yararlanabildiğinden her döneme ilişkin o işletmeye özel bir numara atanmaktadır. Programı olarak adlandırılan bu numaranın sadece bir işletmeye karşılık gelecek olmasından dolayı birden fazla işletmeye aynı programı'nın atanması gibi hataya sebep olan kayıtlar analiz dışı bırakılmıştır.
- Destekten yararlanan işletmeler tarafından istihdam edilen nitelikli elemanların çalışma sürelerine ilişkin SGK kayıtları incelenmiştir. Desteklenen işletmelerin KOSGEB Veri Tabanında yer alan vergi numaralarının SGK kayıtlarında karşılığının olmaması, SGK

¹⁷ Destek tutarlarına ilişkin bilgiler hariçtir.

kayıtlarında nitelikli elemanların işe giriş, işten çıkış tarihlerinin ve prim gün sayılarının bulunmaması gibi eksik veriye sebep olan kayıtlar analiz dışı bırakılmıştır.

- Desteğin etkisinin belirlenebilmesi amacıyla yapılacak analiz için kontrol grubu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki işletmelere ilişkin veriler ise SGK ve GİB kayıtlarından temin edilmiştir. Bunun için de kurumsal çalışmalar kapsamında kullanılmak üzere toplu olarak temin edilen 2013-2018 yılları arası verilerden yararlanılmıştır. Bu sebepten dolayı desteğin etkisine ilişkin analiz, 2014 yılında destekten ilk kez yararlanan işletmeler için yapılmıştır.
- Kontrol grubu; Genel Destek Programının bir çatı destek olması, alt desteklerden yararlanmak için öncelikle Genel Destek Programına başvurulmasının gerekmesi, bu gereklilikten hareketle tüm başvuruların benzer nitelikte olduklarının varsayılması ve Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine başvurup başvurusu reddedilen KOBİ sayısının azlığı nedenlerinden dolayı “Genel Destek Programı içerisindeki diğer destek başlıklarından yararlananlar”dan oluşturulmuştur.

Analizler bu kısıtlar altında yapılmış ancak, veri kayıplarının en az düzeyde tutulması için çaba harcanmıştır. Ayrıca, çalışma kapsamında analizleri kolaylaştırmak için çeşitli varsayımlar yapılmıştır. Söz konusu varsayımlar aşağıda yer almaktadır:

- Destek başlama ve sonlanma tarihlerindeki bazı işletmelerin sektör ve ölçek bilgisi, işletmelerin sürekli bir şekilde KOBİ Beyannamelerini güncellemediklerinden dolayı ilgili yıllar için elde edilememiştir. Bu işletmeler için destek başlama ve sonlanma tarihlerinden önceki son güncel KOBİ Beyannamelerindeki bilgiler esas alınmıştır.
- Verilerin alındığı tarih itibarıyla destek süreci devam eden işletmeler için destek programının verilerin alındığı tarih itibarıyla sonlandığı varsayılmıştır.

Ç. DEĞERLENDİRME BULGULARI

Bu bölümde doküman incelemesi, literatür taraması ve veri analizi ile elde edilen bulgulara, değerlendirme künyesinde yer alan soruların cevaplarına ve iyi uygulama örneklerine yer verilmiştir.

1. Doküman İncelemesine ve Literatür Taramasına İlişkin Bulgular

15.06.2010 tarih ve 27612 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği kapsamında oluşturulan yeni destek mevzuatının bir parçası da Genel Destek Programıdır. Genel Destek Programı; *“ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek”* amacıyla KOSGEB İcra Komitesinin 05.05.2010 tarih ve 2010/2 no.lu kararı ve KOSGEB Başkanlık Makamının 15.05.2010 tarih ve 8768 sayılı Olur’u ile Genel Destek Programı Uygulama Esasları ise KOSGEB Başkanlık Makamının 16.06.2010 tarih ve 8854 sayılı Olur’u ile 16.06.2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2010 yılının ikinci yarısında uygulamaya başlanan ve 8 yıldan fazla süre başvuru yapılabilen Genel Destek Programı, KOSGEB İcra Komitesi’nin kararıyla 24.09.2018 tarihinde yürürlükten kaldırılarak “İşletme Geliştirme Destek Programı” yürürlüğe alınmıştır. Genel Destek Programının uygulandığı dönemde programda 10, uygulama esaslarında ise 17 kez revizyon yapılmıştır. Uygulama esasları dokümanında yapılan iki revizyon arasındaki en kısa süre 7 gün ve en uzun süre 732 gün olarak tespit edilmiştir. Her ne kadar her bir revizyon ile programda, uygulamaya yönelik iyileştirmeler yapılsa da hem KOSGEB Personeli hem de işletmeler açısından programın takibi konusunda revizyonların zaman zaman kafa karışıklıklarına sebebiyet verdiği düşünülmektedir.

Desteğin uygulanmaya başlandığı yıllarda başvurular fiziki ortamda ve KOBİ’nin beyanı ile yapılmaktaydı. KOSGEB teknolojik altyapısını geliştirerek 2011 yılı sonunda kayıtlarını elektronik ortamda tutmaya başlamıştır. Bu yenilik Genel Destek Programına 2012 yılında adapte edilmiş ve başvuru formları elektronik ortamda doldurulmaya başlanmıştır. 2016 yılına gelindiğinde ise Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine ilişkin başvuruların, çıktı alınmasına gerek kalmadan, elektronik ortamda yapılabildiği sisteme geçiş yapılmıştır. İlaveten aynı yıl, işletmenin faaliyet gösterdiği sektörler ile mükellefiyetinin devam edip etmediği konusunda GİB sorgulaması ve istihdam edilecek nitelikli elemana ilişkin SGK sorgulaması yapılmaya başlanmıştır. 2018 yılında ise e-devlet uygulamalarına geçiş sağlanarak işletmelere desteğe hızlı bir şekilde başvurma imkânı tanınmıştır. Ayrıca yine bu yılda, nitelikli elemana ilişkin SGK sorgulamasına ilaveten Yüksek

Öğretim Kurumu sorgulamaları yapılmaya başlanmıştır. Gelineen noktada uygulamaya alınan tüm işlemler ile destek süreçlerinin hızlanması ve işletmelerin karşı karşıya kaldıkları bürokrasinin azaltılması sağlanmıştır.

Doküman incelemesi ile ülkemizde Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine benzer bir destek programı olmadığı görülmüştür. İstihdam edilecek eleman için belirlenen limit doğrultusunda basit bir şekilde destek sağlanan herhangi bir program bulunmamaktadır. Ülkemizde istihdama yönelik destek veren diğer önemli kuruluş İŞKUR'dur. Ancak İŞKUR destekleri ile işçi ve işveren sigorta primleri, genel sağlık sigortası primi, sosyal güvenlik primi, damga ve gelir vergisi vb. unsurlarda teşvikler sağlanarak işveren üzerindeki yük hafifletilmeye çalışılmaktadır. İŞKUR dışındaki kurum ve kuruluşlarda da benzer bir durum söz konusudur. İstihdam destekleri ya bir kredi şeklinde ya da belirli bir alana yöneliktir. Esnek ve kolay ulaşılabilir bir yapıda tasarlanan ve bu sayede geniş bir kitleye hitap eden Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine benzer bir desteğin olmamasının KOSGEB'i bu alanda işletmeler gözünde rakipsiz kıldığı düşünülmektedir.

Bu konudaki diğer bir bulgu ise kurum ve kuruluşların genelde destek kalemleri içerisinde istihdamın yer aldığı destek programlarını uygulamasıdır. Bu programlar proje esaslı olup istihdam edilen elemana ilişkin giderlerin program kapsamında belirli oranlarda karşılanması şeklinde uygulanmaktadır.

İstihdam desteği sağlayan ülkelerdeki destek programları incelendiğinde; işletmelerde eleman istihdam edilmesinden ziyade elemanların yetiştirilmesine odaklanıldığı ve destek programlarının bu esasa dayandığı görülmüştür.

Yurt içi ve yurt dışı değerlendirme raporlarının olup olmadığına ilişkin yapılan literatür çalışması kapsamında ülkemizde tez ve makaleler dışında sadece bir adet değerlendirme raporunun olduğu görülmüştür. Yurt dışı ülke örnekleri incelenmesine rağmen destek sağlayan kurumların kurumsal web sayfalarında değerlendirme raporlarına rastlanılmamıştır. Bunun dışında istihdam desteklerinin etkisinin araştırıldığı tez/makale/uzmanlık tezleri ülkemizde bulunmaktadır. Bu kapsamda, gerek programı uygulayan kurum/kuruluş tarafından gerekse de akademik yayın aracılığıyla değerlendirme çalışmalarının az da olsa yapıldığı ve son yıllarda değerlendirme kültürünün yavaşta olsa yaygınlaştığı görülmektedir. Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine ilişkin yapılan bu çalışmanın da benzer çalışmalara örnek teşkil edeceği düşünülmektedir.

Aynı zamanda, desteğe ilişkin amaç, hedef ve başarıyı ölçmeyi sağlayacak göstergelerin tasarım aşamasında belirlenmediği görülmüştür. Bu durum, değerlendirme çalışmasının sağlıklı bir şekilde yürütülmesini engelleyen bir husus olmuştur.

2. Veri Analizine İlişkin Bulgular

Veri analizi kapsamında; KOSGEB idari kayıtları, işletmelere uygulanan anket çalışması, hem desteğin tasarım, revizyon ve uygulama süreçlerinde görev alan KOSGEB personeli hem de destek alan işletmeler ile yapılan görüşmeler ve diğer kurum/kuruluşlara ait idari kayıtlar analiz edilmiştir. Aynı ayrı yapılan analizler sonucu aynı konuya ilişkin ulaşılan bulgular bir arada değerlendirilmiş ve bulguların yorumlanması sonucu elde edilen sonuçlara da raporun ilgili bölümünde yer verilmiştir.

a. KOSGEB İdari Kayıtlardan Temin Edilen Verilerin Analizi

KOSGEB idari kayıtlarının incelenmesi aşamasında, 2018 yılında BKMYBS kapsamında Yeni Harcama Yönetim Bilişim Sistemi ve Yeni Devlet Muhasebesi Bilişim Sistemine geçilmesi ile 2018 yılı öncesi ve sonrası sistemlerin tam anlamıyla birbiri ile konuşmadığı görülmüştür. Bu uyumsuzluğun bir sonucu olarak Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine ilişkin 2010-2017 yılları arasındaki kayıtlar ile 2018-2019 yılları kayıtlar farklı tablolarda tutulmuş ve bundan dolayı verilerin eşleştirilmesi ile alakalı sorunlar ortaya çıkmıştır. 2018 yılı öncesinde KBS ve KOSGEB tarafından geliştirilen muhasebe yazılımı arasında bir entegrasyon söz konusuydu. Bu sayede, KBS'de yer alan ödeme olurları ile KOSGEB tarafından geliştirilen muhasebe yazılımındaki ödeme emri belgeleri arasından bir eşleştirme yapılabilmiş ve doğru raporlar/istatistikler elde edilebilmiştir. Ancak, 2018 yılında geçilen sistem ile bu yapı ortadan kaldırılmış ve sadece ödeme olurlarının ödenip ödenmediği kontrol edilebilmiştir. Yaşanan bu gelişme sonucunda destek kapsamında talep edilen veriler, 2018 yılı öncesi ve sonrası için farklı veri tabanlarından/tablolardan elde edilerek birleştirilmiştir. Birleştirme işlemi sonucu birtakım sorunlar ile karşılaşmış ve sorunlar mümkün olduğunca giderilmeye çalışılmıştır. Bu sorunlardan en önemlisi 2018 yılından itibaren başvuru yapan bir işletmenin başvuru tablolarında yer almasına rağmen destek tutarlarına ilişkin tablolarda bulunmaması veya eksik bulunması olmuştur.

Karşılaşılan diğer bir sorun ise başvuruların fiziki belgeler aracılığıyla yapıldığı döneme ilişkin kayıtlardır. Kademeli bir şekilde elektronik ortama geçilmeden önce 2011 yılı Aralık ayına kadarki tüm başvurular form üzerinden alınmakta ve kâğıt ortamında tutulmakta idi. Bu sebepten dolayı,

2011 yılı Aralık ayından önce destekten yararlanan işletmelerin ödeme bilgilerine ulaşılsa da bu işletmelerin başvuru formlarında yer alan bilgilerine ulaşılamamıştır.

Yukarıda bahsedilen iki sorundan dolayı, destekten yararlanan işletme bilgileri ve başvuru yapan işletme bilgileri farklı tablolar üzerinden incelenmiş ve analizler bu kısıtlar kapsamında yapılmıştır. Dolayısıyla, bahse konu her iki tablodaki işletmeler tam olarak eşleşmemiştir. Ancak, bu durumun yapılan değerlendirme çalışmasını çok fazla etkilemeyeceği düşünülmekte olup veri kalitesi açısından düzeltilmesi gereken bir husus olarak raporda bahsedilmiştir.

Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine ilişkin kayıtların elektronik ortamda tutulduğu sisteme geçildikten sonraki süreçte desteğe 74.443 başvuru yapılmıştır. Bu başvurular sonucunda ödeme talebinde bulunan işletme sayısı 58.588 ve desteklenen işletme sayısı ise 52.991'dir. 2010-2018 dönemindeki tam bilgiye ulaşmak için hem kayıtların elektronik ortamda tutulduğu sistem öncesi hem de sonrası dönemi kapsayacak şekilde desteklenen işletme sayısı bilgisine odaklanılmıştır. Verilerin temizlenmesi sonucunda destekten yararlanan işletme sayısının 54.650, destekten yararlanma sayısının 64.161 olduğu ve söz konusu işletmelere sağlanan destek tutarının 832 Milyon TL olduğu tespit edilmiştir. 2010-2018 dönemi boyunca işletmelerin %84,8'inin programdan bir kez¹⁸ yararlandığı görülmüştür. Buna karşın işletmelerin %2,2'lik bir kısım ise programdan 3 kez faydalanmıştır. Ayrıca belirtmek gerekirse, destekten bir dönem yararlanan 46.345 işletmenin destekten yararlanma yılları incelendiğinde %46,3'ünün destekten 2016 ve sonrasında yararlanmaya başladığı ve dolayısıyla bu işletmeler için programdan yararlanmak için henüz ikinci dönemlerinin başlamadığı görülmüştür.

Diğer taraftan destekten yararlanan işletme sayısı yıllar itibarıyla artış göstermiştir. Özellikle 2016 yılından itibaren hızlı bir artışın olduğu görülmüştür. Ayrıca, destekten yararlanma sayısı arttıkça program dönemi başına sağlanan destek tutarı da artmaktadır. Bu bilgiden, işletmelerin programı anladıkları, uygulayabildikleri ve dolayısıyla yararlanma düzeyinin arttığı bilgisine ulaşılmaktadır.

Ülkemizin 81 ilinde de işletmelerin destekten yararlandığı ve yoğunluğun Orta Anadolu ve batı bölgelerindeki illerde olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın, destekten yararlanma açısından il başına düşen işletme sayısı 675 olmasına rağmen bu sayıyı aşan 16 il bulunmaktadır. İllerin yarısında desteklenen işletme sayısı 200-650 aralığında yer almaktadır.

¹⁸ Program süresi 3 yıldır.

İl performansını o ilde bulunan KOSGEB hedef kitesindeki toplam KOBİ sayısı açısından yorumladığımızda ise farklı bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Destekten yararlanan işletme sayısı ve ildeki KOBİ sayısı birlikte değerlendirildiğinde destekten yararlanmada üst sıralarda yer almalarına rağmen özellikle Antalya, İstanbul, Konya ve Gaziantep'in ortalama destekten yararlanma düzeyinin altında kaldığı; buna karşılık, alt sıralarda yer almalarına rağmen Tunceli, Gümüşhane, Çankırı, Bingöl ve Bartın'ın ortalamasının üzerinde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Destek alan işletmeler bölgesel bazda incelendiğinde ise işletmelerin yarısından fazlasının (%56,6) Marmara ve İç Anadolu Bölgelerinde bulunduğu görülmüştür. İlk üç sıradaki iller; İstanbul, Ankara ve Bursa'dır.

Sektörel açıdan bakıldığında destekten yararlanan işletmelerin yarısından fazlasını hem işletme sayısı hem de destek tutarı açısından "İmalat" ve "Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı" sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin oluşturduğu görülmüştür. Bir işletme başına düşen ortalama destek tutarları incelendiğinde ise ilk sırada 18.071 TL ile Bilgi ve İletişim sektörü gelmektedir. İkinci sırada 16.593 TL ile İmalat sektörü bulunmaktadır. Elde edilen bu rakamlar sektörlerdeki nitelikli eleman ücretlerinin ayrışabileceği konusunda bir fikir vermektedir.

Ölçeksel dağılım incelendiğinde ise destekten yararlanan işletmelerin işletme sayısı bakımından %66,7'sini ve destek tutarı bakımından %61,4'ünü mikro ölçekli işletmeler oluşturmuştur. İşletme başına düşen ortalama destek tutarı incelendiğinde bu tutarın mikro ölçekli işletmeler için 14.027 TL, küçük ölçekli işletmeler için 16.907 TL ve orta ölçekli işletmeler için 19.802 TL olduğu görülmüştür. Sektör analizde görüldüğü gibi ölçek analizi sonucunda da bir ayrışma olduğu gözlemlenmiştir.

Ölçek değişimlerine bakıldığında destekten yararlanan işletmelerin %72'sinde desteğin sonu ve başındaki ölçek durumları arasında bir değişim olmadığı görülmüş olup işletmelerin %16'sının ölçeğinde büyüme ve %6'sında küçülme söz konusudur. Ayrıca, ölçeği büyüyen işletmelere detaylı bakıldığında her ilde en az bir tane ölçeği büyüyen işletmenin olduğu görülmüştür. İller içerisinde ise ilk sırada İstanbul bulunmaktadır.

İstihdam edilen nitelikli elemana ilişkin gerçekleştirmelere bakıldığında destek başvurularının elektronik ortamda alınmaya başlandığı tarihten itibaren 52.991 işletme tarafından 99.173 nitelikli elemanın istihdam edildiği görülmüştür. İstihdam edilen elemanların %26,3'ünün ise 2017 yılında desteklenmesine onay verildiği tespit edilmiştir. İşletmelerin %54,4'ünün destek kapsamında 1 eleman istihdam ettiği tespit edilmiştir. İşletmelerin %90'ı ise 1 ile 3 arası eleman istihdam etmiştir.

Buradan, işletmelerin çoğunlukla programdan 1 kez yararlanmasından hareketle istihdam edilen eleman sayısının çoğu işletme için en fazla 3 düzeyinde kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın, 11 ile 19 arası eleman istihdam eden 81 işletme de bulunmaktadır.

İstihdam edilen nitelikli elemanların mezun olduğu üniversite olarak ilk sırayı %18,2 ile Anadolu Üniversitesi almakta olup toplamda 348 farklı üniversiteden mezun eleman istihdam edilmiştir. Söz konusu elemanların %22,4'ü Mühendislik Fakültesinden, %21,7'si İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden mezun olmuştur. İstihdam edilen nitelikli elemanların %54,3'ünü 30 yaş altı kişilerin oluşturduğu da ayrıca görülmüştür.

b. KOSGEB Dışı İdari Kayıtlardan Temin Edilen Verilerin Analizi

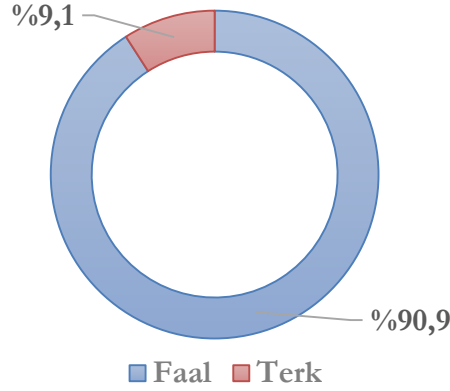
Bu bölümde, GİB ve SGK idari kayıt verileri incelenmiştir. GİB'den temin edilen veriler kapsamında işletmelerin faal/terk durumları ve mali verilerine ilişkin analiz yapılmıştır. SGK'dan temin edilen veriler kapsamında ise nitelikli elemanların istihdam edildikleri işletmedeki çalışma süreleri analiz edilmiştir. Bu bölümde ayrıca; destekten yararlanan işletmelerin destek öncesi ve sonrası durumları istatistiksel yöntemler ile karşılaştırılarak, desteklenen işletmelerin net satış hasılatı, yurt içi satışlar ve faaliyet karı/zararı değerleri açısından destekten sonra performanslarının artış eğiliminde olduğu ve destekten yararlanan her yıl için ortalama değerlerin arttığı görülmüştür. Artışların sürekliliğine ilişkin elde edilen sınırlayıcı bilgiden desteğin net etkisine ulaşabilmek amacıyla destekten yararlanan ile yararlanmayan işletmeler istatistiksel yöntemler ile karşılaştırılmıştır.

i. İşletmelerin Faal/Terk Durumları

Destekten yararlanan 54.650 işletmeye ait Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığından temin edilen veriler; işletmelerin faal/terk durumları ile birlikte net satış hasılatı, dönem net karı, faaliyet kar/zararı ve yurt içi satışlarına ilişkindir. Ayrıca, desteklenen işletmeler tarafından istihdam edilen nitelikli elemanlara yönelik de işe giriş, işten çıkış ve prim gün sayılarına ilişkin bilgiler de analize dahil edilmiştir.

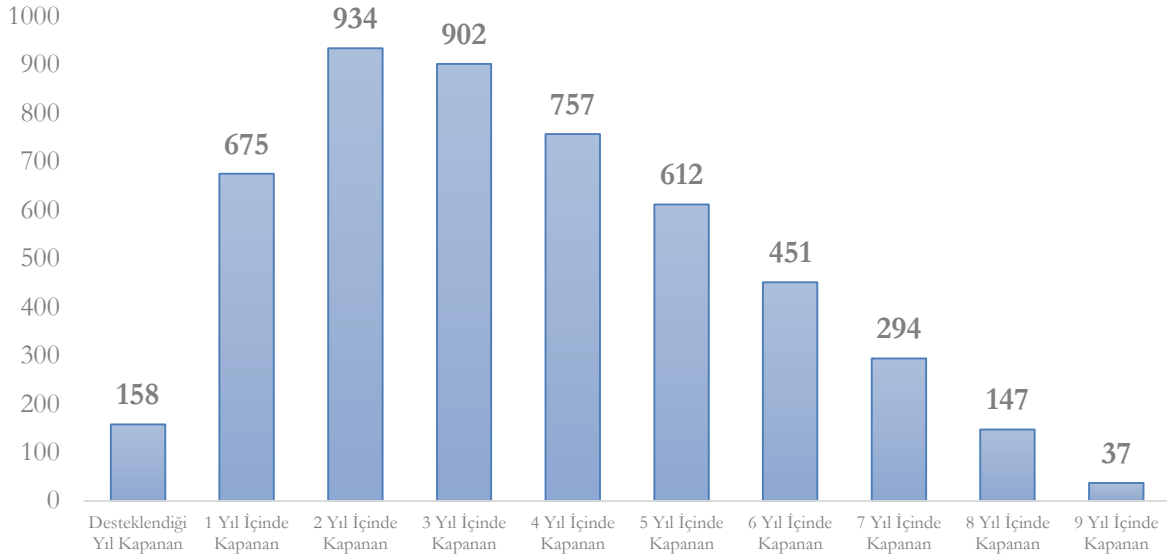
GİB verilerine göre 2019 yılı Kasım ayı itibarıyla 54.650 işletmeden 49.678'inin faal, 4.971'inin terk durumunda olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin faal/terk durumlarına ilişkin bilgileri Grafik 8'de yer almaktadır.

Grafik 8 - Desteklenen İşletmelerin Faal/Terk Durumu

Destekten yararlanan işletmelerin %9,1'ine denk gelen kapanan işletmelerin destek başlangıç tarihinden sonra kaç yıl içinde kapandığına ilişkin bilgiler Grafik 9'da gösterilmektedir.

Grafik 9 - Desteklenen İşletmelerin Kapanma Sürelerine Göre Dağılımı

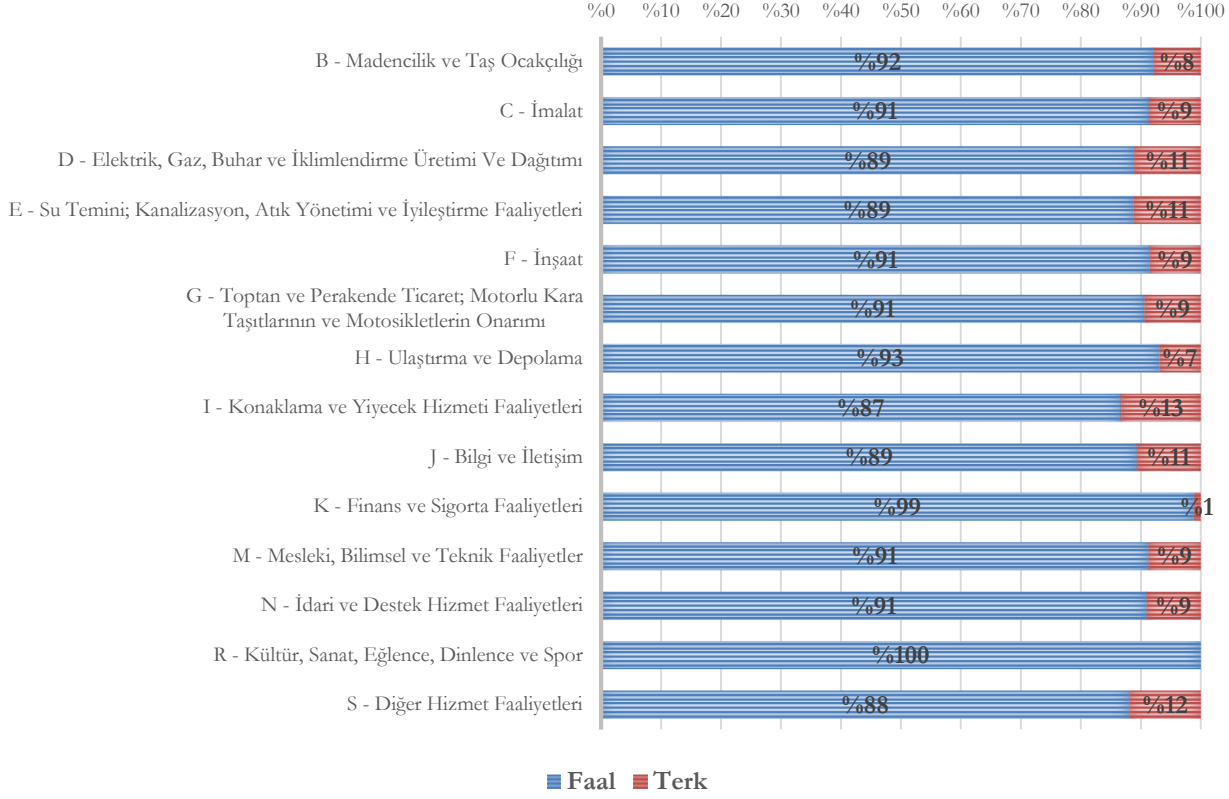

4.971 işletmenin kapanma yılları incelendiğinde; yoğunluğun destek yılından sonraki 2 ila 4 yıl arasında olduğu görülmüştür. Bu işletmelerin kapanan işletmeler içerisindeki oranı %52,2'dir. Destekleme yılından itibaren dikkate alındığında kapanan işletmelerin ortalama 3,5 yıl hayatta kaldığı görülmüştür.¹⁹

¹⁹ Desteğin amacı işletmelerin hayatta kalmasına katkı sağlamak olmamakla birlikte destekleme yılından itibaren ne kadar süre hayatta kaldığı bu kısımda incelenmiştir. Bu analiz yapılırken işletmelerin kuruluş yılları dikkate alınmamıştır.

Desteklenen işletmelerin sektörlere göre faal/terk olma durumları Grafik 10'da yer almaktadır.

Grafik 10 - Sektörlere Göre Faal/Terk Durumu

Sektörlere göre faal/terk durumları incelendiğinde her bir sektördeki faal işletmelerin oranının %87'in üzerinde olduğu görülmektedir. En yüksek terk oranının %13 ile "I - Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri" sektöründe olduğu görülmektedir. Bu sektörü %12 ile "S - Diğer Hizmet Faaliyetleri" sektörü takip etmektedir.

ii. Nitelikli Elemanlara İlişkin Çalışma Süreleri

Desteklenen işletmeler tarafından istihdam edilen nitelikli elemanların bir işletmede ne kadar süre çalıştığına ve destek sonrası da çalışmaya devam edip etmediğine dair bilgiye SGK kayıtlarından ulaşılmıştır. Bu kayıtlardan nitelikli elemanlara ait işe giriş tarihi, işten çıkış tarihi ve prim gün sayılarına ilişkin bilgiler temin edilmiştir.

Destek kapsamında 2010-2018 döneminde işletmeler tarafından 99.173 nitelikli eleman istihdam edilmiştir. Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı tarafından SGK kayıtlarından yapılan sorgu sonucu 99.173

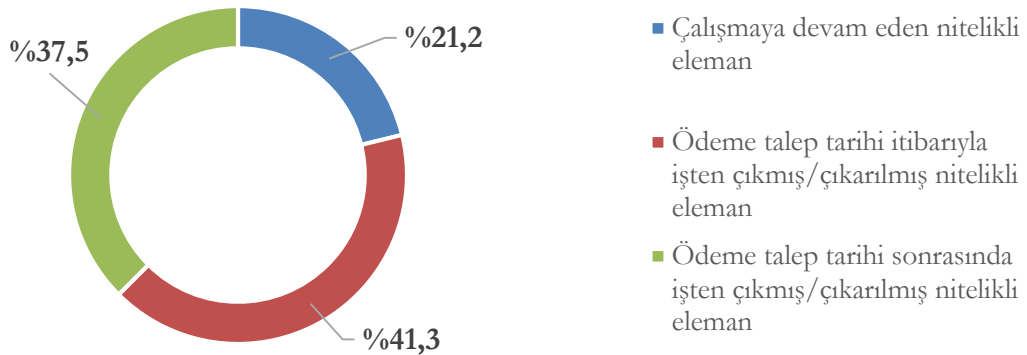
nitelikli elemana ilişkin ulaşılan bilgiler 30.03.2020 tarihinde Bilgi Yönetimi ve Karar Destek Dairesi Başkanlığına iletilmiştir. Bir elemana ilişkin SGK kayıtlarındaki sorgu, söz konusu elemanın destekten yararlanan işletmedeki ilk işe giriş tarihi ile eğer varsa son işten çıkış tarihi dikkate alınarak yapılmıştır. Eleman, ilk işe giriş ve son işten çıkış tarihleri arasında işletmede birden fazla giriş-çıkış yapmışsa elemanın o işletmedeki tüm giriş-çıkışlarına ilişkin prim gün sayıları toplanarak söz konusu elemanın prim gün sayısı belirlenmiştir.

Destek kapsamında istihdam edilen nitelikli elemanların destekleme süreci sonrasında işletmede çalışmaya devam edip etmediğinin anlaşılabilmesi amacıyla; son destek ödemesine ilişkin ödeme talep formu tarihi ile işten çıkış tarihleri karşılaştırılmıştır.

Veri analizinin ilk aşamasında; işe giriş tarihleri, işten çıkış tarihleri ve prim gün sayıları ile ilgili hatalı veriler temizlenmiştir. Yapılan temizleme sonucunda 1.780 nitelikli eleman analiz dışı bırakılmış ve analizler 97.393 nitelikli eleman üzerinden yapılmıştır.

Destek kapsamında istihdam edilen elemanların çalışma durumlarına ilişkin dağılım Grafik 11'de gösterilmektedir.

Grafik 11 - Nitelikli Elemanların İstihdam Durumları

2020 Yılı Mart ayında yapılan SGK sorgulamasına göre 97.393 nitelikli elemanın 20.623'ünün hala istihdam edildikleri işletmelerde çalışmaya devam etmekte olduğu görülmüştür (%21,2). İşten çıkmış/çıkarılmış 76.770 (%78,8) nitelikli eleman incelendiğinde ise istihdam edildikleri işletmelerde ortalama 455 gün (1 yıl 3 ay) çalışma süresine sahip oldukları tespit edilmiştir.

İşten çıkmış/çıkarılmış nitelikli elemanların 40.226'sı (%41,3) ödeme talep tarihi itibarıyla, 36.518'i ise (%37,5) ödeme talep tarihi sonrasında işten çıkmış/çıkarılmıştır. 36.518 nitelikli elemanın destek süreci sona erdikten sonra 309 gün (10 ay) daha işletmede çalışmaya devam ettiği görülmüştür.

Ayrıca nitelikli elemanların işe giriş tarihleri incelendiğinde, 93.614'ünün (%96,1) ilk kez destek sayesinde o işletmede istihdam edildiği görülmüştür.

iii. SGK Prim Tahsilatları

SGK'den temin edilen veriler ile destekten faydalanan işletmelerde istihdam edilen nitelikli elemanlar için SGK'ya ödenen primlere ilişkin kestirim yapılmıştır. İstihdam edilen nitelikli elemanların prime esas kazançlarının hesaplanmasında dönem başlangıcı olarak destek kapsamında işe giriş tarihi veya taahhütname tarihi; dönem sonu olarak ise işten çıkış tarihi veya 2020 yılına ilişkin son güncel tarih (işletmelerin büyük bir kısmı için Şubat sonu) dikkate alınmıştır. Analize 97.393 nitelikli eleman için başlanmış ancak, 95.428 nitelikli elemana ilişkin SGK Hizmet Dökümü için eşleştirme sağlanmıştır. Hesaplamalarda brüt ücret üzerinden yapılan aşağıdaki kesintiler dikkate alınmış ve desteklenen işletmelerde istihdam edilen nitelikli elemanların brüt ücret toplamalarının %37,5'i "SGK Prim Tahsilatı" olarak kabul edilmiştir.

- Toplam İşveren Payı (%22,5)
 - SGK Primi İşveren Payı (%20,5)
 - İşsizlik Sigortası İşveren Payı (%2)
- Toplam İşçi Payı (%15)
 - SGK Primi İşçi Payı (%14)
 - İşsizlik Sigortası Primi İşveren Payı (%1)
- Toplam SGK Prim Tahsilatı (%37,5)

Buna göre desteklenen işletmelerin, istihdam ettikleri nitelikli elemanlar için SGK'ye işveren hissesi olarak 1,4 milyar TL; işçi hissesi olarak 911 milyon TL olmak üzere toplam 2,3 milyar TL ödeme yaptıkları tahmin edilmektedir.

iv. Desteklenen İşletmelerin Desteklenmeyen İşletmeler ile Karşılaştırılması

Bu bölümde desteğin net etkisinin belirlenmesi amacıyla desteklenen işletmeler ile oluşturulan bir kontrol grubu arasında eşleştirmeler yapılarak analizler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede yapılacak

karşılaştırmaya ilişkin analizden kitlesini Genel Destek Programına 2010-2018 döneminde başvuruda bulunan KOBİ'ler oluşturmuştur. Bu KOBİ'lerden; Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden yararlananlar müdahale grubunu, Genel Destek Programı içerisindeki diğer desteklerden yararlananlar ise kontrol grubunu oluşturmuştur.

Kontrol grubunun Genel Destek Programı içerisindeki diğer desteklerden yararlanan işletmelerden oluşturulmasının sebepleri; Genel Destek Programının bir çatı destek olması, alt desteklerden yararlanmak için öncelikle Genel Destek Programına başvurulmasının gerekmesi, bu gereklilikten hareketle tüm başvuranların benzer nitelikte olduklarının varsayılması ve Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine başvurup başvurusu reddedilen işletme sayısının azlığıdır.

Müdahale ve kontrol grubundaki işletmelerin destek öncesinde, aşağıdaki yer alan değişkenler bakımından birbirlerine benzer olması etkinin elde edilebilmesi açısından önemli bir husustur. Benzerliğin ve dolayısıyla desteğin etkisinin elde edilebilmesi amacıyla literatürde sıklıkla Eğilim Skoru Eşleştirme ve Farkların Farkı yöntemleri birlikte kullanılmaktadır. Bu yöntemler kapsamında hem müdahale hem de kontrol grubundaki işletmeler için skor değerleri elde edilmekte, skor değerleri kullanılarak müdahale grubundaki her işletme, kontrol grubundan bir işletme ile eşleştirilmekte ve eşleşen işletmeler üzerinden belirlenen değişkenler açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı tespit edilmektedir. Bu analizler kapsamında kullanılan değişkenler, literatürde en sık kullanılan değişkenler olması sebebiyle tercih edilmiştir.

Tablo 16 - Eşleştirme Amacıyla Kurulan Modeldeki Değişkenler

Değişken Tipi	Değişken Adı
Bağımlı Değişken	Destekten Yararlanma (İşletme Destek Almışsa 1 / İşletme Destek Almamışsa 0)
Bağımsız Değişkenler	Net Satış Hasılatı (TL)
	Yurt İçi Satışlar (TL)
	Faaliyet Karı/Zararı (TL)
Kontrol Değişkenler	İşletmenin Sektörü
	İşletmenin Ölçeği

Skor değerlerini tahmin edebilmek için her iki gruptaki işletmelerin destek öncesi döneme ait Tablo 16'da yer alan bağımsız değişkenlere ilişkin verileri kullanılarak bir probit model oluşturulmuştur. Analiz, 2014 yılında destekten ilk kez yararlanan işletmeler için yapılmıştır. 2014 yılının seçilmesinin nedeni kontrol grubundaki birimlere ait verilerin 2013-2018 dönemi için mevcut olmasıdır.

2014 yılında destekten ilk kez yararlanarak müdahale grubunu oluşturan işletme sayısı 8.974'tür. Bu işletmelerden, veri temizleme sonucunda bağımsız ve kontrol değişkenlerine ait verileri eksiksiz olan ve analiz kapsamına alınan işletme sayısı ise 4.943'tür. Kontrol havuzunda yer alan işletme sayısı ise 5.103'tür.

Tablo 17 - Kurulan Probit Modele İlişkin Analiz Sonuçları

Destek Durumu	Katsayı	Standart Hata	Z Değeri	Önem Düzeyi
NetSatis_2013	2.62e-08	6.68e-09	3.91	0.000
YurticiSatis_2013	-.0396212	.0116118	-3.41	0.001
Faaliyet_KarZarar_2013	-9.23e-08	3.76e-08	-2.46	0.014
Sabit	.4778968	.1514478	3.16	0.002

Log pseudolikelihood = -6952.4009
Wald chi2(3) = 19.20
Prob > chi2 = 0.0002
Pseudo R2 = 0.0014

Tablo 17 incelendiğinde kurulan modelin, işletmelerin destek alıp almamasında etkili olan değişkenleri açıklayabildiği istatistiksel anlamda söylenebilir ($\alpha=0,05$). Analize göre modelde yer alan 3 bağımsız değişkenin de modele katkısının anlamlı olduğu görülmüştür.²⁰ Modelin anlamlı bulunması ile birlikte tüm birimlere ilişkin skor değerleri elde edilmiştir. Bu işlemin ardından, skor değerleri ile birlikte Tablo 16'da yer alan bağımsız ve kontrol değişkenleri birlikte kullanılarak her iki gruptaki işletmeler eşleştirilmiştir. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta eşleştirmenin dengeli olup olmadığıdır. Denge, her iki grubun destek öncesi benzer özelliklere sahip olup olmadığının test edilmesidir.

Eşleşmenin dengesi için destek öncesi döneme ait değişken ortalamalarının müdahale ve kontrol grubu arasında farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; net satış hasılatı, yurt içi satışlar ve faaliyet karı/zararı değişkenleri için müdahale ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark olmadığı ve eşleştirmenin dengeli olduğu görülmüştür. Başka bir ifade ile eşleştirme sonucu iki grubun seçili değişkenler bazında benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

Eşleşmenin dengeli olup olmadığının tespiti için yapılan diğer bir analiz ise Kernel Yoğunluk Grafiklerinin incelenmesidir. Her bir değişken için elde edilen grafikler, iki gruba ait kernel olasılık

²⁰ Yurt içi satış değişkenine ait değerler kullanıldığında kurulan model anlamlı olarak bulunsa da bu değişkenin modele katkısı anlamsız olarak bulunmuştur. Bu yüzden, bu değişkenin logaritması alınarak analiz tekrarlanmış ve Tablo 17'de yer alan sonuçlar elde edilmiştir.

yoğunluk fonksiyon değerleri bakımından incelendiğinde değerlerin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Bu durum da eşleşmenin dengeli olduğu anlamına gelmektedir.

Denge durumu sağlandıktan sonra her bir değişken için her bir dönem dikkate alınarak t-test ile gruplar arası fark incelenmiştir. Buna göre yapılan t-testi sonucunda;

- t+1, t+2 ve t+3 dönemlerinde net satış hasılatı değişkeni açısından iki gruptaki birimler arasında fark yoktur. Başka bir ifadeyle destek sonrasında, net satış hasılatı değişkeni açısından destekten yararlanan işletmeler üzerinde bir etki oluşmamıştır.
- t+1 ve t+2 dönemlerinde yurt içi satış değişkeni açısından iki gruptaki birimler arasında fark olduğu, t+3 döneminde ise farklılığın ortadan kalktığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle destekten sonraki ilk iki yılda, yurt içi satış değişkeni açısından destekten yararlanan işletmeler üzerinde pozitif bir etki oluşmuştur.
- t+1, t+2 ve t+3 dönemlerinde faaliyet karı/zararı değişkeni açısından iki gruptaki birimler arasında fark yoktur. Başka bir ifadeyle destek sonrasında, faaliyet karı/zararı değişkeni açısından destekten yararlanan işletmeler üzerinde bir etki oluşmamıştır.

Bu aşamadan sonra farkın farkı yöntemi ile destek öncesi ve sonrası dönem, iki grup açısından karşılaştırılarak desteğin dönemler itibarıyla etkisine bakılmıştır. Farkın farkı yönteminin kullanılma sebebi, iki kez fark alınması ve bu sayede desteğin etkisinin yanlı olmayan bir şekilde tahmin edilebilmesidir. Elde edilen sonuçlar Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18 - Desteğin Dönemler İtibarıyla Etkisi

Değişken	Grup	t+1 ile t-1 Dönemin Ortalamalar ile Karşılaştırılması	t+2 ile t-1 Dönemin Ortalamalar ile Karşılaştırılması	t+3 ile t-1 Dönemin Ortalamalar ile Karşılaştırılması
Net Satış Hasılatı	Destek Alan	1.046.917	1.262.748	2.022.546
	Destek Almayan	926.812	1.191.341	2.029.220
	Fark	120.105*	71.407**	-6.674**
Yurt İçi Satışlar	Destek Alan	955.522	1.155.999	1.774.233
	Destek Almayan	794.701	1.037.560	1.721.494
	Fark	160.821*	118.439*	52.739**
Faaliyet Karı/Zararı	Destek Alan	69.603	64.521	148.027
	Destek Almayan	71.377	72.207	143.065
	Fark	- 1.773**	- 7.686**	4.962**

* $\alpha=0,05$ için test yapıldığında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

** $\alpha=0,05$ için test yapıldığında farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Tablo 18 incelendiğinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- Net satış hasılatı değişkeni bakımından destekten yararlanan ile yararlanmayan gruplar arasındaki farkın, destekten bir yıl sonra ortaya çıktığı görülmüştür. Desteğin ilk yılı, destekten yararlanan işletmelerin net satış hasılatı yararlanmayanlara göre ortalama 120.105 TL daha fazladır. Ancak pozitif bu etki, destekten sonraki ikinci ve üçüncü yıllarda mevcut değildir.
- Yurt içi satışlara bakıldığında etkinin destekten sonraki ilk iki yılda devam ettiği görülmüştür. Destekten sonraki ilk yılda; destekten yararlanan işletmelerin yurt içi hasılatı yararlanmayanlara göre ortalama 160.821 TL, ikinci yılda ise 118.439 TL daha fazladır.
- Faaliyet karı/zararı bakımından ise desteğin üç yıl boyunca her iki grup arasında bir etkisi olmadığı görülmüştür.

c. Anket Uygulaması Sonucu Ulaşılan Bilgilerin Analizi

Nitelikli Eleman İstihdam ve Yurt İçi Fuar Desteğinden yararlanan 74.055²¹ işletmeye iki defa gönderilen anket ile ilgili gönderim istatistikleri Tablo 19'da yer almaktadır.

Tablo 19 - Anket Gönderime İlişkin İstatistikler

Gönderim Durumu	Anket Gönderilen İşletme Sayısı	Anketin Ulaştığı İşletme Sayısı	Anketi Dolduran İşletme Sayısı
İlk Gönderim	67.700	65.843	2.596
İkinci Gönderim	67.700	65.822	1.211
TOPLAM			3.807

Destekten yararlanan ve anket gönderilen işletme sayısı arasındaki fark yararlanıcılara ait e-posta adreslerinin tekilleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Farklı işletmelere ait aynı e-posta adresinin varlığından dolayı e-posta adresleri tekilleştirilerek bir defa anket gönderilmiştir.

Ayrıca, anket gönderilen işletmelerden bazılarının e-posta adreslerinin belli bir biçime uygun olmamasından dolayı anket işletmelere ulaşmamıştır. Bunun sebepleri olarak e-posta adresindeki harflerin büyük yazılması, e-posta adreslerinin düzgün girilmemesi gibi durumlar gösterilebilir. Ayrıca diğer bir sebep de geçerli olmayan e-posta hesaplarının varlığıdır.

²¹ Bu işletmelerin 54.650'si Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden ve 29.764'ü Yurt İçi Fuar Desteğinden yararlanmıştır. Söz konusu rakam ise iki destekten yararlanan net işletme sayısını ifade etmektedir.

Her ne kadar anket, e-posta gönderilen işletmelerin %5'i tarafından doldurulsa da tıklanma sayısı çok daha fazladır (%11). Anketi dolduran 3.807 işletmenin 3.146'sı Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden yararlanmıştır. Bunların 753'ü ise aynı zamanda Yurt İçi Fuar Desteğinden de yararlanmıştır. Ancak, anketin ulaştığı işletmeler incelendiğinde mükerrer kayıtların olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma ilişkin bilgiler Tablo 20'de yer almaktadır.

Tablo 20 - Anket Dolduran İşletmelere İlişkin İstatistikler

Durum	Sayı
Anketi Dolduran İşletme Sayısı	3.146
Anketi Dolduran İşletmelere Ait IP Adres Sayısı	2.985
Aynı IP Adresinden Birden Fazla Anket Doldurmanın Yapıldığı IP Sayısı	149
Tek IP Adresinden Anket Doldurmanın Yapıldığı IP Sayısı	2.836

Anketi dolduran işletme sayısının 3.146 olduğunu düşünülse de aynı IP adresinden birden fazla anketin doldurulduğu görülmüştür. Bu tür kayıtların mükerrer olup olmadığı (yazılım tarafından anketin iki defa kayıt edilmesi, işletme tarafından anketin doldurulup peş peşe kayıt edilmesi vb.), aynı IP adresinden birden fazla işletme için işlem yapılıp yapılmadığı veya anketin hatırlatma amaçlı ikinci gönderiminde de doldurulup doldurulmadığı tespit edilmeye çalışılmış ve 149 IP adresi ayrı ayrı incelenmiştir. İnceleme neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- 52 IP adresine ait farklı kayıtların farklı işletmelere ait anketler olduğu tespit edilmiş ve bu anketlere ilişkin kayıtlar silinmemiştir.
- Geriye kalan 97 IP adresine ait kayıtlardaki çeşitli nedenlerden dolayı 103 kayıt silinmiş ve bunun sonucunda 3.043 işletmeye ait anket bilgisi analiz edilmek üzere hazırlanmıştır. Söz konusu 103 kayıta ait bilgiler aşağıda yer almaktadır.
 - Hatırlatma amaçlı yapılan anket doldurma duyurusunun ardından anket dolduran işletmelerin tekrar anket doldurmasından dolayı 73 kayıt silinmiştir.
 - İşletmeler tarafından anketin doldurulup peş peşe kayıt edilmesi ve anket yazılımı tarafından anketin iki defa kayıt edilmesinden dolayı 30 kayıt silinmiştir.

i. Betimsel İstatistikler

Ankete ilişkin verilerin temizlenerek anketin son halini alması ile 3.043 işletme için analiz aşamasına geçilmiştir. Analiz kapsamında öncelikle betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Bu istatistiklerin ardından birbirleri ile ilişki olabilecek sorular arasında Ki-Kare (Chi-Square) analizi yapılmıştır.

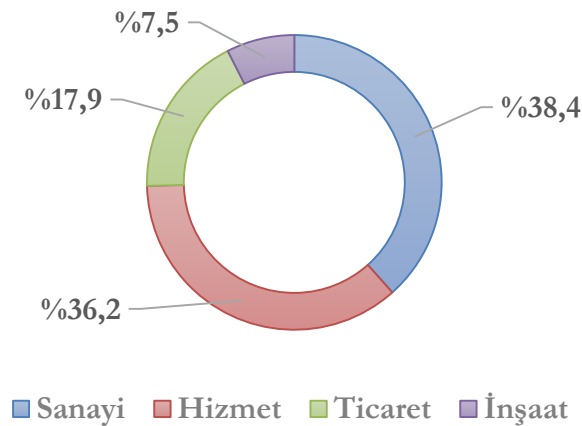
Destekten yararlanan ve ankete katılan işletmelerin kuruluş yıllarına göre dağılımı Tablo 21’de yer almaktadır. İşletmelerin yaklaşık yarısının 2010 ve sonrasında kurulduğu (%49,3) görülmüştür.

Tablo 21 - Kuruluş Yılına Göre Ankete Katılan İşletmeler

Yıl Aralığı	Sayı	Yüzde
1920 – 1989 yılları arası	201	6,6
1990 - 1999	493	16,2
2000 - 2009	850	27,9
2010	152	5,0
2011	135	4,4
2012	152	5,0
2013	184	6,0
2014	188	6,2
2015	208	6,8
2016	198	6,5
2017	205	6,7
2018	70	2,3
2019	7	0,2
TOPLAM	3.043	100

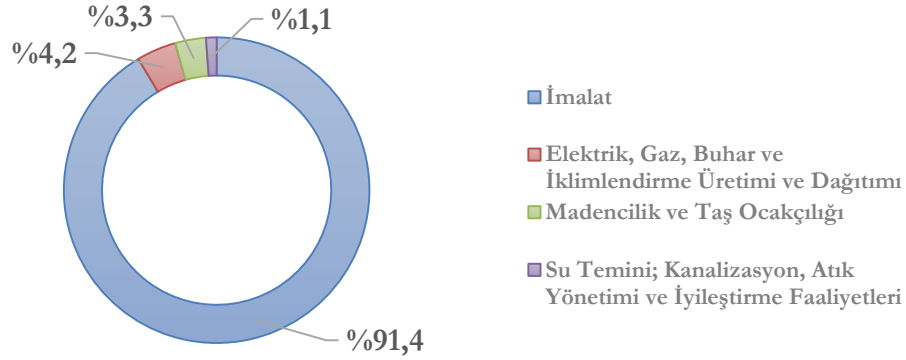
Ankete katılan işletmelerin sektörel bazlı dağılımı Grafik 12’de, sanayi sektörünün dağılımı ise Grafik 13’te yer almaktadır.

Grafik 12 - Ankete Katılan İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Ankete katılan işletmelerde çoğunluk, benzer paylar ile sanayi (%38,4) ve hizmet (%36,2) sektörlerindedir. Bu sektörleri ticaret sektörü (%17,9) takip etmektedir.

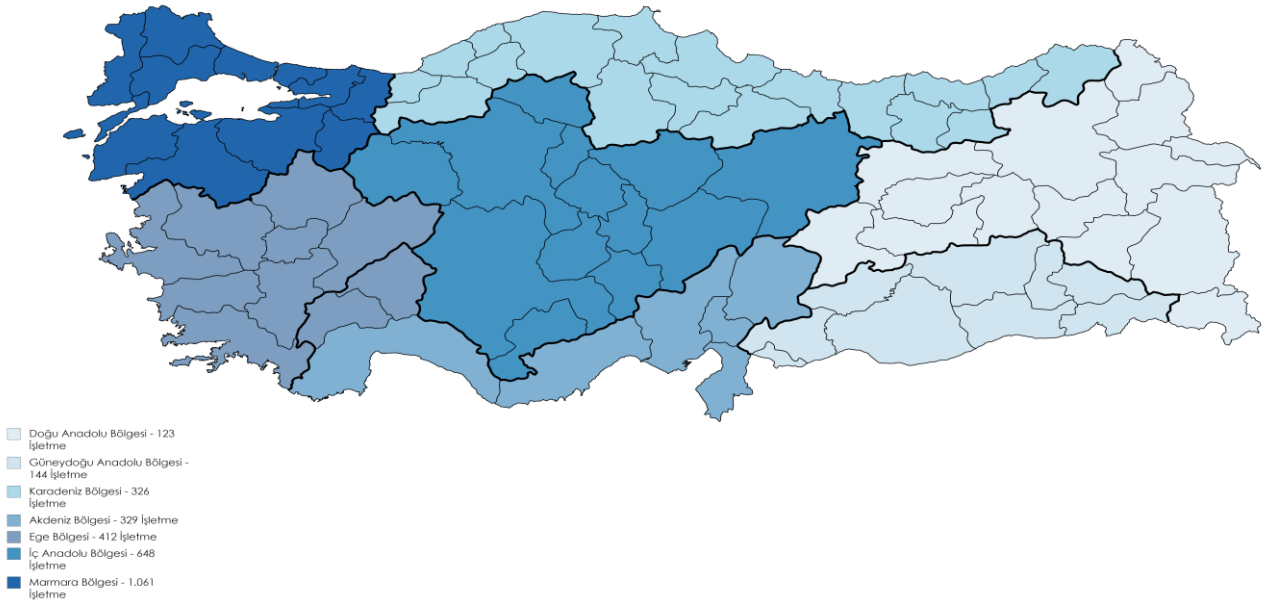
Grafik 13 - Ankete Katılan Sanayi Sektörü İşletmelerinin Dağılımı

Ankete katılan 1.169 sanayi sektörü işletmesinin %91,4'ünün imalat sektöründe faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Ankete katılan işletmelerin coğrafi bölge bazlı dağılımı Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 4 - Coğrafi Bölge Bazlı İşletme Sayısı

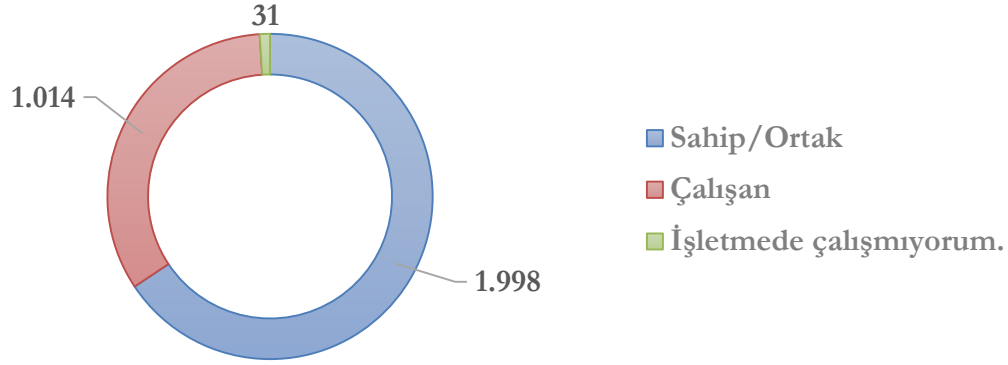

Tüm bölgelerden ankete katılımın olması anketin destekten yararlanan tüm kitleyi temsil etmesi açısından önemli bir ön bilgi sunmaktadır. En fazla katılımının Marmara Bölgesi'nden ve en az katılımın Doğu Anadolu Bölgesi'nden olduğu görülmüştür.

İl bazlı dağılıma bakıldığında ise ankete cevap veren 3.043 işletmenin 625'i İstanbul'da, 323'ü Ankara'da, 224'ü İzmir'de ve 188'i Bursa'da faaliyet göstermektedir. Toplam 78 ilde faaliyet gösteren işletmeler ankete katılım sağlamıştır. Bayburt, Ardahan ve Kilis illerinde faaliyet gösteren işletmeler ise ankete katılım sağlamamıştır.

Ankete katılan işletmelerde anketi dolduran kişinin görevine göre dağılım Grafik 14'te yer almaktadır. İşletmelere gönderilen anketin %65,7'si işletmenin sahibi/ortağı tarafından ve %33,3'ü işletme çalışanı tarafından doldurulmuştur. Anketin işletmede çalışmayan bir kişi tarafından doldurulma oranı oldukça düşüktür. Bu açıdan bakıldığında sorulara verilen cevapların işletmenin gerçek görüşlerini yansıtmaması beklenmektedir.

Grafik 14 - Anketi Dolduran Kişinin İşletmedeki Görevine Göre Dağılım

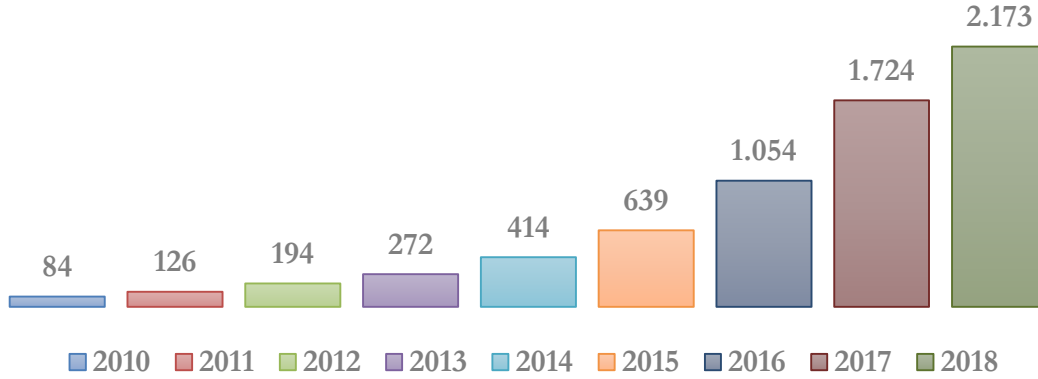

Ankete katılan işletmelerin temel özelliklerinin ortaya konulmasının ardından ankette yer alan özel sorular irdelenmiştir.

İşletmenin destekten faydalanmadan önce, işletmesinde üniversite mezunu eleman istihdam edip etmediğine ilişkin sorulara işletmelerin %73,6'sı evet cevabını vermiştir. Buradan işletmelerin destek öncesinde bir şekilde nitelikli eleman çalıştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

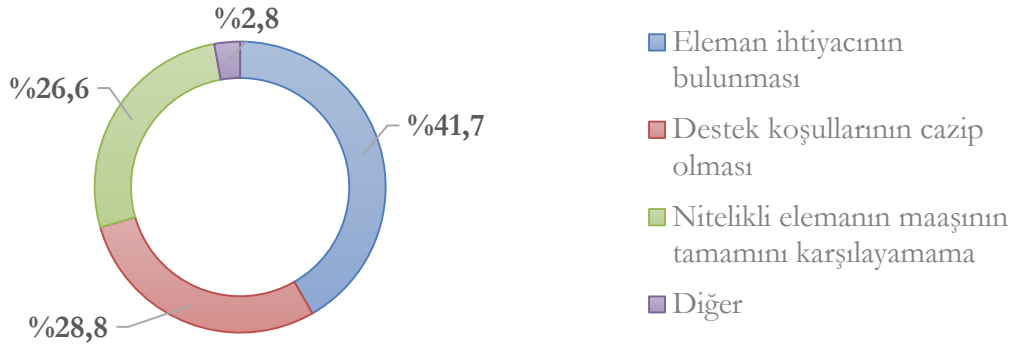
İşletmelerin destekten yararlandığı yıllara ilişkin sorulara verilen cevaplar Grafik 15'te yer almaktadır. Ankete katılan işletmelerin destekten yararlanma yılına ilişkin birden fazla cevap verebilmesinden dolayı toplamda 6.680 defa yararlanma olduğu ifade edilmiştir. Buna göre, 2018 yılı işletmelerin en fazla destekten yararlandıkları yıl olmuştur.

Grafik 15 - Ankete Katılan İşletmelerin Destekten Yararlanma Yılları

İşletmelere, desteği hangi amaçla kullandıklarına ilişkin sorulan soruya verilen cevaplar Grafik 16'da yer almaktadır. Destekten yararlanma amacına ilişkin soruya birden fazla cevap verilebilmesinden dolayı toplamda 4.505 amaç ifadesi belirtilmiştir. Buna göre, nitelikli eleman ihtiyacının bulunması %41,7'lik bir oran ile en fazla belirtilen destek amacı olmuştur. Destek koşullarının cazip olması ve nitelikli elemanın maaşının tamamının karşılanamaması benzer oranlara sahip ilk amacı takip eden destek amaçlarıdır.

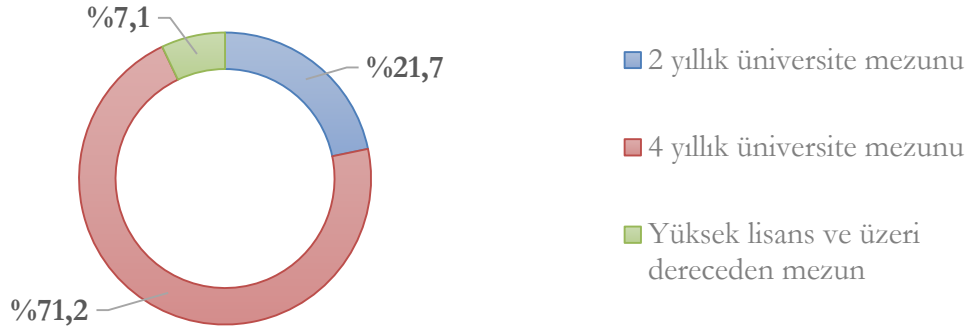
Grafik 16 - Ankete Katılan İşletmelerin Destekten Yararlanma Amacı

Ayrıca, işletmenin destekten yararlanmadan önce, işletmesinde üniversite mezunu eleman istihdam edip etmediğine ilişkin sorulan soruya işletmelerin %73,6'sının evet cevabını vermesi ile birlikte bu soru değerlendirildiğinde işletmelerin mevcut nitelikli eleman istihdamlarını ihtiyaçlarından dolayı daha fazla artırmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

İstihdam edilen nitelikli elemanın mezuniyetine ilişkin işletmelere sorulan soruya verilen cevaplar Grafik 17'de yer almaktadır.

Grafik 17 - Ankete Katılan İşletmelerdeki Nitelikli Elemanların Mezuniyet Durumu

İşletmelerin istihdam ettiği nitelikli elemanların mezuniyetine ilişkin birden fazla cevap verebilmesinden dolayı (birden fazla nitelikli eleman istihdam etme durumu) toplamda 3.716 mezuniyet durum ifadesi belirtilmiştir. Buna göre, işletmeler tarafından nitelikli eleman istihdamında çoğunlukla 4 yıllık üniversite mezunu tercih edildiği Grafik 17’de görülmektedir. Grafik 16 ve 17 birlikte değerlendirildiğinde ise nitelikli elemana olan ihtiyacın 4 yıllık üniversite mezunu ve üzeri bir dereceye sahip kişiler ile karşılandığı yorumu yapılabilir.

Destek ödemeleri bittikten sonra istihdam edilen elemanların işletmede çalışmaya devam edip etmediğine ilişkin sorulan soruya işletmelerin %81,8’i evet cevabını vermiştir. Söz konusu soruya hayır cevabını veren 555 işletmeye sorulan diğer soru ile destek sonrası çalışmaya devam etmeyen elemanların işten ayrılma sebepleri irdelenmiştir. Nitelikli elemanların işten ayrılma sebeplerine ilişkin işletmelerin verdikleri cevaplar Tablo 22’de yer almaktadır.

Tablo 22 - Ankete Katılan İşletmelerdeki Nitelikli Elemanların İşten Ayrılma Sebepleri

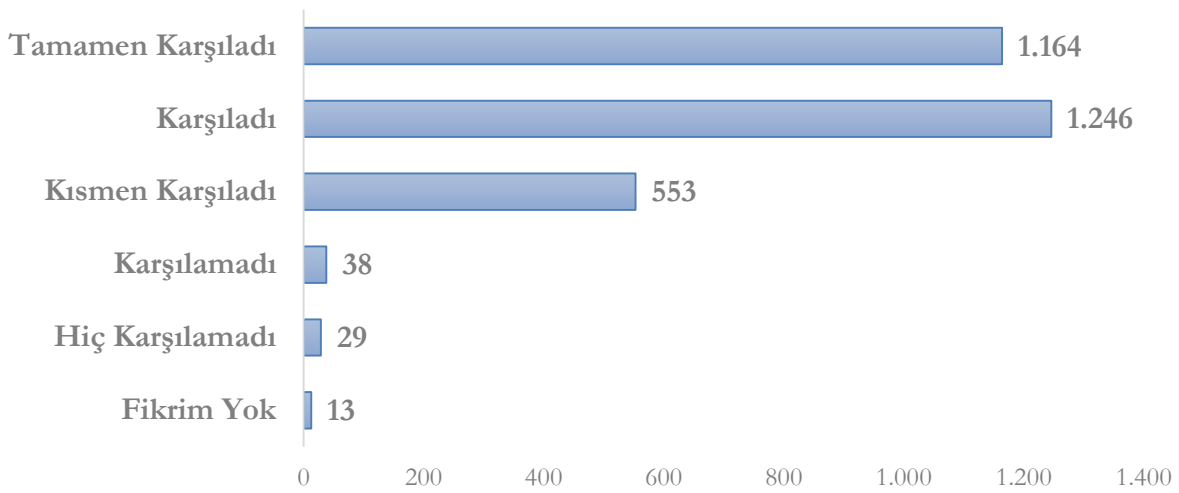
İşten Ayrılma Sebepleri	Sayı	Yüzde
Söz konusu eleman kendi tercihi doğrultusunda işten ayrılmıştır.	353	54,6
Destek programının süresi bittiği için eleman işten çıkarılmıştır.	92	14,2
Söz konusu elemanın işletmeye katkısı olmadığı düşünüldüğünden işten çıkarılmıştır.	87	13,4
Diğer	115	17,8
TOPLAM	647	100

555 İşletme tarafından istihdam edilmiş nitelikli elemanların işten ayrılma sebebine ilişkin işletmelerin birden fazla cevap verebilmesinden dolayı toplamda 647 sebep ifadesi belirtilmiştir. Buna göre, işletmeler tarafından belirtilen ifadelerin yarısından fazlası nitelikli elemanın kendi tercihi

doğrultusunda işten ayrıldığı yönündedir. Destek ile ilişkilendirilecek en önemli seçenek olan desteğin süresi ile ilgili cevabın oranı ise %14,2'dir. Bu açıklamalar doğrultusunda işletmelerin genel anlamda istihdam ettiği eleman ile çalışmaya devam ettiği ancak, devam etmeyenlerdeki işte ayrılma durumunun da nitelikli elemandan kaynakladığına verilen cevaplardan ulaşılmıştır.

İstihdam edilen elemanların performansının işletmenin beklentisini karşılama düzeyine ilişkin sorulan soruya işletmeler tarafından verilen cevaplar Grafik 18'de yer almaktadır.

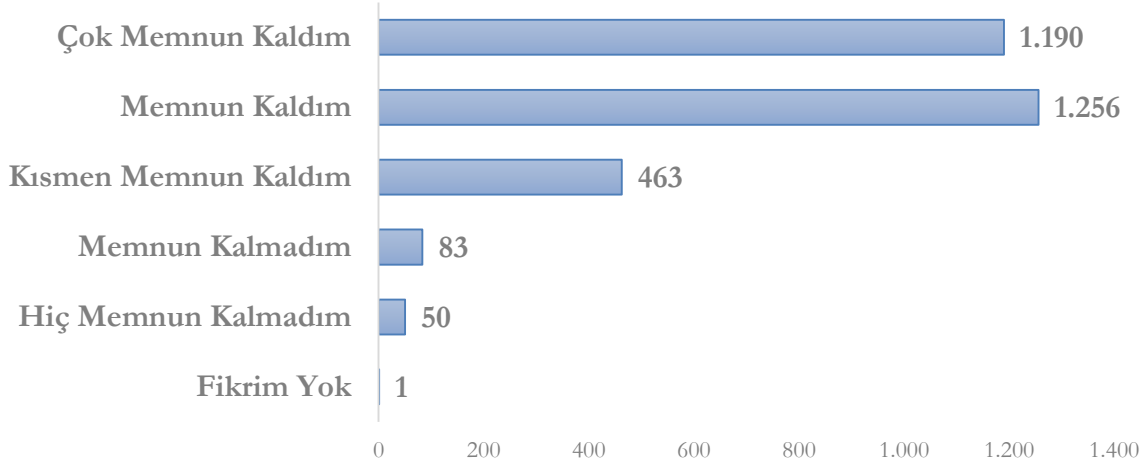
Grafik 18 - Nitelikli Elemanların İşletme Beklentisini Karşılama Düzeyi

Ankete katılan işletmelerin %38,3'ü istihdam edilen elemanların performansının kendi beklentilerini tamamen karşıladığını belirtmiştir. Kısmen de dahil olarak beklentisinin karşılandığını belirten işletmelerin oranı %97,4'tür. Buna göre, işletmeler istihdam ettikleri nitelikli elemanlardan oldukça memnundur. Benzer bir bilgi, destek ödemeleri bitiminde nitelikli elemanın işine devam edip etmediğine ilişkin sorulan sorudan da elde edilmişti. İşletmelerin %81,8'inin destek ödemeleri bittikten sonra da istihdam edilen eleman/elemanlar ile çalışmaya devam etmesi memnuniyeti göstermektedir.

Destek hakkında genel olarak ne düşündüklerine ilişkin işletmelere sorulan soruya verilen cevaplar Grafik 19'da yer almaktadır.

Grafik 19 - Ankete Katılan İşletmelerin Destek Hakkındaki Genel Düşüncesi

Ankete katılan işletmelerin %39,1'i yararlandıkları destekten çok memnun olduklarını belirtmiştir. Memnuniyet düzeyi kısmen de dâhil olarak destekten memnun olduğunu belirten işletmelerin oranı %95,6'dır. Buna göre, işletmeler istihdam ettikleri nitelikli elemanlardan memnun olmakla birlikte yararlandıkları destekten de oldukça memnundur. Bu açıdan istihdam edilen nitelikli elemandan memnuniyetin destekten de memnun olmayı tetiklediği söylenebilir. Destekten bir dönemden daha fazla yararlanan işletmelerin varlığı da buna işarettir. Tablo 5'te destekten yararlanma düzeylerine ilişkin verilen gerçekleşme rakamlarında 2010-2018 döneminde destekten yararlanan 54.650 işletmeden 1.206'sının destekten üç program dönemi boyunca yararlandığı görülmektedir.

Destekten faydalanmasaydılar da aynı eleman/elemanları istihdam edip etmeyecekleri hakkında ne düşündüklerine ilişkin işletmelere sorulan soruya verilen cevaplar Tablo 23'te yer almaktadır. Bu soru ile işletmenin destek olmasaydı nasıl davranacağı analiz edilerek desteğin, nitelikli eleman istihdam etmeye katkısının olup olmadığı görülebilmektedir.

Tablo 23 - Ankete Katılan İşletmelere Göre Desteğin Katkısalılık Düzeyi

Önerme	Sayı	Yüzde
Hayır. İstihdam etmezdik.	467	15,4
İstihdamı aynı dönemde yapamazdık. Muhtemelen eleman istihdamını ertelerdik.	1.041	34,2
Evet ama bu düzeyde değil. Muhtemelen daha az ya da nitelikli olmayan eleman istihdam ederdik.	926	30,4
Evet aynı istihdamı, Nitelikli Eleman İstihdam Desteği olmasaydı da aynı düzeyde ve aynı zamanda yapardık.	609	20,0
TOPLAM	3.043	100

Tablo 23 incelendiğinde ankete katılan işletmelerin %15,4'ü Nitelikli Eleman İstihdam Desteği olmasaydı nitelikli eleman istihdam edemeyeceğini ve bir nevi desteğin istihdam oluşturmada bir katkısı olduğunu belirtmiştir. Bu işletmelerin;

- %28,3'ünün imalat ve %40,7'sinin hizmet sektöründe faaliyet gösterdiği,
- 68 ilde bulunduğu ve en fazla cevabın %13 ile İstanbul ilinden geldiği,
- En çok (%36,6) dile getirdikleri desteği kullanma amacının “nitelikli elemanın maaşının tamamını karşılayamama” olduğu,
- %40,5'inin destek öncesi üniversite mezunu istihdam etmediği,
- %69'unda destek ödemeleri bittikten sonra istihdam edilen eleman/elemanların işletmede çalışmaya devam ettiği görülmüştür.

Ankete katılan işletmelerin %64,6'sı ise desteğin kısmi katkısallığa (eleman istihdamını erteleme ve istihdamın düzeyini azaltma) sahip olduğunu belirtmiştir. Bu işletmelerin;

- %34,8'inin imalat ve %36,8'inin hizmet sektöründe faaliyet gösterdiği,
- 76 ilde bulunduğu ve en fazla cevabın %22,2 ile İstanbul ilinden geldiği,
- En çok (%41,5) dile getirdikleri desteği kullanma amacının “eleman ihtiyacının bulunması” olduğu,
- %26'sının destek öncesi üniversite mezunu istihdam etmediği,
- %83,6'sında destek ödemeleri bittikten sonra istihdam edilen eleman/elemanların işletmede çalışmaya devam ettiği görülmüştür.

Destek kapsamında yapılan istihdamın aynısını destek olmadan da yapabileceğini söyleyen ve bir nevi desteğin istihdam oluşturmada bir katkısı olmadığı belirten işletmelerin oranı %20'dir. Bu işletmelerin;

- %41,5'inin imalat ve %30,9'unun hizmet sektöründe faaliyet gösterdiği,
- 68 ilde bulunduğu ve en fazla cevabın %20,5 ile İstanbul ilinden geldiği,
- En çok (%50) dile getirdikleri desteği kullanma amacının “eleman ihtiyacının bulunması” olduğu,
- %16,7'sinin destek öncesi üniversite mezunu istihdam etmediği,
- %85,5'inde destek ödemeleri bittikten sonra istihdam edilen eleman/elemanların işletmede çalışmaya devam ettiği görülmüştür.

Sonuç itibarıyla desteğin katkısallığı arttıkça; hizmet sektörünün payı artmakta, desteği kullanma amacı eleman ihtiyacından nitelikli elemanın maaşının tamamını karşılayamamaya doğru hareket etmekte, destek öncesi üniversite mezunu istihdam eden işletme oranı düşmektedir.

Temel istatistikler verildikten sonra Likert ölçekli soruların analizine geçmeden önce:

- Her bir ölçekte yer alan ifadelerin doğru ölçekte yer alıp almadığı belirlenmiş (yapı geçerliliği) ve
- Elde edilen ölçümlerin güvenilirliği (ölçek güvenilirliği) ölçülmüştür.

Her bir ölçekte yer alan önermelerin doğru ölçekte yer alıp almadığının belirlenmesi amacıyla “Açıklayıcı Faktör Analizi” yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda; önermelerin üç faktörde toplandığı belirlenmiş, her bir önermenin yer aldığı faktörler tespit edilmiş, yüklendiği faktör tespit edilemeyen 3 önerme ise analiz dışı bırakılmıştır.

İkinci analiz olan güvenilirlik analizi kapsamında ise önce her bir faktör için ve sonrasında da toplam için “Cronbach’s Alpha” katsayısı hesaplanmıştır. Belirlenen üç faktör için Cronbach’s Alpha değeri 0,85’den büyük olduğundan her üç faktörde güvenilirliğin yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Tüm faktörler birlikte değerlendirildiğinde ise Cronbach’s Alpha değeri 0,928 olarak elde edilmiştir.

Analiz sonucu geriye kalan 18 önermeye ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 24’te yer almaktadır.

Tablo 24 - Önermelere İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Önermeler	Ortalama Değeri	Standart Sapma Değeri
Soru13_Rekabet gücümüzü artırdı	3,66	1,115
Soru13_İstihdam kapasitemizi artırdı	3,88	1,075
Soru13_Satışlarımızı artırdı	3,42	1,148
Soru13_Karlılığımızı artırdı	3,49	1,141
Soru13_Üretim kalitemizi artırdı	3,59	1,149
Soru13_Mal / hizmet üretiminde verimliliğimizi artırdı	3,71	1,099
Soru13_Müşterilerle iletişim kalitemizi artırdı	3,79	1,117
Soru13_Teknik bilgi ve kapasitemizi artırdı	3,78	1,149
Soru15_Destek ödemelerini zamanında alabildim	3,25	1,197
Soru15_Destek ödeme sürecinde KOSGEB ile kolaylıkla iletişim kurabildik	3,48	1,223
Soru15_Şikâyet veya geri bildirimlerin dikkate alınma seviyesi yeterliydi	3,46	1,215
Soru15_KOSGEB Personelinin bilgi seviyesi yeterliydi	3,74	1,138

Önermeler	Ortalama Değeri	Standart Sapma Değeri
Soru15_KOSGEB Müdürlüğünün iletişimi ve yönlendirmesi yeterliydi	3,63	1,207
Soru14_Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine başvurmak kolaydı	3,70	1,144
Soru14_Destek üst limitleri ve destekleme oranları yeterliydi	2,98	1,100
Soru14_Desteklenme kararının açıklanması için geçen süre makuldü	3,43	1,085
Soru14_Destek başvuru sürecinde istenen bilgi ve belgelerin sayısı makuldü	3,65	1,079
Soru14_Destek başvuru sürecinde online başvuru yaparken problem yaşamadım	3,76	1,101

Önerme ile ilgili fikri olmayan işletmeler analiz dışı bırakılarak 2.521 işletme için sonuçlar elde edilmiştir. Anket çalışmasında 5'li likert ölçek kullanılmış ve bir önerme dışındaki diğer önermeler için ortalamaların 3'ün üstünde olduğu görülmüştür. Buna göre işletmeler tarafından;

- Destek üst limitleri ve destekleme oranları 2,98'lik ortalama değeri ile diğer önermelere göre en az pozitif görüşe sahip önerme olmuştur. İşletmeler destek üst limitleri ve destekleme oranlarının yeterli olduğu önermesine kısmen katılmaktadır.
- Desteğin doğrudan ve dolaylı faydalarının olduğu görüşü belirtilmiştir. Özellikle desteğin, istihdam kapasitesine ve müşterilerle iletişim kalitesine olan faydası vurgulanmıştır.
- Desteğe başvurmanın kolay olduğu, istenen bilgi ve belgelerin sayısının makul olduğu ve online başvuru aşamasında sorun yaşanmadığı belirtilmiştir.
- Destek ödemelerinin zamanında alınması 3,25'lik ortalama değeri ile en düşük ikinci memnuniyet seviyesine sahiptir.
- KOSGEB Müdürlüğünün yönlendirmesinin ve KOSGEB personelinin bilgi seviyesinin beklentiyi karşıladığı belirtilmiştir.

ii. Çapraz Tablo Analiz Sonuçları

Birbiri ile ilişkili olduğu düşünülen göstergelerin test edilmesi amacıyla Çapraz Tablo Analizi yapılmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği bölge ile istihdam kapasitesini artırma arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 25'te yer almaktadır.

Tablo 25 - Bölge İle İstihdam Kapasitesi Artırma İlişkisi

İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Bölge		İstihdam Kapasitesinin Artması					Toplam
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Akdeniz Bölgesi	Sayı	10	25	50	134	101	320
	Satır %	%3,1	%7,8	%15,6	%41,9	%31,6	%100
	Sütun %	%7,9	%13,1	%9,9	%11,5	%10,2	%10,7
	Toplam %	%0,3	%0,8	%1,7	%4,5	%3,4	%10,7
Doğu Anadolu Bölgesi	Sayı	3	10	19	54	35	121
	Satır %	%2,5	%8,3	%15,7	%44,6	%28,9	%100
	Sütun %	%2,4	%5,2	%3,8	%4,6	%3,5	%4,1
	Toplam %	%0,1	%0,3	%0,6	%1,8	%1,2	%4,1
Ege Bölgesi	Sayı	22	24	75	150	132	403
	Satır %	%5,5	%6,0	%18,6	%37,2	%32,8	%100
	Sütun %	%17,3	%12,6	%14,8	%12,9	%13,3	%13,5
	Toplam %	%0,7	%0,8	%2,5	%5,0	%4,4	%13,5
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Sayı	8	9	34	44	47	142
	Satır %	%5,6	%6,3	%23,9	%31,0	%33,1	%100
	Sütun %	%6,3	%4,7	%6,7	%3,8	%4,7	%4,8
	Toplam %	%0,3	%0,3	%1,1	%1,5	%1,6	%4,8
İç Anadolu Bölgesi	Sayı	17	40	92	252	237	638
	Satır %	%2,7	%6,3	%14,4	%39,5	%37,1	%100
	Sütun %	%13,4	%20,9	%18,2	%21,7	%23,9	%21,4
	Toplam %	%0,6	%1,3	%3,1	%8,5	%8,0	%21,4
Karadeniz Bölgesi	Sayı	16	24	56	125	98	319
	Satır %	%5,0	%7,5	%17,6	%39,2	%30,7	%100
	Sütun %	%12,6	%12,6	%11,1	%10,7	%9,9	%10,7
	Toplam %	%0,5	%0,8	%1,9	%4,2	%3,3	%10,7
Marmara Bölgesi	Sayı	51	59	180	404	341	1.035
	Satır %	%4,9	%5,7	%17,4	%39,0	%32,9	%100
	Sütun %	%40,2	%30,9	%35,6	%34,7	%34,4	%34,8
	Toplam %	%1,7	%2,0	%6,0	%13,6	%11,5	%34,8
TOPLAM	Sayı	127	191	506	1.163	991	2.978
	Satır %	%4,3	%6,4	%17,0	%39,1	%33,3	%100
	Sütun %	%100	%100	%100	%100	%100	%100
	Toplam %	%4,3	%6,4	%17,0	%39,1	%33,3	%100

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 2.978 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 25 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Destek sonucu oluşan fayda olarak desteğin, işletmede istihdam artışı sağladığına kesinlikle katılan işletmelerin %34,4'ü Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgeyi %23,9 ile İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Benzer bir durum bu görüşe katılanlar için de geçerlidir.
- Destek sonucu oluşan fayda olarak desteğin, işletmede istihdam artışı sağladığına kesinlikle katılmayan işletmelerin %40,2'si Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgeyi %17,3 ile Ege Bölgesi takip etmektedir.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında istihdam artışı sağlandığı görüşüne katılma eğilimi oldukça fazladır. İşletmelerin %72,4'ü bu görüşe katılmaktadır.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği bölge ile satışları artırma arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 26’da yer almaktadır.

Tablo 26 - Bölge İle Satışları Artırma İlişkisi

İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Bölge		Satışların Artması					Toplam
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Akdeniz Bölgesi	Sayı	21	37	92	90	71	311
	Satır %	%6,8	%11,9	%29,6	%28,9	%22,8	%100
	Sütun %	%12,3	%8,4	%10,4	%10,9	%11,9	%10,7
	Toplam %	%0,7	%1,3	%3,2	%3,1	%2,4	%10,7
Doğu Anadolu Bölgesi	Sayı	7	18	38	31	27	121
	Satır %	%5,8	%14,9	%31,4	%25,6	%22,3	%100
	Sütun %	%4,1	%4,1	%4,3	%3,7	%4,5	%4,1
	Toplam %	%0,2	%0,6	%1,3	%1,1	%0,9	%4,1
Ege Bölgesi	Sayı	25	62	124	113	72	396
	Satır %	%6,3	%15,7	%31,3	%28,5	%18,2	%100
	Sütun %	%14,6	%14,1	%14,1	%13,6	%12,1	%13,6
	Toplam %	%0,9	%2,1	%4,3	%3,9	%2,5	%13,6
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Sayı	8	19	36	39	38	140
	Satır %	%5,7	%13,6	%25,7	%27,9	%27,1	%100
	Sütun %	%4,7	%4,3	%4,1	%4,7	%6,4	%4,8
	Toplam %	%0,3	%0,7	%1,2	%1,3	%1,3	%4,8
İç Anadolu Bölgesi	Sayı	26	75	191	196	131	619
	Satır %	%4,2	%12,1	%30,9	%31,7	%21,2	%100
	Sütun %	%15,2	%17,1	%21,7	%23,7	%21,9	%21,2
	Toplam %	%0,9	%2,6	%6,6	%6,7	%4,5	%21,2
Karadeniz Bölgesi	Sayı	15	55	86	94	63	313
	Satır %	%4,8	%17,6	%27,5	%30,0	%20,1	%100
	Sütun %	%8,8	%12,5	%9,8	%11,4	%10,6	%10,7
	Toplam %	%0,5	%1,9	%2,9	%3,2	%2,2	%10,7
Marmara Bölgesi	Sayı	69	173	314	265	195	1.016
	Satır %	%6,8	%17,0	%30,9	%26,1	%19,2	%100
	Sütun %	%40,4	%39,4	%35,6	%32,0	%32,7	%34,8
	Toplam %	%2,4	%5,9	%10,8	%9,1	%6,7	%34,8
TOPLAM	Sayı	171	439	881	828	597	2.916
	Satır %	%5,9	%15,1	%30,2	%28,4	%20,5	%100
	Sütun %	%100	%100	%100	%100	%100	%100
	Toplam %	%5,9	%15,1	%30,2	%28,4	%20,5	%100

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 2.916 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 26 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Destek sonucu oluşan fayda olarak desteğin, işletmede satış artışı sağladığına kesinlikle katılan işletmelerin %32,7’si Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgeyi %21,9 ile İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Benzer bir durum bu görüşe katılanlar için de geçerlidir.

- Destek sonucu oluşan fayda olarak desteğin, işletmede satış artışı sağladığına kesinlikle katılmayan işletmelerin %40,4'ü Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgeyi %15,2 ile İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında satış artışı sağlandığı görüşüne katılma eğilimi oldukça fazladır. İşletmelerin %79,1'i bu görüşe katılmaktadır.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği bölge ile Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin üst limitleri ve destekleme oranlarının yeterli olması arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 27'de yer almaktadır.

Tablo 27 - Bölge İle Destek Üst Limit ve Destekleme Oranlarının İlişkisi

		Destek Üst Limit ve Destekleme Oranlarının Yeterli Olması					Toplam	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Bölge	Akdeniz Bölgesi	Sayı	41	66	103	89	27	326
		Satır %	%12,6	%20,2	%31,6	%27,3	%8,3	%100
		Sütun %	%11,8	%10,7	%9,4	%12,3	%11,1	%10,8
		Toplam %	%1,4	%2,2	%3,4	%2,9	%0,9	%10,8
	Doğu Anadolu Bölgesi	Sayı	11	30	46	23	13	123
		Satır %	%8,9	%24,4	%37,4	%18,7	%10,6	%100
		Sütun %	%3,2	%4,9	%4,2	%3,2	%5,3	%4,1
		Toplam %	%0,4	%1,0	%1,5	%0,8	%0,4	%4,1
	Ege Bölgesi	Sayı	49	70	146	105	38	408
		Satır %	%12,0	%17,2	%35,8	%25,7	%9,3	%100
		Sütun %	%14,2	%11,4	%13,3	%14,5	%15,6	%13,5
		Toplam %	%1,6	%2,3	%4,8	%3,5	%1,3	%13,5
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Sayı	24	34	40	32	13	143
		Satır %	%16,8	%23,8	%28,0	%22,4	%9,1	%100
		Sütun %	%6,9	%5,5	%3,6	%4,4	%5,3	%4,7
		Toplam %	%0,8	%1,1	%1,3	%1,1	%0,4	%4,7
	İç Anadolu Bölgesi	Sayı	62	121	249	158	55	645
		Satır %	%9,6	%18,8	%38,6	%24,5	%8,5	%100
		Sütun %	%17,9	%19,7	%22,7	%21,9	%22,5	%21,3
		Toplam %	%2,1	%4,0	%8,2	%5,2	%1,8	%21,3
Karadeniz Bölgesi	Sayı	33	67	102	93	30	325	
	Satır %	%10,2	%20,6	%31,4	%28,6	%9,2	%100	
	Sütun %	%9,5	%10,9	%9,3	%12,9	%12,3	%10,7	
	Toplam %	%1,1	%2,2	%3,4	%3,1	%1,0	%10,7	
Marmara Bölgesi	Sayı	126	226	412	222	68	1.054	
	Satır %	%12,0	%21,4	%39,1	%21,1	%6,5	%100	
	Sütun %	%36,4	%36,8	%37,5	%30,7	%27,9	%34,9	
	Toplam %	%4,2	%7,5	%13,6	%7,3	%2,2	%34,9	
TOPLAM	Sayı	346	614	1.098	722	244	3.024	
	Satır %	%11,4	%20,3	%36,3	%23,9	%8,1	%100	
	Sütun %	%100	%100	%100	%100	%100	%100	
	Toplam %	%11,4	%20,3	%36,3	%23,9	%8,1	%100	

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 3.024 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 27 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Destek üst limit ve destekleme oranlarının yeterli olduğuna katılmayan işletmelerin oranı %31,7'dir. İşletmelerin %36,3'ü ise bu görüşe kısmen katılmaktadır.
- Destek üst limit ve destekleme oranlarının yeterli olduğuna katılmayan işletmelerde Marmara Bölgesinde bir yoğunlaşma mevcuttur. Bölgeleri kendi içerisinde değerlendirdiğimizde ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren ve ankete cevap veren işletmelerde bu görüşe katılmama oranı en yüksektir.
- Destek üst limit ve destekleme oranlarının yeterli olduğuna kesinlikle katılan işletmelerin %27,9'u Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgeyi %22,5 ile İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında destek üst limit ve destekleme oranlarının yeterli olduğu görüşüne katılma eğilimi kısmen de olsa fazladır. İşletmelerin %68,3'ü bu görüşe katılmaktadır.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği bölge ile Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine başvurunun kolay olması arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 28'de yer almaktadır.

Tablo 28 - Bölge İle Desteğe Başvurunun Kolay Olması İlişkisi

		Desteğe Başvurunun Kolay Olması					Toplam	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Bölge	Akdeniz Bölgesi	Sayı	23	24	64	117	100	328
		Satır %	%7,0	%7,3	%19,5	%35,7	%30,5	%100
		Sütun %	%11,6	%10,5	%10,2	%10,1	%12,2	%10,8
		Toplam %	%0,8	%0,8	%2,1	%3,9	%3,3	%10,8
	Doğu Anadolu Bölgesi	Sayı	12	10	24	43	34	123
		Satır %	%9,8	%8,1	%19,5	%35,0	%27,6	%100
		Sütun %	%6,0	%4,4	%3,8	%3,7	%4,1	%4,0
		Toplam %	%0,4	%0,3	%0,8	%1,4	%1,1	%4,0
	Ege Bölgesi	Sayı	23	25	99	161	102	410
		Satır %	%5,6	%6,1	%24,1	%39,3	%24,9	%100
		Sütun %	%11,6	%10,9	%15,8	%13,8	%12,4	%13,5
		Toplam %	%0,8	%0,8	%3,3	%5,3	%3,4	%13,5
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Sayı	15	14	39	47	29	144
		Satır %	%10,4	%9,7	%27,1	%32,6	%20,1	%100
		Sütun %	%7,5	%6,1	%6,2	%4,0	%3,5	%4,7
		Toplam %	%0,5	%0,5	%1,3	%1,5	%1,0	%4,7
İç Anadolu Bölgesi	Sayı	30	51	112	259	195	647	
	Satır %	%4,6	%7,9	%17,3	%40,0	%30,1	%100	
	Sütun %	%15,1	%22,3	%17,9	%22,3	%23,8	%21,3	
	Toplam %	%1,0	%1,7	%3,7	%8,5	%6,4	%21,3	

		Desteğe Başvurunun Kolay Olması					Toplam
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Karadeniz Bölgesi	Sayı	12	16	77	134	86	325
	Satır %	%3,7	%4,9	%23,7	%41,2	%26,5	%100
	Sütun %	%6,0	%7,0	%12,3	%11,5	%10,5	%10,7
	Toplam %	%0,4	%0,5	%2,5	%4,4	%2,8	%10,7
Marmara Bölgesi	Sayı	84	89	210	403	275	1.061
	Satır %	%7,9	%8,4	%19,8	%38,0	%25,9	%100
	Sütun %	%42,2	%38,9	%33,6	%34,6	%33,5	%34,9
	Toplam %	%2,8	%2,9	%6,9	%13,3	%9,1	%34,9
TOPLAM	Sayı	199	229	625	1.164	821	3.038
	Satır %	%6,6	%7,5	%20,6	%38,3	%27,0	%100
	Sütun %	%100	%100	%100	%100	%100	%100
	Toplam %	%6,6	%7,5	%20,6	%38,3	%27,0	%100

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 3.038 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 28 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Desteğe başvurunun kolay olduğuna katılmayan işletmelerin oranı %14,1'dir. İşletmelerin %20,6'sı ise bu görüşe kısmen katılmaktadır. Genel eğilim başvurunun kolay olduğu yönündedir.
- Desteğe başvurunun kolay olduğuna katılmayan işletmelerde Marmara Bölgesinde bir yoğunlaşma mevcuttur. Bölgeleri kendi içerisinde değerlendirdiğimizde ise Karadeniz Bölgesinde faaliyet gösteren ve ankete cevap veren işletmelerde bu görüşe katılmama oranı en düşüktür.
- Desteğe başvurunun kolay olduğuna kesinlikle katılan işletmelerin %33,5'i Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgeyi %23,8 ile İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında destek başvurusunun kolay olduğu görüşüne katılma eğilimi oldukça fazladır. İşletmelerin %85,9'u bu görüşe katılmaktadır.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği bölge ile Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesi arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 29'da yer almaktadır.

Tablo 29 - Bölge İle Desteğe İlişkin Ödemelerin Zamanında Alınabilmesi İlişkisi

		Desteğe İlişkin Ödemelerin Zamanında Alınabilmesi					Toplam
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Bölge	Akdeniz Bölgesi	Sayı	42	33	106	93	329
		Satır %	%12,8	%10,0	%32,2	%28,3	%16,7
		Sütun %	%11,5	%8,3	%11,8	%9,9	%12,5
		Toplam %	%1,4	%1,1	%3,5	%3,1	%1,8
		Sayı	16	11	46	30	123
		Satır %	%13,0	%8,9	%37,4	%24,4	%16,3

		Desteğe İlişkin Ödemelerin Zamanında Alınabilmesi					Toplam
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Doğu Anadolu Bölgesi	Sütun %	%4,4	%2,8	%5,1	%3,2	%4,5	%4,1
	Toplam %	%0,5	%0,4	%1,5	%1,0	%0,7	%4,1
Ege Bölgesi	Sayı	49	65	121	127	50	412
	Satır %	%11,9	%15,8	%29,4	%30,8	%12,1	%100
	Sütun %	%13,5	%16,4	%13,5	%13,5	%11,4	%13,6
	Toplam %	%1,6	%2,1	%4,0	%4,2	%1,6	%13,6
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Sayı	29	20	44	37	14	144
	Satır %	%20,1	%13,9	%30,6	%25,7	%9,7	%100
	Sütun %	%8,0	%5,1	%4,9	%3,9	%3,2	%4,7
	Toplam %	%1,0	%0,7	%1,4	%1,2	%0,5	%4,7
İç Anadolu Bölgesi	Sayı	44	78	186	225	114	647
	Satır %	%6,8	%12,1	%28,7	%34,8	%17,6	%100
	Sütun %	%12,1	%19,7	%20,8	%23,9	%25,9	%21,3
	Toplam %	%1,4	%2,6	%6,1	%7,4	%3,8	%21,3
Karadeniz Bölgesi	Sayı	38	25	89	111	63	326
	Satır %	%11,7	%7,7	%27,3	%34,0	%19,3	%100
	Sütun %	%10,4	%6,3	%9,9	%11,8	%14,3	%10,7
	Toplam %	%1,3	%0,8	%2,9	%3,7	%2,1	%10,7
Marmara Bölgesi	Sayı	146	164	303	319	124	1.056
	Satır %	%13,8	%15,5	%28,7	%30,2	%11,7	%100
	Sütun %	%40,1	%41,4	%33,9	%33,9	%28,2	%34,8
	Toplam %	%4,8	%5,4	%10,0	%10,5	%4,1	%34,8
TOPLAM	Sayı	364	396	895	942	440	3.037
	Satır %	%12,0	%13,0	%29,5	%31,0	%14,5	%100
	Sütun %	%100	%100	%100	%100	%100	%100
	Toplam %	%12,0	%13,0	%29,5	%31,0	%14,5	%100

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 3.037 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 29 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Desteğe ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesine katılmayan işletmelerin oranı %25'tir. İşletmelerin %29,5'i ise bu görüşe kısmen katılmaktadır. Genel eğilim ödemelerin zamanında alınabildiği yönündedir.
- Desteğe ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesine katılmayan işletmelerde Marmara Bölgesinde bir yoğunlaşma mevcuttur. Bölgeleri kendi içerisinde değerlendirdiğimizde ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren ve ankete cevap veren işletmelerde bu görüşe katılmama oranı en yüksektir. En düşük oran ise İç Anadolu Bölgesine aittir.
- Desteğe ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesine kesinlikle katılan işletmelerin %28,2'si Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgeyi %25,9 ile İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında desteğe ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesi görüşüne katılma eğilimi oldukça fazladır. İşletmelerin %75'i bu görüşe katılmaktadır.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği bölge ile Nitelikli Eleman İstihdam Desteği ile ilgili KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olması arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 30'da yer almaktadır.

Tablo 30 - Bölge İle KOSGEB Müdürlüğünün İletişim ve Yönlendirmesinin İlişkisi

		KOSGEB Müdürlüğünün İletişim ve Yönlendirmesinin Yeterli Olması					Toplam	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Bölge	Akdeniz Bölgesi	Sayı	33	23	56	120	94	326
		Satır %	%10,1	%7,1	%17,2	%36,8	%28,8	%100
		Sütun %	%12,0	%10,9	%9,7	%10,3	%12,5	%10,9
		Toplam %	%1,1	%0,8	%1,9	%4,0	%3,1	%10,9
	Doğu Anadolu Bölgesi	Sayı	12	6	19	45	41	123
		Satır %	%9,8	%4,9	%15,4	%36,6	%33,3	%100
		Sütun %	%4,3	%2,8	%3,3	%3,9	%5,4	%4,1
		Toplam %	%0,4	%0,2	%0,6	%1,5	%1,4	%4,1
	Ege Bölgesi	Sayı	48	31	90	144	89	402
		Satır %	%11,9	%7,7	%22,4	%35,8	%22,1	%100
		Sütun %	%17,4	%14,7	%15,5	%12,4	%11,8	%13,5
		Toplam %	%1,6	%1,0	%3,0	%4,8	%3,0	%13,5
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Sayı	23	5	31	53	31	143
		Satır %	%16,1	%3,5	%21,7	%37,1	%21,7	%100
		Sütun %	%8,3	%2,4	%5,3	%4,5	%4,1	%4,8
		Toplam %	%0,8	%0,2	%1,0	%1,8	%1,0	%4,8
İç Anadolu Bölgesi	Sayı	37	41	120	263	177	638	
	Satır %	%5,8	%6,4	%18,8	%41,2	%27,7	%100	
	Sütun %	%13,4	%19,4	%20,7	%22,6	%23,4	%21,4	
	Toplam %	%1,2	%1,4	%4,0	%8,8	%5,9	%21,4	
Karadeniz Bölgesi	Sayı	25	18	33	140	104	320	
	Satır %	%7,8	%5,6	%10,3	%43,8	%32,5	%100	
	Sütun %	%9,1	%8,5	%5,7	%12,0	%13,8	%10,7	
	Toplam %	%0,8	%0,6	%1,1	%4,7	%3,5	%10,7	
Marmara Bölgesi	Sayı	98	87	231	400	219	1.035	
	Satır %	%9,5	%8,4	%22,3	%38,6	%21,2	%100	
	Sütun %	%35,5	%41,2	%39,8	%34,3	%29,0	%34,7	
	Toplam %	%3,3	%2,9	%7,7	%13,4	%7,3	%34,7	
TOPLAM		Sayı	276	211	580	1.165	755	2.987
		Satır %	%9,2	%7,1	%19,4	%39,0	%25,3	%100
		Sütun %	%100	%100	%100	%100	%100	%100
		Toplam %	%9,2	%7,1	%19,4	%39,0	%25,3	%100

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 2.987 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 30 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Nitelikli Eleman İstihdam Desteği ile ilgili KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olduğuna katılmayan işletmelerin oranı %16,3'tür. İşletmelerin %19,4'ü ise bu görüşe kısmen katılmaktadır. Genel eğilim KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olduğu yönündedir.

- KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olduğuna katılmayan işletmelerde Marmara Bölgesinde bir yoğunlaşma mevcuttur. Bölgeleri kendi içerisinde değerlendirdiğimizde ise İç Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren ve ankete cevap veren işletmelerde bu görüşe katılmama oranı en düşüktür.
- KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olduğuna kesinlikle katılan işletmelerin %29'u Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgeyi %23,4 ile İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olduğu görüşüne katılma eğilimi oldukça fazladır. İşletmelerin %83,7'si bu görüşe katılmaktadır.

Sonuç itibarıyla bölgesel farklılıkların incelendiği çapraz tablo analizleri sonucunda bazı göstergeler arasında çok zayıf ilişkiler tespit edilse de;

- Destek üst limit ve destekleme oranlarının yeterli görülmesi,
- Desteğe başvurunun kolay olması,
- Desteğe ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesi,
- KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olması

hususlarında KOBİ görüşlerinin bölgeden bölgeye çok fazla değişmediği söylenebilir.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği sektör ile istihdam kapasitesini artırma arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 31'de yer almaktadır.

Tablo 31 - Sektör İle İstihdam Kapasitesi Artırma İlişkisi

		İstihdam Kapasitesinin Artması					Toplam	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Sektör	Hizmet	Sayı	44	56	158	412	407	1077
		Satır %	%4,1	%5,2	%14,7	%38,3	%37,8	%100,0
		Sütun %	%34,6	%29,3	%31,2	%35,4	%41,1	%36,2
		Toplam %	%1,5	%1,9	%5,3	%13,8	%13,7	%36,2
	İnşaat	Sayı	14	17	41	91	61	224
		Satır %	%6,3	%7,6	%18,3	%40,6	%27,2	%100,0
		Sütun %	%11,0	%8,9	%8,1	%7,8	%6,2	%7,5
		Toplam %	%0,5	%0,6	%1,4	%3,1	%2,0	%7,5
	Sanayi	Sayı	42	90	216	452	348	1148
		Satır %	%3,7	%7,8	%18,8	%39,4	%30,3	%100,0
		Sütun %	%33,1	%47,1	%42,7	%38,9	%35,1	%38,5
		Toplam %	%1,4	%3,0	%7,3	%15,2	%11,7	%38,5

		İstihdam Kapasitesinin Artması					Toplam
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Ticaret	Sayı	27	28	91	208	175	529
	Satır %	%5,1	%5,3	%17,2	%39,3	%33,1	%100,0
	Sütun %	%21,3	%14,7	%18,0	%17,9	%17,7	%17,8
	Toplam %	%0,9	%0,9	%3,1	%7,0	%5,9	%17,8
TOPLAM	Sayı	127	191	506	1163	991	2978
	Satır %	%4,3	%6,4	%17,0	%39,1	%33,3	%100
	Sütun %	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100
	Toplam %	%4,3	%6,4	%17,0	%39,1	%33,3	%100

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 2.978 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 31 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Sanayi sektöründeki işletmelerin %88,5'i istihdam artışının destek sonucu oluşan bir fayda olduğu görüşüne katılmaktadır (kısmen katılıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum oranlarını ifade eder). Hizmet sektöründe bu oran %90,8, ticaret sektöründe %89,6 ve inşaat sektöründe %86,1'dir.
- Destek sonucu oluşan fayda olarak desteğin, işletmede istihdam artışı sağladığına kesinlikle katılan işletmelerin %41,1'i hizmet sektöründe ve %35,1'i de sanayi sektöründe faaliyet göstermektedir.
- Destek sonucu oluşan fayda olarak desteğin, işletmede istihdam artışı sağladığına kesinlikle katılmayan işletmelerin %34,6'sı hizmet sektöründe ve %33,1'i de sanayi sektöründe faaliyet göstermektedir.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında istihdam artışı sağlandığı görüşüne katılma eğilimi oldukça fazladır. İşletmelerin %89,4'ü bu görüşe katılmaktadır.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği sektör ile satışları artırma arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 32'de yer almaktadır.

Tablo 32 - Sektör İle Satışları Artırma İlişkisi

		Satışların Artması					Toplam	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Sektör	Hizmet	Sayı	61	139	332	290	236	1058
		Satır %	%5,8	%13,1	%31,4	%27,4	%22,3	%100,0
		Sütun %	%35,7	%31,7	%37,7	%35,0	%39,5	%36,3
		Toplam %	%2,1	%4,8	%11,4	%9,9	%8,1	%36,3
	İnşaat	Sayı	20	39	57	66	30	212
		Satır %	%9,4	%18,4	%26,9	%31,1	%14,2	%100,0
		Sütun %	%11,7	%8,9	%6,5	%8,0	%5,0	%7,3
		Toplam %	%0,7	%1,3	%2,0	%2,3	%1,0	%7,3

		Satışların Artması					Toplam
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Sanayi	Sayı	64	204	349	309	191	1117
	Satır %	%5,7	%18,3	%31,2	%27,7	%17,1	%100,0
	Sütun %	%37,4	%46,5	%39,6	%37,3	%32,0	%38,3
	Toplam %	%2,2	%7,0	%12,0	%10,6	%6,6	%38,3
Ticaret	Sayı	26	57	143	163	140	529
	Satır %	%4,9	%10,8	%27,0	%30,8	%26,5	%100,0
	Sütun %	%15,2	%13,0	%16,2	%19,7	%23,5	%18,1
	Toplam %	%0,9	%2,0	%4,9	%5,6	%4,8	%18,1
TOPLAM	Sayı	171	439	881	828	597	2916
	Satır %	%5,9	%15,1	%30,2	%28,4	%20,5	%100
	Sütun %	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100
	Toplam %	%5,9	%15,1	%30,2	%28,4	%20,5	%100

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 2.916 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 32 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Sanayi sektöründeki işletmelerin %76'sı satışların artmasının destek sonucu oluşan bir fayda olduğu görüşüne katılmaktadır (kısmen katılıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum oranlarını ifade eder). Hizmet sektöründe bu oran %81,1, ticaret sektöründe %84,3 ve inşaat sektöründe %72,2'dir.
- Ticaret sektöründeki işletmelerin %26,5'i satışların artmasının destek sonucu oluşan bir fayda olduğu görüşüne kesinlikle katılmaktadır. Bu açıdan, destek ile satışların artması arasındaki pozitif ilişki ticaret sektöründeki işletmeler tarafından daha fazla vurgulanmıştır.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında satış artışı sağlandığı görüşüne katılma eğilimi oldukça fazladır. İşletmelerin %79,1'i bu görüşe katılmaktadır.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği sektör ile desteğin üst limitleri ve destekleme oranlarının yeterli olması arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 33'te yer almaktadır.

Tablo 33 - Sektör İle Destek Üst Limit ve Destekleme Oranlarının Yeterli Olması İlişkisi

		Destek Üst Limit ve Destekleme Oranlarının Yeterli Olması					Toplam	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Sektör	Hizmet	Sayı	122	231	400	238	103	1.094
		Satır %	%11,2	%21,1	%36,6	%21,8	%9,4	%100
		Sütun %	%35,3	%37,6	%36,4	%33,0	%42,2	%36,2
		Toplam %	%4,0	%7,6	%13,2	%7,9	%3,4	%36,2
	İnşaat	Sayı	36	46	84	47	11	224
		Satır %	%16,1	%20,5	%37,5	%21,0	%4,9	%100
		Sütun %	%10,4	%7,5	%7,7	%6,5	%4,5	%7,4
		Toplam %	%1,2	%1,5	%2,8	%1,6	%0,4	%7,4
	Sanayi	Sayı	134	249	399	302	78	1.162

		Destek Üst Limit ve Destekleme Oranlarının Yeterli Olması					Toplam	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
Ticaret	Satır %	%11,5	%21,4	%34,3	%26,0	%6,7	%100	
	Sütun %	%38,7	%40,6	%36,3	%41,8	%32,0	%38,4	
	Toplam %	%4,4	%8,2	%13,2	%10,0	%2,6	%38,4	
	Sayı	54	88	215	135	52	544	
	Satır %	%9,9	%16,2	%39,5	%24,8	%9,6	%100	
	Sütun %	%15,6	%14,3	%19,6	%18,7	%21,3	%18,0	
	Toplam %	%1,8	%2,9	%7,1	%4,5	%1,7	%18,0	
	TOPLAM	Sayı	346	614	1.098	722	244	3.024
	Satır %	%11,4	%20,3	%36,3	%23,9	%8,1	%100	
Sütun %	%100	%100	%100	%100	%100	%100		
Toplam %	%11,4	%20,3	%36,3	%23,9	%8,1	%100		

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 3.024 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 33 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Sanayi sektöründeki işletmelerin %67'si destek üst limit ve destekleme oranlarının yeterli olduğu görüşüne katılmaktadır (kısmen katılıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum oranlarını ifade eder). Hizmet sektöründe bu oran %67,8, ticaret sektöründe %73,9 ve inşaat sektöründe %63,4'tür. Bu oranlar içerisindeki kısmen katılanlarının payı yüksektir.
- Destek üst limit ve destekleme oranlarının yeterli olduğuna katılmayan işletmelerin oranı %31,7'dir (kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum oranlarını ifade eder). İşletmelerin %36,3'ü ise bu görüşe kısmen katılmaktadır.
- Destek üst limit ve destekleme oranlarının yeterli olduğuna katılmayan işletmelerde sanayi ve hizmet sektörlerinde bir yoğunlaşma mevcuttur. Sektörleri kendi içerisinde değerlendirdiğimizde ise ticaret sektöründe faaliyet gösteren ve ankete cevap veren işletmelerde bu görüşe katılmama oranı en düşüktür.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında destek üst limit ve destekleme oranlarının yeterli olduğu görüşüne katılma eğilimi kısmen de olsa fazladır. İşletmelerin %68,3'ü bu görüşe katılmaktadır.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği sektör ile desteğe başvurunun kolay olması arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 34'te yer almaktadır.

Tablo 34 - Sektör İle Desteğe Başvurunun Kolay Olması İlişkisi

		Desteğe Başvurunun Kolay Olması					Toplam	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Sektör	Hizmet	Sayı	70	100	231	397	303	1.101
		Satır %	%6,4	%9,1	%21,0	%36,1	%27,5	%100
		Sütun %	%35,2	%43,7	%37,0	%34,1	%36,9	%36,2
		Toplam %	%2,3	%3,3	%7,6	%13,1	%10,0	%36,2
	İnşaat	Sayı	24	19	48	91	44	226
		Satır %	%10,6	%8,4	%21,2	%40,3	%19,5	%100
		Sütun %	%12,1	%8,3	%7,7	%7,8	%5,4	%7,4
		Toplam %	%0,8	%0,6	%1,6	%3,0	%1,4	%7,4
	Sanayi	Sayı	64	72	224	470	336	1.166
		Satır %	%5,5	%6,2	%19,2	%40,3	%28,8	%100,0
		Sütun %	%32,2	%31,4	%35,8	%40,4	%40,9	%38,4
		Toplam %	%2,1	%2,4	%7,4	%15,5	%11,1	%38,4
	Ticaret	Sayı	41	38	122	206	138	545
		Satır %	%7,5	%7,0	%22,4	%37,8	%25,3	%100
		Sütun %	%20,6	%16,6	%19,5	%17,7	%16,8	%17,9
		Toplam %	%1,3	%1,3	%4,0	%6,8	%4,5	%17,9
TOPLAM		Sayı	199	229	625	1164	821	3.038
		Satır %	%6,6	%7,5	%20,6	%38,3	%27,0	%100
		Sütun %	%100	%100	%100	%100	%100	%100
		Toplam %	%6,6	%7,5	%20,6	%38,3	%27,0	%100

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 3.038 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 34 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Sanayi sektöründeki işletmelerin %88,3'ü desteğe başvurunun kolay olduğu görüşüne katılmaktadır (kısmen katılıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum oranlarını ifade eder). Hizmet sektöründe bu oran %84,6, ticaret sektöründe %85,5 ve inşaat sektöründe %81'dir.
- Desteğe başvurunun kolay olduğuna katılmayan işletmelerin oranı %14,1'dir (kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum oranlarını ifade eder). İşletmelerin %20,6'sı ise bu görüşe kısmen katılmaktadır. Genel eğilim başvurunun kolay olduğu yönündedir.
- Desteğe başvurunun kolay olduğuna katılmayan işletmelerde hizmet sektöründe bir yoğunlaşma mevcuttur. Sektörleri kendi içerisinde değerlendirdiğimizde ise sanayi sektöründe faaliyet gösteren ve ankete cevap veren işletmelerde bu görüşe katılmama oranı en düşüktür.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında destek başvurusunun kolay olduğu görüşüne katılma eğilimi oldukça fazladır. İşletmelerin %85,9'u bu görüşe katılmaktadır.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği sektör ile Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesi arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 35'te yer almaktadır.

Tablo 35 - Sektör İle Desteğe İlişkin Ödemelerin Zamanında Alınabilmesi İlişkisi

		Desteğe İlişkin Ödemelerin Zamanında Alınabilmesi					Toplam	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Sektör	Hizmet	Sayı	142	146	327	321	164	1100
		Satır %	%12,9	%13,3	%29,7	%29,2	%14,9	%100,0
		Sütun %	%39,0	%36,9	%36,5	%34,1	%37,3	%36,2
		Toplam %	%4,7	%4,8	%10,8	%10,6	%5,4	%36,2
	İnşaat	Sayı	36	31	72	56	31	226
		Satır %	%15,9	%13,7	%31,9	%24,8	%13,7	%100
		Sütun %	%9,9	%7,8	%8,0	%5,9	%7,0	%7,4
		Toplam %	%1,2	%1,0	%2,4	%1,8	%1,0	%7,4
	Sanayi	Sayı	114	156	338	402	156	1.166
		Satır %	%9,8	%13,4	%29,0	%34,5	%13,4	%100
		Sütun %	%31,3	%39,4	%37,8	%42,7	%35,5	%38,4
		Toplam %	%3,8	%5,1	%11,1	%13,2	%5,1	%38,4
	Ticaret	Sayı	72	63	158	163	89	545
		Satır %	%13,2	%11,6	%29,0	%29,9	%16,3	%100
		Sütun %	%19,8	%15,9	%17,7	%17,3	%20,2	%17,9
		Toplam %	%2,4	%2,1	%5,2	%5,4	%2,9	%17,9
TOPLAM	Sayı	364	396	895	942	440	3.037	
	Satır %	%12,0	%13,0	%29,5	%31,0	%14,5	%100	
	Sütun %	%100	%100	%100	%100	%100	%100	
	Toplam %	%12,0	%13,0	%29,5	%31,0	%14,5	%100	

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 3.037 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 35 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Sanayi sektöründeki işletmelerin %76,9'u desteğe ilişkin ödemelerin zamanında alınabildiği görüşüne katılmaktadır (kısmen katılıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum oranlarını ifade eder). Hizmet sektöründe bu oran %73,8, ticaret sektöründe %75,2 ve inşaat sektöründe %70,4'tür.
- Desteğe ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesine katılmayan işletmelerin oranı %25'tir (kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum oranlarını ifade eder). İşletmelerin %29,5'i ise bu görüşe kısmen katılmaktadır. Genel eğilim ödemelerin zamanında alınabildiği yönündedir.
- Desteğe ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesine katılmayan işletmelerde hizmet sektöründe bir yoğunlaşma mevcuttur. Sektörleri kendi içerisinde değerlendirdiğimizde ise inşaat sektöründe faaliyet gösteren ve ankete cevap veren işletmelerde bu görüşe katılmama oranı en yüksektir. En düşük oran ise sanayi sektörüne aittir.
- Tüm işletmeler dikkate alındığında desteğe ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesi görüşüne katılma eğilimi oldukça fazladır. İşletmelerin %75'i bu görüşe katılmaktadır.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği sektör ile Nitelikli Eleman İstihdam Desteği ile ilgili KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olması arasındaki ilişkiye ilişkin çapraz tablo sonucu Tablo 36'da yer almaktadır.

Tablo 36 - Sektör İle KOSGEB Müdürlüğünün İletişim ve Yönlendirmesinin İlişkisi

		KOSGEB Müdürlüğünün İletişim ve Yönlendirmesinin Yeterli Olması					Toplam	
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
İşletmenin Faaliyet Gösterdiği Sektör	Hizmet	Sayı	104	83	223	398	274	1.082
		Satır %	%9,6	%7,7	%20,6	%36,8	%25,3	%100,0
		Sütun %	%37,7	%39,3	%38,4	%34,2	%36,3	%36,2
		Toplam %	%3,5	%2,8	%7,5	%13,3	%9,2	%36,2
	İnşaat	Sayı	24	9	39	97	56	225
		Satır %	%10,7	%4,0	%17,3	%43,1	%24,9	%100,0
		Sütun %	%8,7	%4,3	%6,7	%8,3	%7,4	%7,5
		Toplam %	%0,8	%0,3	%1,3	%3,2	%1,9	%7,5
	Sanayi	Sayı	86	79	206	481	297	1149
		Satır %	%7,5	%6,9	%17,9	%41,9	%25,8	%100,0
		Sütun %	%31,2	%37,4	%35,5	%41,3	%39,3	%38,5
		Toplam %	%2,9	%2,6	%6,9	%16,1	%9,9	%38,5
	Ticaret	Sayı	62	40	112	189	128	531
		Satır %	%11,7	%7,5	%21,1	%35,6	%24,1	%100,0
		Sütun %	%22,5	%19,0	%19,3	%16,2	%17,0	%17,8
		Toplam %	%2,1	%1,3	%3,7	%6,3	%4,3	%17,8
TOPLAM		Sayı	276	211	580	1.165	755	2.987
		Satır %	%9,2	%7,1	%19,4	%39,0	%25,3	%100
		Sütun %	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100
		Toplam %	%9,2	%7,1	%19,4	%39,0	%25,3	%100

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 2.987 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 36 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Sanayi sektöründeki işletmelerin %85,6'sı KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olduğu görüşüne katılmaktadır (kısmen katılıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum oranlarını ifade eder). Hizmet sektöründe bu oran %82,7, ticaret sektöründe %80,8 ve inşaat sektöründe %85,3'tür.
- Nitelikli Eleman İstihdam Desteği ile ilgili KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olduğuna katılmayan işletmelerin oranı %16,3'tür (kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum oranlarını ifade eder). İşletmelerin %19,4'ü ise bu görüşe kısmen katılmaktadır. Genel eğilim KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olduğu yönündedir.
- KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olduğuna katılmayan işletmelerde hizmet sektöründe bir yoğunlaşma mevcuttur. Sektörleri kendi içerisinde değerlendirdiğimizde ise sanayi sektöründe faaliyet gösteren ve ankete cevap veren işletmelerde bu görüşe katılmama oranı en düşüktür.

- Tüm işletmeler dikkate alındığında KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olduğu görüşüne katılma eğilimi oldukça fazladır. İşletmelerin %83,7'si bu görüşe katılmaktadır.

Sonuç itibarıyla sektörel farklılıkların incelendiği çapraz tablo analizleri sonucunda tüm göstergeler arasında çok zayıf ilişkiler tespit edilmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak;

- Destek üst limit ve destekleme oranlarının yeterli görülmesi,
- Desteğe başvurunun kolay olması,
- Desteğe ilişkin ödemelerin zamanında alınabilmesi,
- KOSGEB Müdürlüğünün iletişim ve yönlendirmesinin yeterli olması,
- İstihdam kapasitesinin artması,
- Satışların artması

hususlarında KOBİ görüşlerinin sektörden sektöre çok fazla değişmediği söylenebilir.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği sektör ile istihdam edilen elemanların performansının işletmenin beklentisini karşılama durumu incelenmiş olup sonuçlar Tablo 37'de yer almaktadır.

Tablo 37 - Sektör İle Elemanların Performansının İşletmenin Beklentisini Karşılama İlişkisi

Sektör *	Hiç Karşılamadı	Karşılamadı	Kısmen Karşıladı	Karşıladı	Tamamen Karşıladı
Hizmet	10 (%0,9)	10 (%0,9)	183 (%16,7)	448 (%40,8)	447 (%40,7)
İnşaat	2 (%0,9)	3 (%1,3)	45 (%20)	100 (%44,4)	75 (%33,3)
Sanayi	11 (%0,9)	17 (%1,5)	239 (%20,5)	481 (%41,3)	418 (%35,8)
Ticaret	6 (%1,1)	8 (%1,5)	86 (%15,9)	217 (%40,1)	224 (%41,4)
TOPLAM	29	38	553	1.246	1.164
YÜZDE	%1,0	%1,3	%18,2	%41,1	%38,4

* Parantez içerisindeki oranlar satır yüzdeleri olup sektör içi payları göstermektedir.

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 3.030 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 37 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Genel olarak bakıldığında destek kapsamında istihdam edilen elemanların performansının beklentiyi karşılamadığını (hiç karşılamadı ve karşılamadı durumlarını ifade eder) düşünen işletme oranı oldukça düşüktür (%2,3).
- Genel eğilim istihdam edilen elemanların işletme beklentilerini karşıladığı yönünde olup sektörler arasında ciddi bir ayrışmanın olmadığı görülmüştür.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği bölge ile istihdam edilen elemanların performansının işletmenin beklentisini karşılama durumu incelenmiş olup sonuçlar Tablo 38’de yer almaktadır.

Tablo 38 - Bölge İle Elemanların Performansının İşletmenin Beklentisini Karşılama İlişkisi

Bölge *	Karşılamadı	Kısmen Karşıladı	Karşıladı	Tamamen Karşıladı
Akdeniz Bölgesi	12 (%3,7)	55 (%16,8)	125 (%38,1)	136 (%41,5)
Doğu Anadolu Bölgesi	4 (%3,3)	25 (%20,8)	48 (%40)	43 (%35,8)
Ege Bölgesi	7 (%1,7)	70 (%17,2)	169 (%41,4)	162 (%39,7)
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	3 (%2,1)	35 (%24,6)	50 (%35,2)	54 (%38)
İç Anadolu Bölgesi	8 (%1,2)	101 (%15,6)	284 (%43,8)	255 (%39,4)
Karadeniz Bölgesi	6 (%1,8)	68 (%20,9)	133 (%40,8)	119 (%36,5)
Marmara Bölgesi	27 (%2,6)	199 (%18,8)	437 (%41,3)	395 (%37,3)
TOPLAM	67	553	1.246	1.164
YÜZDE	%2,3	%18,2	%41,1	%38,4

* Parantez içerisindeki oranlar satır yüzdeleri olup bölge içi payları göstermektedir.

Analiz, kayıp gözlemlerin hariç tutulması ile 3.030 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 38 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Genel olarak bakıldığında istihdam edilen elemanların performansının beklentiyi karşılamadığını düşünen işletme oranı oldukça düşüktür (%2,3).
- Genel eğilim istihdam edilen elemanların işletme beklentilerini karşıladığı yönünde olup bölgeler arasında ciddi bir ayrışmanın olmadığı görülmüştür. İstihdam edilen elemanların beklentiyi tamamen karşıladığını düşünen işletme oranının en yüksek olduğu bölge Akdeniz’dir.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği sektör ile işletmenin Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden faydalanmasaydı da aynı eleman/elemanları istihdam etme durumu incelenmiş olup sonuçlar Tablo 39'da yer almaktadır.

Tablo 39 - Sektör İle Desteğin Katkısalılığı İlişkisi

Sektör *	Hayır. İstihdam etmezdik.	İstihdamı aynı dönemde yapamazdık. Muhtemelen eleman istihdamını ertelerdik.	Evet, ama bu düzeyde değil. Muhtemelen daha az ya da nitelikli olmayan eleman istihdam ederdik.	Evet, aynı istihdamı Nitelikli Eleman İstihdam Desteği olmasaydı da aynı düzeyde ve aynı zamanda yapardık.
Hizmet	190 (%17,2)	401 (%36,4)	323 (%29,3)	188 (%17,1)
İnşaat	40 (%17,6)	79 (%34,8)	62 (%27,3)	46 (%20,3)
Sanayi	143 (%12,2)	378 (%32,4)	372 (%31,8)	276 (%23,6)
Ticaret	94 (%17,2)	183 (%33,6)	169 (%31)	99 (%18,2)
YÜZDE	%15,4	%34,2	%30,4	%20

* Parantez içerisindeki oranlar satır yüzdeleri olup sektör içi payları göstermektedir.

Analiz, 3.043 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 39 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %36,4'ü muhtemelen eleman istihdamını erteleyeceğini ve %29,3'ü istihdamın düzeyini azaltacağını belirtmiştir. Kısmi katkısalılığı belirten bu duruma ilişkin oran %65,7'dir. Aynı istihdamı destek olmadan da yapabileceğini belirtenlerin oranı ise %17,1'dir.
- İnşaat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %34,8'i muhtemelen eleman istihdamını erteleyeceğini ve %27,3'ü istihdamın düzeyini azaltacağını belirtmiştir. Kısmi katkısalılığı belirten bu duruma ilişkin oran %62,1'dir. Aynı istihdamı destek olmadan da yapabileceğini belirtenlerin oranı ise %20,3'dür.
- Sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %32,4'ü muhtemelen eleman istihdamını erteleyeceğini ve %31,8'i istihdamın düzeyini azaltacağını belirtmiştir. Kısmi katkısalılığı belirten bu duruma ilişkin oran %64,1'dir. Aynı istihdamı destek olmadan da yapabileceğini belirtenlerin oranı ise %23,6'dır.
- Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %33,6'sı muhtemelen eleman istihdamını erteleyeceğini ve %31'i istihdamın düzeyini azaltacağını belirtmiştir. Kısmi katkısalılığı

belirten bu duruma ilişkin oran %64,6'dır. Aynı istihdamı destek olmadan da yapabileceğini belirtenlerin oranı ise %18,2'dir.

- Katkısalılık açısından sektörel yüzdeler arasında büyük farklılıklar olmadığı söylenebilir. Kısmi katkısalılık (muhtemelen istihdamı erteleyecekler ile istihdamının düzeyini azaltacak olanların toplamı) açısından yüzdelerin %62 ile %66 arasında değiştiği görülmüştür. Katkısalılık düzeyi en yüksek sektör hizmet (%83), en düşük sektör ise sanayi (%76) olmuştur.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği bölge ile işletmenin Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden faydalanmasaydı da aynı eleman/elemanları istihdam etme durumu incelenmiş olup sonuçlar Tablo 40'da yer almaktadır.

Tablo 40 - Bölge İle Desteğin Katkısalılığı İlişkisi

Bölge *	Hayır. İstihdam etmezdik.	İstihdamı aynı dönemde yapamazdık. Muhtemelen eleman istihdamını ertelerdik.	Evet ama bu düzeyde değil. Muhtemelen daha az ya da nitelikli olmayan eleman istihdam ederdik.	Evet aynı istihdamı, Nitelikli Eleman İstihdam Desteği olmasaydı da aynı düzeyde ve aynı zamanda yapardık.
Akdeniz Bölgesi	58 (%17,6)	122 (%37,1)	96 (%29,2)	53 (%16,1)
Doğu Anadolu Bölgesi	45 (%36,6)	35 (%28,4)	30 (%24,4)	13 (%10,6)
Ege Bölgesi	51 (%12,4)	121 (%29,4)	146 (%35,4)	94 (%22,8)
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	34 (%23,6)	44 (%30,6)	36 (%25)	30 (%20,8)
İç Anadolu Bölgesi	84 (%13)	226 (%34,8)	191 (%29,5)	147 (%22,7)
Karadeniz Bölgesi	70 (%21,5)	118 (%36,2)	84 (%25,8)	54 (%16,5)
Marmara Bölgesi	125 (%11,8)	375 (%35,3)	343 (%32,3)	218 (%20,6)
YÜZDE	%15,4	%34,2	%30,4	%20

* Parantez içerisindeki oranlar satır yüzdeleri olup bölge içi payları göstermektedir.

Analiz, 3.043 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 40 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Destek olmasaydı aynı istihdamı sağlayamayacağını belirten işletmelerde en yüksek orana %36,6 ile Doğu Anadolu Bölgesi sahiptir. Bu oran ile Doğu Anadolu Bölgesi diğer

bölgelerden oldukça ayrılmaktadır. Bu durum, desteğin en fazla katkı sağladığı bölgenin Doğu Anadolu Bölgesi olduğunu göstermektedir. Bu alanda en düşük oran %11,8 ile Marmara Bölgesine aittir.

- Destek olmasaydı da aynı istihdamı sağlayacağını belirten işletmelerde en yüksek orana %22,8 ile Ege Bölgesi sahiptir. Bu bölgeyi % 22,7 ile İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir. En düşük oran ise %10,6 ile Doğu Anadolu Bölgesine aittir.
- Destek kapsamında yapılan istihdamı aynı dönemde yapamayacağını ve muhtemelen eleman istihdamını erteleyeceği belirten işletme oranları bölgesel olarak incelendiğinde en yüksek oranların Akdeniz ve Karadeniz Bölgelerinde olduğu görülmektedir.
- İstihdamı destek kapsamında yapılandırılan muhtemelen daha az ya da nitelikli olmayan eleman istihdamı şeklinde yapacağını belirten işletmelerdeki durum incelendiğinde ilk sırada Ege Bölgesinde faaliyet gösteren işletmelerin olduğu görülmektedir.
- Kısmi katkısallık (muhtemelen istihdamı erteleyecekler ile istihdamının düzeyini azaltacak olanların toplamı) açısından yüzdelerin %52 ile %67 arasında değiştiği görülmüştür. Katkısallık düzeyi en yüksek bölge Doğu Anadolu (%89,5), en düşük bölge ise Ege Bölgesi (%77,2) olmuştur.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği sektör ile destek ödemeleri bittikten sonra istihdam edilen elemanların işletmede çalışmaya devam etme durumu incelenmiş olup sonuçlar Tablo 41’de yer almaktadır.

Tablo 41 - Sektörlere Göre Nitelikli Elemanların Çalışmaya Devam Etme Durumu

Sektör *	Evet, Elemanlar çalışmaya devam etti.	Hayır, Elemanlar çalışmaya devam etmedi.
Hizmet	891 (%80,9)	211 (%19,1)
İnşaat	178 (%78,4)	49 (%21,6)
Sanayi	995 (%85,1)	174 (%14,9)
Ticaret	424 (%77,8)	121 (%22,2)
YÜZDE	%81,8	%18,2

* Parantez içerisindeki oranlar satır yüzdeleri olup sektör içi payları göstermektedir.

Analiz, 3.043 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 41 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %80,9'u destek ödemeleri bittikten sonra da istihdam edilen elemanların işletmede çalışmaya devam ettiğini belirtmiştir.
- İnşaat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %78,4'ü destek ödemeleri bittikten sonra da istihdam edilen elemanların işletmede çalışmaya devam ettiğini belirtmiştir.
- Sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %85,1'i destek ödemeleri bittikten sonra da istihdam edilen elemanların işletmede çalışmaya devam ettiğini belirtmiştir.
- Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %77,8'i destek ödemeleri bittikten sonra da istihdam edilen elemanların işletmede çalışmaya devam ettiğini belirtmiştir.
- Genel olarak bakıldığında, istihdam edilen elemanların destek bittikten sonra da işletmede çalışmaya devam etme durumuna ilişkin en yüksek oran sanayi sektöründedir.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği bölge ile destek ödemeleri bittikten sonra istihdam edilen eleman/elemanların işletmede çalışmaya devam etme durumu incelenmiş olup sonuçlar Tablo 42'de yer almaktadır.

Tablo 42 - Bölgelere Göre Nitelikli Elemanların Çalışmaya Devam Etme Durumu

Bölge *	Evet, Elemanlar çalışmaya devam etti.	Hayır, Elemanlar çalışmaya devam etmedi.
Akdeniz Bölgesi	273 (%83)	56 (%17)
Doğu Anadolu Bölgesi	81 (%65,9)	42 (%34,1)
Ege Bölgesi	341 (%82,8)	71 (%17,2)
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	108 (%75)	36 (%25)
İç Anadolu Bölgesi	531 (%81,9)	117 (%18,1)
Karadeniz Bölgesi	261 (%80,1)	65 (%19,9)
Marmara Bölgesi	893 (%84,2)	168 (%15,8)
YÜZDE	%81,8	%18,2

* Parantez içerisindeki oranlar satır yüzdeleri olup bölge içi payları göstermektedir.

Analiz, 3.043 işletme üzerinden yapılmıştır. Tablo 42 incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Doğu Anadolu Bölgesinde destek sonrası istihdam edilen elemanların işletmede çalışmaya devam ettiğini belirten işletmelerin oranı %65,9'dur. Bu durum, diğer bölgelere nazaran bu

bölgede istihdam edilen elemanların genellikle destek sonrası işten çıkarıldığı yönünde bilgi vermektedir. Bu bölgeyi %75 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi takip etmektedir.

- Akdeniz Bölgesinde destek sonrası istihdam edilen elemanların işletmede çalışmaya devam ettiğini belirten işletmelerin oranı en yüksek olup bu oran %83'tür. Bu bölgeyi %82,8 ile Ege Bölgesi takip etmektedir.

Ayrıca ankette yer alan sorular ile ilgili yapılan diğer karşılaştırmalar ile elde edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

- Destekten genel olarak memnun kalmadığını belirten işletmelerde bölgesel bazda en düşük oran (%2,5) İç Anadolu Bölgesindedir. En yüksek oran ise Güneydoğu Anadolu Bölgesine (%6,3) aittir. Her bir bölge için genel eğilim %90'ın üzerinde bir oran ile destekten memnun kalma yönündedir.
- Destekten genel olarak memnun kalmadığını belirten işletmeler sektörel bazda incelendiğinde oranların birbirine oldukça yakın oldukları ve sektörel bir ayrışmanın olmadığı görülmüştür. Her bir sektör için genel eğilim %95'in üzerinde bir oran ile destekten memnun kalma yönündedir.
- Desteğin etkisine ilişkin işletme görüşleri bağlamında; istihdam kapasitesi ve satışların artması arasında bir ilişki olup olmadığı incelendiğinde bu iki değişken arasında aynı (pozitif) yönlü ve 0,571 miktarında bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre, destekten yararlanan bir işletmede istihdam kapasitesi artarken satışları da artmakta ya da tersi olarak istihdam kapasitesi azalırken satışları da azalmaktadır.
- Desteğin etkisine ilişkin işletme görüşleri bağlamında; istihdam kapasitesi ve rekabet gücünün artması arasında bir ilişki olup olmadığı incelendiğinde bu iki değişken arasında aynı (pozitif) yönlü ve 0,631 miktarında bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre, destekten yararlanan bir işletmede istihdam kapasitesi artarken rekabet gücü de artmakta ya da tersi olarak istihdam kapasitesi azalırken rekabet gücü de azalmaktadır.
- Desteğin etkisine ilişkin işletme görüşleri bağlamında; istihdam kapasitesi ile teknik bilgi ve kapasitenin artması arasında bir ilişki olup olmadığı incelendiğinde bu iki değişken arasında aynı (pozitif) yönlü ve 0,528 miktarında bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre, destekten yararlanan bir işletmede istihdam kapasitesi artarken teknik bilgi ve kapasitesi de artmakta ya da tersi olarak istihdam kapasitesi azalırken teknik bilgi ve kapasitesi de azalmaktadır.
- Desteğin etkisine ilişkin işletme görüşleri bağlamında; üretim kalitesi ile satışların artması arasında bir ilişki olup olmadığı incelendiğinde bu iki değişken arasında aynı (pozitif) yönlü

ve 0,646 miktarında bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre, destekten yararlanan bir işletmede üretim kalitesi artarken satışlar da artmakta ya da tersi olarak üretim kalitesi azalırken satışlar da azalmaktadır.

ç. Görüşmeler Sonucu Ulaşılan Bilgilerin Analizi

Saha araştırmasının ikinci aşamasını Merkez ve Taşra Teşkilatında görev yapan KOSGEB personeli ile destekten yararlanan KOBİ'lerle gerçekleştirilen görüşmeler oluşturmuştur. Bu görüşmeler soru formları aracılığıyla yapılmıştır. Görüşmeler aracılığıyla farklı görev ve pozisyonlardaki kişilerin Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine bakış açılarının ortaya çıkarılması ve her bir gruptan desteğin farklı süreçleri hakkında derinlemesine bilgi alınması amaçlanmıştır.

Öncelikle 09.03.2020 tarihinde Proje Yönetimi Daire Başkanlığı (İşbirliği Destekleri Müdürlüğü) ile KOBİ Geliştirme Dairesi Başkanlığında (İşletme Geliştirme Destekleri Müdürlüğü) görev alan müdür ve uzmanların; KOBİ'lere sorulması planlanan 14 sorunun geçerliliğine ilişkin görüşleri alınmıştır. Yapılan bu çalışma ile İçerik Geçerlilik Oranın (İGO) hesaplanması amaçlanmıştır. Buna göre, KOBİ'lere sorulması planlanan 14 soruya ilişkin geçerlilik oranları, (Soruyu Uygun Bulan Uzman Sayısı/(Görüş Veren Toplam Uzman Sayısı/2)-1) formülü kullanılarak hesaplanmış olup Tablo 43'te yer almaktadır.

Tablo 43 - KOBİ Görüşme Formuna İlişkin Geçerlilik Oranları

Soru No	“Uygun” diyen uzman sayısı	“Gerek yok ama kullanışlı / düzeltilmeli” diyen uzman sayısı	“Uygun değildir” diyen uzman sayısı	İGO
1	8	-	-	1
2	8	-	-	1
3	8	-	-	1
4	7	1	-	0,75
5	8	-	-	1
6	8	-	-	1
7	8	-	-	1
8	7	1	-	0,75
9	8	-	-	1
10	8	-	-	1
11	8	-	-	1
12	5	3	-	0,25
13	7	1	-	0,75
14	8	-	-	1

Yapılan analiz sonucunda negatif ya da sıfır değer alan soru olmadığından tüm soruların ölçekte yer alması gerekmektedir. Ayrıca gelen öneriler doğrultusunda uzmanlar tarafından düzeltilmesi

gerektiği belirtilen sorular düzeltilmiştir. Sonuç olarak KOBİ'ler için hazırlanan soru formuna son hali verilmiştir.

Destegın uygulama sürecinde yer almış KOSGEB personeli arasından görüşülecek kişiler belirlenirken farklı bölgelerde çalışan veya çalışmış Müdür/KOBİ Uzmanları tercih edilmiştir. Ayrıca Genel Destek Programı – Nitelikli Eleman İstihdam Destegının tasarım sürecinde yer alan KOSGEB personeli ile de görüşmeler gerçekleştirilmiş ve destegın ortaya çıkışı, amaçlananlar ve beklentilerin neler olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Destegın tasarlanması ile ilgili elde edilen bilgiler dışında destegın uygulanması ile ilgili bilgilere de görüşmeler aracılığıyla ulaşılmıştır. Görüşmeler neticesinde elde edilen sonuçlardan; idari kayıtlar ve anket ile elde edilen sonuçları tamamlayıcı nitelikte olanlara raporun ilgili bölümlerinde ve diğer sonuçlara ise aşağıda başlıklar halinde yer verilmiştir.

Görüşme yapılacak diğer kesim olan KOBİ'ler ise; sektör, ölçek, bölge, kuruluş yılı ve destekten yararlanma düzeyleri bazında değerlendirilerek belirlenmiştir. Bu sayede, farklı bakış açılarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Destegın tasarlanması çalışmalarında görev alan 5 ve uygulanmasında görev almış 8 olmak üzere toplam 13 KOSGEB personeli ile görüşme yapılmıştır. 13 personelin 5'i yönetici olarak görev yapmaktadır. Görüşme gerçekleştirilen personelin destegın uygulama sürecinde ortalama görev alma süresi 7 yıl 4 aydır.

Görüşmelerde öne çıkan hususlar aşağıda konu başlıkları olarak belirtilmiş ve elde edilen sonuçlar öneri geliştirmede kullanılmıştır.

- Destegın tasarım/revizyon süreçlerinde görüşlerin dikkate alınma düzeyi
- Destegın işletmelerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılama düzeyi
- Destegın uygulama sürecinde aksayan noktalar
- İşletmelerin en çok şikâyet ettiği konular
- İstihdam edilen nitelikli elemanın işletmelerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılama düzeyi
- İstihdam edilen elemanın mezuniyetine uygun bir görevde çalıştırılması
- Proje bazlı destek programlarındaki personel gider desteği
- Destek başvuru sayısı ile desteklenen işletme sayısı arasındaki fark
- Destekten yararlanma düzeyi

3. İyi Uygulama Örnekleri

Değerlendirmeye konu destek kapsamında desteklenen işletmelerden bazılarının diğer yararlanıcılara göre daha başarılı oldukları görülmüştür. Başarıyı etkileyen faktörlerin ortaya koyularak diğer potansiyel yararlanıcılar açısından örnek oluşturması amacıyla söz konusu işletmelerden bazılarına ilişkin detaylara bu çalışma kapsamında yer verilmesinde fayda görülmüştür. Ulusal medyadan derlenen bahse konu iyi uygulama örnekleri Kutu-1 ve Kutu-2'de sunulmaktadır.

Kutu 1 - SET - A Makine

Hava Motoru Üreten 3 Firmadan Biri Oldu

1991 yılında Ankara İvedik OSB'de inşaat, maden ve doğal taş sektöründe faaliyete başlayan işletme, KOSGEB destekleriyle büyüyerek Avrupa'nın üç hava motoru üreticisinden biri olmuştur. KOSGEB'in sağlamış olduğu faydalara değinen işletme, KOSGEB'den aldığı nitelikli eleman ve makine-teçhizat destekleriyle hem istihdam sayısını hem de üretim kabiliyetini artırmıştır. Gelinen noktada işletme 20'den fazla ülkeye ihracat yapmakta ve toplam satışlarının %40'ını ihracat oluşturmaktadır (KOSGEB Dergisi, 2019 Yılı Ağustos Ayı).

Kutu 2 - ELİAR Elektronik Sanayi

Katma Değeri Yüksek Üretimle Ekonomiye Katkı

1984 yılında İstanbul'da faaliyete başlayarak mekanik ve elektronik otomasyon sistemleri geliştiren işletme, 1989 yılında cam ve tekstil terbiye sektörüne odaklanmıştır. İlerleyen yıllarda Ar-Ge ve tasarıma dayalı katma değeri yüksek üretim yapmayı ana faaliyeti olarak belirleyen işletme, Sanayi 4.0 uyumlu sistemler geliştirme noktasında önemli bir yol katetmiştir. Bu yolda işletme; KOSGEB desteklerinden Nitelikli Eleman İstihdam, Yurt Dışı Marka Tescil, Yurt İçi Uluslararası Fuar Desteklerini etkin bir şekilde kullanmıştır. Bununla birlikte iki ayrı projesi için KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programından yararlanmıştır. İşletme, üretim süreçlerinin hızlandırılması ve uluslararası standartlara uygun kalite laboratuvarı kurulmasında KOSGEB desteklerinin önemini ayrıca belirtmiştir. Gelinen noktada işletmenin toplam satışlarının %50'sinden fazlasını ihracat oluşturmaktadır (KOSGEB Dergisi, 2019 Yılı Aralık Ayı).

4. Değerlendirme Sorularına Verilen Cevaplar

Değerlendirme çalışmasının kapsamını büyük ölçüde belirleyen değerlendirme künyesinde, değerlendirme kriterleri ile ilişkilendirilmiş toplam 7 soru yer almaktadır. Bu sorular ve cevapları sırasıyla aşağıda yer almaktadır:

Soru - 1

İlk değerlendirme sorusu ilgililik kriteri ile alakalıdır. İlgililik, program hedeflerinin programın ortaya çıkmasına sebep olan gereksinimler, sorunlar ve potansiyeller ile olan ilişkisini inceler. İlgililik kapsamında cevap aranan temel soru; programın amaç ve hedeflerinin, yararlanıcı gereksinimleri, ülkenin makro politikaları ve küresel önceliklerle tutarlılık derecesinin ne olduğudur (KOSGEB, 2019, s. 26).

Bu kapsamda değerlendirilecek soru; “*Nitelikli Eleman İstihdam Desteği bedeli KOSGEB’in hedefleri ve diğer politika dokümanlarında belirlenen hedeflerle ne derece uyumludur?*”dur. Bu sorunun cevaplanabilmesi için KOSGEB Stratejik Planı ve üst politika dokümanları incelenmiştir.

Nitelikli Eleman İstihdam Desteği, Genel Destek Programı kapsamında uygulanmakta olan bir alt destektir. Genel Destek Programına ilişkin mevzuatta programın bir amacı bulunmakla birlikte alt destekler bazında özelleşmiş amaç ve buna bağlı olarak da hedef ve göstergeler bulunmamaktadır. Bu durum, yukarıda değinilen soruya cevap verme konusunda bir belirsizliğe sebep olmuştur. İlgililik kriteri kapsamında bir değerlendirme yapabilmek için her bir desteğin amacı ve hedefinin olması gerekmektedir. Bu problemin çözümü amacıyla, değerlendirme çalışmaları başlamadan önce oluşturulan desteğe ilişkin mantıksal modelde yer alan amaç ve hedefler dikkate alınmıştır.

2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı “İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” vizyonu çerçevesinde hazırlanmıştır. Planın beş ekonomik ve sosyal gelişme ekseninden biri istihdamın artırılmasıdır. Bu eksenin alt bileşenleri ise işgücü piyasasının geliştirilmesi, eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması ve aktif işgücü politikalarının geliştirilmesidir. Bu kapsamda hedeflenen, istihdam odaklı sürdürülebilir bir büyüme çerçevesinde istihdam imkânlarının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve işgücü piyasasının etkinleştirilmesinin sağlanmasıdır.

2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı; yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Programın dört hedefinden birisi “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum”dur. Bu hedefin altında ise “İstihdam ve Çalışma Hayatı” konusunda politikalar belirlenmiştir. Bu program döneminde de başta gençler ve kadınlarda olmak üzere işgücüne katılımın ve istihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması, işgücü niteliğinin yükseltilmesi ve kırılgan istihdamın azaltılması hususları önemini korumuş ve bu hususlara ilişkin politikalara yer verilmiştir.

Her iki plan incelendiğinde, istihdam konusuna özel önem verildiği görülmektedir. Bu önem kapsamında istihdam destek ve teşviklerinin etkinleştirilmesi, istihdama katılımın artırılması, işgücünün niteliğinin artırılması gibi hususlara değinilerek çeşitli politikalar üretilmiştir. Bu anlamda KOSGEB’in, Nitelikli Eleman İstihdam Desteği gibi istihdam oluşturmayı sağlayan destekler ile kalkınma planlarında önem verilen bir konuya çözüm getirebildiği değerlendirilmektedir. Uygulanan desteğin, kalkınma planları kapsamında ulaşılması planlanan hedeflere katkı sağlayıcı nitelikte olduğu ve dolayısıyla, desteğin hedefinin üst politika dokümanlarında belirlenen hedefler ile hem nitelik hem de nicelik açısından uyumlu olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, kalkınma programları ile aynı çerçevede hazırlanan Orta Vadeli Programlar ile Yıllık Programlarda da istihdam, üzerinde durulan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Desteğin uygulandığı dönem olan 2010-2018 dönemi için incelenmesi gereken diğer bir doküman ise KOSGEB Stratejik Planıdır. Burada irdelenecek husus desteğin, KOSGEB hedefleri ile ne derece uyumlu olduğudur.

2011-2015 dönemini kapsayan KOSGEB Stratejik Planının birinci amacı, “KOBİ’lerin Yönetim Becerilerini ve Kurumsal Yetkinliklerini Geliştirmek”tir. Bu amaç kapsamında nitelikli istihdam konusu gelişime açık alan olarak ön plana çıkmış ve bu doğrultuda girişimciliğin desteklenmesi, proje esaslı destekleme sistemi gibi çeşitli destekleme stratejileri belirlenmiştir. Nitelikli Eleman İstihdam Desteği de Stratejik Planda yer alan birinci amaca ulaşılmasına katkı sağlayacak araçlardan birisi olmuştur.

2016-2020 dönemini kapsayan KOSGEB Stratejik Planının birinci stratejik amacı “KOBİ’lerin Üretim ve Yönetim Becerilerini, Yenilikçi ve Yüksek Katma Değerli Ürün/Hizmet Üretme Kapasitelerini Geliştirmek ve Küresel Pazarda Rekabet Güçlerini Artırmak”tır. Bu amaca yönelik hedeflerden birisi ise “KOBİ’lerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması”dır. KOBİ’lerin

finansmana erişimin çeşitli programlar vasıtasıyla sağlanması ile başta istihdam olmak üzere rekabet güçlerinin, üretim kalitesinin, ihracat kapasitelerinin artırılması hedeflenmiştir. Yine bu amaca yönelik diğer bir hedef olan “KOBİ’lerin dış pazarlara erişim imkân ve kabiliyetleri geliştirilerek uluslararasılaşmaları sağlanacaktır” hedefinin bir parçası doğrudan Nitelikli Eleman İstihdam Desteği ile ilgilidir. Bu kapsamda KOBİ’lerin dış pazarlara açılmalarını sağlayacak nitelikli eleman istihdam edilmesinin desteklenmesi hedeflenmiştir.

KOSGEB’in her iki stratejik planı incelendiğinde; Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin kurumsal hedeflere ulaşılması noktasında önemli bir misyon üstlendiği görülmüş olup desteğin amaç ve hedefinin, kurumun amaç ve hedefleri ile uyumlu olduğu değerlendirilmektedir.

Soru - 2

Künyede yer alan ikinci soru değerlendirme kriterlerinden tamamlayıcılık ile alakalıdır. Tamamlayıcılık kriteri, farklı destek programlarının birbiri ile ne derece uyumlu çalıştığına ya da çalışmadığına ve programların hedeflerinin bütünlük sağlayıp sağlamadığına odaklanır. Tamamlayıcılık kriteri ile birbirleriyle ilgili olan ve birlikte çalışması beklenen destek programlarının hedefleri ve faaliyetleri arasındaki sinerji ve tutarlılığa ilişkin kanıtlar araştırılır (KOSGEB, 2019, s. 29).

Bu kapsamda değerlendirilecek soru; “*Nitelikli Eleman İstihdam Desteği, Genel Destek Programı kapsamındaki diğer destekler ve KOSGEB’in diğer destek programları ile uyumlu mudur?*”dur. Bu sorunun cevaplanabilmesi için istihdam oluşturma hedefi kapsamında Genel Destek Programı bünyesindeki alt destekler ile KOSGEB’in diğer destek programları incelenmiştir.

Öncelikle desteğin alt bileşeni olduğu Genel Destek Programını incelemek gerekir. Genel Destek Programı kapsamında 15 alt destek bulunmaktadır. Bu desteklere Tablo-1’de değinilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde 15 desteğin amacının birbirinden farklı olduğu görülmüştür. Bu anlamda 15 destek içerisinde sadece Nitelikli Eleman İstihdam Desteği, istihdam oluşturmaya amaçlamış ve bu destek, diğer desteklerle birlikte bir uyum içinde ve birbirlerini tamamlayarak 2010-2018 dönemi boyunca uygulanmış ve Genel Destek Programı’nda bir mükerrerliğe neden olmamıştır.

2010-2018 döneminde Genel Destek Programı dışında uygulanan destek programlarında personel istihdamına yönelik personel giderlerinin karşılanacağı bir destek unsuru bulunmaktadır. Destek unsurları içerisinde personel istihdamın yer aldığı destek programlarına ilişkin bilgilerden Tablo

12’de bahsedilmiştir. Bu kapsamda Tablo 12 incelendiğinde bu desteklerdeki personel istihdamın bir proje kapsamında ve bir faaliyete yönelik gerçekleşmesi gerektiği görülmektedir. Oysaki Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinde bu şekilde bir koşul bulunmamakta ve bundan dolayı desteğe erişim daha kolay olmaktadır. Ayrıca, bu destek ile proje hazırlama kapasitesi düşük olan işletmelerin personel istihdamına destek olunmuştur. Bu anlamda destek kapsamında istihdam edilen personeller ile proje esaslı programlarda istihdam edilen personeller arasında başvuru şeklindeki farklılık, desteklerin birbiri ile çakışmayacak bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır.

Soru - 3

Künyede yer alan üçüncü soru da değerlendirme kriterlerinden etkinlik ile alakalıdır. Etkinlik kriteri, programın girdileri ile çıktıları arasındaki ilişkinin ölçülmesi amacıyla kullanılır. Uygulama süresince yürütülen faaliyetlerin mümkün olan en az girdiyle programın başlangıçta belirlenen hedeflerine ne ölçüde ulaştığını inceler (KOSGEB, 2019, s. 26).

Bu kapsamda değerlendirilecek soru; “*Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine ilişkin tanımlayıcı istatistikler nelerdir (personelin unvanı ve mezuniyeti, demografi vb.)?*”dir. Bu sorunun cevaplanabilmesi için desteğe ilişkin gerçekleşme rakamları incelenmiştir. Bu bilgilere raporun “B. Giriş – 2. Destek Programına İlişkin Bilgiler – Tanımlayıcı İstatistikler” bölümünde detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Bu kısımda ise elde edilmiş olunan bilgiler özetlenmiştir:

- Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden 2010-2018 döneminde 54.650 işletme yararlanmıştır. Söz konusu işletmelere 832 Milyon TL destek ödemesi yapılmış olup işletme başına düşen destek tutarı 15.231 TL’dir.
- Destekten yararlanma sayısı 64.161’dir. Buna göre, destekten 46.345 işletme bir program dönemi boyunca, 7.099 işletme iki program dönemi boyunca ve 1.206 işletme üç program dönemi boyunca yararlanmıştır.
- Destekten en fazla yararlanan ilin hem sayı (%21,6) hem de tutar (%22,4) bakımından İstanbul olduğu ve bu ili Ankara, Bursa ve İzmir’in takip ettiği görülmüştür. Destekten en az yararlanan iller ise Bayburt, Ardahan ve Kilis’tir.
- Destekten yararlanan işletmelerin yarısından fazlasını “İmalat” ve “Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı” sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin oluşturduğu görülmüştür.

- Destekten yararlanan işletmelerin işletme sayısı bakımından %66,7'sini mikro ölçekli işletmeler oluşturmuştur. İşletmelerin desteğin sonu ve başındaki ölçek durumları karşılaştırıldığında; işletmelerin %71,7'sinin ölçeğini koruduğu, %16'sının ise ölçeğini büyüttüğü tespit edilmiştir.
- Destek başvurularının elektronik ortamda alınmaya başlandığı sistemin devreye girdiği tarihten sonraki (2011 yılı Aralık ayı) kayıtlar dikkate alındığında 99.173 nitelikli elemanın istihdam edildiği görülmüştür.
- Desteklenen işletmelerin %54,4'ünün sadece 1 eleman, %90'ının ise 1 ile 3 arası eleman istihdam ettiği tespit edilmiştir. Diğer taraftan, 11 ile 19 arası eleman istihdam eden ise 81 işletme bulunmaktadır.
- İstihdam edilen nitelikli elemanların mezun olduğu üniversite olarak ilk sırayı %18,2 ile Anadolu Üniversitesi almıştır. Bu üniversiteyi %3,1 ile Selçuk Üniversitesi takip etmiştir.
- İstihdam edilen nitelikli elemanların %22,4'ü Mühendislik Fakültesinden, %21,7'si İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden mezun olmuştur. Mühendislik Fakültesindeki bölümler arasında en çok istihdam sağlanan bölüm Makine Mühendisliği Bölümüdür (%17,3). İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesindeki bölümler arasında en çok istihdam sağlanan bölüm yüksek bir oran ile İşletme Bölümüdür (%44,4).
- İstihdam edilen nitelikli elemanların %34,7'si 25-29 yaş aralığında, %24,7'si 30-39 yaş aralığında, %19,6'sı 18-24 yaş aralığında bulunmaktadır. İstihdam edilen nitelikli elemanlar arasında 24 ile 26 yaş aralığı bulunan elemanlar en fazla istihdam edilenlerdir (%25,8).
- Nitelikli elemanların işletmede en fazla pazarlama/satış (%17,1) ve muhasebe (%15,7) birimlerinde istihdam edildiği görülmüştür.

Soru - 4

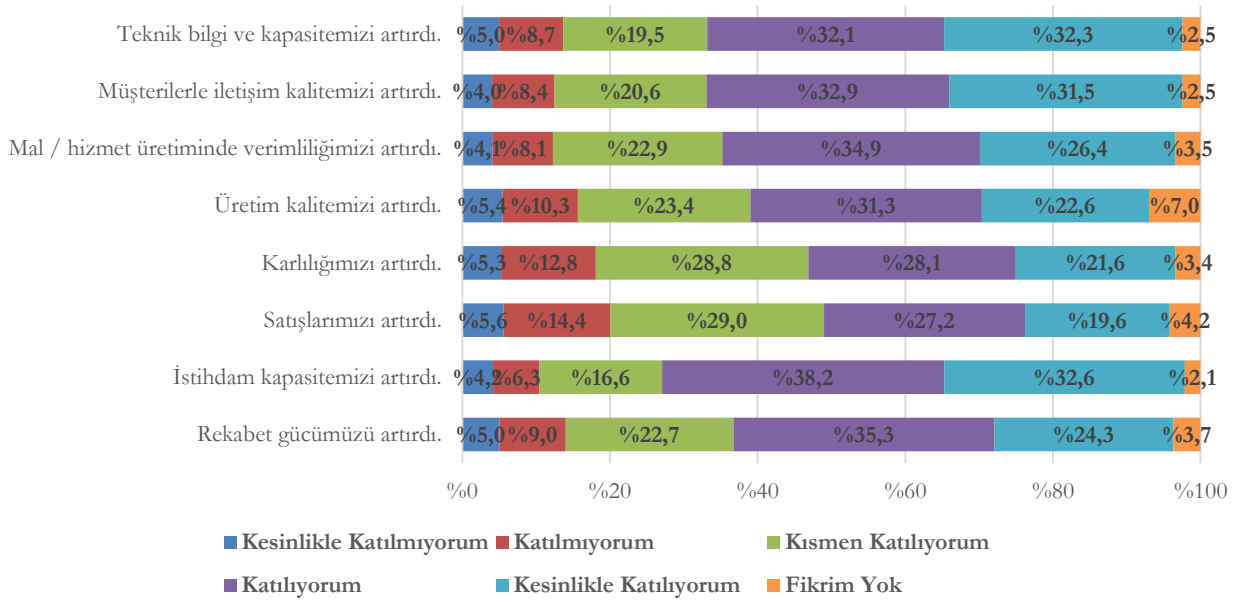
Künyede yer alan dördüncü soru değerlendirme kriterlerinden etkililik ile alakalıdır. Etkililik kriteri, çıktı ve sonuçların hedeflere olan katkı düzeyini dikkate alarak programın hedeflerine ne ölçüde ulaşıldığını inceler ve programın, yararlanıcıların bakış açısından değerlendirilmesi amacıyla kullanılır (KOSGEB, 2019, s. 27).

Bu kapsamda değerlendirilecek soru; *“Program kapsamında desteklenen KOBİ’lerin ne kadar; “Rekabet gücünü artırdı?”, “İstihdam kapasitesini artırdı?”, “Mal ve hizmet üretiminde verimliliğini artırdı?”, “Paydaşlarla iletişim kalitesini artırdı?”, “Teknik bilgi ve kapasitesini artırdı?”, “Üretim kalitesini artırdı?”, “Satışlarını artırdı?”, “Karlılığını artırdı?”. İlgili kriterlerde değişim olmuş mudur? Değişim olmadıysa sebepleri nelerdir?”*dir.

Bu sorunun cevaplanabilmesi için anket çalışmasının sonuçları kullanılmıştır. Anket çalışması ile elde edilen bilgilerin bir kısmı, çapraz tablo analizi kapsamında raporun “Ç. Değerlendirme Bulguları – 2. Veri Analizine İlişkin Bulgular” bölümünde yer almaktadır. Bu bilgiler dışında, değerlendirme sorusuna ilişkin detaylı bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Desteğin işletmelere ne gibi faydalar sağladığına ilişkin bilgiler Grafik 20’de yer almaktadır.

Grafik 20 - Desteğin İşletmelere Sağladığı Doğrudan ve Dolaylı Faydalar

Değerlendirme sorusu kapsamında belirtilen kriterlerde KOBİ’lerde ne gibi değişimler olduğu incelendiğinde her bir kriterde artış olduğuna katılan (kısmen katılıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum oranlarını ifade eder) KOBİ oranı %75’in üzerindedir. Her bir kriter bazında elde edilen bu oranlar, desteğin sadece istihdamda değil dolaylı olarak farklı alanlarda da etkisi olduğunu göstermiştir. Her bir kriter incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır.

- Rekabet gücünün arttığını belirten KOBİ’lerin oranı %82,3’tür. Bu oran ankete katılan 3.043 işletmenin 2.504’üne denk gelmektedir.
- İstihdam kapasitesinin arttığını belirten KOBİ’lerin oranı %87,4’tür.
- Satışlarının arttığını belirten KOBİ’lerin oranı %75,8’dir.
- Karlılığının arttığını belirten KOBİ’lerin oranı %78,5’dir.
- Üretim kalitesinin arttığını belirten KOBİ’lerin oranı %77,3’tür.

- Mal/hizmet üretiminde verimliliğinin arttığını belirten KOBİ'lerin oranı %84,3'tür.
- Müşterilerle iletişim kalitesinin arttığını belirten KOBİ'lerin oranı %85'tir.
- Teknik bilgi ve kapasitesinin arttığını belirten KOBİ'lerin oranı %83,9'dur.

Söz konusu değerlendirme sorusunun cevaplandırılması amacıyla ayrıca, saha araştırması kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler kapsamında KOBİ'lerin görüşleri alınarak belirtilen kriterlerdeki değişimler ve değişim olmadıysa nedenleri irdelenmiştir. Buna göre KOBİ'lerin üzerinde özellikle durduğu konu, istihdam edilecek elemanın kendileri tarafından seçilmesi nedeniyle söz konusu elemanın doğal olarak işletmeye katkı sağladığıdır. Sağlanan katkı, gerçekleştirilen görüşmelerde imalat sektörü KOBİ'leri tarafından daha belirgin bir şekilde vurgulanmıştır. Söz konusu KOBİ'ler, istihdam edilen elemanın katkısının genelde üretime yönelik olduğunu (üretim kalitesi, üretimde verimlilik, teknik bilgi vb.) özellikle belirtmiştir. İmalatçı KOBİ'ler ile yapılan görüşmelerden, iyi uygulama örneği olarak nitelendirilebilecek bazı başarı hikayelerine de rastlanmıştır.

Görüşülen KOBİ'lerden birisi, işlerini büyütmek istediğini ve bunun için de makine ihtiyacı olduğunu ve fakat makine alınsa da kullanabilecek eleman olmadığından dolayı kapasite artışına gidemediğini belirtmiştir. Nitelikli Eleman İstihdam Desteği sayesinde öncelikle, makineyi kullanmasını planladığı elemanı istihdam eden işletme ardından planladığı makineleri satın aldığını belirtmiştir. Söz konusu kapasite artışı ile toplam 8 makine ile 20 çalışana ulaşan işletme, üretim sahasını 300 metrekareden 4.000 metrekareye çıkardığını ve ihracat yapmaya başladığını ifade etmiştir. Bu işletme özelinde desteğin, büyümeyi tetikleyici bir rol üstlendiği ve destek kapsamında istihdam edilen bir eleman sonrasında birbirini takip eden birçok gelişmeye sebep olduğu değerlendirilmektedir. Diğer bir işletme, destek kapsamında istihdam ettiği nitelikli elemanlar ile işletme bünyesinde yeni bir birim oluşturduğunu; başka bir işletme ise destek kapsamında istihdam edilen elemanlar ile kazanılan ivme sayesinde laboratuvar, ıslah çalışmaları, üretim alanlarında kendilerini geliştirdiklerini ve bu sayede geldikleri noktada ciro ve tohum üretimlerini 20 kat artırdıklarını ifade etmiştir.

Soru - 5

Künyede yer alan beşinci soru, dördüncü soruda olduğu gibi, değerlendirme kriterlerinden etkililik ile alakalıdır. Etkililik kriteri kapsamında değerlendirilecek soru; *“Program kapsamında desteklenen KOBİ'lerin istihdam ettiği nitelikli elemanın; “Ortalama çalışma süresi nedir?” ile “Destek kesildikten sonra istihdamına devam edilme durumu nedir? Devam edilmediyse bunu etkileyen faktörler nelerdir?”*”dir. Bu sorunun

cevaplanabilmesi için anket çalışmasından elde edilen bilgiler ve Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığından temin edilen SGK idari kayıtları incelenmiştir. Ayrıca, konunun detayına girmek amacıyla da hem KOSGEB personeli hem de KOBİ'ler ile görüşmeler yapılmıştır. Anket çalışması ile elde edilen bilgilere raporun “Ç. Değerlendirme Bulguları – 1. Veri Analizine İlişkin Bulgular” bölümünde detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Bu kısımda ise elde edilen bilgiler özetlenmiştir.

Destek ödemeleri bittikten sonra istihdam edilen eleman/elemanların işletmede çalışmaya devam edip etmediğine ilişkin anket çalışmasında sorulan soruya, işletmelerin %81,8'i evet cevabını vermiştir. Bu durum, işletmelerin nitelikli elemandan aldıkları verim ve performanstan tatmin oldukları şeklinde açıklanabilir. Söz konusu soruya hayır cevabını veren 555 işletmeye sorulan soru ile destek sonrası çalışmaya devam etmeyen eleman/elemanların işten ayrılma sebepleri irdelenmiştir. İşletmelerin birden fazla cevap verebildiği bu soruda işletmeler tarafından belirtilen ifadelerin yarısından fazlası (%54,6) nitelikli elemanın kendi tercihi doğrultusunda işten ayrıldığı yönündedir. Cevapların %14,2'si destek programının süresi bittiği için eleman/elemanların işten çıkarıldığı ve %13,4 ise eleman/elemanların işletmeye katkısı olmadığı düşünüldüğünden işten çıkarıldığı yönündedir.

Bu sorudaki önemli bir husus cevapların %17,8'inin işten ayrılma sebebi olarak “diğer” seçeneğinin belirtilmesidir. Bu durum, saha araştırması kapsamında yapılacak görüşmelerde hem desteğin tasarlanmasından sorumlu ve uygulanmasında görev almış KOSGEB personeline hem de KOBİ'lere geniş bir kapsamda sorulmuştur. Yapılan görüşmeler neticesinde KOSGEB personeli, işten ayrılan elemanların genelde yeni mezun kişiler olduklarını belirtmiştir. Bu kişilerin, daha iyi şartlarda başka bir iş bulunca (ücret, pozisyon, memnuniyet vb.) işten ayrılmayı tercih ettiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda, istihdam edilen elemanın kendini geliştirememesi de bir ayrılma sebebi olarak belirtilmiştir. Bu konuda KOBİ'ler ise genel anlamda istihdam ettiği eleman ile çalışmaya devam ettiğini ancak, devam etmeyenlerdeki işte ayrılma durumunun da nitelikli elemandan kaynaklandığını ifade etmiştir.

İdari kayıtlar kapsamında ise bir nitelikli elemanın bir işletmede ne kadar süre çalıştığına dair bilgiye SGK kayıtlarından ulaşılmıştır. İdari kayıtlardan elde edilen bilgilere raporun “Ç. Değerlendirme Bulguları - 1. Veri Analizine İlişkin Bulgular” bölümünde detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Bu kısımda ise elde edilen bilgiler özetlenmiştir.

2020 Yılı Mart ayında yapılan SGK sorgulamasına göre 97.393 nitelikli elemanın %78,8'inin işten çıkmış/çıkarılmış olduğu ve bu elemanların istihdam edildikleri işletmelerde ortalama 455 gün (1

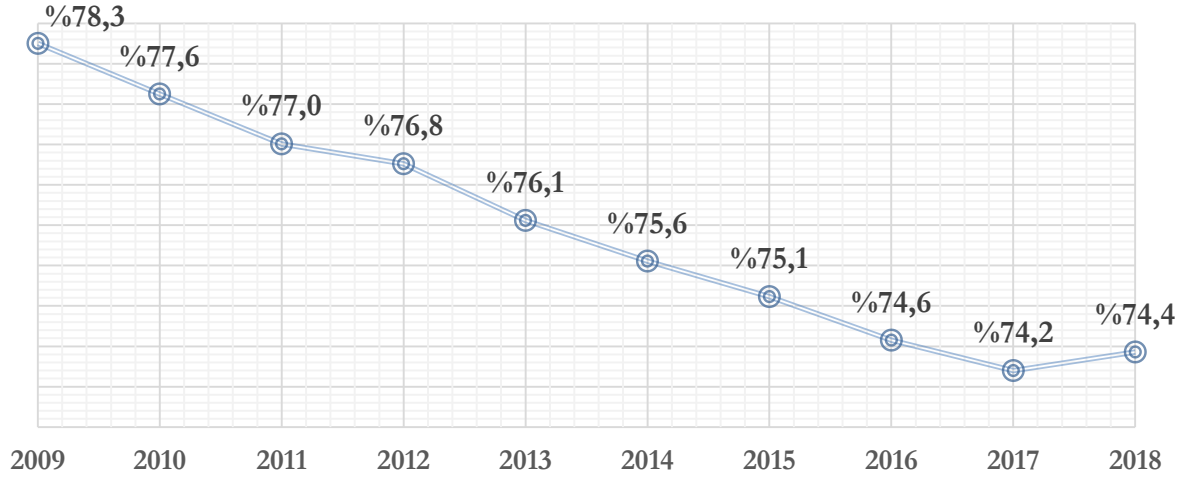
yıl 3 ay) çalıştıkları tespit edilmiştir. İşten çıkmış/çıkarılmış nitelikli elemanların 36.518'i (%37,5) ise desteğe ilişkin son ödeme talep tarihi sonrasında işten çıkmış/çıkarılmıştır. Söz konusu nitelikli elemanların destek süreci sona erdikten sonra 309 gün (10 ay) daha işletmede çalışmaya devam ettiği görülmüştür.

Soru - 6

Künyede yer alan altıncı soru değerlendirme kriterlerinden etki ile alakalıdır. Etki kriteri, uygulanan programın doğrudan ya da dolaylı, olumlu ya da olumsuz, istenen ya da istenmeyen tüm sonuçlarının tespit edilmesini amaçlar ve sadece program kapsamında müdahale edilen yararlanıcılar ile değil potansiyel diğer yararlanıcılar ile de ilgilenir (KOSGEB, 2019, s. 28).

Bu kapsamda değerlendirilecek soru; *“Programın uygulama dönemi sonrasında KOBİ’lerin ulusal ölçekte nitelikli istihdamdaki payı artmış mıdır? Arttıysa ne kadar artmıştır? Uygulanan programın bu artışta etkisi var mıdır?”*dir. Bu sorunun cevaplanabilmesi için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri (YSHİ) çalışması incelenmiştir. YSHİ çalışması kapsamında KOBİ’lerin ekonomideki paylarını gösterir bilgiler TÜİK tarafından yıllık olarak yayınlanmaktadır. TÜİK tarafından son olarak 24 Ekim 2019 tarihinde yayınlanan YSHİ Haber Bülteni ile 2018 yılı rakamları açıklanmıştır.

2009 yılında 7,9 Milyon olan KOBİ’lerdeki çalışan sayısı 2018 yılına gelindiğinde %52,1’lik bir artışla 12 Milyona çıkmıştır. Ülkemizdeki toplam çalışan sayısı ise 2009 yılında 10,1 Milyon iken %59,9’luk bir artışla 2018 yılında 16,2 Milyona ulaşmıştır. Dolayısıyla, KOBİ’lerin çalışan sayısındaki payı dönem başı ile karşılaştırıldığında yaklaşık 4 puan azalmıştır. Diğer taraftan KOBİ başına ortalama çalışan sayısı 2009 yılında 3 iken 2018 yılı itibarıyla bu rakam 3,8’e çıkarak %26,7 oranında artmıştır. Yıllar itibarıyla KOBİ’lerin istihdamdaki payına ilişkin değerler Grafik 21’de gösterilmiştir.

Grafik 21 - Çalışan Sayısına Göre KOBİ'lerin Payındaki Değişim

Kaynak: TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

TÜİK tarafından yayımlanan işgücü istatistiklerinde çalışanların mezuniyet durumlarına ilişkin işletme ölçeği düzeyinde bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle, 2009-2018 arasında KOBİ'lerde istihdam edilen yaklaşık 4,1 Milyon çalışanın ne kadarının nitelikli olarak kabul edilmesi gerektiği hakkında bir yorum yapılamamıştır. Bununla birlikte, destek aracılığıyla istihdam edilen personel sayısı dikkate alındığında; belirtilen dönemde KOBİ'lerde yeni istihdam edilen her 100 çalışandan yaklaşık 2,7'sinin Nitelikli Eleman İstihdam Desteği aracılığıyla istihdam edildiği söylenebilir.²²

Soru - 7

Künyede yer alan yedinci soru değerlendirme kriterlerinden etkililik ve sürdürülebilirlik ile alakalıdır. Etkililik kriteri, daha önceden de bahsedildiği üzere programın, yararlanıcıların bakış açısından değerlendirilmesi amacıyla kullanılır (KOSGEB, 2019, s. 27). Sürdürülebilirlik kriteri ise destek programı ile oluşturulan faydanın uygulama tamamlandıktan sonra da uzun süreli olarak devam etme eğilimini ölçer ve paydaşların uygulamaya katılım düzeyi, kurulan iletişim ağları, bu ağların uygulama sonrası durumunu araştırır (KOSGEB, 2019, s. 28).

Bu kapsamda değerlendirilecek soru; “*Yararlanıcıların programa ilişkin memnuniyet seviyesi programın tasarımı, programın uygulanması ve programın katkısallığı açısından nedir?*”dir. Bu sorunun

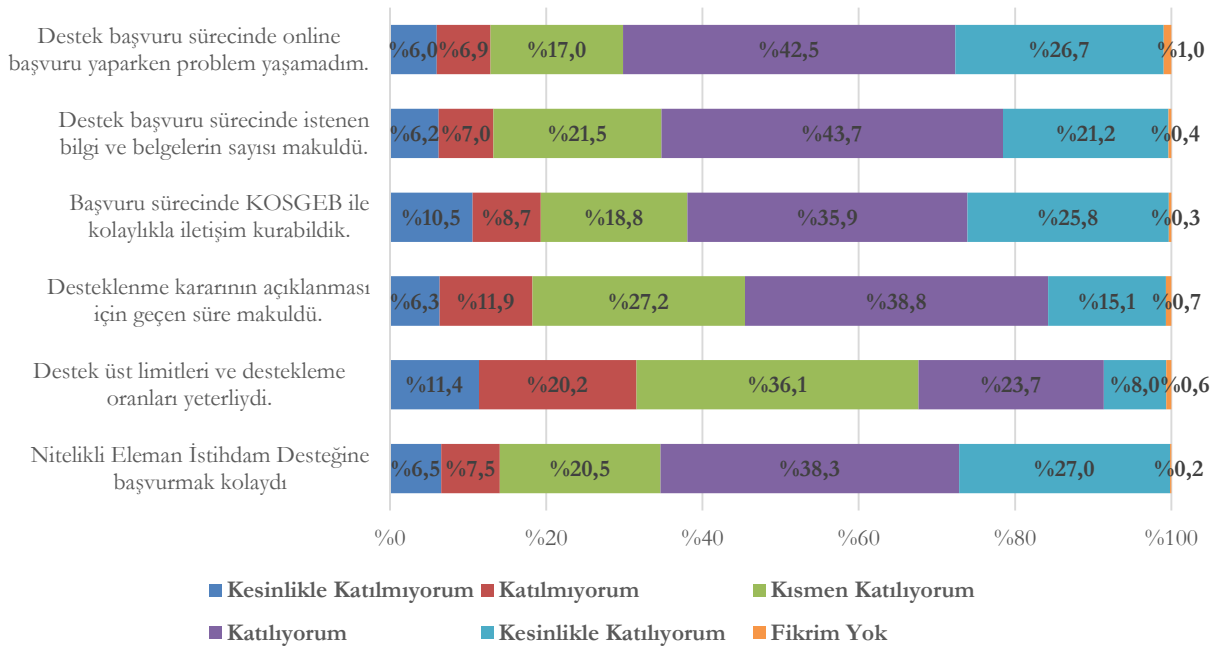
²² 2009-2018 arasında KOBİ'lerde istihdam edilen çalışan sayısı 4.116.625'tir. 2011 Yılı Aralık ayı ile 2018 yılı arasında destek kapsamında istihdam edilen nitelikli eleman sayısı 99.173'tür. 2010-2011 yılı Aralık ayı arasında kaç nitelikli elemanın istihdam edildiği desteklenen işletme sayısından hareketle tahmin edilmiştir. Buna göre, toplam 2010-2018 döneminde 109.378 nitelikli elemanın istihdam edildiği tahmin edilmiştir.

cevaplanabilmesi için anket çalışmasından elde edilen bilgiler incelenmiştir. Bu bilgilere raporun “Ç. Değerlendirme Bulguları - 1. Veri Analizine İlişkin Bulgular - Anket Uygulaması Sonucu Ulaşılan Bilgilerin Analizi” bölümünde detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Bu kısımda ise elde edilen bilgiler özetlenmiştir:

- Ankete katılan işletmelerin %97,4’ü istihdam edilen elemanların performansının beklentilerini karşıladığını (kısmen de dahil) belirtmiştir. Buna göre, işletmeler istihdam ettikleri nitelikli elemanlardan oldukça memnundur.
- Ankete katılan işletmelerin %95,6’sı yararlandıkları destekten memnun olduklarını (kısmen de dahil) belirtmiştir. Buna göre, işletmeler istihdam ettikleri nitelikli elemanlardan memnun olmakla birlikte yararlandıkları destekten de oldukça memnundur.
- Ankete katılan işletmelerin %15,4’ü destek olmasaydı nitelikli eleman istihdam edemeyeceğini, %64,6’sı ise desteğin eleman istihdamını erteleyeceklerini veya istihdam düzeyini azaltacaklarını belirtmiştir.

Yukarıda belirtilen işletmelerin destek hakkındaki genel memnuniyetine ve desteğin katkısallığına ilişkin bilgiler dışında desteğin tasarım ve uygulamasına ilişkin de işletmelerden saha araştırması kapsamında birtakım geri bildirimler alınmıştır. Bunlara Grafik 22 ve 23’te yer verilmiştir.

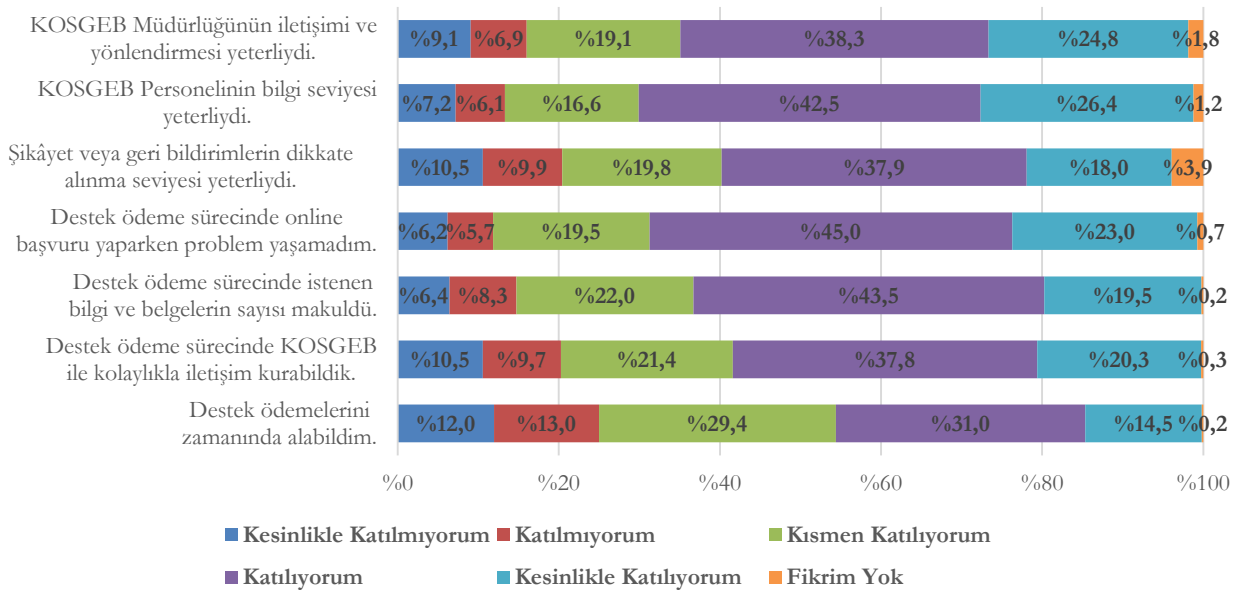
Grafik 22 - İşletmelerin Destek Başvuru Sürecine İlişkin Memnuniyet Seviyesi

Ankete katılan işletmelerin destek başvuru sürecine ilişkin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

- Desteğe başvurmanın kolay olduğu önermesine işletmelerin %85,8'i katılmaktadır.
- Desteklenme kararının açıklanması için geçen sürenin makul olduğu önermesine işletmelerin %81,1'i katılmaktadır.
- Başvuru sürecinde KOSGEB ile kolaylıkla iletişim kurabildiği önermesine işletmelerin %80,4'ü katılmaktadır.
- Destek başvuru sürecinde istenen bilgi ve belgelerin sayısının makul olduğu önermesine işletmelerin %86,4'ü katılmaktadır.
- Destek başvuru sürecinde online başvuru yaparken problem yaşamadığı önermesine işletmelerin %86,2'si katılmaktadır.
- Genel olarak destek üst limitleri ve destekleme oranlarının yeterli olduğu önermesi dışındaki başvuru sürecine ilişkin önermeler hakkında memnuniyet düzeyi %80'in üzerindedir. En düşük katılma düzeyi %67,8 ile destek üst limitleri ve destekleme oranlarının yeterli olduğu önermesidir. Saha araştırması kapsamında yapılan görüşmelerde de işletmelerin bir kısmı, destek üst limitlerinin yeterli olmadığını ifade etmiştir.
- Desteğe başvuru sürecinin kolay olması ve online başvuru yaparken problem yaşamama önermeleri, kesinlikle katılıyorum ölçeğinde en yüksek orana sahip önermeler olmuştur.

Grafik 23 - İşletmelerin Destek Uygulama Sürecine İlişkin Memnuniyet Seviyesi

Ankete katılan işletmelerin destek uygulama sürecine ilişkin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

- Destek ödemelerini zamanında alabildiği önermesine işletmelerin %74,8'i katılmaktadır.
- Destek ödeme sürecinde KOSGEB ile kolaylıkla iletişim kurabildiği önermesine işletmelerin %79,5'i katılmaktadır.
- Destek ödeme sürecinde istenen bilgi ve belgelerin sayısının makul olduğu önermesine işletmelerin %85'i katılmaktadır.
- Destek ödeme sürecinde online başvuru yaparken problem yaşamama önermesine işletmelerin %87,4'ü katılmaktadır.
- Şikâyet veya geri bildirimlerin dikkate alınma seviyesinin yeterli olduğu önermesine işletmelerin %75,7'si katılmaktadır.
- KOSGEB personelinin bilgi seviyesinin yeterli olduğu önermesine işletmelerin %85,5'i katılmaktadır.
- KOSGEB Müdürlüğünün iletişimi ve yönlendirmesinin yeterli olduğu önermesine işletmelerin %82,2'si katılmaktadır.
- Genel olarak uygulama sürecine ilişkin önermeler hakkında memnuniyet düzeyi %75'in üzerindedir. Bu kapsamda en düşük oranlar “destek ödemelerini zamanında alınabilmesi” ve “şikâyet veya geri bildirimlerin dikkate alınma seviyesinin yeterli olması” önermelerine aittir.

D. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç ve öneriler bölümünde bulguların yorumlanması ile elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlara dayanılarak ortaya konulan önerilere yer verilmiştir.

1. Sonuçlar

Hem 2007-2013 dönemine kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planının hem de 2014-2018 dönemine kapsayan Onuncu Kalkınma Planının odaklandığı alanlardan birisi istihdam olmuştur. Her iki dokümanda da istihdamın artırılması ve daha nitelikli hale getirilmesi hususları ön plana çıkmış ve istihdam oluşturma, kalkınmanın önemli bir unsuru olarak görülmüştür. Ön plana çıkan bu konularda bir araç olarak istihdamı teşvik etmek amacıyla ülkemizdeki çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından programlar hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Eleman istihdamına yönelik olarak 1990'lı yılların başından itibaren çeşitli yöntemlerle KOBİ'ler KOSGEB tarafından desteklenmiştir. 2010 Yılında yürürlüğe alınan Genel Destek Programı içerisindeki Nitelikli Eleman İstihdam Desteği ile de, dönemin ekonomik gelişmelerine uyumlu olacak şekilde KOBİ'lerde yeni personel istihdamının desteklenmesine devam edilmiştir. Desteğin hazırlandığı ve uygulamaya alındığı döneme ilişkin makro politika dokümanları incelendiğinde; desteğin, dönemin konjonktürüne ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlandığı sonucuna varılmıştır.

Genel Destek Programının ortaya çıkma süreci irdelendiğinde; KOSGEB 2008-2012 Stratejik Planındaki iki temel stratejik amaçtan biri olan “KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması” amacını etkili araçlarla destekleyebilmek üzere yeni bir sisteme geçilmesine karar verildiği görülmüştür. 2009 yılı başı itibarıyla uygulama ve saha tecrübesi olan uygulama birimi müdürlerinden oluşan bir ekip ile yeni mevzuatın hazırlanmasına yönelik çalışmalara başlanmıştır. Çalışmaların sonunda KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği 15.06.2010 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Ardından ise 16.06.2010 tarihinde Genel Destek Programı ve Uygulama Esasları yürürlüğe girmiş ve programın uygulamasına başlanmıştır. Program, proje hazırlama kapasitesi düşük KOBİ'lerin de KOSGEB desteklerinden bir müddet daha faydalanabilmesi amacıyla ve eskiden beri uygulanmakta olan personel istihdamı, yurt içi fuar, eğitim, danışmanlık, tanıtım gibi desteklerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Nitelikli Eleman İstihdam Desteği, diğer ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarının verdiği destekler ile karşılaştırıldığında desteğin birebir benzeri bir uygulamanın olmadığı görülmüştür.

İstihdam desteği sağlayan ülkelerdeki destek programları incelendiğinde; işletmelerde salt eleman istihdam edilmesine odaklanılmadığı, daha çok eleman yetiştirilmesine öncelik verildiği ve destek programlarının bu mantıkta hazırlanıp uygulandığı görülmüştür. Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinin ise dönemin şartları gereği; daha kapsayıcı, daha esnek, daha fazla işletmenin yararlanabileceği, daha yaygın uygulanabilecek bir yapıda hazırlanıp uygulandığı değerlendirilmektedir.

Destek programlarının tasarlandığı dönemde; desteğe ilişkin amaç, hedef ve başarıyı ölçmeyi sağlayacak göstergelerin belirlenmesi anlayışının henüz ülkemizde yerleşmemiş olması nedeniyle Nitelikli Eleman İstihdam Desteğine ilişkin bir mantıksal modelin de tasarım aşamasında hazırlanmadığı görülmüştür. Bu durum, değerlendirme çalışmasının sağlıklı bir şekilde yürütülmesini engelleyen bir husustur. Ayrıca, istihdam desteklerine yönelik değerlendirme raporlarının araştırıldığı literatür taraması aşamasında birkaç tez ve makale dışında çok fazla değerlendirme raporu bulunmadığı görülmüş ve sadece bir adet değerlendirme raporuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan değerlendirme kültürünün ülkemizde yeni yeni gelişmeye başladığı düşünülmektedir.

Destek mevzuatında 2015 ve 2016 yıllarında yapılan kapsamlı değişikliklerin Nitelikli Eleman İstihdam Desteği için bir kırılma noktası olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu dönemde; başvuruların elektronik ortamda yapılabildiği sisteme geçilmesi, destek oranlarında bölgesel bazlı değişikliğe gidilmesi, nitelikli elemana ödenecek aylık üst limitin değişmesi ve mezuniyet bazında ayrışması ile destek üst limitinin artarak 50.000 TL'ye ulaşması gibi değişiklikler yapılmıştır.

Özellikle destek için kırılma noktası olarak değerlendirilen değişiklik destek üst limitinin artırılması ve nitelikli elemana ödenecek aylık tutarda mezuniyet bazında ayrışmaya gidilmesi olmuştur. Bu değişikliğin desteğe olan talebin daha fazla artmasına neden olduğu değerlendirilmektedir. Yıllar bazında destek ödemesi yapılan işletme sayısına bakıldığında özellikle 2016 yılından 2017 yılına geçişte desteklenen işletme sayısının %51,4 arttığı görülmüştür. Bir sonraki yıl ise bu oran %30,1 olmuştur. Saha araştırması kapsamında görüşülen KOSGEB personeli de bu savı destekleyerek yaşanan bu artış ile ilgili olarak üç noktaya değinmiştir: Mevzuatta yaşanan değişiklikler, desteğin bilinirliğinin artması ve ekonomik gelişmeler. Destek üst limitindeki artış, ön lisans mezunlarının desteklenmeye başlanması ve destek süreçlerinin kolaylaşmasının mevzuatta yaşanan değişiklikler bağlamında desteklenen işletme sayısındaki artışı açıklayabileceği ifade edilmiştir.

Desteğe ilişkin kayıtların elektronik ortamda tutulduğu sisteme (Aralık - 2011) geçilmeden önceki kayıtların fiziki ortamda tutulması, çalışma kapsamında yapılan analizlerde destekten yararlanan işletme bilgileri ile başvuru yapan işletme bilgilerinin farklı tablolar üzerinden incelenmesine neden olmuştur. 2011 Yılı Aralık ayından sonraki süreçte desteğe 74.443 başvuru yapılmıştır. Bu başvurular sonucunda ödeme talebinde bulunan işletme sayısı 58.588 ve desteklenen işletme sayısı ise 52.991'dir.

Kayıtların elektronik ortamda tutulduğu dönemin öncesi ve sonrası birlikte değerlendirildiğinde ise destekten yararlanan işletme sayısı 54.650, destekten yararlanma sayısı 64.161 ve söz konusu işletmelere sağlanan destek tutarı 832 Milyon TL'dir. Ayrıca, 2010-2018 döneminde desteğin KOSGEB tarafından uygulanan tüm destekler içerisindeki (kredi faiz destekleri hariç) payının destek tutarı açısından %19'dur.

2010-2018 dönemi boyunca işletmelerin %84,8'inin programdan bir kez yararlandığı görülmüştür. Buna karşın işletmelerin %2,2'lik bir kısım ise programdan 3 kez faydalanmıştır. Ayrıca belirtmek gerekirse, destekten bir dönem yararlanan 46.345 işletmenin destekten yararlanma yılları incelendiğinde %46,3'ünün destekten 2016 ve sonrasında yararlanmaya başladığı ve dolayısıyla bu işletmeler için henüz programdan yararlanmak için ikinci dönemlerinin henüz başlamadığı görülmüştür.

81 İlin tamamında Nitelikli Eleman İstihdam Desteğinden yararlanan işletme mevcuttur. Ayrıca, yoğunluğun Orta Anadolu ve batı bölgelerindeki illerde olduğu tespit edilmiştir. Buradan desteğin ülke çapında kabul gördüğü sonucuna ulaşılmaktadır. İl performansını o ilde bulunan KOSGEB hedef kitlesindeki toplam KOBİ sayısı açısından yorumladığımızda ise farklı bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Destekten yararlanan işletme sayısı ve ildeki KOBİ sayısı birlikte değerlendirildiğinde destekten yararlanmada üst sıralarda yer almalarına rağmen özellikle Antalya, İstanbul, Konya ve Gaziantep'in ortalama destekten yararlanma düzeyinin altında kaldığı; buna karşılık, işletme sayısı açısından alt sıralarda yer almalarına rağmen Tunceli, Gümüşhane, Çankırı, Bingöl ve Bartın'ın ortalamanın üzerinde olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Destekten yararlanma düzeyi en yüksek iller ise Bursa, Kayseri, Trabzon, Karaman ve Sinop olmuştur.

Sektörel açıdan bakıldığında destekten yararlanan işletmelerin yarısından fazlasını hem işletme sayısı hem de destek tutarı açısından "İmalat" ve "Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı" sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin oluşturduğu görülmüştür. İşletme başına düşen ortalama destek tutarları incelendiğinde; ilk sırada 18.071 TL ile

Bilgi ve İletişim sektörü, ikinci sırada 16.593 TL ile İmalat sektörü bulunmaktadır. Dolayısıyla sektörlere göre nitelikli eleman ücretlerinin farklılaştığı görülmüştür.

Ölçeksel dağılım incelendiğinde ise destekten yararlanan işletmelerin işletme sayısı bakımından %66,7'sini ve destek tutarı bakımından %61,4'ünü mikro ölçekli işletmeler oluşturmuştur. İşletme başına düşen ortalama destek tutarının mikro ölçekli işletmeler için 14.027 TL, küçük ölçekli işletmeler için 16.907 TL ve orta ölçekli işletmeler için 19.802 TL olduğu görülmüştür. Sektör analizde görüldüğü gibi ölçek analizi sonucunda da bir ayrışma olduğu gözlemlenmiştir. Ölçek değişimine ilişkin tüm işletmeler üzerinden bir analiz yapıldığında ise destek sonrası işletmelerin %72'sinin ölçeğini koruduğu, %16'sının ölçeğini büyüttüğü ve %6'sının ölçeğinin küçüldüğü tespit edilmiştir. Saha araştırması kapsamında yapılan görüşmelerde KOSGEB personeli; ölçeği büyüyen işletmelerde destek kapsamında istihdam edilen nitelikli elemanın yönetici, ar-ge elemanı veya işletmenin satışlarını artırabilecek bir görevde çalışması durumunda işletmenin büyümesine neden olabileceğini ifade etmiştir.

GİB'den alınan verilere göre destekten yararlanan işletmelerin %90,9'unun 2019 yılı Kasım ayı itibarıyla faaliyetine devam etmekte olduğu tespit edilmiştir. Destek başlangıç tarihi dikkate alındığında kapanan işletmelerin %52,2'sinin destek yılından sonraki 2 ila 4 yıl arasında kapandığı ve bu işletmeler için ortalama hayatta kalma süresinin 3,5 yıl olduğu görülmüştür. Bu istatistiklerin yanı sıra terk oranları sektörlere göre incelenmiş ve en yüksek terk oranının %13 ile "I - Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri" sektörü işletmelerinde olduğu tespit edilmiştir.

Destekten yararlanan işletmeler tarafından istihdam edilen 99.173 nitelikli elemanın %26,3'unun 2017 yılında desteklenmesine onay verildiği görülmüştür. Bu durum, destekten en fazla yararlanmanın 2016 yılında olduğu durum ile örtüşmektedir. Yararlanma düzeylerine baktığımızda işletmelerin %54,4'ünün 1 eleman, %90'ının ise 1 ile 3 arası eleman istihdam ettiği tespit edilmiştir. Buna karşın, 11 ile 19 arası eleman istihdam eden 81 işletme de bulunmaktadır.

İstihdam edilen nitelikli elemanların mezun olduğu üniversite olarak ilk sırayı %18,2 ile Anadolu Üniversitesi almakta olup toplamda 348 farklı üniversiteden mezun eleman istihdam edilmiştir. Söz konusu elemanların %22,4'ü Mühendislik Fakültesinden, %21,7'si İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden mezun olmuştur. Bu konuda görüşleri alınan KOSGEB personeli, işletmelerde pek çok birimde (pazarlama, satış, muhasebe vb.) çalışabilecek formasyonda olmaları nedeniyle özellikle İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi mezunlarının tercih edildiğini belirtmiştir. Mühendislik Fakültesi

mezunlarının tercih edilme gerekçeleri ise desteklenen işletmeler arasında imalatçıların payının fazla olması ve bazı işkollarında yasal mevzuata uyum olarak açıklanmıştır.

Kalkınma Planlarında istihdama verilen önem kapsamında değinilen hususlardan birisi de genç istihdamıdır. Türkiye genç nüfusa sahip bir ülke olup genç işsizlikte görülen artış istihdam piyasasının temel sorunlarından birisi haline gelmiştir. TÜİK İşgücü İstatistiklerine göre, 2019 yılında 15 yaş üzeri istihdamın %13,8'sini 15-24 yaş, %12,4'ünü ise 25-29 yaş aralığındaki kişiler oluşturmuştur. Son 5 yılda 15-24 yaş aralığındaki nüfusta %1,1 oranında bir azalma söz konusuysen bu yaş dilimindeki işsizlerin sayısı ise %43,3 artmıştır. Ülkemizdeki toplam işsizler içerisinde ise 15-24 yaş aralığındaki işsizlerin oranı 2015-2019 yılları arasında %30 civarında seyretmiştir. Rakamlardan da görüleceği üzere genç nüfus açısından bir işsizlik sorunu söz konusudur. Nitelikli Eleman İstihdam Desteği açısından değerlendirildiğinde destek aracılığıyla istihdam edilen nitelikli elemanların %54,3'ünün 30 yaş altı kişilerden oluştuğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla önümüzdeki süreçte de desteğin genç işsizliğin azaltılması bakımından da etkili bir araç olarak kullanılabilmesi düşünülmektedir.

2020 Yılı Mart ayında yapılan SGK sorgulamasına göre 97.393 nitelikli elemanın 20.623'ünün hala istihdam edildikleri işletmelerde çalışmaya devam etmekte olduğu görülmüştür (%21,2). İşten çıkmış/çıkarılmış 76.770 (%78,8) nitelikli elemanlar incelendiğinde istihdam edildikleri işletmelerde ortalama 455 gün (1 yıl 3 ay) çalışma süresine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ödeme talep tarihi sonrasında işten çıkmış/çıkarılmış 36.518 nitelikli elemanın ise destek süreci sona erdikten sonra 309 gün (10 ay) daha işletmede çalışmaya devam ettiği görülmüştür.

Desteklenen işletmelerin istihdam ettikleri nitelikli elemanlar için ne kadar prim ödemesi yaptıkları SGK idari kayıtları üzerinden tahmin edilmiştir. Buna göre desteklenen işletmeler, istihdam ettikleri nitelikli elemanlar için SGK'ye işveren hissesi olarak 1,4 milyar TL; işçi hissesi olarak 911 milyon TL olmak üzere toplam 2,3 milyar TL prim ödemesi yapmıştır. Bu rakam verilen toplam destek tutarı ile karşılaştırıldığında, işletmelere verilen her 1 TL destek için SGK'ye 2,74 TL prim ödemesi yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun, Nitelikli Eleman İstihdam Desteği aracılığıyla işletme ihtiyaçları karşılanırken kamu kaynaklarının ne kadar etkili ve verimli kullanıldığını gösterir nitelikte olduğu değerlendirilmektedir.

Destek süresince bilgi sistemleri anlamında yaşanan olumlu gelişmelerin de hem personelin hem de işletmelerin desteğe ilişkin memnuniyetlerini artırdığı görülmüştür. Bu gelişmelerin en dikkat çekenini Bürokrasinin Azaltılması ve Mevzuatın Sadeleştirilmesi (BAMS) çalışmaları kapsamında 2018

yılında e-devlet uygulamalarına geçiş sağlanması olmuştur. Ayrıca BAMS çalışmaları kapsamında yapılan veri paylaşım protokollerinin, destek süreçlerinde yapılması gereken bazı kontrollerin diğer kurumlardan temin edilen idari kayıtlar aracılığıyla gerçekleştirilmesine olanak sağladığı ve bu sayede destek süreçlerinin kolaylaşmasına ve hızlanmasına neden olduğu belirtilmiştir. Sağlanan teknolojik ilerleme ayrıca; işletmelere ilişkin yapılan sorgulamaların eskiye nazaran daha kolay yapılabilmesi, işletmelerin destek almalarına engel durumların daha rahat tespit edilebilmesi ve suistimallerin önüne geçilmesi açısından KOSGEB personeline ciddi faydalar sağladığı sonucuna varılmıştır. Yıllar itibarıyla talep edilen bilgi ve belge sayılarının makul olduğunu düşünen işletmelerin oranı BAMS çalışmaları sonrası daha da artmıştır. Hem KOSGEB personelinin hem de işletmelerin bu konudaki memnuniyetleri BAMS çalışmalarının Nitelikli Eleman İstihdam Desteği açısından olumlu sonuç verdiğini göstermektedir. Ayrıca bu konuda KOBİ'ler dijital ortama geçiş ile KOSGEB ile ilgili işlemlerin oldukça rahatladığını ve KOSGEB personelinin iş yükünün azalması ile birlikte KOSGEB personeline ulaşmanın daha mümkün olduğunu belirtmişlerdir.

Saha araştırması kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden öne çıkan ve KOSGEB personeli tarafından desteğin uygulama süreci ile ilgili aksayan nokta olarak en fazla belirtilen husus, desteğe ilişkin bazı tanımlamaların net olmamasıdır. Tanımlama eksikliği karşısında Müdürlüklerin kendilerine has yaklaşımlar belirleyerek farklı uygulamalara yöneldikleri belirtilmiştir. Farklı uygulamalar oluşmasına sebebiyet veren temel konu, nitelikli elemanın mezuniyeti ile işletmede çalışacağı bölüm arasındaki uyumun neye göre belirleneceğidir. Dile getirilen diğer önemli aksaklık başvuruların uzman kontrolünden geçmemesidir.

Ankete katılan işletmelerin %97,4'ü istihdam edilen elemanların performansının kendi beklentilerini karşıladığını belirtmiştir. Ayrıca, işletmelerin %81,8'inin destek ödemeleri bittikten sonra da istihdam edilen elemanlar ile çalışmaya devam etmesi memnuniyeti gösteren bir diğer sonuç olmuştur. KOBİ'ler ile yapılan görüşmelerde de desteğe ilişkin memnuniyet dile getirilmiştir. Buna karşın, destek ile ilgili dile getirilen sıkıntıların başında destek üst limitlerinin yeterli olmaması gelmektedir. Ankette yer alan önermeye katılmayan işletmelerin oranı %31,7 olup bölgesel düzeyde en olumsuz bakış açısının Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren işletmelerde olduğu görülmüştür (%40,6).

Anket çalışması kapsamında destekten yararlanma amacı olarak işletmeler tarafından en fazla işaretlenen seçenek "nitelikli eleman ihtiyacının bulunması"dır. Bunu, destek koşullarının cazip olması ve nitelikli elemanın maaşının tamamının karşılanamaması takip etmiştir. İşletmeler ile yapılan görüşmelerde ise genellikle eleman ihtiyacı olduğu için destekten yararlanıldığı belirtilmiştir.

İşletmeler tarafından belirtilen diğer amaçlar ise istihdam edilen personelin maliyetinin düşürülmesi ve kurumsallaşmayı sağlayarak işletmeyi büyütme isteğidir. Destek olmasaydı da aynı elemanları aynı düzeyde ve aynı zamanda istihdam edeceğini belirten işletmelerin oranının anket çalışmasında yalnızca %20 olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu işletmeler için bile desteğin işletme maliyetlerinin düşmesi bakımından bir fayda sağladığı söylenebilir.

Anket çalışması sonucunda desteğin katkısallığı açısından bir değerlendirme yapıldığında işletmelerin %80'i desteğin istihdam konusunda katkısı olduğunu hatta %15,4'ü destek olmasaydı nitelikli eleman istihdam edemeyeceklerini belirtmiştir. İstihdam edilen nitelikli elemanın ücretinin tamamını karşılayamayan ve bunu destek ile çözen işletmeler ile destek öncesi üniversite mezunu istihdam etmeyen işletmelerde desteğin katkısının fazla olduğu görülmüştür. İlâveten katkısallık sektör ve bölge bazında incelendiğinde sektörel farklılıkların olmadığı ancak, bölgeler arasında ayrışmanın olduğu tespit edilmiştir. Katkısallık düzeyi en yüksek sektör hizmet (%83), en düşük sektör ise sanayi (%76) olmuştur. Ayrıca, katkısallık düzeyi en yüksek bölge Doğu Anadolu (%89,5), en düşük bölge ise Ege Bölgesi (%77,2) olmuştur. Diğer taraftan Doğu Anadolu Bölgesi işletmelerinin %36,6'sı destek olmasaydı aynı istihdamı sağlayamayacağını belirtmiştir. Destek sonrasında istihdam edilen elemanların işletmede çalışmaya devam ettiğini belirten işletmelerin oranı Doğu Anadolu Bölgesi için %65,9'dur. Bu oranın diğer bölgelere nazaran düşük olması da bu savı desteklemektedir.

Ayrıca görüşmelerden elde edilen sonuçlarla birlikte bakıldığında; desteğin, varoluş amacına uygun olarak, istihdam kapasitelerinin artmasına katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. İlâveten, destekten yararlanan işletmelerin istihdam kapasitesi artmasının satışları, işletmenin rekabet gücünü ve sahip olunan teknik bilgi ve kapasiteyi de arttırdığı görülmüştür.

Seçili göstergeler bakımından desteklenen işletmelerdeki destek öncesi ve sonrası değişim iki farklı şekilde analiz edilmiştir. Öncelikle destekten yararlanan işletmelerin; destek öncesi, destek dönemi ve destek sonrasında net satış hasılatı, yurt içi satış ve faaliyet karı/zararı göstergeleri açısından durumları yıl yıl incelenmiştir. 2011 ve 2016 yılları arasındaki destekten yararlanma yıllarının tümü için işletmelerin destek öncesi, destek dönemi ve destek sonrası dönemlerdeki net satış hasılatı değerleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark olduğu ve işletmelerin net satış hasılatında destekten sonraki ilk yılda ortalama %21,8 ve ikinci yılda %18,5 artış olduğu tespit edilmiştir.

Yurt içi satış göstergesi için yapılan analizde de dönemler arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre, işletmelerin yurt içi satışlarında destekten sonraki ilk yılda ortalama %21,8

ve ikinci yılda %17,6 artış olmuştur. Faaliyet karı/zararı göstergesi için yapılan analizde ise tüm yıllar için farklılık tespit edilmemiştir. Desteklenen işletmelerde 2012, 2013, 2015 ve 2016 yılları için istatistiki olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Sadece bu yıllar dikkate alındığında işletmelerin faaliyet karında destekten sonraki ilk yılda ortalama %29,3 ve ikinci yılda %36,2 artış olmuştur.

Desteklenen işletmeler için yapılan destek öncesi ve sonrası karşılaştırma sonucu elde edilen artışlar, desteğin etkisi konusunda sınırlı bilgi vermektedir. İşletmelerde gözlenen artışların destekten kaynaklanıp kaynaklanmadığının, artışların ne kadarının doğrudan desteğe atfedilebileceğinin tespiti amacıyla kontrol grubuyla karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, Eğilim Skoru Eşleştirme ve Farkların Farkı yöntemlerinin kullanılması ile yapılan analiz sonucunda; net satış hasılatı değişkeni bakımından destekten yararlanan ile yararlanmayan gruplar arasındaki farkın destekten bir yıl sonra ortaya çıktığı, destekten yararlanan işletmelerin net satış hasılatının yararlanmayanlara göre ortalama 120.105 TL daha fazla olduğu ve etkinin destekten sonraki ikinci ve üçüncü yıllarda devam etmediği tespit edilmiştir. Yurt içi satışlara bakıldığında ise etkinin destekten sonraki ilk iki yıl boyunca sürdüğü görülmüştür. Destekten sonraki ilk yılda; destekten yararlanan işletmelerin yurt içi hasılatı yararlanmayanlara göre ortalama 160.821 TL, ikinci yılda ise 118.439 TL daha fazla olmuştur.

Desteğin makroekonomik etkisi hakkında yorum yapabilmek amacıyla ulusal seviyede istihdam rakamları incelenmiştir. Buna göre, desteğin uygulandığı dönemin başı ve sonu arasında ülkemizdeki KOBİ'lerde yaklaşık 4,1 Milyon kişilik bir istihdam artışı olduğu görülmektedir. Destek aracılığıyla istihdam edilen personel sayısı dikkate alındığında; belirtilen dönemde KOBİ'lerde yeni istihdam edilen her 100 çalışandan yaklaşık 2,7'sinin Nitelikli Eleman İstihdam Desteği aracılığıyla istihdam edildiği söylenebilir.

2. Çıkarılan Dersler ve Öneriler

Yürütülen değerlendirme çalışması ve sonucunda hazırlanan bu rapor ile her ne kadar 2010 - 2018 yılları arasında uygulamada kalan Genel Destek Programı Nitelikli Eleman İstihdam Desteği ele alınmış olsa da, söz konusu desteğin uygulanmasına İşletme Geliştirme Destek Programı bünyesinde devam ediliyor olması nedeniyle geliştirilen önerilerin daha çok yeni destek programının revizyon çalışmalarında dikkate alınabileceği düşünülmektedir. Hazırlanan öneriler muhataplarına göre sınıflandırılmış olup raporda ayrıntılı bir şekilde önerilere yer verilmiştir.

➤ Politika Belirleyicilere Yönelik Öneriler

➤ Tasarımdan Sorumlu Birime Yönelik Öneriler

EKLER

1. Desteğin Mantıksal Modeli
2. Desteğin Gösterge Tablosu
3. Desteğin Değerlendirme Künyesi
4. Saha Araştırmasında Kullanılan Anket Formu
5. Saha Araştırmasında Kullanılan Görüşme Formu (KOSGEB Personeli - Tasarlayıcı)
6. Saha Araştırmasında Kullanılan Görüşme Formu (KOSGEB Personeli - Uygulayıcı)
7. Saha Araştırmasında Kullanılan Görüşme Formu (KOBİ)
8. Değerlendirme Matrisi

KAYNAKÇA

Akbaş, S., Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Etki Değerlendirmesi: Denizli İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2015, sf. 1-160.

Ar, M., KOBİ'lere Verilen Teşvik ve Destekler Kapsamında KOSGEB Konya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, 2009, sf. 1-171.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri – Mart 2020, Ankara, <https://www.bddk.org.tr/Veriler/TBS-Temel-Gostergeler-Raporu/14>, E.T.: 23.06.2020.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, KOSGEB Nitelikli Eleman Desteği Etki Analiz Çalışması, 2016, sf. 1-41.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyükoztürk, Ş., Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları, 2012, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, (2007-2013), Dokuzuncu Kalkınma Planı, Ankara.

Diriöz, S.Ç., İstihdamın Artırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü, Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı, 2012, sf. 1-229.

Dünya Bankası, Türkiye: İŞKUR Mesleki Eğitim Programlarının Etki Değerlendirmesi Raporu, 2013, sf. 1-63.

Erdil, O. ve Kalkan, A., KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin KOBİ'lerin Performanslarına Etkisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1, sf. 103-122.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, KOBİ Destekleri Ülke İncelemeleri (Almanya, İngiltere ve Belçika), 2014, sf. 1-160.

Kalkınma Bakanlığı, (2014-2018), Onuncu Kalkınma Planı, Ankara.

Kalsen, C., Sanayi ve Hizmet Sektörlerinde Çalışanların Eğitim Düzeyleri İle İstihdam ve Ücret Düzeyleri Arasındaki İlişkiler (Afyonkarahisar İli Örneği), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2016, sf. 1-201.

Kızılgedik, C., TRA2 Bölgesinde KOSGEB'in Sağladığı Destekler Üzerine Bir Analiz, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, 2017, sf. 1-136.

Kolçak, M. ve Bilici, N., KOBİ'lere Sağlanan Finansal Desteklerin Üretim ve İstihdama Etkileri NUTS-II TRA-I Bölgesinde Bir Uygulama, Makale, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2013 17 (3), sf. 291-312.

KOSGEB Dergisi, 2019 Yılı Ağustos Ayı,
https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/E-Dergi/A%C4%9Fustos_19.web..pdf.

KOSGEB Dergisi, 2019 Yılı Aralık Ayı,

https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/E-Dergi/2019_Aral%C4%B1k.pdf.

KOSGEB, Destek Programı İzleme ve Değerlendirme Kılavuzu, 2019, Ankara.

KOSGEB, Resmi İnternet Sayfası, www.kosgeb.gov.tr

Maden, S.I., KOGEB Genel Destek Programının Firmalar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Göller Bölgesi Uygulaması, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012, sf. 1-296.

OECD, Annual Growth Rates, <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=60703#> ve <https://data.oecd.org/gdp/real-gdp-forecast.htm>, E.T.: 07.05.2019.

OECD, Short-Term Labour Market Statistics, <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STLABOUR#>, E.T.: 07.05.2019.

Özdemir, M.Ç. ve Yiğit, Y., İŞKUR İşbaşı Eğitim Programlarının Analizi: Sakarya İli Örneği, Bilgi, 20-1, 2018, sf. 179-206.

Özel, M., Yeni Kurumsal Kuram Çerçevesinde KOSGEB Desteklerinin KOBİ'ler Arasındaki Eş Biçimsellik Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 2017, sf. 1-137.

Özkan, N.G., KOSGEB'in İş Edindirme Politikaları ve Yerel Ekonomiye Katkıları - Mersin İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2017, sf. 1-113.

Solmaz, H., Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere Sağlanan Kamu Desteklerinin Etkinliği ve KOSGEB Diyarbakır Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2014, sf. 1-217.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2019-2023), On Birinci Kalkınma Planı, Ankara.

Tercan, Y., Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri Destekleme Politikaları Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010, sf. 1-209.

Türkiye İstatistik Kurumu, Girişim Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistikleri - 2018, Ankara, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1088, E.T.: 23.06.2020.

Türkiye İstatistik Kurumu, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri - 2018, Ankara, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30911>, E.T.: 23.06.2020.

Türkiye İstatistik Kurumu, İşgücü İstatistikleri, Ankara, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007, E.T.: 08.07.2020.

Yıldız, S.B., Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Desteklenmesinde KOSGEB'in Rolü: Bir Etki Değerlendirmesi Araştırması, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2013, sf. 1-206.

<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1230/genel-destek-programi>, E.T.: 27.05.2019.

<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekler/3/destekler>, E.T.: 27.05.2019.

<https://www.ticaret.gov.tr/destekler/ihracat-destekleri/teblig-bazinda-destek-mevzuati/2000-1-sayili-istihdam-yardimi-hakkinda-teblig>, E.T.: 28.05.2019.

www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/kadin-genc-ve-mesleki-yeterlilik-belgesi-olanlarin-tesviki, E.T.: 28.05.2019.

www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/issizlik-odeneği-alanlara-yonelik-tesvik, E.T.: 28.05.2019.

www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/engelli-istihdami-tesviki, E.T.: 28.05.2019.

www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/ilave-istihdam-tesviki, E.T.: 28.05.2019.

www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/ilave-istihdam-ucret-destegi, E.T.: 28.05.2019.

www.iskur.gov.tr/isveren/isbasi-egitim-programlari, E.T.: 28.05.2019.

<https://www.halkbankkobi.com.tr/channels/KOBI-lerc-Ozel/KOBI-Destek-Paketleri/KOBI-lerc-Istihdam-Destek-Kredisi/1678>, E.T.: 28.05.2019.

<https://www.arbeitsagentur.de/bildung/ausbildung/einstiegsqualifizierung>, E.T.: 14.06.2019.

https://con.arbeitsagentur.de/prod/apok/ct/dam/download/documents/dok_ba013242.pdf, E.T.: 14.06.2019.

<https://www.gov.uk/take-on-an-apprentice>, E.T.: 14.06.2019.

<https://www.leforem.be/entreprises/aides-financieres-sesam.html>, E.T.: 14.06.2019.

<https://www.leforem.be/entreprises/aides-financieres-aviq.html>, E.T.: 14.06.2019.

<https://www.kosmes.or.kr/sbc/SH/EHP/SHEHP012M0.do>, E.T.: 14.06.2019.

<http://smeinfo.com.my/development-programmes/access-to-human-capital/access-to-human-capital-2>, E.T.: 18.06.2019.

<http://www.mara.gov.my/en/home>, E.T.: 18.06.2019.

<http://smeinfo.com.my/development-programmes/access-to-human-capital/entrepreneurship>, E.T.: 18.06.2019.

www.mtib.gov.my, E.T.: 18.06.2019.

<https://msme.gov.in/node/1763>, E.T.: 18.06.2019.

<https://msme.gov.in/sites/default/files/MSME-AR-2017-18-Eng.pdf>, E.T.: 18.06.2019.